

ผลประโยชน์ที่ข้อนี้ภายใต้ในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

นางสาวอรพรรณ กุลพรพันธ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONFLICT OF INTEREST WITHIN JAPAN-THAILAND ECONOMIC PARTNERSHIP
AGREEMENT-JTEPA

Miss Oraphan Kulpornphan

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วน

เศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

โดย

นางสาวอรพรรณ กุลพรพันธ์

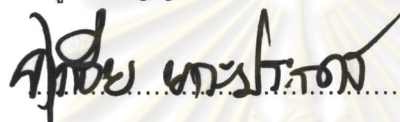
สาขาวิชา

การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

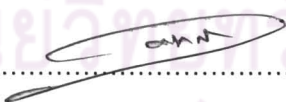
คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภชัย ยาวะประภาษา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์)

กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.วรพิทย์ มีมาก)

ศูนย์วิทยานิพนธ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อรรถพรณ กุลพรพันธ์ : ผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น. (THE CONFLICT OF INTEREST WITHIN JAPAN-THAILAND ECONOMIC PARTNERSHIP AGREEMENT-JTEPA) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.พิษณุ เสงี่ยมพงษ์, 140 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียร์วอนท์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และผลประโยชน์ทับซ้อนที่กลุ่มนี้จะได้รับจากนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) การวิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีคือ **หนึ่ง** แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่ **สอง** ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐและทุนนิยมแบบพวกพ้อง และ**สาม** แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐและสมาชิกกลุ่ม FTA Watch

ผลการศึกษาพบว่าภายใต้นโยบาย JTEPA ก่อให้เกิดการทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ของสาธารณะที่ต้องเสียไปเพื่อแลกกับผลประโยชน์ของกลุ่มทุนในพรรคซึ่งก็คือกลุ่มเจียร์วอนท์ซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมทั้งเทคโนโลยี ศักยภาพ โอกาสและอำนาจในภาครัฐ ทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางการค้าคือ **หนึ่ง** สินค้าไก่ **สอง** สินค้ากุ้ง **สาม** ผลไม้ และ**สี่** ช่องทางในการสร้างแบรนด์ CP ในตลาดญี่ปุ่น ที่จะสร้างรายได้มหาศาลให้แก่กลุ่มนี้ ส่วนผลประโยชน์ของสาธารณะที่ต้องเสียไปก็คือ **หนึ่ง** สินค้าข้าว ที่รัฐบาลยอมถอนสินค้าข้าวออกจากการเจรจาเพื่อแลกกับการส่งออกสินค้าไก่ กุ้งและอาหารแปรรูป **สอง** การเปิดโอกาสให้มีการนำเข้าขยะพิษเข้ามาในไทย **สาม** สิทธิบัตรจุลชีพที่เปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นเข้ามาเป็นเจ้าของสารพันธุกรรมที่มีถิ่นกำเนิดในไทย โดยรวมนอกจากผลประโยชน์สาธารณะที่เป็นรูปธรรมที่สูญเสียไปแล้ว นโยบาย JTEPA ยังอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขของไทยด้วย ซึ่งทั้งหมดเป็นค่าใช้จ่ายที่แลกกับผลประโยชน์ที่กลุ่มเจียร์วอนท์ได้รับ

ภาควิชา.....การปกครอง.....
สาขาวิชา.....การปกครอง.....
ปีการศึกษา.....2553.....

ลายมือชื่อนิสิต อ.อรรถพรณ กุลพรพันธ์
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก พญ. เสงี่ยม

5080745424 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS : CONFLICT OF INTEREST / JTEPA

ORAPHAN KULPORNPHAN : THE CONFLICT OF INTEREST WITHIN JAPAN-
THAILAND ECONOMIC PARTNERSHIP AGREEMENT-JTEPA. THESIS
ADVISOR : ASSOC. PROF. PISANU SANGIAMPONGSA , Ph.D., 140 pp.

This thesis aims to study the relationship between the Jiravanon Group and the Thaksin Government, along with the benefit that the Jiravanon Group possibly obtained from the Japan-Thailand Economic Partnership Agreement (JTEPA). The research used the following theories as framework for the study: 1.Economic globalization and neo-liberalism; 2.State monopoly capitalism and crony capitalism; 3.The conflict of interest. The study gathered information from public documents and interviews with the relevant bureaucracy and the FTA Watch Group.

Following comprise the findings and analyses of the study. There is a conflict of interest involved with JTEPA, while private gain is detected on the part of the Jiravanon Group. The Jiravanon Group is a large corporation with high food production technology; and it is known to have supported the Thai Rak Thai Party. As a result, the Group manages to acquire business advantages from the trade of its main products, consisting of chickens, shrimps, and fruits, as well as the opportunity in brand building in the Japanese market. These result in a large amount of yearly income of the Company. On the other hand, there are losses of the following public interest. First, Thailand agreed to remove rice products out of trade negotiation under JTEPA, in exchange for the export of chickens, shrimps, and processed foods. Second, some import of hazardous waste is allowed into Thailand. Third, The Japanese are allowed to patent micro-organisms originated in Thailand. In overall, aside from the losses of tangible benefits on the part of Thailand, the Thai public health and ecology are possibly affected by JTEPA. These are the costs of benefit possibly gathered by the Jiravanon Group.

Department : Government

Student's Signature อรพรรณ นานนท์

Field of Study : Government

Advisor's Signature ปิสนุ สางิามปองสา

Academic Year : 2010

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่สามารถสำเร็จได้หากไม่ได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร. พิษณุ เสงี่ยมพงษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และข้อเสนอแนะ รวมถึงการตั้งคำถามที่ลึกลงไปสู่การตักตวงทางความคิดของผู้วิจัยในประเด็น อันเป็นสาระหลักของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งความกรุณาในการให้ผู้วิจัยเข้าพบได้เสมอ ความกรุณาในการตรวจงานให้ผู้วิจัยอย่างละเอียดและเข้าใจในสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา รวมทั้งให้ความห่วงใยและดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยอย่างดีมาโดยตลอด รวมถึงรองศาสตราจารย์ ดร. เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และรองศาสตราจารย์ ดร. วรพิทย์ มีมาก ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและชี้ประเด็น ข้อบกพร่องเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันพระปกเกล้า (King Prajadhipok's Institute) ที่มอบทุนสนับสนุนการทำวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่รัฐและสมาชิกกลุ่มศึกษา ข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) ที่ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน

นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้วิจัย เสมอมา โดยเฉพาะนางสาวอัสมา หวังกุลหล้า นางสาววิภาดา เขี่ยมคง นางสาวไอลยา สังฆะ นางสาวณัฐฐนิชา นันตา นางสาวอุบลพรรณ กระจ่างโพธิ์ นางสาวทิพสุดา ญาณากิรัต และ นางสาวอริยาภรณ์ งามปลั่ง รวมถึงเพื่อนร่วมรุ่นทุกคนที่คอยให้คำปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และขอบคุณเพื่อนโรงเรียนวิทยาศาสตร์ เพื่อนโรงเรียนสงวนหญิงและเพื่อนมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒที่เป็นกำลังใจให้มาโดยตลอด

ที่สำคัญที่สุดผู้วิจัยขอขอบพระคุณคุณพ่อวิชัยและคุณแม่กมล กุลพรพันธ์ ที่ให้โอกาสทางการศึกษาที่ดีมาโดยตลอด โดยเป็นผู้คอยให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจที่สำคัญรวมทั้งให้การสนับสนุนเอาใจใส่ผู้วิจัยในทุกๆเรื่อง และขอขอบพระคุณคุณน้ารวมถึงขอบคุณพี่น้องทุกคน ที่คอยดูแล ให้กำลังใจผู้วิจัยอย่างดีเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
สารบัญกราฟ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามของการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	4
1.5 แนวคิด ทฤษฎีและกรอบในการวิเคราะห์.....	4
1.5.1 แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่.....	4
1.5.2 ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) และทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism).....	8
1.5.2.1 ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism).....	8
1.5.2.2 ทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism).....	16
1.5.3 แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest).....	21
1.5.4 สรุปรอบการวิเคราะห์.....	26
1.6 ระเบียบวิธีวิจัย.....	27
1.7 ขอบเขตการศึกษาวิจัย.....	28
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	29
บทที่ 2 ความเป็นมาของนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นและการสูญเสียผลประโยชน์ของสาธารณะ.....	30
2.1 ความเป็นมาของนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ภายใต้	

	หน้า
กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่.....	31
2.1.1 จุดเริ่มความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น.....	36
2.1.2 ขอบเขตความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น.....	37
2.1.3 สถานการณ์การค้าสินค้าเกษตรและอาหารไทย-ญี่ปุ่น.....	38
2.1.4 การเปิดตลาดสินค้าเกษตร.....	40
2.1.5 โครงการความร่วมมือภาคการเกษตร.....	41
2.2 การมีส่วนร่วมของภาคการเมือง ภาคราชการ ภาคธุรกิจและภาคประชาชน ในการทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น.....	42
2.2.1 ภาคการเมือง.....	42
2.2.2 ภาคราชการ.....	43
2.2.3 ภาคธุรกิจ.....	45
2.2.4 ภาคประชาชน.....	47
2.3 การสูญเสียผลประโยชน์ของสาธารณะในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ ไทย-ญี่ปุ่น.....	51
2.3.1 การบิดเบือนผลประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและ ลัทธิเสรีนิยมใหม่ของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร.....	51
2.3.2 ผลประโยชน์สาธารณะที่ต้องเสียไป.....	55
2.3.2.1 สินค้าข้าว.....	55
2.3.2.2 ขยะและของเสียอันตราย.....	57
2.3.2.3 สิทธิบัตรจุลชีพ.....	63
2.4 สรุปท้ายบทที่ 2.....	68
บทที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มเกษตรกรภายใต้นโยบายความตกลง หุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น.....	70
3.1 วิฤติเศรษฐกิจ 2540 : เงื่อนไขเร่งการปรับตัวของนายทุนผูกขาดเข้าสู่ อำนาจรัฐ.....	71
3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนผูกขาดกับพรรคไทยรักไทย.....	74
3.2.1 การก่อตั้งพรรคไทยรักไทย : ช่องทางในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจ เข้ากับอำนาจทางการเมือง.....	75
3.2.2 กลุ่มทุนผูกขาดในพรรคไทยรักไทย.....	76

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียรนวนนท์กับพรรคไทยรักไทย.....	81
3.3.1 ข้อมูลของบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน).....	82
3.3.2 คุณลักษณะของนายทุนผูกขาดในกลุ่มเจียรนวนนท์.....	83
3.3.2.1 นายทุนสัมปทาน.....	83
3.3.2.2 ครอบครองส่วนแบ่งตลาดอย่างผูกขาด.....	84
3.3.2.3 กลุ่มทุนผูกขาดที่มีการสะสมทุนในตลาดหลักทรัพย์.....	85
3.3.2.4 กลุ่มที่มีการกระจุกตัวของทุนในระดับสูงจนติดอันดับโลก.....	85
3.3.3 ความสัมพันธ์ของกลุ่มเจียรนวนนท์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร.....	86
3.4 สรุปท้ายบทที่ 3.....	88
บทที่ 4 ผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ	
ไทย-ญี่ปุ่น.....	90
4.1 ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นกับการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุน.....	90
4.1.1 ผลประโยชน์ที่กลุ่มเจียรนวนนท์ได้รับจากความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ	
ไทย-ญี่ปุ่น.....	93
4.1.2 กลุ่มเจียรนวนนท์กับผลประโยชน์ภาคอุตสาหกรรมอาหาร.....	94
4.1.2.1 สินค้าไก่สดแช่เย็น แช่แข็ง/ไก่ปรุงสุก.....	97
4.1.2.2 สินค้ากุ้งแช่เย็น แช่แข็ง/กุ้งแปรรูป.....	103
4.1.2.3 สินค้าผลไม้.....	106
4.1.2.4 การสร้างแบรนด์ CP ในตลาดญี่ปุ่น.....	108
4.2 การทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ของกลุ่ม	
เจียรนวนนท์.....	110
4.3 สรุปท้ายบทที่ 4.....	115
บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	116
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	117
5.2 อภิปรายผล.....	117
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	122
รายการอ้างอิง.....	124
ภาคผนวก.....	132
ภาคผนวก ก.....	133

	หน้า
ภาคผนวก ข.....	134
ภาคผนวก ค.....	137
ภาคผนวก ง.....	138
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	140

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ก) ตัวอย่างสินค้าที่ญี่ปุ่นยกเลิก/ลดภาษี.....	40
2	ข) ตัวอย่างสินค้าที่ญี่ปุ่นให้โควตา.....	41
3	พฤติกรรมของกลุ่มเจียรวนนท์ที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาดหลักในพรรคไทยรักไทยที่ เข้าข่ายมีอำนาจเหนือตลาด.....	85
4	สถานการณ์ไก่เนื้อในญี่ปุ่น.....	98
5	ปริมาณการนำเข้าไก่เนื้อของญี่ปุ่น.....	99
6	เครื่อง CP ในการส่งออกไก่ไปญี่ปุ่น.....	100
7	เครื่อง CP ในการส่งออกไก่แช่เย็น แช่แข็ง/กึ่งแปรรูปญี่ปุ่น.....	104

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น.....	26

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญกราฟ

กราฟที่		หน้า
1	การนำเข้าของไก่สด/ไก่แปรรูปของญี่ปุ่น.....	98

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีความสลับซับซ้อนมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยการแลกเปลี่ยนสิทธิประโยชน์เพื่อเปิดเสรีระหว่างประเทศสมาชิก ในรูปแบบของการทำความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) และรูปแบบอื่นๆกำลังเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน สำหรับมิติด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศในเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง ที่มีความเชื่อมโยงกับนโยบายเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยเฉพาะการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อนำความร่วมมือระหว่างประเทศ มาใช้ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพให้แก่บุคลากรในทุกระดับให้มีความพร้อมในการเข้าสู่ และเกื้อหนุนต่อการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ และพัฒนาศักยภาพของไทยให้มีบทบาทนำ ในการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาค รัฐบาลจึงได้สานต่อการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ เพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศโดยรวม และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการไทยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการดำเนินนโยบายการตลาดเชิงรุกทั้งในตลาดเดิมและตลาดใหม่เพื่อส่งเสริมให้สินค้าและบริการของไทยเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างแพร่หลายจากผู้บริโภคในต่างประเทศ

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยการแลกเปลี่ยนสิทธิประโยชน์เพื่อเปิดเสรีระหว่างประเทศสมาชิกในรูปแบบของการทำความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area : FTA) และรูปแบบอื่นๆกำลังเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน อีกทั้งมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิมกล่าวคือในอดีตการจัดตั้งเขตการค้าเสรีส่วนใหญ่ เป็นการรวมพลังทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในภูมิภาคเดียวกันที่มีเขตแดนติดต่อกัน ประชาชนมีการติดต่อค้าขายไปมาหาสู่กันเป็นเวลานานและนำไปสู่การจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกัน โดยเริ่มจากการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าระหว่างกันภายในกลุ่มและค่อยๆขยายสู่ด้านอื่นๆ¹ ในปัจจุบันการจัดทำเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ แตกต่างไปจากเดิมคือ ไม่ได้จำกัดเฉพาะประเทศที่เป็นภูมิภาคเดียวกันและไม่จำเป็นต้องทำเป็น

¹ ศรีรัตน์ รัชสุพาน, ยุทธศาสตร์เขตการค้าเสรี : โอกาสและความท้าทาย (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2545), หน้า 1.

กลุ่มประเทศ เขตการค้าเสรีที่จัดทำขึ้นใหม่หลายกรณีเป็นการตกลงระหว่างสองประเทศหรือระหว่างกลุ่มประเทศกับหนึ่งประเทศ²

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆ ให้ความสนใจทำเขตการค้าเสรีมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความล้มเหลวของการเจรจาการค้าตั้งแต่รอบซีแอตเทิลในปี ค.ศ.1999 จนถึงรอบแคนคูน ณ ประเทศเม็กซิโกในปี ค.ศ.2003 ขององค์การการค้าโลกหรือ WTO (World Trade Organization) ทำให้ประเทศสมาชิกหันมาทำเขตการค้าเสรีแบบทวิภาคี³ เนื่องจากการเจรจาระหว่างสองประเทศนั้นสามารถที่จะหาข้อสรุปได้รวดเร็ว เกิดความสำเร็จเป็นรูปธรรมได้ค่อนข้างดีกว่าการที่จะรวมติจากการประชุมองค์การการค้าโลก ที่มีความเคลื่อนไหวช้าเพราะทุกอย่างเป็นเรื่องของกลุ่มใหญ่และต้องการฉันทามติจากประเทศสมาชิกกว่า 150 ประเทศด้วยเหตุนี้ประเทศต่างๆ จึงต้องปรับนโยบายและกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้หลายประเทศได้ใช้การจัดทำเขตการค้าเสรี เป็นยุทธวิธีในการสร้างพันธมิตรทางเศรษฐกิจและการเมืองรวมทั้งการสร้างฐานในการขยายการค้าและการลงทุนกับประเทศหรือกลุ่มประเทศในภูมิภาคอื่นที่อยู่ห่างไกลด้วย⁴

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจัดทำเขตการค้าเสรี โดยเฉพาะรัฐบาลภายใต้การบริหารของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ได้มีนโยบายเชิงรุกในการขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสร้างพันธมิตรที่แน่นแฟ้นกับประเทศคู่ค้า โดยเน้นการเจรจาทวิภาคีเพื่อแก้ไข ป้องกันปัญหาอุปสรรคและหาช่องทางขยายการค้ารวมทั้งการลงทุน ดังนั้นการทำเขตการค้าเสรีกับประเทศคู่ค้าจึงเป็นยุทธวิธีสำคัญด้านหนึ่งที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยให้ความสำคัญลำดับต้นกับประเทศที่เป็นหรือมีแนวโน้มที่จะเป็นตลาดใหญ่และตลาดใหม่ของไทย⁵ แต่เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้ถูกมองว่าเป็นพรรคของนายทุนหรือรัฐบาลของนายทุนที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มทุนขนาดใหญ่หลายกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ ทำให้การกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆ ของรัฐบาลชุดนี้ มักถูกตั้งข้อสังเกตว่ากลุ่มทุนในรัฐบาลมีผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) ในนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆ นี้หรือไม่ อีกทั้งลักษณะของระบบทุนนิยมในไทยมีลักษณะพิเศษคือเป็นระบบทุนนิยมผูกขาด (Monopoly Capitalism) คือจะมีนายทุนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจในการควบคุมตลาด ซึ่งการดำรงอยู่

² กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, **ไทยกับเขตการค้าเสรี** (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2545), หน้า 3.

³ นิลวรรณ ลีลาวัศม์, "ไทยได้รับประโยชน์อย่างไรจาก FTA," ใน **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 4/2546** (กรุงเทพมหานคร: สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2546), หน้า 1.

⁴ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, **ไทยกับเขตการค้าเสรี**, หน้า 3-4.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ของระบบทุนนิยมนั้นเกิดจากการพัฒนาของทุนไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และข้อสังเกตจากปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนคือช่วงเวลาที่การขึ้นมาเป็นอำนาจของรัฐบาลซึ่งนำโดยพรรคไทยรักไทยที่ชนะการเลือกตั้งในพ.ศ.2544 ที่มีพ.ต.ท.ทักษิณเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นปรากฏการณ์ทางการเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญพอสมควร เมื่อพบว่าพรรคไทยรักไทยมีองค์ประกอบแกนหลักเป็นกลุ่มทุนผูกขาดของประเทศ

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement : JTEPA) จัดได้ว่าเป็นความตกลงระดับทวิภาคีที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะญี่ปุ่นถือเป็นประเทศพัฒนาแล้วในทวีปเอเชีย ไทยและญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้าที่มีความใกล้ชิดกันมายาวนาน รัฐบาลสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ กล่าวได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการริเริ่มและริบเร่งผลักดันความตกลง JTEPA โดยเฉพาะข้อตกลงภาคการเกษตรขึ้นมาเจรจาเป็นอันดับแรก แต่กลับยอมแลกสินค้าข้าวที่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่จะได้ประโยชน์เพื่อแลกกับสินค้าไก่ กุ้งและอาหารแปรรูป ที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่เป็นผู้ได้ประโยชน์ และในขณะนั้นยังมีความไม่ชัดเจนในประเด็นเรื่องขยะมิพิษกับสิทธิบัตรจุลชีพที่ยังคงเป็นข้อถกเถียงอยู่ แต่รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ก็ยังคงเดินหน้าจัดทำความตกลงต่างๆที่มีเสียงคัดค้านจากภาคประชาชน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดภาคการเกษตรให้กับไทย ซึ่งการกระทำของรัฐบาลในขณะนั้นถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนภายในพรรคหรือไม่โดยเฉพาะกลุ่มเจียรวนนท์ของนายธนินท์ เจียรวนนท์ นักธุรกิจผู้เป็นเจ้าของ “กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP” ที่มีเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่โดยเฉพาะในธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร

ดังนั้นข้อสงสัยเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนของกลุ่มเจียรวนนท์ภายในความตกลง JTEPA จึงเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากความตกลงนี้อาจเป็นเพียงความตกลงหนึ่งที่ทำขึ้นเพื่อแสวงหาผลประโยชน์หรือเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มธุรกิจที่มีเครือข่ายกว้างขวาง ทั้งในแวดวงธุรกิจเอกชนรวมถึงแวดวงการเมืองในขณะนั้นอย่างเครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) โดยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ได้นำเรื่องผลประโยชน์ของเกษตรกรมาใช้เป็นเพียงข้ออ้างหนึ่งเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเจรจาเพื่อให้เกิดเป็นความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นเท่านั้น

1.2 คำถามของการวิจัย

จากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มเจียรวนนท์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงนำมาสู่คำถามในการวิจัยที่ว่านโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) ที่จัดทำขึ้นในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียรวนนท์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ อย่างไร และความสัมพันธ์ดังกล่าวนำมาซึ่งผลประโยชน์ทับซ้อนใน

ความตกลง JTEPA อย่างไรก็ตามบ้างของกลุ่มนี้ โดยจะพิจารณาภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารที่กลุ่มเจรจาชนที่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากความตกลงนี้

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในการจัดทำนโยบาย JTEPA
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับกลุ่มเจรจาชน
3. เพื่อศึกษาการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มเจรจาชนในนโยบาย JTEPA

1.4 สมมติฐาน

กลุ่มเจรจาชนกับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีความสัมพันธ์กันภายใต้โครงสร้างรัฐที่มีคุณลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐและทุนนิยมแบบพวกพ้อง ที่นำมาซึ่งผลประโยชน์ทับซ้อนในความตกลง JTEPA ที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มเจรจาชนมากกว่าผลประโยชน์ของสาธารณะ

1.5 แนวคิด ทฤษฎีและกรอบในการวิเคราะห์

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจรจาชนกับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร รวมทั้งผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นภายในความตกลง JTEPA คือ **หนึ่ง** แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่ **สอง** ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐและทุนนิยมแบบพวกพ้อง และ **สาม** แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เพื่อนำมาอธิบายการจัดทำนโยบาย JTEPA ของรัฐบาลโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.5.1 แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่

การจัดทำนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการเปิดเสรีทางการค้า นั้นกล่าวได้ว่าโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นโยบายเหล่านี้สามารถขับเคลื่อนและไหลลื่นไปตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น นโยบาย JTEPA ก็จัดเป็นผลผลิตหนึ่งของโลกาภิวัตน์เช่นกัน และในปัจจุบันเป็นยุคที่สังคมโลกกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกันซึ่งส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม โดยมอง

ผ่านกระแสที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีกระแสรุนแรงครอบคลุมทุกส่วนของสังคม โดยมีเครื่องมือคือ เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบทุนนิยมที่นับได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่เป็นเกณฑ์ในการพัฒนาและการติดต่อสื่อสารในด้านต่างๆทั้งทางตรงและทางอ้อม⁶

โลกาภิวัตน์เป็นหนึ่งในประเด็นที่ถูกถกเถียงมากที่สุดในปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าเนื่องจากผลกระทบของกระบวนการนี้ค่อนข้างจะกว้างขวางในหลายมิติดังที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Globalization) กล่าวคือถึงแม้โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจจะเป็นเพียงหนึ่งในองค์ประกอบของโลกาภิวัตน์ แต่ก็ใช้องค์ประกอบหลักที่มีพลังขับเคลื่อนกระแสโลกาภิวัตน์โดยรวม⁷ ปรัชญาการณโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจนั้น ทำให้เศรษฐกิจโลกมีความใกล้เคียงกับการเป็นระบบเศรษฐกิจเดี่ยวที่มีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกันภายใน (Single Interdependent System)⁸ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศต่างๆในโลกเสมือนต้องอยู่ภายใต้ “กฎกติกา” เดียวกัน ทั้งภายใต้กฎกติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษรเช่น ข้อตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศและกฎกติกาที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเช่น แนวคิดในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ อุดมการณ์หลักทางเศรษฐกิจ ซึ่งกฎกติกาเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคล กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รัฐบาล กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคและองค์กรโลกบาลทางเศรษฐกิจส่งผลให้ผลลัพธ์ (Performance) ทางเศรษฐกิจเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจจึงไม่ได้เป็นแค่ “ปรากฏการณ์” ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural) ซึ่งอุบัติบังเกิดขึ้นด้วยตนเองและมีความเป็นกลางในตัวเอง (Neutral) หรือเป็นผลลัพธ์ของพฤติกรรมหรือปฏิสัมพันธ์ของหน่วยเศรษฐกิจย่อยๆอย่างมีอาจบังคับทิศทางได้และมีอาจควบคุมได้ (Emerging Events) เพียงเท่านั้น แต่ในปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจนั้นมี “อุดมการณ์” ทำงานอยู่เบื้องหลัง ซึ่งก็คือ “ลัทธิเสรีนิยมใหม่” (Neoliberalism) ลัทธิเสรีนิยมใหม่มีความเชื่อมั่นในระบบทุนนิยมตลาดเสรี (Free Market Capitalism) โดยที่รัฐบาลมีบทบาทในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจน้อยที่สุด ภายใต้ความเชื่อดังกล่าวตลาดเสรีเป็นกลไกสำหรับจัดสรร

⁶ วัฒนา สุภักดิ์ศิลป์, โลกาภิวัตน์ (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, 2548), หน้า 16.

⁷ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, โลกาภิวัตน์ บริษัทข้ามชาติ บริษัทภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคมของ บริษัท (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 29.

⁸ ปกป้อง จันวิทย์, “นโยบายเศรษฐกิจทางเลือกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ : กรณีศึกษาว่าด้วยมาตรการกำกับและจัดการทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ,” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง “นโยบายเศรษฐกิจทางเลือกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ : บทสำรวจองค์ความรู้และประสบการณ์” เสนอที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 29 พฤษภาคม 2551. หน้า 8-9. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพที่สุด รัฐบาลไม่ควรเข้ามาบิดเบือนกลไกตลาด แต่ควรปล่อยให้ตลาดทำหน้าที่โดยตัวของมันเอง โดยมีข้อจำกัดและอุปสรรคกีดขวางในระบบน้อยที่สุด เพราะการแทรกแซงกลไกตลาดโดยรัฐจะทำให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจ (Economic Welfare) ของสังคมส่วนรวมลดน้อยลง⁹

ลัทธิเสรีนิยมใหม่เป็นฐานเชิงอุดมการณ์ที่ผลิตสร้างชุดนโยบายเศรษฐกิจที่เรียกกันว่า “นโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่” (Neoliberal Economic Policy) ซึ่งเกิดจากการที่สหรัฐอเมริกาได้ผลักดันวาระทางเศรษฐกิจของตนไปทั่วโลกหรือที่เรียกกันว่า “ฉันทามติวอชิงตัน” (Washington Consensus)¹⁰ ซึ่งประกอบด้วยนโยบายเศรษฐกิจหลักดังต่อไปนี้ **หนึ่ง** การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ (Economic Liberalization) เพื่อให้กลไกตลาดทำงานอย่างเสรีและมีประสิทธิภาพ **สอง** การลด-ละ-เลิกการกำกับและควบคุมโดยรัฐ (Deregulation) โดยจำกัดบทบาทของรัฐเหลือเป็นเพียงผู้ออกกฎกติกาและคุ้มครองดูแลรักษากติกา **สาม** การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (privatization) และ **สี่** การรักษาเสถียรภาพของระดับราคาในระบบเศรษฐกิจ (Price Stabilization) ซึ่งเป้าหมายหลักในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาคคือ การชำระอัตราเงินเฟ้อให้อยู่ในระดับต่ำและควบคุมได้

โดยจุดยืนของความเชื่อเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์สามารถจำแนกออกเป็นทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านบวกนั้นจะเห็นว่าโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ การแข่งขันกันในเศรษฐกิจโลกไม่จำเป็นต้องนำไปสู่สภาวะการมีผู้แพ้หรือผู้ชนะ แม้จะมีบางส่วนซึ่งได้รับความเสียหาย แต่สภาพรวมและโดยเทียบเคียงแล้วทุกประเทศจะได้รับประโยชน์มากกว่า ลัทธิเสรีนิยมใหม่จึงเชื่อว่าโลกาภิวัตน์จะนำมาสู่การเกิดของอารยธรรมในระดับโลกอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งเสริมให้คนในโลกได้มีส่วนร่วมในวัฒนธรรมและมีความเข้าใจกันและกัน¹¹ โดยจะเห็นตัวอย่างได้จากจีนและอินเดีย ที่สามารถขานรับกระแสโลกาภิวัตน์นี้ได้เป็นอย่างดี ทำให้เศรษฐกิจในประเทศมีการเติบโตขึ้นอย่างก้าวกระโดด

ส่วนด้านลบจะมองผลของโลกาภิวัตน์ในแง่ร้าย โดยมองว่าโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดและเสริมสร้างความไม่เสมอภาคระหว่างประเทศต่างๆ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองจะถูกครอบงำโดยกลุ่มประเทศทางซีกโลกเหนือ ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถต้านทานการเปลี่ยนแปลงและ

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

¹¹ Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. and Perraton, J, *Global Transformations : Politics, Economics and Culture*

(Cambridge: Polity, 1999), p. 4; Cochrane, A. and Pain, K. "A Globalizing Society?," in David Held (ed.), *A Globalizing World? : Culture,*

สามารถสร้างแรงกดดันให้เป็นไปตามวาระ (agenda) ที่ตนเองต้องการ¹² กล่าวคือนับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาฉันทามติวิซิงตันได้ถูกผลักดันให้นำมาใช้ทั้งในซีกโลกเหนือและซีกโลกใต้ ในซีกโลกเหนือมีการเรียกร้องและกดดันให้ตัดลดสวัสดิการสังคม ลดขนาดของรัฐลงและแปรรูปสาธารณูปโภค ส่วนซีกโลกใต้กลายเป็นฐานการผลิตที่มีระดับการเก็บภาษีต่ำ ค่าแรงต่ำ รวมทั้งถูกกดดันให้แปรรูปสาธารณูปโภค เปิดเสรีการตลาด การเงินและการค้า ทั้งนี้โดยมีองค์กรระหว่างประเทศอย่างกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ธนาคารโลก องค์กรการค้าโลก (WTO) เป็นผู้ผลักดัน โดยกำหนดเงื่อนไขในการดำเนินนโยบายผูกติดไปกับข้อตกลงด้วย ทำให้ยากแก่การหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว และนับตั้งแต่นโยบายเศรษฐกิจโลกถูกลัทธิเสรีนิยมใหม่ครอบงำและทำให้อัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลกลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากราวร้อยละ 3.5 ในช่วงทศวรรษ 1960 เหลือแทบไม่ถึงร้อยละ 1 นับตั้งแต่ค.ศ.2000 เป็นต้นมา และสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างได้ชัดคือ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนที่เพิ่มมากขึ้น สิ่งที่ลัทธิเสรีนิยมใหม่ทำได้สำเร็จหาใช่การสร้างความมั่งคั่งและยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ แต่เป็นการจัดสรรความมั่งคั่งและรายได้ที่มีอยู่แล้วเสียใหม่ โดยการถ่ายโอนความมั่งคั่งไปที่ชนชั้นนำในแง่หนึ่งลัทธิเสรีนิยมใหม่จึงเป็นการฟื้นฟูอำนาจของชนชั้นนำขึ้นมา¹³

กรอบการวิเคราะห์

กรอบแนวคิดนี้ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ การจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ว่าจุดเริ่มต้นของการจัดทำเขตการค้าเสรีมีที่มาจากอะไร และรัฐมีการปรับตัวอย่างไรต่อกระแสโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ที่เข้ามา โดยสามารถนำมาอธิบายการปรับตัวของกลุ่มทุน โดยเฉพาะกลุ่มทุนผูกขาดในยุครัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ที่ต้องการเข้ามามีอำนาจทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเปิดเสรีการแข่งขันก็คือ ต้องการที่จะทำลายการผูกขาดและลดอุปสรรคของการเข้ามาลงทุนของนายทุนรายย่อย กล่าวคือการจัดทำการค้าเสรีในแง่หนึ่งก็จะทำให้นายทุนภายในประเทศมีความเข้มแข็งเติบโตขึ้นเพราะนายทุนต่างๆ ไม่ว่าจะรายเล็กหรือรายใหญ่ล้วนมีโอกาสที่จะเข้ามาแข่งขันในกลไกตลาดได้เหมือนกัน แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการสร้างเงื่อนไขทำนบกีดขวางการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบาง

Economics, Politics, (London: Routledge, 2000). p. 22. อ้างใน เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, *โลกาภิวัตน์ บริษัทข้ามชาติ บรรษัทภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท* (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 19-21.

¹² เรื่องเดียวกัน.

¹³ David Harvey, "Chapter 6 Neoliberalism on Trial," in *A Brief of History of Neoliberalism*, (London: Oxford University Press, 2007). pp. 152-182. อ้างใน ภควดี วีระภาสพงษ์, *โหมโรง: บทพิสูจน์ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (เศรษฐศาสตร์อันตราย)* [ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา www.midnightuniv.org/forum/index.php?topic=8948.0

ประเภทซึ่งก็คือกลุ่มทุนผูกขาด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐโดยการเปิดเสรีย่อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มทุนดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยุทธวิธีที่สำคัญของการปรับตัวของกลุ่มทุนเหล่านี้ก็คือ การเข้าไปกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆโดยตรงด้วยการควบคุมอำนาจรัฐ

กล่าวคือแนวคิดนี้จะช่วยอธิบายในบริบทของการเปิดเสรีทางการค้าของในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ที่ได้เกาะกระแส Neoliberalism ด้วยการใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาบิดเบือนการค้าเสรีเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตน

1.5.2. ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) และทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism)

1.5.2.1 ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism)

การจัดทำนโยบาย JTEPA นั้น กล่าวได้ว่ารัฐมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายนี้ขึ้นมา เนื่องจากนโยบายสาธารณะมีพื้นฐานมาจากการดำเนินการของรัฐ ดังนั้นการศึกษานโยบายสาธารณะจึงจำเป็นต้องเข้าใจรัฐและการใช้อำนาจของรัฐด้วย เพราะการดำเนินการของรัฐมีผลกระทบต่อชีวิตประชาชนเป็นอันมากซึ่งส่งผลให้รัฐเป็นศูนย์กลางของอำนาจทางการเมืองในสังคมสมัยใหม่ ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ* (State Monopoly Capitalism) จัดได้ว่าเป็นความคิดของพวกนักวิชาการสายนีโอมาร์กซิสต์ (Neomarxist) แขนงหนึ่งที่หันกลับมาให้ความสำคัญต่อการศึกษายุทธศาสตร์และความสำคัญของรัฐในระบบทุนนิยม ซึ่งมีนักวิชาการอย่าง Bob Jessop ได้เขียนหนังสือชื่อ The Capitalist State (1982) โดย Jessop ได้แบ่งทฤษฎีรัฐแนวมาร์กซิสต์ยุคปัจจุบันออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) กลุ่มทฤษฎีที่เน้นรูปแบบและหน้าที่ของรัฐ (Form and Functions of the State) และกลุ่มทฤษฎีที่เน้นศึกษาการครอบงำความเป็นเจ้าพลังอำนาจและอำนาจของรัฐ (Hegemony, Force, and State Power) ในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้มากที่สุด

* ความหมายของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) หรือ Stamocap ซึ่งเป็นตัวย่อของ State Monopoly Capitalism ผู้วิจัยได้แปลความหมายตาม วรวิทย์ จำลองนาค, "ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 30.

กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับรัฐเป็นศูนย์กลางของความเข้าใจการ
พัฒนาโลกในปัจจุบัน ในสังคมสมัยใหม่ชนชั้นทุนจะพัฒนาขึ้นมาเป็นกลุ่มทุนผูกขาด¹⁴
(monopoly capitalism) และสามารถมีอำนาจครอบงำรัฐได้โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐตก
เป็นเครื่องมือของชนชั้นนายทุนหรือรัฐกับชนชั้นนี้กลายเป็นพวกเดียวกัน ทำให้ทิศทางและเนื้อหา
ของนโยบายรัฐจะขึ้นอยู่กับความต้องการและผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนทั้งสิ้น ในแง่ของ
เหตุผลที่รัฐและนโยบายรัฐจะต้องตอบสนองต่อผลประโยชน์ของชนชั้นดังกล่าวอย่างเต็มที่ อาจ
เป็นเพราะกลุ่มทุนร่วมมือกับนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อหาทางปกป้องผลประโยชน์ของ
ตนทั้งในระยะยาวและระยะสั้น หรือกลุ่มทุนเหล่านี้ใช้อำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการ
กระจุกตัวของทุนและการรวมศูนย์ของทุน (capital concentration and centralization) อยู่ในมือ
ตน เพื่อเข้ามาครอบงำกลไกด้านนโยบายและสถาบันด้านการเมืองของรัฐทั้งโดยตรงและโดยอ้อม
ด้วยเหตุนี้รัฐจึงกำหนดนโยบายตามความต้องการและผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนเสมอ และ
หากรัฐจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของชนชั้นอื่นในสังคม รัฐก็จะไม่กำหนดนโยบายใน
ลักษณะที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของชนชั้นนี้โดยตรง

ส่วนลักษณะทั่วไปของทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบงำอำนาจรัฐนั้น ในหนังสือ
Imperialism : the Highest Stage of Capitalism (1917)^{*} Lenin ได้อธิบายว่าระบบนายทุนได้
วิวัฒนาการต่อมาหลังจากยุคของมาร์กซ์ โดยที่พวกนายทุนภายในประเทศได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มๆ
ตั้งเป็นคาร์เทล (cartel) และทรัสต์ (trust)^{**} ระบบการแข่งขันถูกแทนที่ด้วยระบบผูกขาดทำให้
วิสาหกิจมีขนาดใหญ่ขึ้น นอกจากนี้สถาบันระดมทุนซึ่งก็คือธนาคารได้เข้ามามีบทบาทในการ
ควบคุมวิสาหกิจที่ตนให้ทุน และรวมวิสาหกิจที่ตนให้ทุนไว้ในเครือเดียวกันไม่ให้แข่งขันกัน
กล่าวคือระบบผูกขาดมีความเข้มข้นขึ้นโดยมีทุนการเงิน (financial capital) จากธนาคารครอบงำ

¹⁴ อนุสรณ์ ลีหมณี, รัฐ สังคมและการเปลี่ยนแปลงการพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่าย

ความสัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาจำกัด, 2542) หน้า 50.

^{*} ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ Lenin ได้ใช้หนังสือของ Rudolf Hiferding, Das Finanzkapital, Vienna (1910)
และ J.A. Hobson, Imperialism, (1902) มาประกอบเป็นหลัก.

^{**} คาร์เทล (cartel) ในภาษาฝรั่งเศสหมายความว่าความเป็นพันธมิตรหรือความตกลง ผู้ที่เข้าร่วมตกลงเกี่ยวกับ
เงื่อนไขการขายสินค้า, ตลาดที่จะขาย, ปริมาณการผลิต, ราคา เป็นต้น เพื่อที่จะควบคุมตลาดให้ได้กำไรในอัตราที่สูง ผู้ที่เข้าร่วมรักษา
ความเป็นอิสระของตนในด้านการผลิตและการซื้อขาย (เป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า "การทำให้เกิดการผูกขาด"
(Monopolization)) ทรัสต์ (trust) ในภาษาอังกฤษคือความไว้วางใจโดยมอบให้รัฐวิสาหกิจไปประกอบการ ผู้เข้าร่วมสูญเสียความเป็น
อิสระทั้งในด้านการผลิตการซื้อขายไปโดยสิ้นเชิง เจ้าของวิสาหกิจกลายเป็นหุ้นส่วน ทุนของเขากลายเป็นหุ้น ผู้ที่มีหุ้นใหญ่ได้รับเลือกเป็น
กรรมการและยึดกุมอำนาจนำไว้ ควบคุมทุกสิ่งทุกอย่าง โดยผู้ที่มีหุ้นเล็กได้คอยแต่รับเงินปันผล โปรดดูรายละเอียดยเพิ่มเติมใน
บุญศักดิ์ แสงระวี, เศรษฐศาสตร์การเมืองพื้นฐาน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2546), หน้า 153.

และเป็นทุนธนาคารใหญ่ๆไม่กี่แห่ง ระบบนายทุนได้กลายเป็นระบบนายทุนผูกขาด (monopoly capitalism) ผลคือผู้ผูกขาดเหล่านี้สามารถตกลงยุติการแข่งขันภายในประเทศได้ทำให้เกิดเสถียรภาพขึ้นบ้าง ขณะเดียวกันผู้ผูกขาดที่มีทุนเป็นจำนวนมากเหล่านี้จะหาทางส่งทุนไปยังดินแดนอื่นตามมาด้วยการขอให้รัฐบาลเข้ายึดครองทางการเมือง ก่อให้เกิดระบบจักรวรรดินิยม (imperialism) ขึ้น ส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกส่วนต่างๆของโลกเป็นดินแดนภายใต้อาณานิคมและวงอำนาจของมหาอำนาจสำคัญๆ กล่าวคือจักรวรรดินิยมก็คือทุนนิยมในขั้นการพัฒนาสูงสุด¹⁵

และจากการที่นายทุนสาขาต่างๆสามารถรวมตัวกันผ่านธนาคารและคาร์เทลโดยเป็นกลุ่มทางการเงินกลุ่มใหม่นั้น ทำให้รัฐมีบทบาทมากขึ้นในการสนับสนุนความร่วมมือดังกล่าว โดยธนาคารขนาดใหญ่สามารถที่จะเป็นกลไกของรัฐ (state apparatus) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมนิยม โดยทั่วไป Lenin มองว่ารัฐเป็นกลไกในการบีบบังคับของกลุ่มที่ครอบงำทางการเมือง (political domination) จากประโยชน์ของแรงผลักดันที่ได้รับจากส่วนเกินทางเศรษฐกิจในการเป็นกลไกส่วนหนึ่งของโลก ผ่านการผนวกรวมของอาณานิคมและสงครามจักรวรรดินิยม Lenin จึงเน้นย้ำปฏิกิริยาของรัฐในแง่ทุนนิยมผูกขาดที่พยายามจะคงรักษาเสถียรภาพในภาวะเศรษฐกิจที่กำลังถดถอยในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเท่านั้น¹⁶

Friedrich Engels ได้กล่าวถึงรัฐทุนนิยม (state capitalism) ในงานเขียนชื่อ Anti Duhring (1878) เขาได้กล่าวถึงความขัดแย้งที่เพิ่มมากขึ้นระหว่างพลังการผลิต (forces of production) และความสัมพันธ์ทางการผลิต (relation of production) โดยเห็นว่าการพัฒนาพลังทางการผลิตอย่างรวดเร็วจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตให้สอดคล้องกันด้วย¹⁷

Nikolai Ivanovich Bukharin เป็นผู้ที่ทำให้แนวคิดหลักในทฤษฎี STAMOCAP ในเรื่องรัฐทุนนิยม (State Capitalism) เขากล่าวว่ารัฐทุนนิยมเป็นตัวแทนของการพัฒนาของทุนด้านการเงิน รัฐไม่ใช่เป็นเพียงผู้ประกันสภาพการณ์ของการชูดรีดทางด้านเศรษฐกิจอีกต่อไป แต่ยังเกี่ยวข้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการชูดรีดโดยตรงในรูปทุนทางการเงินอีกด้วย¹⁸ รูปแบบหลักของการพัฒนาดังกล่าวก็คือ รัฐผูกขาดในการผลิตและการค้า ผสมผสานกับกิจการสาธารณะและทุน

¹⁵ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, **ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง** (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 210-211.

¹⁶ Bob Jessop, **The Capitalist State : Marxist Theories and Methods** (Martin Robertson : Oxford, 1982), p. 33.

¹⁷ Ibid., p. 36.

¹⁸ Ibid., p. 35.

เอกชนและควบคุมสินเชื่อบริษัท ในกรณีต่างๆเหล่านี้รัฐจึงกระทำกรในลักษณะเป็นองค์การสูงสุดทางการเงิน และทำกิจกรรมที่ช่วยเหลือองค์กรอื่นที่มีศักยภาพด้อยกว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐดังกล่าว เป็นผลสะท้อนจากการลดอำนาจของระบบรัฐสภาและการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองของฝ่ายบริหารที่เพิ่มมากขึ้น ยิ่งกว่านั้นไม่เพียงรัฐต้องสร้างความเชื่อมโยงกับบรรษัทของกลุ่มทุนต่างๆ รัฐยังต้องปฏิรูปความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นต่างๆด้วย อีกทั้งการขยายกลไกทางการเมืองและการเมืองและการตั้งเอาสถาบันอย่างเช่น ศาลนา สื่อมวลชน สถาบันการศึกษา กล่าวคือรัฐสามารถผนวกเอาสหภาพแรงงานและพรรคของชนชั้นกรรมาชีพและเปลี่ยนมันไปเป็นตัวแทน (Agencies) ของการควบคุมสังคม ดังนั้นรัฐจึงรวมอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองไปสู่รัฐทุนนิยมผูกขาด และนำไปสู่การต่อสู้แข่งขันกันของรัฐในรูปแบบสงครามจักรวรรดินิยม การเติบโตของรัฐทุนนิยมเป็นทางผ่านไปสู่ระบบ สังคมนิยมและเป็นแรงผลักดันให้เกิดสงคราม ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การปฏิวัติสำเร็จ เช่นเดียวกับการเพิ่มการสะสมทุนในบริบทของการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมนิยมนั้นไม่ใช่เพียงแคการยึดเอามาเป็นของรัฐ (Nationalization) แต่ยังต้องสร้างรูปแบบใหม่ของการครอบงำทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองของชนชั้นกรรมาชีพด้วย¹⁹

Eugen Varga นักเศรษฐศาสตร์ชาวฮังการีได้กล่าวว่า ระบบทุนนิยมผูกขาดได้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นสงครามระหว่างรัฐทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ ในฐานะที่จะเป็นการเตรียมเพื่อที่จะเป็นสงครามจักรวรรดินิยมครั้งต่อไป สถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการเพิ่มค่าใช้จ่ายภาครัฐ การควบคุมการค้าระหว่างประเทศ การควบคุมด้านเครดิต การแทรกแซงตลาดแรงงานและการกำหนดราคาสินค้าของรัฐ มาตรการต่างๆที่ต้องการเอาชนะวิกฤติเศรษฐกิจเหล่านี้เกี่ยวข้องกับความต้องการของชนชั้นปกครอง เพื่อที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ และผลลัพธ์กลับกลายเป็นการกระจายรายได้ประชาชาติไปสู่ทุนนิยมผูกขาด²⁰

กล่าวคือนักทฤษฎีเหล่านี้เห็นว่าในสภาพของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐนั้นเป็นขั้นตอนเฉพาะขั้นตอนหนึ่งของระบบทุนนิยม ซึ่งมีลักษณะที่เป็นการรวมเอาฝ่ายทุนผูกขาดเข้ากับรัฐ เพื่อให้เกิดกลไกในการขูดรีดทางเศรษฐกิจและการใช้อำนาจครอบงำทางการเมืองเพียงกลไกเดียวขึ้นมา หรืออย่างน้อยที่สุดจะมีการเกี่ยวข้องในด้านองค์การกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างฝ่ายทุนผูกขาดกับรัฐ โดยรัฐจะเข้าไปแทรกแซงระบบเศรษฐกิจใน

¹⁹ Ibid., p. 37.

²⁰ Ibid., p. 39.

รูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะดำรงและแพร่ขยายระบบทุนนิยม (reproduction of capitalism)²¹ กล่าวคือวิกฤตการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยมส่งผลให้เกิดระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ระบบทุนนิยมต้องพึ่งพาลายลง โดยการที่รัฐใช้นโยบายซึ่งให้ประโยชน์แก่ฝ่ายทุนผูกขาด และเพิ่มการใช้จ่ายด้านการทหารเพื่อให้ฝ่ายผูกขาดได้รับประโยชน์ในรูปแบบกำไรสูงสุดจากการใช้จ่ายเงินของรัฐ การกระทำดังกล่าวของรัฐทำให้ระบบทุนนิยมสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว

แนวทางอธิบายทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

มีแนวทางในการอธิบาย 2 แนวทางดังนี้

1) แนวทฤษฎีที่อธิบายในแง่การผูกขาด (The Monopoly-Theoretical Tradition)

แนวคิดของ Lenin มีอิทธิพลต่อการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐในรัสเซียและเยอรมัน ดังนั้นการเติบโตของทฤษฎี STAMOCAP จึงตั้งอยู่บนวิกฤตการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยม ลักษณะดังกล่าวบางมุมมองว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะอันหนึ่งของลัทธิจักรวรรดินิยมและความพยายามของทุนผูกขาดที่จะได้รับกำไรสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้²² กระบวนการแข่งขันภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีจะนำไปสู่การรวมศูนย์ระหว่างทุนอุตสาหกรรมกับทุนธนาคารและเป็นผลของการครอบงำการผูกขาดไปสู่ทุนการเงิน (Financial Capital) กล่าวได้ว่าเมื่อการผูกขาดเกิดขึ้นจากการแข่งขันเสรีมันแสดงออกถึงด้านลบของการแข่งขันดังกล่าว สำหรับการใช้จ่ายประโยชน์ของทุนผูกขาดนั้นเกิดจากการครอบครองการผลิตและการตลาด เพื่อสร้างกำไรสูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพเหนือกว่าอัตราเฉลี่ยของเศรษฐกิจทั้งหมด²³

Jessop²⁴ ชี้ให้เห็นว่ารัฐมีบทบาทสำคัญในการรักษาบทบาทนำในการครอบงำของนายทุนผูกขาด ดังนั้นรูปแบบการผูกขาดจึงพยายามที่จะรวมอำนาจทางเศรษฐกิจกับอำนาจทางการเมืองของรัฐ เพื่อที่จะได้รับกำไรจากทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐและปกป้อง

²¹ Bob Jessop, "Recent Theories of the Capitalist State," Cambridge Journal of Economics 1

(1977): 47. อ้างใน อนุสรณ์ ลิมมณี, *ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน* : Theories in Modern Political Economy (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), หน้า 65.

²² Bob Jessop, *The Capitalist State : Marxist Theories and Methods* (Martin Robertson : Oxford, 1982), p. 45. อ้างใน วรุณี จำลองนาค, "ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 35.

²³ Ibid., p. 45.

²⁴ Ibid., p. 46.

ตำแหน่งหรือสถานะทางการเมือง การรวมตัวของหน่วยธุรกิจการค้าให้เป็นหน่วยเดียวกันของทุน ผูกขาดกับรัฐเป็นกลไกเพียงหนึ่งเดียวในการขูดรีดและกดขี่ ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มทุนผูกขาดยังได้สร้าง ศูนย์รวมในกลุ่มการเงินอีกด้วย ทฤษฎี STAMOCAP มองเห็นการรวมกันเป็นหนึ่งเดียวของชนชั้น นำของรัฐและชนชั้นนำของกลุ่มทุนทางการเงิน กล่าวคือ Jessob เห็นว่าระบบทุนนิยมผูกขาด ครอบครองอำนาจรัฐหรือรัฐ STAMOCAP นั้นเป็นพลังทางเศรษฐกิจที่หลอมรวมโดยตรงสู่ภาค เศรษฐกิจจริง กล่าวคือการผูกขาดเป็นผลมาจากการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของนายทุน ซึ่งเผชิญ กับภาวะที่อัตรากำไรลดลง (falling rate of profit) การแก้ปัญหาจะกระทำในรูปของการลงทุนใน ต่างประเทศเพื่อแสวงหากำไรชดเชย ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การแข่งขันกันอย่างรุนแรงระหว่างบรรดา รัฐจักรวรรดินิยมเพื่อที่จะผูกขาดตลาด วัตถุดิบและกำไรสูงสุด ในสภาพอย่างนี้ฝ่ายทุนผูกขาด จะประสานอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเองเข้ากับอำนาจทางการเมืองของรัฐ เพื่อปกป้อง ผลประโยชน์ของตน

2) แนวทฤษฎีที่อธิบายในแง่ของทุน (The Capital-Theoretical Tradition)

แนวทางนี้เป็นการอธิบายการเกิดทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ โดยอาศัย กฎแห่งการเคลื่อนไหวของทุนนิยม (law of motion of capitalism) ที่อธิบายว่าการแข่งขันอย่าง เอาจริงเอาจังระหว่างนายทุนในช่วงทุนนิยมเสรีนั้น (laissez faire capitalism) ทำให้เกิดการ กระจุกตัวของทุน (concentration) และการรวมศูนย์ของทุน (centralization) อยู่ในมือนายทุน จำนวนน้อย ซึ่งนำไปสู่ “นายทุนผูกขาด” ขึ้นมา ในสภาพเช่นนี้ฝ่ายทุนผูกขาดจะเข้าไปมีอำนาจ ครอบงำเศรษฐกิจทั้งระบบ และการพัฒนาทุนนิยมยังเป็นผลให้ความเติบโตด้านความสามารถใน การผลิต การเพิ่มทุนคงที่ (fixed capital) การขยายตัวในการแบ่งงานกันทำและการพึ่งพิงต่อกัน ระหว่างหน่วยการผลิตต่างๆในสังคมเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในภาวะการณ์นี้หากปล่อยให้กลไก ตลาดเป็นตัวกำหนดอุปสงค์แล้ว จะก่อให้เกิดความระส่ำระสายขึ้นแก่ระบบทุนนิยม²⁵

ทั้งนี้เพราะสินค้าที่ผลิตได้เป็นจำนวนมากศาลด้วยผลจากการพัฒนา ความสามารถในการผลิตดังกล่าวหาได้เพิ่มขึ้นอย่างได้สัดส่วนกับความต้องการบริโภคสินค้า เพื่อให้กระบวนการผลิตและการสะสมทุนของสังคมนิยมสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น การสร้างอุปสงค์ให้สอดคล้องกับการผลิตจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น นอกจากนั้นภาวะความปั่นป่วนจาก เศรษฐกิจเป็นระยะๆ อันเกิดจากวัฏจักรธุรกิจก็เป็นปัญหาที่นายทุนแต่ละคนไม่อาจแก้ไขได้

²⁵ Bob Jessob. (1977). Recent Theories of the Capitalist State in *Cambridge Journal of Economics* 1.

p. 47. อ้างใน อนุสรณ์ ลิมมณี, *ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน : Theories in Modern Political Economy* (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), หน้า 65.

ทั้งนี้ยังไม่ต้องพิจารณาถึงปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นผลอันเกิดจากการพัฒนาของระบบทุนนิยม เช่น ปัญหาสวัสดิการของกรรมกร ปัญหาการวิจัยและการศึกษาระดับสูงอันเป็นประโยชน์ต่อการผลิตแบบทุนนิยม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้นายทุนไม่อาจหรือไม่เต็มใจที่จะเข้าไปรับภาระโดยลำพัง ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้าไปแทรกแซงเพื่อให้กระบวนการผลิตและการสะสมทุนดำเนินต่อไปได้ โดยอาศัยเครื่องมือต่างๆ ที่มีอยู่เช่น นโยบายทางการเงิน การคลัง ในรูปของการลดอัตราดอกเบี้ย การอุดหนุนการวิจัย การลงทุนและการผลิตหรือในบางกรณีรัฐอาจเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีหุ้นส่วนทางการผลิตเสียเอง การที่รัฐเข้าไปแบกรับภาระของระบบทุนนิยมมากขึ้นทุกที ก็ทำให้สังคมทุนนิยมเปลี่ยนจากสภาพทุนผูกขาดโดยเอกชนมาเป็นทุนนิยมผูกขาดโดยรัฐ

Jessob ได้กล่าวถึงการผูกขาดว่าเป็นรูปแบบที่เป็นไปได้มากที่สุดในการพัฒนาของทุน ความต้องการเหล่านี้จึงต้องกระทำร่วมกับรัฐ การเติบโตของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐจึงเป็นสิ่งจำเป็นในความสัมพันธ์ของการผลิตของนายทุนในระดับของการพัฒนาทางการผลิต ทฤษฎี STAMOCAP จึงบูรณาการไปสู่การแทรกแซงราคา (กลไกตลาด) และการขยายการผลิตซ้ำของทุนทางสังคมทั้งหมด ถึงแม้จะเป็นการบูรณาการองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในตัวเองของทุนมากยิ่งขึ้น รัฐก็จะพยายามปรับรูปแบบให้เกิดความขัดแย้งน้อยที่สุดและการศึกษาล่าสุดได้เน้นย้ำบทบาทของรัฐ STAMOCAP ในการคาดการณ์ทางเศรษฐกิจ²⁶ การควบคุม การกำหนดโครงการต่างๆ และนโยบายเกี่ยวกับรายได้ ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของ STAMOCAP แต่กระนั้นมาตรการดังกล่าวก็เป็นเพียงผลกระทบที่มีจำกัด อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของการใช้จ่ายภาครัฐอาจเป็นสาเหตุของการเกิดวิกฤติด้านงบประมาณและการเงิน ดังนั้นการแทรกแซงของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐจึงมีผลต่อการส่งเสริมให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาพลังการผลิตและกำไรที่เหมาะสมของทุนปัจเจกชนอื่นๆ ด้วย

การวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างและหน้าที่ของรัฐในทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (STAMOCAP Analysis of The State)

ด้วยเหตุที่การอธิบายของ Lenin ค่อนข้างจะมีอิทธิพลมากในการอธิบายทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ โดยเห็นว่าแท้ที่จริงรัฐเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการใช้อำนาจครอบงำทางการเมืองโดยใช้วิธีการปราบปรามเท่านั้น และในทัศนะแบบนี้พัฒนาการของรัฐจึงผูกติดอยู่กับความเติบโตของลัทธิจักรวรรดินิยมและสภาพการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยมเองอีกด้วย ทุนนิยมผูกขาดอันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของทุนนิยมขั้นสูงสุดหรือขั้นจักรวรรดินิยมนั้น

²⁶ Bob Jessob, *The Capitalist State : Marxist Theories and Methods* (Martin Robertson : Oxford,

ในภาวะการณ์ที่เกิดวิกฤตการณ์ของระบบทุนนิยม ก็จะกลายรูปมาเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ ภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นมานี้ Jessob ชี้ให้เห็นว่ามีผลให้ทำให้รัฐทุนนิยมต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่หลายด้าน ดังนี้²⁷

ประการที่หนึ่ง มีการรวมตัวกันระหว่างฝ่ายทุนผูกขาดกับกลไกของรัฐ ทั้งในด้านตัวบุคคล เช่น การแต่งตั้งตัวบุคคลที่เป็นฝ่ายทุนผูกขาดให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และในด้านการทำหน้าที่โดยมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด สภาพเช่นนี้จะทำให้เกิดกลไกในการขูดรีดทางเศรษฐกิจและในการครอบงำทางการเมืองเพียงกลไกเดียวขึ้นมา

ประการที่สอง พรรคการเมืองที่มีอยู่จะปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของฝ่ายทุน และกลายเป็นเครื่องมือควบคุมอุดมการณ์ของประชาชนให้แก่ฝ่ายนายทุน สภาพอย่างนี้เกิดขึ้นได้เพราะนายทุนผูกขาดเข้าไปให้เงินอุดหนุนพรรคและช่วยเหลือพรรคในทุกด้าน*

ประการที่สาม การกำหนดนโยบายของรัฐในด้านต่างๆ ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มผลประโยชน์และการวิ่งเต้นต่อรองผลประโยชน์ (lobby) มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้โดยอาศัยการติดต่อโดยตรงกับนักการเมืองและข้าราชการ

ประการที่สี่ เกิดการขยายตัวด้านการผูกขาดในการควบคุมเครื่องมือที่ส่งผลกระทบต่อความคิดและจิตใจของผู้คน เช่น การศึกษา การโฆษณาสินค้าและสื่อมวลชน ทำให้สามารถควบคุมความคิดของประชาชนได้ง่ายขึ้น

ประการที่ห้า ฝ่ายบริหารมีอำนาจมากขึ้น ในขณะที่ฝ่ายนิติบัญญัติและการปกครองตามหลักกฎหมายอ่อนแอลง อำนาจของผู้นำจะเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง สวัสดิภาพของประชาชนจะถูกบั่นทอนลง

ประการที่หก รัฐมีการจัดระเบียบในการบริหารใหม่ โดยให้มีหน่วยงานที่เน้นหนักการทำงานเฉพาะอย่างมากขึ้น มีการจัดตั้งกรมการร่วมระหว่างหน่วยงานองค์การกิจการและสถาบันทางเศรษฐกิจที่ดำเนินงานโดยรัฐขึ้นมา ทั้งนี้ก็เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและการประสานงานให้ดีขึ้น เพื่อที่จะคงรักษาอำนาจและกำไรของทุนผูกขาดเอาไว้

²⁷ Ibid., p. 58-59. อ้างใน อนุสรณ์ ลิมมณี, **ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน : Theories in Modern Political Economy** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), หน้า 66-67.

* ภายใต้บริบทของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายทุนผูกขาดได้เข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยตรงในคณะรัฐมนตรีอย่างเปิดเผยมากกว่าในอดีตที่เป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังพรรคการเมือง หรือการส่งตัวแทนของตนเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง นั่นคือนายทุนผูกขาดได้เข้ามาใช้อำนาจและกลไกรัฐโดยตรง

ประการที่เจ็ด มีการกระจายและแบ่งอำนาจในระดับเศรษฐกิจย่อยๆและหน่วย การปกครองระดับท้องถิ่นบ้าง เพื่อเป็นการกลบเกลื่อนและแฝงเร้นการผูกขาดทางเศรษฐกิจและ การเมืองในระดับสูง

ประการที่แปด กลไกทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐในระดับต่างประเทศ จะขยายตัวออกไปทั้งในด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัด โดยจะเห็นได้จากการ ขยายตัวของหน่วยงานที่ดำเนินกิจกรรมระหว่างประเทศทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือ เอกชนที่รัฐหนุนหลังอยู่ก็ตาม

1.5.2.2 ทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism)

การดำเนินนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ มักถูก ตั้งข้อสังเกตว่านโยบายหรือมาตรการต่างๆเหล่านี้ ได้เอื้อประโยชน์ให้กับเจ้าของธุรกิจหรือผู้ ประกอบธุรกิจบางอย่างซึ่งเป็นกิจการของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เครือญาติหรือพรรคพวก ของผู้มีตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้ในนโยบาย JTEPA ก็จัดได้ว่าเป็นประเด็น ถกเถียงที่สำคัญเช่นกัน ในยุคปัจจุบันได้มีนักวิชาการส่วนหนึ่ง ได้พยายามอธิบายระบบพวกพ้อง ผ่านวาทกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะมุ่งเน้นอธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้นในประเทศกำลัง พัฒนา และประเทศกำลังเปลี่ยนผ่าน จากระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมมาเป็นระบบเศรษฐกิจทุน นิยม ที่มีความประสงค์พัฒนาประเทศทำให้เป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่เนื่องจากผู้ปกครองใน ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศกำลังเปลี่ยนผ่านนั้น ส่วนใหญ่ถ้าไม่ผู้นำที่มาจากภาค ราชการ อย่างเช่น ผู้นำกองทัพก็จะเป็นผู้นำที่มาจากภาคธุรกิจ ซึ่งการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำรัฐบาล ของคนเหล่านี้ จะมีแนวโน้มว่าผู้นำประเทศส่วนใหญ่ จะมีพฤติกรรมแสวงหาผลประโยชน์จาก ระบบเศรษฐกิจ ผ่านกระบวนการในระดับนโยบายต่างๆ²⁸

การแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ไม่อาจแยกแยะได้ว่าส่วนไหน ถูกกฎหมายและส่วนไหนผิดกฎหมาย ส่วนไหนเป็นผลประโยชน์ของสาธารณะส่วนไหนเป็น ผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็คือผลประโยชน์ทั้งหมดตกไปอยู่กับธุรกิจครอบครัว เครือญาติและพวกพ้องของผู้นำทางการเมือง ด้วยเหตุนี้นักวิชาการจึงเรียกระบบเศรษฐกิจทุนนิยม หรือกึ่งทุนนิยมเช่นนี้ว่า “ทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism)” ลักษณะทุนนิยมแบบพวก พ้อง สามารถอธิบายได้จากหลายๆพฤติกรรม คือ 1) มักจะทำประโยชน์เพื่อพวกพ้องมากกว่าทำ เพื่อสังคม 2) ทุนนิยมแบบพวกพ้องเกิดจากการรวมกลุ่มกันของนักธุรกิจผูกขาดรายใหญ่ของ

²⁸ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ระบบพวกพ้องกับเศรษฐกิจทุนนิยมในภูมิภาคคอร์รัปชัน [ออนไลน์], 2 มิถุนายน 2551. แหล่งที่มา www.nidambe11.net/ekonomiz/2008q2/2008june02p6.htm

ประเทศ 3) ทุนนิยมแบบพวกพ้อง เมื่อก้าวเข้าไปใช้อำนาจรัฐแล้วจะมีรูปแบบการปกครองโดยคนรวยเพื่อคนรวย 4) การปกครองมีแนวโน้มเป็นแบบคณาธิปไตย หรือปกครองโดยคนกลุ่มเดียว 5) ทุนนิยมแบบพวกพ้องจะมีนโยบายทางสังคม-เศรษฐกิจของรัฐ ด้วยการสร้างระบบอุปถัมภ์โดยรัฐขึ้นมา มุ่งเน้นทำกิจการในรัฐสวัสดิการแบบเข้มข้น และ 6) มีครอบครัวนักการเมือง เข้าไปทำการค้าขายกับรัฐและผูกขาดสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญเพื่อแสวงหากำไรสูงสุด ดังนั้นจุดสำคัญของทุนนิยมแบบพวกพ้องจึงเป็นการดำเนินการธุรกิจโดยไม่ให้เหตุผลที่เป็นไปตามกลไกตลาด กล่าวคือเป็นการใช้ความเป็นพวกพ้องมากกว่ากลไกตลาดนั่นเอง

ทุนนิยมแบบพวกพ้องในสังคมไทย

นักเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิกทั้งไทยและต่างประเทศ เพิ่งจะให้ความสนใจและหันมาวิเคราะห์เรื่องทุนนิยมแบบพวกพ้อง ภายหลังจากที่ประเทศไทยและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดวิกฤตการเงินในปีพ.ศ.2540 โดยนักเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิกเหล่านี้มองว่า ธนาคารและสถาบันการเงินเป็นจุดเริ่มต้นของวิกฤตการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารของธนาคารและสถาบันการเงินเหล่านั้น ได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการปล่อยเงินกู้มากกว่ามูลค่าของหลักประกัน ให้แก่ธุรกิจของตนและพวกพ้อง เพื่อไปลงทุนในสาขาธุรกิจที่ตนไม่ถนัดหรือไม่ใช่ธุรกิจหลัก (Core Business) เช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการจากตะวันตกอีกจำนวนหนึ่งมองไปไกลกว่านั้นว่า สาเหตุของวิกฤตการเงินเกิดจากความล้มเหลวในการทำงานของกลไกตลาด (Market Failure) อันเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอีกด้วย²⁹ สำหรับในแง่มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น จะมองไปไกลถึงรากที่มาของทุนนิยมแบบพวกพ้องนั้นมีประวัติศาสตร์ของตนเอง เพราะทุนกลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจของรัฐและผู้ที่มีอำนาจรัฐอยู่ในมือ ได้มอบสิทธิในการประกอบธุรกิจให้แก่พวกพ้องของตน เช่น สิทธิพิเศษทางภาษี โบนัสญาติ และการสัมปทาน เป็นต้น ซึ่งสิทธิในการประกอบกิจการเหล่านี้ คือ การผูกขาดในทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ทุนนิยมแบบพวกพ้องกลายเป็นทุนหลัก (Dominant Capital) ของประเทศในเศรษฐกิจสาขาดังกล่าวด้วย

นโยบายของรัฐกับทุนนิยมแบบพวกพ้อง รัฐมักจะทำให้การปกป้องคุ้มครองค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Protect Economic Rent) แก่ทุนนิยมพวกพ้อง ซึ่งการปกป้องคุ้มครองค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่ว่่านั้น เป็นการบิดเบือนระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เพราะมีผลทำให้การจัดสรรทรัพยากรของประเทศขาดประสิทธิภาพไป แม้จะเป็นที่ยอมรับกันในบางระดับว่า การที่รัฐเข้าแทรกแซง

²⁹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ระบบพวกพ้องกับเศรษฐกิจทุนนิยมในภูมิภาคอินโดจีน [ออนไลน์], 2 มิถุนายน

ระบบเศรษฐกิจจะเกิดทั้งผลดีและผลเสียกล่าวคือ **ผลดี**นั้นจะทำให้เกิดความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความมั่นคงและมีเสถียรภาพ ส่วน**ผลเสีย** เช่น ทำให้เกิดการกระจุกตัวของทุน ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบทางธุรกิจ รวมทั้งเกิดการผูกขาดด้วย โดยอำนาจรัฐจะทำให้ทุนนิยมแบบพวกพ้องสามารถเข้าถึงทรัพยากรหรือสิทธิในการประกอบธุรกิจประเภทที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงได้ก่อนทุนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่พวกพ้อง และธุรกิจสาขาดังกล่าวนั้น จะได้รับการปกป้องจากภาครัฐ ทำให้ธุรกิจสาขาเหล่านี้มีกำไรเกินปกติเพราะมีคู่แข่งชั้นน้อยราย ดังนั้นทุนนิยมแบบพวกพ้องจึงต้องสร้างสภาพแวดล้อมทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเพื่อรักษาความได้เปรียบในทางธุรกิจให้กับกลุ่มตนยาวนานที่สุด

นอกจากนี้แล้วทุนนิยมแบบพวกพ้องอาจจะมีลักษณะพิเศษหลายประการ เพราะนอกจากจะมีบทบาทเป็นทุนหลักแล้ว ทุนกลุ่มนี้ยังมีเป้าหมายทางธุรกิจอยู่ที่การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic rents seeking)³⁰ อีกด้วย ซึ่งหมายถึง การลงทุนทรัพยากรจริงของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อนำมาซึ่งรายได้ของตนด้วยการปกป้องหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิตามกฎหมาย หรืออีกความหมายหนึ่งเป็นความพยายามแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดจากนโยบายที่มีอยู่ ทั้งนี้การได้มาซึ่งค่าเช่าทางเศรษฐกิจนั้น สายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐหรือผู้นำประเทศ จะสามารถเอื้อประโยชน์ได้ดีกว่าการทำหน้าที่ของกลไกตลาดในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

มีผลการของศึกษาหลายชิ้นที่ชี้ว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการเมืองและสังคม จะมีผลโดยตรงต่อการดำรงอยู่ของทุนนิยมแบบพวกพ้องและค่าเช่า เช่น การศึกษาของ Yoshihara (1989) ที่ชี้ว่า เมื่อประเทศได้พัฒนามากขึ้น ค่าเช่าทางเศรษฐกิจจะลดลงหรือค่อยๆ หดหายไป แต่ในสังคมไทยนั้นทุนนิยมแบบพวกพ้องกับยุคสมัย มิได้สลายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนนิยมแบบพวกพ้องให้สิ้นสุดออกไปได้ แต่สายสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นยังคงฝังแน่นอยู่ในโครงสร้างของสังคมต่อไป และยุคสมัยเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงไปของเงื่อนไขทางเวลา แต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนนิยมแบบพวกพ้อง คือ กระบวนการผลิตซ้ำของสังคม (Social Reproduction) ดังนั้น ไม่ว่ายุคสมัยของสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนนิยมแบบพวกพ้องยังคงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเสมอ เพียงแต่ระดับความสัมพันธ์ดังกล่าว นั้นอาจจะสูงบ้างต่ำบ้างขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางการเมือง และโครงสร้างสถาบันทางสังคมเป็นสำคัญ

³⁰ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ประจักษ์ น้าประสานไทย และชวพล ศิริพจนานนท์, Thaksino's Model ปฏิรูปความ

กล่าวคือทุนนิยมแบบพวกพ้องมีลักษณะสำคัญคือ³¹ การเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการปกครอง(Government) และการจัดการปกครอง (Governance) ของรัฐเสมอ ทำให้การจัดสรรทรัพยากรของประเทศขาดประสิทธิภาพและขาดความเป็นธรรมไปด้วย เพราะทรัพยากรที่รัฐจัดสรรนั้นจะกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มหรือพรรคพวกของตน จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าทุนนิยมแบบพวกพ้องในประเทศไทยช่วงก่อนปีพ.ศ.2544 จะมีบทบาทเพียงเกาะเกี่ยวอำนาจรัฐไว้เท่านั้น แต่หลังจากนั้นทุนนิยมแบบพวกพ้องไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่เกาะกุมอำนาจรัฐ แต่ทุนนิยมแบบพวกพ้องเหล่านี้ได้ยกสถานะขึ้นเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐเสียเอง

ในด้านเศรษฐกิจนั้น ทุนนิยมแบบพวกพ้องจะทำให้การจัดสรรทรัพยากรของประเทศไม่มีประสิทธิภาพและเกิดการลำเอียง เพราะทำให้ประเทศและสังคมได้ค่าผลตอบแทนจากค่าเช่า (State rents) ต่ำกว่าความเป็นจริง แต่ผลตอบแทนจากค่าเช่าที่นั้นถ่ายโอนไปเป็นของกลุ่มทุนนิยมพวกพ้อง (Private rents) เป็นสำคัญ ส่วนด้านการเมืองนั้นทุนนิยมพวกพ้องจะหลอหลอมให้ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งกลายเป็น “ธนกิจการเมือง” (Money Politics) คือมีอำนาจเงินจากธุรกิจผูกขาดมาใช้ในทางการเมืองในการเลือกตั้ง ครั้นเมื่อทุนนิยมแบบพวกพ้องกลุ่มนี้ได้อำนาจรัฐไปแล้ว ยังใช้ทรัพยากรของรัฐไปสร้างระบบอุปถัมภ์แบบใหม่ขึ้นมาจนทำให้การเมืองเป็นการเมืองที่ขาดเหตุผล ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือความดี อะไรคือความถูกต้อง ผลที่เกิดขึ้นก็คือวงจรการเมืองที่ดำเนินไปแบบไร้ทิศทางขาดความชัดเจนทั้งในแง่บุคคลและระบบ

กรอบการวิเคราะห์

ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) สามารถนำมาใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาด ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในรัฐบาลภายใต้การนำของพ.ต.ท.ทักษิณ ที่มีลักษณะเป็น "ทุนนิยมแบบพวกพ้อง" (Crony Capitalism) คือ ระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันอย่างเสรีจะนำไปสู่การกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุน สิ่งที่เข้ามาแทนที่การแข่งขันก็คือการผูกขาด (Monopoly) ซึ่งเป็นแหล่งของกำไรเกินปกติ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างพลังการผลิต (forces of production) และความสัมพันธ์ทางการผลิต (relation of production) รวมทั้งการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมผูกขาด จึงทำให้นายทุนผูกขาดต้องอาศัยอำนาจและกลไกของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะลำพังนายทุนผูกขาดเอกชนเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาดังกล่าวนี้ได้

³¹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ทุนนิยมพวกพ้องกับการพัฒนาในภูมิภาคอันดามัน [ออนไลน์], 2 มิถุนายน

วิธีการแก้ปัญหาของกลุ่มทุนผูกขาดก็คือ การเข้าไปครอบครองอำนาจรัฐด้วยตนเองอย่างเปิดเผย โดยจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาและลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบรัฐสภาเพื่อครอบครองอำนาจรัฐ จึงกล่าวได้ว่าการกระจุกตัวและรวมศูนย์อำนาจผูกขาดทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองนี้มีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) ก่อให้เกิดการใช้ อำนาจและกลไกรัฐซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลไกของกลุ่มทุนผูกขาดที่เป็นหลักในการขับเคลื่อน และการสะสมทุน ทำให้การดำเนินนโยบาย (Policy) ต่างๆ ของรัฐเป็นทั้งเหตุและผลของการ ขยายตัวของ การสะสมทุนของนายทุนผูกขาด และการเข้ามาครอบครองอำนาจรัฐของทุนผูกขาด ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้สามารถดำเนินการจัดการนโยบายให้เข้ากับผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ที่เป็น พวกพ้อง (Crony) ได้โดยตรง

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในกรณีของประเทศไทยนั้น สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ ไทยได้ประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี.ศ.2540 ได้ว่านโยบายรัฐที่ผ่านมามีส่วนสำคัญ อย่างมากในการนำไปสู่การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในครั้งนี้ นับแต่รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ ให้ความสำคัญกับนโยบายการเปิดเสรีการลงทุน ซึ่งได้นำไปสู่จุดเริ่มต้นของการเก็งกำไรและ ความสามารถในการแข่งขันที่ลดลง ต่อมาในยุครัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน ที่ให้ความสำคัญกับ นโยบายการเปิดเสรีทางการค้า โดยเฉพาะการลดภาษีนำเข้ารถยนต์ที่ได้นำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อใน สินค้านำเข้า และในรัฐบาลชวน หลีกภัย ที่ให้ความสำคัญกับนโยบายการเปิดเสรีทางการเงินใน ขณะที่ประเทศยังไม่มีความพร้อม³² นโยบายเหล่านี้ล้วนเปิดโอกาสนำไปสู่การเกิดวิกฤตการณ์ เศรษฐกิจในปี 2540 ทั้งสิ้น โดยเฉพาะนโยบายเปิดเสรีทางการเงินในสมัยรัฐบาลชวน ถือได้ว่าเป็น นโยบายที่เปิดให้มีการเชื่อมต่อบริบบการเงินในประเทศไทยเข้ากับระบบการเงินโลกอย่างเสรี แม้ รัฐบาลก่อนหน้านั้นได้ดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการเงินมาโดยตลอดตั้งแต่รัฐบาลพลเอกชาติ ชาย ที่ยอมรับพันธกรณีข้อ 8 ของ IMF ในเดือนพฤษภาคม 2533 แต่รัฐบาลชวนได้กำหนด นโยบายให้มีการเปิดเสรีทางการเงินที่มีความเข้มข้นมากกว่าเดิมคือ จากการอนุมัติให้มีการ ประกอบการวิเทศธนกิจในกรุงเทพฯ (Bangkok International Banking Facility-BIBF) ในเดือน กันยายน 2535 การจัดตั้งกิจการวิเทศธนกิจ (BIBF) ได้ทำให้เงินต่างประเทศหลั่งไหลเข้าประเทศ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 193.2 พันล้านบาทในปี 2538 เงินที่หลั่งไหลเข้ามาเป็นเงินเพื่อใช้ในการ ลงทุนโดยตรง (Foreign Direct Investment-FDI) แต่เพียงส่วนน้อย ส่วนใหญ่เป็นเงินจากการให้

³² สุรศักดิ์ นานานุกุล, ฟองสบู่แตก ยึดทรัพย์สิน ขยายชาติ ขยายแผ่นดิน ปัญหาเศรษฐกิจไทยตลอดช่วง 6 รัฐบาล (กรุงเทพมหานคร: บริษัทฟองทองเอนเตอร์ไพรส์ จำกัด, 2542), หน้า 83-89.

สินเชื่อบริหารยะสั้นแทบทั้งสิ้น³³ โดยมีธนาคารและสถาบันการเงินเป็นจุดเริ่มต้นของวิกฤตการณ์ เนื่องจากผู้บริหารของธนาคารและสถาบันการเงินเหล่านั้นได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการปล่อยเงินกู้มากกว่ามูลค่าของหลักประกันให้แก่ธุรกิจของตนและพวกพ้อง เพื่อไปลงทุนในสาขาธุรกิจที่ตนไม่ถนัดหรือไม่ใช่ธุรกิจหลักดังที่กล่าวในข้างต้น ซึ่งกล่าวได้ว่าวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากระบบ “ทุนนิยมแบบพวกพ้อง”

กล่าวโดยสรุปวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ 2540 ได้สั่นคลอนและทำลายกลุ่มทุนต่างๆ ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทุนที่ประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) กลุ่มทุนที่ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกลุ่มทุนผูกขาดในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ในด้านหนึ่งวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคและขัดขวางต่อกระบวนการสะสมทุนของนายทุนทำให้นายทุนไม่สามารถสะสมทุนได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในอีกด้านหนึ่งวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ “เร่ง” ให้นายทุนผูกขาดพยายามปรับตัวต่อเงื่อนไขสมัยใหม่เพื่อให้กระบวนการสะสมทุนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเพื่อความอยู่รอดในระบบทุนนิยม โดยมีพ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนผูกขาดทางด้านสื่อสารและโทรคมนาคมที่ถึงแม้จะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนี้แต่ก็ได้เป็นแกนนำในการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น ลักษณะดังกล่าวจึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้นายทุนผูกขาดเหล่านี้ต้องการเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจโดยตรงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ปราบปรามการเกิดขึ้นก็คือจะพบว่าหลังการเลือกตั้งในปีพ.ศ.2544 พรรคที่ได้เข้ามาเป็นรัฐบาลคือพรรคไทยรักไทยซึ่งมีลักษณะเป็นพรรคของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ โดยจะเห็นได้จากทั้งตัวนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีที่มีเบื้องหลังหลังเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ของประเทศหลายกลุ่ม การเข้ามาของกลุ่มทุนผูกขาดดังกล่าวทำให้เกิดการผนวกรวมทุนทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน การดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลจึงสะท้อนถึงผลประโยชน์ที่กลุ่มธุรกิจซึ่งเป็นกิจการของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เครือญาติหรือพรรคพวกของผู้มีตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณจะได้รับเป็นสำคัญ

1.5.3 แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

ผลประโยชน์ทับซ้อนมีคำกล่าวเรียกหรือกล่าวอ้างในลักษณะอื่นๆ ด้วย เช่น การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวม การขัดกันแห่งผลประโยชน์ การทุจริตเชิงนโยบาย การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ผู้ดำรงตำแหน่ง

³³ เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, วิกฤตเศรษฐกิจวิพากษ์ บทเรียนจากเศรษฐกิจฟองสบู่ (กรุงเทพมหานคร: ชัค เซสมีเดีย, 2541), หน้า 22.

สาธารณะ เป็นต้น แต่คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายเดียวกับคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษคือ คำว่า Conflict of Interest โดยนักวิชาการไทยส่วนใหญ่นิยมใช้คำว่า “ผลประโยชน์ทับซ้อน” จนเป็นคำที่รู้จักกันมากกว่า³⁴

OECD องค์กรเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม (Organization of Economic Cooperation and Development) ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานโดยเน้นการส่งเสริมระบบธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) และจัดการทุจริตคอร์รัปชันระหว่างประเทศที่สำคัญองค์กรหนึ่ง ให้คำจำกัดความ Conflict of Interest ว่าคือ ความขัดแย้งระหว่างหน้าที่ต่อสาธารณะและผลประโยชน์ส่วนตัวของเจ้าหน้าที่รัฐเกิดขึ้น เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวสามารถใช้อำนาจของเขา ปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบของเขาอย่างไม่เหมาะสมได้³⁵

คำว่า **เจ้าหน้าที่รัฐ** (Public Official) ในที่นี้ OECD หมายถึงทั้งผู้มาจากการเลือกตั้งคือ นักการเมืองผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆและผู้มาจากการแต่งตั้งคือข้าราชการ ผู้วิจัยจะใช้คำว่าเจ้าหน้าที่รัฐนี้เพื่อรวมถึงนักการเมืองผู้มีตำแหน่งด้วย เนื่องจากสภาพความเป็นจริงนั้น นักการเมืองที่มีตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองก็จะมีสถานภาพเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่สาธารณะด้วย และในพ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 4 ก็ได้ระบุว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐหมายถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยซึ่งได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้บริหารท้องถิ่น เป็นต้น³⁶

ผาสุก พงษ์ไพจิตร นักเศรษฐศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้คำอธิบายว่า การทับซ้อนของผลประโยชน์คือ สภาวะซึ่งการกำหนดนโยบายเพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม หรือการตัดสินใจทางการเมืองถูกแทรกแซงด้วยผลประโยชน์เฉพาะของบริษัทธุรกิจเอกชน ทำให้ผลที่ออกมาคือนโยบายที่ให้ผลประโยชน์กับบริษัทธุรกิจเอกชนบางรายบางกลุ่ม แต่สังคมโดยรวมเสียประโยชน์³⁷

³⁴ วิทยากร เชียงกุล, นโยบายของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ : การทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจ

(Conflict of Interest) (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, 2549), หน้า 2.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-4.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

³⁷ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “การทับซ้อนของผลประโยชน์กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ,” ใน ไอ.ซี.ยู. ทักษิณมิกส์ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 67.

คำว่าผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ได้หมายถึงเฉพาะผลประโยชน์ทางการเงินและทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่รัฐมีโอกาสหาได้จากตำแหน่งหน้าที่ของเขาเท่านั้น หากยังรวมกว้างถึงการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่จะเอื้อประโยชน์ส่วนตัวในการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานของตน หรือการเอื้อประโยชน์ให้ญาติพี่น้องและพรรคพวกในทางใดทางหนึ่งด้วย

นพพันธ์ วรรณเทพสกุล อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้คำอธิบายว่า ปัญหาการทับซ้อนของผลประโยชน์คือ การทับซ้อนของผลประโยชน์ของบุคคลที่มี 2 สถานะในเวลาเดียวกัน คือตำแหน่งสาธารณะ (นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ข้าราชการ) และตำแหน่งในบริษัทเอกชน ซึ่งบุคคลดังกล่าวอาจมีความโน้มเอียงใช้อำนาจ และตำแหน่งสาธารณะ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือแสวงหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มพวกพ้องของตนเอง ทั้งทางตรงและทางอ้อม³⁸

โดยวิธีการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองหรือพวกพ้องนั้น อัมมาร สยามวาลา นักเศรษฐศาสตร์จากสถาบัน TDRI (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) ได้อธิบายว่าการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจหรือกำไรส่วนเกินจากการใช้อำนาจบริหารเอื้อแก่ธุรกิจที่ตนหรือครอบครัวมีส่วนได้ส่วนเสียมี 3 วิธีหลักคือ **หนึ่ง** กำหนดหรือเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ของรัฐว่าด้วยการส่งเสริมการคุ้มครองหรือกำกับดูแลธุรกิจ **สอง** จัดสรรทรัพยากรของรัฐให้แก่ธุรกิจที่มีส่วนได้ส่วนเสีย **สาม** ใช้ตำแหน่งหน้าที่ในทางบริหารหรือปกครองในการแสวงหาหรือรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจส่วนตัว

องค์ประกอบของผลประโยชน์ทับซ้อน

เมื่อพิจารณาความหมายต่างๆข้างต้น ทำให้สามารถพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญของผลประโยชน์ทับซ้อน โดยแบ่งออกได้ 3 ประการคือ **ประการที่หนึ่ง** เป็นประเด็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนบุคคลหรือผลประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลประโยชน์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเงินและทรัพย์สินเป็นประการสำคัญ นอกจากนั้นก็จะเป็นผลประโยชน์ในรูปแบบอื่นๆที่ทำให้ผู้ได้รับพึงพอใจ **ประการที่สอง** เป็นเรื่องของการใช้อำนาจหน้าที่และดุลพินิจในการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือพวกพ้อง **และประการที่สาม** เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้สถานะและขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐ โดยขาดหลักจริยธรรมพื้นฐานใน

³⁸ นพพันธ์ วรรณเทพสกุล, "ทุจริตเชิงโครงสร้าง," ประชาชาติธุรกิจ (28 มกราคม 2548) : 5.

วิชาชีพของตน³⁹ กล่าวได้ว่าผลประโยชน์ทับซ้อนหากเป็นเพียงเรื่องการเมืองตำแหน่งซ้อนกันระหว่างการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐและการมีหุ้นส่วนในบริษัทเอกชน (Apparent Conflict) อาจจะยังไม่ถึงขั้นถือว่าเป็นการทุจริตคอร์รัปชัน ตราบเท่าที่ยังไม่มีการใช้ตำแหน่งหน้าที่รัฐเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทตนเอง แต่การมีตำแหน่งซ้อนก็มีความเสี่ยงหรือความโน้มเอียงสูงที่จะก่อให้เกิดปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนจริงๆ (Actual Conflict) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการคอร์รัปชัน

ลักษณะและขอบเขตของผลประโยชน์ทับซ้อน

ผลประโยชน์ทับซ้อนกล่าวได้ว่ามีแนวโน้มสูงที่จะนำมาซึ่งการคอร์รัปชัน การคอร์รัปชันก็คือ “การทุจริต” โดยใช้หรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่ อำนาจและอิทธิพลที่ตนมีอยู่เพื่อประโยชน์แก่ตนเองและหรือผู้อื่น⁴⁰ ทั้งนี้ผลประโยชน์ทับซ้อนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ⁴¹

ระดับหนึ่งคือ บุคคลหรือองค์กรทางปกครองได้ใช้อำนาจในตำแหน่งสาธารณะ (public office) เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตน

ระดับสองคือ การทุจริตเชิงนโยบาย (policy-based corruption) คือการที่รัฐบาลเอื้อประโยชน์ทางอ้อมให้บริษัท ธุรกิจเอกชนของตนเองและพรรคพวกผ่านโครงการลงทุนต่างๆหรือการออกกฎหมาย การเปลี่ยนหลักเกณฑ์ การให้สัมปทาน เป็นต้น

ในระดับแรกนั้นเป็นการทับซ้อนของผลประโยชน์ที่อาจมีแนวโน้มนำไปสู่การคอร์รัปชันหรือไม่ก็ได้ ส่วนในระดับสอง “การทุจริตเชิงนโยบาย” เป็นคำที่เริ่มใช้และรู้จักมากในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งหมายถึงเกิดจากการที่กลุ่มทุนเข้ายึดกุมอำนาจรัฐผ่านกระบวนการทางการเมือง และใช้อำนาจที่มีอยู่ในมือเอื้อประโยชน์ในรูปแบบของการให้สัญญา สัมปทาน การออกกฎหมาย หรือการดำเนินนโยบายที่จะเป็นประโยชน์กับกลุ่มตน โดยละเลยผลกระทบที่จะตกอยู่กับประเทศชาติในระยะยาว ซึ่งเป็นการคอร์รัปชันทางอ้อมที่กฎหมายยังครอบคลุมไปไม่ถึง และต่างจากการคอร์รัปชันรูปแบบเก่า เช่น การให้และรับสินบน คำนี้จึงมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับ “ผลประโยชน์ทับซ้อน”

ผลประโยชน์ทับซ้อนในหลายเรื่องอาจเป็นเรื่องที่ไม่ถือว่าเป็นผิดกฎหมาย หรือกฎหมายยังเอาผิดไม่ได้ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อการกำหนดนโยบายพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคม หรือการ

³⁹ อีริกัทร เฮอร์ริงเจอร์, นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2549), หน้า 110.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117-120.

⁴¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “บทพรัองโดยสุจริต ทุจริตเชิงนโยบาย,” ใน OCTOBER No.2 Political Economy & International Relation (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, 2546), หน้า 188.

ตัดสินใจทางการเมืองถูกแทรกแซงด้วยผลประโยชน์เฉพาะของบริษัทธุรกิจเอกชน ทำให้ผลที่ออกมาคือนโยบายหรือมาตรการที่ให้ผลประโยชน์กับบริษัทธุรกิจเอกชนบางรายบางกลุ่มแต่สังคมโดยรวมเสียประโยชน์ ผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นรูปแบบใหม่ของการทุจริตคอร์รัปชันที่พบมากขึ้นในยุคที่รัฐเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และการหาประโยชน์จากธุรกิจในโลกสมัยใหม่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้น ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการทุจริตคอร์รัปชันรูปแบบเก่าคือกฎหมายอาจจะเอาผิดไม่ได้ เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องล่าช้าตามไม่ทันกับความซับซ้อนของโลกธุรกิจสมัยใหม่ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หรือการบังคับใช้ของกฎหมายยังมีช่องโหว่ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถปฏิบัติงานท่ามกลางผลประโยชน์ทับซ้อนได้โดยไม่มีหน่วยงานใดเอาผิดได้ แต่สหประชาชาติรวมทั้งองค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) และประเทศส่วนใหญ่ถือว่าเป็นเรื่องผิดจริยธรรมและขัดต่อหลักความเป็นธรรมและระบบการบริหารงานที่ดี (Good Governance) และถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการทุจริตคอร์รัปชัน⁴²

กรอบการวิเคราะห์

แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) สามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจการกำหนดนโยบาย JTEPA ของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณในประเด็นการทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ของกลุ่มเจียรวนนท์ซึ่งเป็นกลุ่มทุนในรัฐบาล โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารเป็นสำคัญ กล่าวคือถึงแม้รัฐบาลจะพยายามนำเสนอว่านโยบาย JTEPA ที่จัดทำขึ้นนี้ได้มุ่งเน้นผลประโยชน์ของสาธารณะที่จะได้รับการจัดทำความตกลง JTEPA เป็นสำคัญ แต่เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้ประกอบไปด้วยกลุ่มทุนผูกขาดที่เข้ามามีอำนาจในการบริหารประเทศ ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย (Policy) ต่างๆ ดังนั้นในข้อตกลงต่างๆของนโยบาย JTEPA นี้ รัฐบาลซึ่งเป็นกลุ่มทุนผูกขาดย่อมได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินนโยบายนี้ไม่มากนักน้อย อีกทั้งรัฐบาลชุดนี้มีทั้งอำนาจเงินทุนและความรู้ความสามารถด้านการจัดการ พวกเขาได้เปลี่ยนแปลงวิธีการทุจริตคอร์รัปชันรูปแบบเก่าซึ่งประชาชนอาจเห็นหรือตรวจสอบได้ง่าย ไปเป็นการดำเนินนโยบายและโครงการเศรษฐกิจขนาดใหญ่และการออกกฎหมายต่างๆที่เอื้อประโยชน์กับธุรกิจของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งเป็นวิธีการหาผลประโยชน์ในรูปแบบที่มีความซับซ้อนและซ่อนเร้นมากขึ้นในรูปแบบของการทุจริตเชิงนโยบาย (policy-based corruption) ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยากที่จะตามทันก่อให้เกิดปัญหา

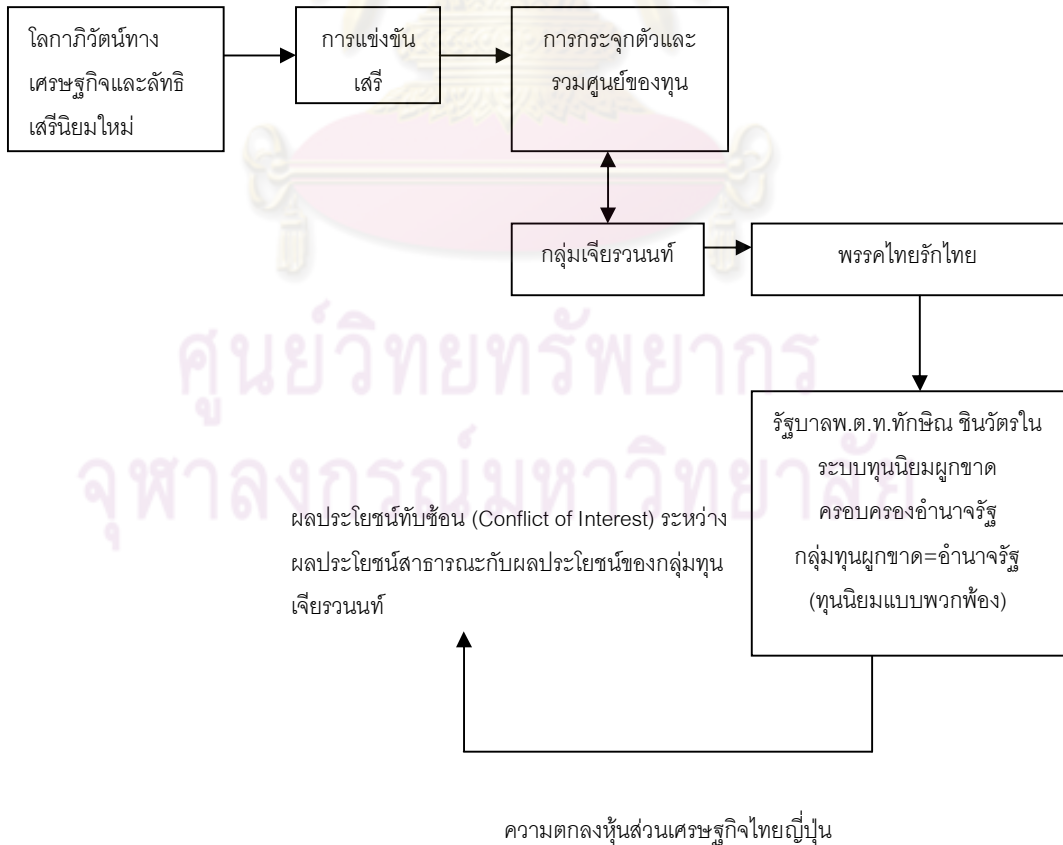
⁴² วิทยากร เชียงกุล, นโยบายของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ : การทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจ (Conflict of Interest) (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, 2549), หน้า 2.

ผลประโยชน์ทับซ้อนขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนจะช่วยในการหาส่วนที่เสียไปของจุดสมดุลระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ส่วนตัว

1.5.4 สรุปกรอบการวิเคราะห์

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาความตกลง JTEPA ที่จัดทำขึ้นในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียรวนนท์กับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ อย่างไร และความสัมพันธ์ดังกล่าวนำมาซึ่งผลประโยชน์ทับซ้อนในความตกลง JTEPA อย่างไรบ้างของกลุ่มนี้ โดยจะพิจารณาภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารที่กลุ่มเจียรวนนท์ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากความตกลงนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีในเบื้องต้นมาเป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ดังนี้ โดยพิจารณาภายใต้แบบจำลองกรอบความคิดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบาย ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการแข่งขันเสรีขึ้น ระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันเสรีจะนำไปสู่การเกิดการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุน (Concentration and Centralization) สิ่งเข้ามาแทนที่การแข่งขันเสรีก็คือการผูกขาด (Monopoly) ของกลุ่มนายทุนผูกขาดซึ่งมีพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเป็นแกนนำที่เข้ามาจัดตั้งพรรคการเมืองซึ่งก็คือพรรคไทยรักไทยและลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบรัฐสภาเพื่อครอบครองอำนาจรัฐ โดยกลุ่มทุนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism)

กล่าวคือกลไกตลาดเสรีซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก (External) ที่มีอยู่เมื่อนำเข้ามาในไทยผ่านการใช้อำนาจของรัฐซึ่งเป็นปัจจัยภายใน (Internal) ได้ก่อให้เกิดการบิดเบือนกลไกตลาดเสรีที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนผูกขาดในรัฐบาล และถึงแม้การค้าเสรีจะเน้นการแข่งขันที่เท่าเทียมกันแต่ระบบทุนนิยมในไทยภายใต้การบริหารของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ กลับนำมาบิดเบือนด้วยการเข้ามาจัดการอำนาจทางการเมืองเพื่อออกนโยบาย (Policy) ที่เอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนทำให้การแข่งขันไม่เป็นไปตามกลไกตลาดอย่างแท้จริง ดังนั้นในการกำหนดนโยบาย JTEPA ของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการเจรจาในภาคการเกษตรเป็นหลัก จึงสะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) ระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ของกลุ่มเจิวรอนท์ซึ่งเป็นกลุ่มทุนผูกขาดในรัฐบาลในรูปแบบของการทุจริตเชิงนโยบาย (policy-based corruption)

1.6 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) มีการนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) และใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย JTEPA ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลเชิงเอกสารได้แก่

เอกสารปฐมภูมิ (Primary Document) ได้แก่ หนังสือราชการ รายงานการประชุม และเอกสารที่เกี่ยวกับนโยบาย JTEPA เป็นต้น

เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Document) ได้แก่ รายงานวิจัย หนังสือ บทความ แถลงการณ์ข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์และวารสารต่างๆรวมทั้งทำการค้นคว้าจากฐานข้อมูลในอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นต้น

2. แหล่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบาย JTEPA โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก* (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็นสองกลุ่มคือ

กลุ่มที่หนึ่ง คือเป็นเจ้าหน้าที่คณะเจรจาความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นโดยเน้นเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานมาตั้งแต่เริ่มจัดทำนโยบายในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้แก่

- นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
- ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา อดีตหัวหน้ากลุ่มเจรจาเปิดเสรีสินค้าในความตกลง JTEPA
- ผู้อำนวยการส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มที่สอง คือกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) ที่ติดตามนโยบาย JTEPA ตั้งแต่เริ่มแรกในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เช่นกัน ได้แก่

- ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดล้อม
- นักวิจัยประจำโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.7 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษานโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) ที่จัดทำขึ้นในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยมีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

* โปรดดูแนวคำถามในการสัมภาษณ์ในภาคผนวก ก หน้า 133

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาขั้นการก่อตัวของประเด็นนโยบาย (Policy Formation) ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยจะเลือกศึกษาภาคการเกษตร โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารที่กลุ่ม เจียรนวนนท์ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากนโยบายนี้

ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาอยู่ในช่วงเวลาการบริหารประเทศของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 – กันยายน พ.ศ.2549

ขอบเขตด้านตัวแสดงหลักที่ศึกษา

1. รัฐบาลในสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร
2. กลุ่มเครือข่ายเจริญโภคภัณฑ์ของนายธนินท์ เจียรนวนนท์ กลุ่มทุนในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ในการนำมาใช้เป็นแนวทางในการ แก้ไข/ปรับปรุงและพัฒนาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างไทยและ ประเทศอื่นๆที่จะกระทำต่อไปในอนาคตเพื่อป้องกันและลดปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนที่อาจ เกิดขึ้น
2. เพื่อทำความเข้าใจว่าใครเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์จากความตกลง JTEPA รวมทั้งองค์ความรู้ในการเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนในความตกลงนี้
3. วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ การทำเขตการค้าเสรี และผู้ที่สนใจในประเด็นที่ว่าด้วยเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ความเป็นมาของนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น และการสูญเสียผลประโยชน์ของสาธารณะ

ความนำ

บริบททางการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบัน เป็นการรวมกลุ่มทางการค้าและเศรษฐกิจในรูปแบบเขตการค้าเสรีหรือความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Area/Free Trade Agreement : FTA) โดยเฉพาะความตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย จนปัจจุบันได้มีความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ (Economic Partnership Agreement หรือ EPA) ซึ่งมีสาระที่ครอบคลุมเรื่องการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (FTA) การลงทุน ไปจนถึงการอำนวยความสะดวกทางการค้าและความร่วมมือสาขาต่างๆที่มีขอบเขตครอบคลุมบริบททางการค้าและการลงทุนมากกว่า FTA เช่นในกรณีของ EPA ไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “Japan-Thailand Economic Partnership Agreement (JTEPA)” นั้น ก็มีสาระเกี่ยวกับความร่วมมืออีก 9 สาขา *

ประเทศไทยภายใต้การนำของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดทำความตกลงการค้าเสรี โดยได้ดำเนินการจัดทำความตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีกับประเทศต่างๆจำนวนมาก และหนึ่งในประเทศที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ จัดทำความตกลงการค้าเสรีแบบทวิภาคีด้วยคือประเทศญี่ปุ่น ซึ่งก็คือความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นนั่นเอง

บทนี้จึงมีประเด็นในการนำเสนอสามส่วน **ส่วนแรกคือ** ความเป็นมาของนโยบาย JTEPA โดยผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาภาคการเกษตรในส่วนของอุตสาหกรรมอาหารเป็นสำคัญ **ส่วนที่สองคือ** การมีส่วนร่วมของภาคการเมือง ภาคราชการ ภาคธุรกิจและภาคประชาชนเพื่อศึกษาบทบาทของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในการจัดทำนโยบาย JTEPA และ**ส่วนที่สามคือ** การสูญเสียผลประโยชน์ของสาธารณะจากการทำนโยบายนี้ว่าจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมอย่างไรบ้าง โดยทั้งสามส่วนนี้ผู้วิจัยจะศึกษาภายใต้แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่

* ความร่วมมืออีก 9 สาขา คือ เกษตร ป่าไม้และประมง/ การศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์/ กรมส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ/ บริการการเงิน/ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร/ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี พลังงานและสิ่งแวดล้อม/ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม/ การท่องเที่ยว/ การส่งเสริมการค้าและการลงทุน ซึ่งมีเรื่องครัวไทยสู่โลก อุตสาหกรรมเหล็ก ยานยนต์ สิ่งทอและการประหยัพลังงานเป็นหลัก

2.1 ความเป็นมาของนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่

การจัดทำนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการเปิดเสรีทางการค้า นั้นกล่าวได้ว่าโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้นโยบายเหล่านี้สามารถขับเคลื่อนและไหลลื่นไปตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น นโยบาย JTEPA ก็จัดเป็นผลผลิตหนึ่งของโลกาภิวัตน์เช่นกัน ในยุคปัจจุบันระบบเศรษฐกิจโลกกำลังพัฒนาไปสู่การรวมศูนย์หรือประสานเป็นหนึ่งเดียวและกลายเป็นโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Globalization) ที่หมายถึงทั้งโลกเชื่อมต่อเป็นระบบเศรษฐกิจเดียว ตลาดเดียว โดยปราศจากการแทรกแซงของอำนาจรัฐ¹

ปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจนั้นมี “อุดมการณ์” ทำงานอยู่เบื้องหลัง ซึ่งก็คือ “ลัทธิเสรีนิยมใหม่” (Neoliberalism) ที่มีความเชื่อมั่นในระบบทุนนิยมตลาดเสรี (Free Market Capitalism) จึงทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินนโยบายและกลยุทธ์ต่างๆทางด้านการจัดทำเขตการค้าเสรีเพื่อที่จะปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าและการลงทุน ตลอดจนความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่ค้าหรือกลุ่มประเทศการค้าไม่ให้สูญเสียไป หรือปล่อยให้เสียเปรียบด้านความสามารถทางการแข่งขันทางการค้ากับประเทศคู่แข่งในสนามการค้าโลก ดังนั้นในช่วงรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ที่ผ่านมามีประเทศไทยจึงเร่งผลักดันให้เกิดการเจรจาตกลงทำเขตการค้าเสรี

กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจทำให้ระบบการค้าของโลกมีความเชื่อมโยงถึงกันมากขึ้นยิ่งกว่าในอดีต และก่อให้เกิดความท้าทายต่อบทบาทการดำเนินการของรัฐบาล ท้าวมลภาวะเศรษฐกิจโลกที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในขณะที่มีมูลค่าการค้าของโลกได้สูงขึ้นมาก และมีพลวัตเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ขอบเขตของกรอบความร่วมมือทางการค้าระหว่างรัฐต่างๆ กลับจำกัดวงแคบลงกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต เวทีพหุภาคีด้านการค้าต่างประเทศขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ซึ่งพัฒนามาจากกรอบการเจรจาการค้าของแกตต์ ภายหลังจากการเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย ได้ลดความสำคัญลงในสายตาของผู้รับผิดชอบนโยบายการค้าของหลายประเทศทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา เนื่องจากมีความคืบหน้าช้ามาก² โดยที่รัฐต่างๆหันมาให้ความสนใจต่อการเจรจาเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายใน

¹ พิทยา ว่องกุล, **ทักษิณโลกาภิวัตน์** (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2547), หน้า 21.

² อมกร ธาธาศรีสุทธิ, “เขตการค้าเสรีของประเทศไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ Thailand's Free Trade Area in Globalization,” *Bu Academic Review* 6,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2550): 91.

ภูมิภาคของตน หรือการเจรจาภายใต้กรอบทวิภาคีมากยิ่งขึ้น³ ความชะงักงันในการเจรจาภายใต้กรอบองค์การการค้าโลก ในปลายทศวรรษที่ 1990 และกระแสการจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี ทำให้รัฐบาลไทยซึ่งเคยยึดแนวทางการเจรจาการค้าในกรอบขององค์การการค้าโลก มากกว่า 2 ทศวรรษ ได้เปลี่ยนแนวทางมาสู่การทำ ความตกลงการค้าแบบทวิภาคี (bilateralism) และภูมิภาคนิยม (regionalism) เป็นหลัก⁴ ทำให้รัฐบาลภายใต้การนำของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ดำเนินนโยบายแบบ Dual Track Policy คือ ดำเนินนโยบายเสรีภายในไปพร้อมกับการเปิดเสรีภายนอก⁵

กล่าวคือ นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลชุดนี้จะให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจ⁶ โดยเน้นการทูตเชิงรุกด้านเศรษฐกิจ (Economic Diplomacy) เพื่อให้การทูตมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยจะเห็นได้จากการที่สุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ให้สัมภาษณ์นิตยสาร ฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค ถึงนโยบายต่างประเทศว่า

“...จะมุ่งเรื่องการค้า โดยไม่มีเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและหลักการประชาธิปไตย อีกประเด็นที่ค่อนข้างเด่นคือนโยบายการทูตเอเชีย และต้องการให้ไทยเป็นสะพานของเอเชียตะวันออกและเอเชียใต้ โดยมุ่งเน้นเรื่อง “วีทีเอเซีย” คือใช้สายสัมพันธ์ส่วนตัวเข้าหากันและสนับสนุนความร่วมมือของประเทศในเอเชีย”⁷

ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลในเชิงรุก (Forward Engagement) เป็นการเสริมสร้างบทบาทของไทยในภูมิภาคและเวทีความร่วมมือระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นก็จะเน้นขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศอาเซียน ดังนั้นการจัดตั้งความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระหว่างไทย-ญี่ปุ่น จึงเป็นนโยบายที่สอดคล้องกันทั้งสองประเทศ

³ จูตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และราชนิ แสงลี้, การค้าและการเจรจาระหว่างประเทศ : พลวัตและข้อคิดสำหรับนโยบายการค้าไทย (กรุงเทพมหานคร: บริษัท กรีน พรินท์ จำกัด, 2551), หน้า 15.

⁴ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, “JTEP กับก้าวใหม่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่น,” ส่งเสริมเทคโนโลยี 31,178 (ธันวาคม 2547-มกราคม 2548): 155.

⁵ ธนกฤต เหลืองอาสนะทิพย์, การเจรจาเปิดการเปิดตลาดสินค้าภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2549), หน้า 5.

⁶ ประภัสสร เทพชาติศรี, ประเมิน 2 ปีนโยบายต่างประเทศ รัฐบาลทักษิณ การทูตเชิงเศรษฐกิจ (Economic diplomacy) [ออนไลน์], 2 กุมภาพันธ์ 2551. แหล่งที่มา <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q/article2003march10p4.htm>.

⁷ สุรเกียรติ์ เสถียรไทย อังโน กวี ปานไท, “นโยบายต่างประเทศใหม่มุ่งการค้าอย่างเดียว,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (19-25 กุมภาพันธ์ 2544): 93.

ในการเปิดการประชุมระดมความคิดเรื่องยุทธศาสตร์การทำเขตการค้าเสรีของไทยเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2547 ณ โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ รองนายกรัฐมนตรีสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ในขณะนั้นได้กล่าวว่า

“...ในกระแสการเปิดเสรีเปลี่ยนแปลงเหล่านี้รุนแรงขึ้นทุกที ดังนั้นทางเลือกของประเทศต่างๆ มีอยู่เพียง 2 ทางด้วยกันคือ 1)ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Resist to change) ซึ่งหากเลือกทางนี้ก็เจอกับสิ่งที่เรียกในสมัยก่อนว่า ยุทธการเรือปืน 2) ถ้าต้านไม่ได้ก็ต้องเตรียมรับการเปลี่ยนแปลง และเรียนรู้ที่จะอยู่กับสิ่งนั้นคือ Learn how to live with it โดยพยายามเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้ให้เป็นโอกาส..รัฐบาลชุดปัจจุบันเล็งเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่เป็นกระแสที่รุนแรงที่ไทยซึ่งเป็นประเทศเล็กๆคงไม่สามารถต้านทานได้ และได้ทางเลือกที่สองคือ การที่ต้องอยู่กับสิ่งนั้นและพยายามเปลี่ยนให้เป็นโอกาส โดยการเปลี่ยนภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นจากเขตการค้าเสรีให้เป็นโอกาส เปลี่ยน reaction ให้เป็น Pro-active โดยการใช้เขตการค้าเสรีเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก ไม่ใช่เชิงรับอีกต่อไป และคิดว่าจะใช้เขตการค้าเสรีให้เป็นประโยชน์ให้ได้...”⁸

คำกล่าวของสมคิด ในช่วงต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการดำเนินการเศรษฐกิจเชิงรุกได้เป็นอย่างดี พรรคไทยรักไทยนับได้ว่าเป็นพรรคที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล ทั้งนี้เพราะพรรคไทยรักไทยมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ทางเศรษฐกิจมากที่สุด ซึ่งบุคคลดังกล่าวล้วนเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเงิน การธนาคาร อุตสาหกรรมการส่งออก การที่กลุ่มทุนนักธุรกิจเป็นผู้กำหนดนโยบาย กลุ่มบุคคลดังกล่าวย่อมคำนึงถึงสิ่งที่อยู่ใกล้ตนและวิธีการที่ตนมีความถนัดมากที่สุดเป็นอันดับแรก ดังที่ วินิจฉัย แจ่มแจ่ม⁹ อดีตรองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มเจรจาเปิดเสรีสินค้าในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ได้กล่าวว่า

“ในแวดวงธุรกิจจะแข่งขันกับเวลา ทักษิณเป็นนักธุรกิจจึงใช้ความรู้ทางธุรกิจมาใช้ในการบริหารประเทศ”

และสรัก อุบลบาน¹⁰ เจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนร่วมในคณะเจรจา JTEPA สมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณก็ได้ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ อ้างใน ชนะ คณารัตนดิติก, เขตการค้าเสรีกับประเทศไทย : วิฤตหรือโอกาส (กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2547), หน้า 5.

⁹ สัมภาษณ์ วินิจฉัย แจ่มแจ่ม, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 12 พฤศจิกายน 2553.

¹⁰ สัมภาษณ์ สรัก อุบลบาน, นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 30 มิถุนายน 2553.

“ในวงธุรกิจนั้นจะต้องแข่งขันกับเวลา ซึ่งทักษิณก็เป็นนักธุรกิจมาก่อน จึงได้ใช้ความเป็นนักธุรกิจมาบริหารประเทศ การที่ประเทศอื่นๆ ให้ความสำคัญแก่การค้าเสรีแล้วและไทยไม่ทำก็จะทำให้เสียเปรียบด้านการค้า”

ในช่วงรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ จะเห็นว่าได้มีการเร่งผลักดันให้เกิดการเจรจาตกลงทำเขตการค้าเสรีอย่างมากมาย ซึ่งการตัดสินใจกระทำดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดผลได้ ผลเสียต่อประชาชนคนไทยในแง่มุมที่หลากหลายแตกต่างกันไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภายใต้ความคาดหวังว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยจะสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการค้าเสรีของโลกได้ และสามารถสร้างประโยชน์ต่อประเทศโดยรวมให้พัฒนาก้าวหน้าและอยู่รอดในกระแสโลกาภิวัตน์ได้นั้น แต่ทั้งนี้ข้อสังเกตจากปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนของไทยในขณะนั้นคือ ช่วงเวลาการขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลซึ่งนำโดยพรรคไทยรักไทยที่ชนะการเลือกตั้งในปี 2544 ซึ่งมีพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ปรากฏการณ์ทางการเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะพอสมควร เมื่อพบว่าพรรคไทยรักไทยมีองค์ประกอบแกนหลักเป็นกลุ่มทุนผูกขาดของประเทศ

กล่าวคือ ระบบทุนนิยมผูกขาด (Monopoly Capita) เป็นพัฒนาการของระบบทุนนิยมที่มักจะเริ่มจากการแข่งขันของทุนขนาดเล็กมากมายและหลากหลายเป็นที่มาของคำว่า “การแข่งขันเสรี” แต่ต่อมาทุนขนาดเล็กจำนวนหนึ่งได้ล้มหายตายจากไป จำนวนหนึ่งคงสภาพความเป็นทุนขนาดเล็ก จำนวนหนึ่งเกิดขึ้นมาใหม่และจำนวนน้อยเติบโตใหญ่และกลายเป็นผู้มีอำนาจเหนือตลาด แล้วใช้พลังทางเศรษฐกิจของอำนาจผูกขาดเข้าไปมีอิทธิพลเหนือการเมืองและการปกครองของรัฐบาลได้ ดังที่ David C. Korten¹¹ ได้กล่าวถึงสภาพความเป็นจริงของระบบทุนนิยมที่ครองโลกในปัจจุบันในหนังสือ When Corporations Rules The World โดยกล่าวว่า การค้าเสรีและการแข่งขันเสรีที่เขียนไว้ในตำราของอดัม สมิท นั้นไม่มีจริงในโลกปัจจุบัน ทุนผูกขาดมีอำนาจเหนือรัฐเหนือสภาผู้แทนซึ่งซื้อประชาธิปไตยได้¹²

จากการสัมภาษณ์ สริก อุบลบาน¹³ ได้กล่าวถึงประเด็นโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่นี้ว่า

¹¹ David C. Korten, *When Corporations Rules The World* (Sanfrancisco: Berrett-Koehler publishers, Inc, 1995), pp.141-148, อ้างใน วรวิมล จัลดองนาค, “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 10-11.

¹² อดัม สมิท อ้างใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, *จากทุนผูกขาดสู่วินาศกรรม* (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจการเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 11.

¹³ สัมภาษณ์ สริก อุบลบาน, นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 30 มิถุนายน 2553.

“กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ที่หลังไหลเข้ามา ส่งผลให้การทำเขตการค้าเสรีเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และท้ายที่สุดแล้วการค้าเสรีก็เอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนใหญ่ ทุนเยอะมีโอกาสเยอะ ทุนน้อยมีโอกาสน้อย”

กล่าวคือกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่นั้นสามารถนำมาอธิบายการปรับตัวของกลุ่มทุนโดยเฉพาะกลุ่มทุนผูกขาดในยุครัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ที่ต้องการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองเพื่อกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มของตน ทั้งที่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเปิดเสรีการแข่งขันก็คือ ต้องการที่จะทำลายการผูกขาดและลดอุปสรรคของการเข้ามาลงทุนของนายทุนรายย่อย เป็นการสร้าง “โอกาส” ให้กับกลุ่มทุนต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วการจัดทำการค้าเสรีนั้น ในแง่หนึ่งก็จะทำให้นายทุนภายในประเทศมีความเข้มแข็งเติบโตขึ้นเพราะนายทุนต่างๆไม่ว่าจะเป็นรายเล็กหรือรายใหญ่ล้วนมีโอกาสที่จะเข้ามาแข่งขันในกลไกตลาดได้เหมือนกัน แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการสร้างเงื่อนไขการทำงานบิดวางการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบางประเภทซึ่งก็คือกลุ่มทุนผูกขาด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐโดยการเปิดเสรีย่อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มทุนดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยุทธวิธีที่สำคัญของการปรับตัวของกลุ่มทุนเหล่านี้ก็คือ การเข้าไปกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆโดยตรงด้วยการควบคุมอำนาจรัฐ กล่าวคือถึงแม้ตัวความตกลงการค้าเสรีจะให้โอกาสที่เท่ากันระหว่างกลุ่มทุนขนาดต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติแล้วโอกาสจะตกไปอยู่ในมือของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีความรู้และความพร้อม รวมถึงความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและที่สำคัญคือมีอิทธิพลทางการเมืองที่มากกว่าเพื่อใช้ในการออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนและพวกพ้อง กล่าวคือรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ที่ได้เกาะกระแส Neoliberalism ด้วยการใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาบิดเบือนการค้าเสรีเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตน

เมื่อพิจารณาจากคำกล่าวข้างต้นจะให้เห็นว่าการจัดทำนโยบาย JTEPA ของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณนั้นมีความเป็นไปได้ที่จะเอื้อผลประโยชน์แก่กลุ่มทุนในรัฐบาล ทำให้ละเลยการพิจารณาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสาธารณะ และการที่ไทยกับญี่ปุ่นจับมือสร้างความร่วมมือนี้ขึ้นนั้น สำหรับประเทศไทยเป็นที่รู้กันดีว่าในระยะเวลาที่ผ่านมากำลังสูญเสียความสามารถในการแข่งขันใน 3 ตลาดหลักสำคัญคือ ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และจีน จึงจำเป็นต้องอาศัยประโยชน์จาก FTA แก้ปัญหาในระยะสั้น¹⁴ ขณะเดียวกัน JTEPA ไม่ได้มีเฉพาะเรื่องการค้าเสรีเท่านั้น ยังมีมิติความร่วมมือในด้านอื่นๆเพื่อสร้างความสามารถด้านการแข่งขันที่ยั่งยืนให้กับไทยด้วย ทั้งการประกาศที่ญี่ปุ่นแสดงความพร้อมที่จะเพิ่มการลงทุนในไทยไม่น้อยกว่า 6 หมื่นล้านบาทหรือการประกาศ **โครงการส่งเสริมการค้าและการลงทุนเพื่อ “ครัวไทยสู่ครัวโลก”** (Trade and Investment

¹⁴ สิงหา บุตรสงขลา, “หลากมิติกับ FTA ไทย-ญี่ปุ่น,” ส.อ.ท. 14,82 (กันยายน-ตุลาคม 2548): 107.

Promotion for “Kitchen of the World” Project) ที่มุ่งส่งเสริมการค้าในภาคอุตสาหกรรมอาหารของไทย

ในส่วนของญี่ปุ่นนั้น ในอดีตญี่ปุ่นไม่ได้ต้องการที่จะทำข้อตกลง FTA เท่าใดนัก เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า ญี่ปุ่นมีนโยบายชัดเจนที่จะปกป้องสินค้าเกษตรกรรมของตนเองและเปิดตลาดแรงงานภายในมาโดยตลอด จนกระทั่งในปี 2547 กระทรวง METI ได้ศึกษาและจัดทำบทสรุปเป็น “สมุดปกขาว” ซึ่งว่า ญี่ปุ่นต้องเร่งส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศในอาเซียน ทั้งในรูปแบบการทำ FTA และเร่งหาแนวทางผนวกเศรษฐกิจเข้ากับอาเซียน ทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการเปิดตลาดแรงงาน โดยชี้ว่าปัจจุบันอัตราการเกิดที่ลดลงของญี่ปุ่นทำให้ตลาดแรงงานของญี่ปุ่นในระยะกลางถึงระยะยาวนั้นอาจต้องขึ้นอยู่กับการเจรจา FTA¹⁵ อย่างไรก็ตามสมุดปกขาวหรือนัยหนึ่งก็คือท่าทีของ METI หรือญี่ปุ่นยังระบุด้วยว่า ญี่ปุ่นเองยังต้องปกป้องตลาดตัวเองไว้โดยใช้กรอบเจรจาการค้าขององค์การการค้าโลก (WTO) เป็นเงื่อนไขสำคัญ

2.1.1 จุดเริ่มความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

ในการกำหนดนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระหว่างไทย-ญี่ปุ่น การก่อตัวของนโยบาย (Policy Formation) เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 18-21 พฤศจิกายน 2544 ในระหว่างการเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้เสนอต่อจุนอิชิโร โอคิตะมิ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นให้จัดทำความร่วมมือหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิด (Closer Economic Partnership : CEP) ไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งรวมเรื่องการจัดทำเขตการค้าเสรีด้วย โดยเป็นจุดเริ่มของการชี้ประเด็นนโยบายขึ้นมา (Identification of policy issues) และต่อมา เมื่อวันที่ 11-12 มกราคม 2545 นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้เยือนไทยอย่างเป็นทางการและได้เสนอต่อไทยให้จัดทำความร่วมมือหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ครอบคลุมไทย-ญี่ปุ่น (Comprehensive Economic Partnership)

การเจรจาจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (Japan-Thailand Economic Partnership Agreement : JTEPA) จึงได้เริ่มอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2547 ซึ่งทั้งหมดนี้จึงก่อให้เกิดการเจรจาความ JTEPA อย่างเป็นทางการรวม 9 รอบ* เพื่อค้นหาประเด็น (Issue search) และตั้งประเด็นวาระเชิงนโยบาย (Agenda setting) ขึ้น โดยฝ่ายไทยมีพิศาล มาถนอมพัฒน์ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นเป็นหัวหน้าคณะเจรจาในการ

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

* โปรดดูรายละเอียดการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระหว่างไทย-ญี่ปุ่น ทั้ง 9 รอบใน กระทรวงการต่างประเทศ, **เรื่องนำสู่เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น Japan-Thailand Economic Partnership Agreement** (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), หน้า 54-67.

เจรจาครั้งที่ 1-5 และฝ่ายญี่ปุ่นมีนายอิชิโร ฟุจิซากิ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เป็นหัวหน้าคณะเจรจาในการเจรจาครั้งที่ 6-9 กล่าวคือในที่สุดคณะทำงานด้านกฎหมายของไทยและญี่ปุ่นสามารถสรุปร่างเอกสารฉบับสมบูรณ์ทั้งหมดที่เกี่ยวกับ JTEPA ได้เสร็จครบบริบูรณ์เมื่อ 22-23 มิถุนายน 2549 โดยทั้งสองฝ่ายกำหนดที่จะลงนามในวันที่ 3 เมษายน 2549¹⁶ แต่ในขณะนั้นได้เกิดวิกฤตการณ์ความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารประเทศอย่างไม่โปร่งใสของรัฐบาล จนในที่สุด พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 จึงทำให้การลงนามต้องเลื่อนออกไปไม่มีกำหนด

ปัจจุบันความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ได้มีการลงนามไปแล้วในรัฐบาลของพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2550 และมีผลใช้บังคับในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2550 ที่ผ่านมา โดยรัฐบาลพล.อ.สุรยุทธ์ ได้ให้เหตุผลในการลงนามความตกลง JTEPA ว่ารัฐบาลได้พิจารณาถึงสถานการณ์ในปัจจุบันที่การค้าโลกมีการแข่งขันกันสูงขึ้นทำให้เศรษฐกิจของประเทศต้องพัฒนาไปสู่ระดับสากล หากไทยยังนิ่งเฉยก็จะทำให้เสียเปรียบประเทศที่ได้ลงนามความตกลงกับญี่ปุ่นไปแล้ว ทั้งในเรื่องการขยายตลาดและราคาสินค้าที่ส่งออกไปญี่ปุ่น ซึ่งการเปิดเสรีจะทำให้ไทยปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจโลกด้วย¹⁷ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาผลประโยชน์ที่ซับซ้อนภายใต้กรอบนโยบาย JTEPA ในช่วงรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ เท่านั้น

2.1.2 ขอบเขตความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

กรอบการเจรจาความตกลง JTEPA ครอบคลุมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจทุกด้าน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ การเปิดเสรีทางการค้า (Trade Liberalization) การอำนวยความสะดวกทางการค้า (Trade Facilitation) และการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ (Cooperation)¹⁸ โดยงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาภาคการเกษตรในส่วนของอุตสาหกรรมอาหารเป็นสำคัญ เนื่องจากรัฐบาลได้ผลักดันข้อตกลงภาคการเกษตร โดยเฉพาะสินค้าอาหารขึ้นมาเจรจาเป็นอันดับแรก ซึ่งจะส่งผลดีต่อประเทศเพราะไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรกว่าครึ่งประเทศหรือประมาณ 34 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 55.7 ของประชากรทั้งประเทศ แต่ทั้งนี้ในความตกลง JTEPA การลดภาษีอย่างเดียวไม่ได้เป็นหลักประกันว่าสินค้าเกษตรไทยจะเข้าสู่ตลาดญี่ปุ่นได้

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

¹⁷ ผู้จัดการรายวัน, FTA ญี่ปุ่นดับความหวังปฏิรูปฯ [ออนไลน์], 3 เมษายน 2550. แหล่งที่มา

http://www.ttistextiledigest.com/index.php?option=com_content&task=view&id=414&Itemid=72

¹⁸ วิรัตน์ แก้วสาร, “ล้วงลึก ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับไทย” Industry Technology

เพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความเข้มงวดในเรื่องคุณภาพและความปลอดภัยด้านอาหารมาก รวมทั้งมีเกณฑ์มาตรฐานสินค้าที่สูงกว่าระดับสากลอีกด้วย¹⁹

มาตรการสุขอนามัย* ที่เข้มงวดมากที่ครอบคลุมสุขอนามัยพืช สัตว์ และความปลอดภัยอาหารของญี่ปุ่นนี้ จึงเป็นอุปสรรคทางการค้าแก่ผู้ประกอบการรายย่อยโดยเฉพาะเกษตรกรที่ไม่มีเทคโนโลยี และศักยภาพในการผลิตเพียงพอที่จะส่งออกสินค้าที่ได้มาตรฐานสูงตามที่ญี่ปุ่นต้องการทุกประการ แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมทั้งเทคโนโลยีและศักยภาพในการผลิตก็จะได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ โดยกฎหมายในญี่ปุ่นที่สำคัญคือกฎหมายความปลอดภัยด้านอาหารพื้นฐาน (Basic Food Safety Law) ซึ่งบังคับใช้ในปี 2546 กฎหมายดังกล่าวเกิดขึ้นจากที่ญี่ปุ่นประสบปัญหาการระบาดของโรควัวบ้าปี 2544 และปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับอาหารเช่น การปิดฉลากอาหารเป็นเท็จ การพบยาปราบศัตรูพืชในผักนำเข้า เป็นต้น โดยญี่ปุ่นจะตั้งคณะกรรมการความปลอดภัยด้านอาหารขึ้นเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันเมื่อพบว่าสินค้าบางอย่างอาจมีความเสี่ยงต่อสุขภาพและทำให้กระบวนการประเมินความเสี่ยงรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีกฎหมายว่าด้วยสุขอนามัยของอาหาร (Food Sanitation Law) เพื่อดูแลเรื่องสารตกค้างในอาหาร ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีการประเมินความเสี่ยง ในกรณีที่ไม่รู้ข้อมูลความปลอดภัยก็จะใช้แนวทางระวังไว้ก่อน (precautionary approach) โดยการห้ามนำเข้าและให้มีการประเมินความเสี่ยงโดยจัดให้มีการศึกษาข้อมูลต่างๆโดยอาจใช้มาตรฐานสากลเป็นเกณฑ์หรือใช้มาตรฐานที่สูงกว่ามาตรฐานสากลได้เพื่อป้องกันความเสี่ยง²⁰

2.1.3 สถานการณ์การค้าสินค้าเกษตรและอาหารไทย-ญี่ปุ่น

ปัจจุบันการผลิตสินค้าเกษตรในญี่ปุ่นไม่เพียงพอต่อการบริโภคในประเทศ จนทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่นำเข้าสุทธิสินค้าเกษตรและอาหารรายใหญ่ที่สุดของโลก และมูลค่าการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารของญี่ปุ่นมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง²¹ ญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศนำเข้าอาหารสุทธิ จึงมีความกังวลสูงในเรื่องความมั่นคงอาหารของประเทศ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงมี

¹⁹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, สรุปความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้านการเกษตร

(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550), หน้า 21.

* โปรดอ่านรายละเอียดของ “มาตรการสุขอนามัย” ได้ในภาคผนวก ข หน้า 134-136 เพื่อทำความเข้าใจถึงความพร้อมของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่สามารถตอบรับกับมาตรการที่เข้มงวดได้ในขณะที่ผู้ประกอบการรายย่อยไม่สามารถเข้าไปแข่งขันในตลาดญี่ปุ่นได้

²⁰ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ, การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของธุรกิจไทยจากความตกลง JTEPA

(กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551), หน้า 165-167.

²¹ “เอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น ผลพวงที่ต้องสานต่อในปีหน้า,” ผู้ส่งออก 19,438 (พฤศจิกายน 2548): 23.

นโยบายกระจายความเสี่ยงในการนำเข้าอาหารจากหลายๆแหล่งไม่เน้นการนำเข้าเพียงแหล่งเดียว โดยมีสหรัฐอเมริกา จีน ออสเตรเลีย แคนาดา ไทย เป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่เข้าสู่ตลาดญี่ปุ่นตามลำดับ ส่วนไทยส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารไปตลาดญี่ปุ่นอันดับหนึ่ง ญี่ปุ่นจึงเป็นตลาดสินค้าเกษตรและอาหารหลักของไทย²²

ในปี 2548 ประเทศไทยส่งออกสินค้าไปญี่ปุ่น 626,629 ล้านบาท ขณะที่นำเข้า 978,966 ล้านบาท ในมูลค่าที่ส่งออกเป็นสินค้าเกษตรไปญี่ปุ่น (เฉพาะตอนที่ 1-24 ตามพิกัดศุลกากร ไม่รวมยางพารา) ประมาณ 94,250 ล้านบาท สินค้าเกษตรและอาหารที่ส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ ไข่ กุ้ง สินค้าประมง ข้าว มันสำปะหลัง กุ้งฝอย ไม้ น้ำตาลทราย ผักและผลไม้ เป็นต้น ในขณะที่สินค้าเกษตรนำเข้าจากญี่ปุ่น มีประมาณ 7,177 ล้านบาท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าประมงที่นำมาเป็นวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ทั้งนี้สัดส่วนการนำเข้าจากญี่ปุ่นมีเพียงร้อยละ 4 ของการนำเข้าสินค้าเกษตรทั้งหมดของไทย²³

กล่าวคือญี่ปุ่นเป็นประเทศที่พึ่งพาการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารสูงที่สุดในกลุ่มประเทศพัฒนา โดยมีอัตราการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร(Self-sufficiency) หรือผลิตอาหารสำหรับบริโภคภายในประเทศได้เพียงร้อยละ 40 ของความต้องการบริโภคทั้งหมด ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีประชากรมากถึง 127 ล้านคนและเป็นประเทศร่ำรวยที่มีอำนาจในการซื้อสูง โดยมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 30,000-40,000 เหรียญสหรัฐต่อคนต่อปี²⁴ จึงทำให้ญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกสินค้าเกษตรทั่วโลกให้ความสนใจ ขณะที่ไทยเป็นประเทศที่ส่งออกสินค้าอาหารลำดับต้นๆของโลก ส่งผลให้ไทยติดอันดับ 5 ของประเทศที่นำเข้าอาหารญี่ปุ่นสูงสุดของโลก โดยนัยนี้วิเคราะห์ได้ว่าญี่ปุ่นมีความสำคัญทางการค้าต่อไทยมากกว่าที่ไทยมีความสำคัญต่อญี่ปุ่น เนื่องจากไทยพึ่งพาการค้ากับญี่ปุ่นมากกว่าญี่ปุ่นพึ่งพาไทย ทำให้ญี่ปุ่นมีความสำคัญทางการค้าต่อไทยเป็นอย่างมาก โดยสินค้าสำคัญที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่นคือสินค้าเกษตรกรรมที่ไทยมีศักยภาพมาก การที่ไทยสามารถเจรจาให้ญี่ปุ่นลด/ยกเลิกภาษี จะทำให้ไทยสามารถขยายการค้าอีกทั้งได้เปรียบคู่แข่งในการส่งออกสินค้าไปยังญี่ปุ่น และในทางกลับกันการที่ไทยลด/ยกเลิกภาษีให้กับญี่ปุ่นทำให้สินค้านำเข้าโดยเฉพาะวัตถุดิบมีต้นทุนต่ำลง เป็นประโยชน์ต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคมากขึ้น JTEPA จะ

²² สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **สรุปความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้านการเกษตร** (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550), หน้า 19.

²³ ธนกฤต เหลืองอาสนะทิพย์, **การเจรจาเปิดการเปิดตลาดสินค้าภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น** (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2549), หน้า 19.

²⁴ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **สรุปความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้านการเกษตร**, หน้า 6.

เชื้ออำนาจต่อยุทธศาสตร์ไทยที่จะเป็นประตูของอาเซียนและญี่ปุ่นจะเป็นทางออกสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกเช่นกัน²⁵

2.1.4 การเปิดตลาดสินค้าเกษตร

ในภาพรวมสินค้าที่ไทยและญี่ปุ่นนำมาลด/ยกเลิกภาษีหรือกำหนดโควตาพิเศษให้แก่กันภายใต้ JTEPA คิดเป็นกว่าร้อยละ 90 ของรายการสินค้าทั้งหมดที่มีการค้าระหว่างกันหรือกว่าร้อยละ 95 ของมูลค่าการนำเข้าจากอีกประเทศหนึ่งตามสถิติปี 2548²⁶

ข้อเสนอการเปิดตลาดของญี่ปุ่นให้แก่ไทย (สินค้าที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่น)

ตารางที่ 1 ก) ตัวอย่างสินค้าที่ญี่ปุ่นยกเลิก/ลดภาษี

สินค้า	มูลค่าส่งออกโดยประมาณปี 2548 (หน่วย : ล้านบาท)	ภาษีนำเข้าปัจจุบันของญี่ปุ่น	การลดภาษีนำเข้าของญี่ปุ่นภายใต้ JTEPA
ไก่ปรุงสุก	18,938	6%	เป็น 3% ใน 5 ปี
กุ้งแปรรูป	8,172	5%	ยกเลิกทันที
ปลาทูน่า สลัด/แซนด์และโนบิโตแปรรูป	4,355	9.6%	ยกเลิกใน 5 ปี
ปลาหมึกกล้วยแช่เย็น/แช่แข็ง	3,487	3.5%	ยกเลิกใน 5 ปี
ผักสดแช่เย็น/แช่แข็ง	3,119	2.5-12%	1.ยกเลิกทันที เช่น หอมหัวแดง กะหล่ำดอก ถั่วต่างๆ 2.ยกเลิกใน 5-10 ปีเช่น กระเทียม หอมหัวใหญ่ กะหล่ำปี ผักกาด แครอท แตงกวา
ผลไม้สด/อบแห้ง/แช่เย็น/แช่แข็ง	615	2.5-32%	1.ยกเลิกทันที เช่น มะพร้าว ทุเรียน เงาะ มังคุด มะละกอ ฝรั่ง ลิ้นจี่ เสาวรส 2.ยกเลิกใน 5-10 ปี เช่น สับปะรดแห้ง แตงโม ส้ม

²⁵ ธนกฤต เหลืองอาสนะทิพย์, การเจรจาเปิดการเปิดตลาดสินค้าภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ

ไทย-ญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2549), หน้า 2.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-7.

สินค้า	มูลค่าส่งออกโดยประมาณปี 2548 (หน่วย : ล้านบาท)	ภาชนะนำเข้าปัจจุบันของญี่ปุ่น	การลดภาชนะนำเข้าของญี่ปุ่นภายใต้ JTEPA
ผักผลไม้แปรรูปและน้ำผลไม้	3,407	6-34%	1. ยกเลิกทันที เช่น ผลไม้เมืองร้อน ปรงแต่ง ผลไม้รวม ข้าวโพดอ่อนปรงแต่ง 2. ยกเลิกใน 5-15 ปี เช่น เห็ดปรงแต่ง มะเขือเทศปรงแต่ง ถั่วปรงแต่ง
แป้งมันสำปะหลังดัดแปลง	4,142	6.8%	โควตาปลอดภาษี 200,000 ตัน
เครื่องปรุง เครื่องแกง ซอส และซูปต่างๆ	1,480	7.5-23.1%	1. ยกเลิกทันที เช่น อาหารปรุงแต่งที่มีส่วนผสมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน 2. ยกเลิกใน 5-10 ปี เช่น ซอส มายองเนส ซุป เครื่องแกง

ตารางที่ 2 ข) ตัวอย่างสินค้าที่ญี่ปุ่นให้โควตา

สินค้า	ภาชนะนำเข้าปัจจุบันของญี่ปุ่น	การให้โควตา
กล้วย	20-25%	ให้โควตาปลอดภาษี 4,000 ตันในปีแรก และทยอยเพิ่มจนเป็น 8,000 ตันในปีที่ 5
เนื้อหมูและแฮมแปรรูป	20%	ให้โควตาภาษี 1,200 ตัน (ภาษีในโควตา 16%)
แป้งมันสำปะหลังดัดแปลง	6.8%	ให้โควตาปลอดภาษี 200,000 ตัน
กากน้ำตาล	15.3 เยน/กก.	ให้โควตาปลอดภาษี 4,000 ตันในปีที่ 3 และเพิ่มเป็น 5,000 ตัน ในปีที่ 4 (ภาษีในโควตา 7.65 เยน/กก.)
สับปะรด	17%	ให้โควตาปลอดภาษี 100 ตันในปีที่ 1 และทยอยเพิ่มเป็น 500 ตันในปีที่ 5

2.1.5 โครงการความร่วมมือภาคการเกษตร

โครงการส่งเสริมการค้าและการลงทุนเพื่อ “ครัวไทยสู่โลก” (Trade and Investment Promotion for “Kitchen of the World” Project) กล่าวได้ว่าเป็นโครงการที่รัฐบาลสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ ชูขึ้นมาเป็นโครงการหลัก และเป็นโครงการที่ได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก

จากกลุ่มธุรกิจและประชาชนทั่วไปผ่านการจัดเทศกาลอาหารและโรดโชว์ ซึ่งโครงการนี้จะช่วยส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์ของไทย โดยจะมีโครงการร่วมมือบนพื้นฐานหุ้นส่วนระหว่างองค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศญี่ปุ่น (JETRO) กับสถาบันอาหารของไทยและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆคือ **หนึ่ง** การส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่มสูง **สอง** การส่งเสริมการตลาดอาหารไทย และ**สาม** การส่งเสริมการลงทุนเกี่ยวกับอาหารไทยในญี่ปุ่น* กล่าวคือโครงการนี้จะเป็นการเปิดโอกาสการส่งออกให้กับภาคอุตสาหกรรมอาหาร

2.2 การมีส่วนร่วมของภาคการเมือง ภาคราชการ ภาคธุรกิจและภาคประชาชนในการทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

ในการจัดทำความตกลง JTEPA นอกจากคณะเจรจาภาคราชการที่มีพิศาล มาณวพัฒน์ เป็นหัวหน้าคณะเจรจาของไทยจะมีบทบาทบนโต๊ะเจรจาอย่างเป็นทางการแล้ว ภาคการเมืองซึ่งก็คือรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็มีส่วนสำคัญและมีอิทธิพลต่อการเจรจาเป็นอย่างมากเพื่อให้ผลประโยชน์เป็นไปในแนวทางที่ตนต้องการ โดยมีบทบาทสำคัญในการผลักดันการเจรจาในประเด็นที่สำคัญหรือเมื่อการเจรจาติดขัดหาทางออกไม่ได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทของแต่ละฝ่ายทั้งภาคการเมือง ภาคราชการ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน ดังนี้

2.2.1 ภาคการเมือง

การจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ในสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นจะเห็นได้ว่าภาคการเมืองมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อการเจรจา โดยพ.ต.ท.ทักษิณ ได้ตั้ง *“คณะกรรมการประสานยุทธศาสตร์การจัดทำเขตการค้าเสรี”*²⁷ ขึ้นมาโดยให้รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังขณะนั้นซึ่งก็คือสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ เป็นประธาน ซึ่งเป็นรองนายกรัฐมนตรีที่ดูแลด้านเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญในการเจรจาระดับการเมืองหรือการบรรลุความตกลงในหลักการขององค์ประกอบสำคัญของ JTEPA และดูแลด้านเศรษฐกิจที่ครอบคลุมการเจรจาเขตการค้าเสรีของไทย โดยสมคิด เข้ามาทำงานแทนที่ณรงค์ชัย อัครเศรณี ประธานคณะทำงานติดตามผลเจรจาการค้าซึ่งเป็นภาคราชการได้ถูกปลดบทบาทลง และมีรัฐมนตรีต่างๆที่สำคัญเข้าร่วมเป็นกรรมการ ซึ่งหนึ่งในนั้นมีวัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็น

* สามารถอ่านรายละเอียดได้ใน กระทรวงการต่างประเทศ, *เรื่องนำรู้เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น* Japan-Thailand Economic Partnership Agreement (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), หน้า 35-36

²⁷ ธนกฤต เหลืองอาสนะทิพย์, *การเจรจาเปิดการเปิดตลาดสินค้าภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น* (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2549), หน้า 35.

คณะกรรมการด้วย ซึ่งเป็นที่สังเกตว่าทั้งสมคิด และวัฒนา นั้นล้วนมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับ เครือเจริญโภคภัณฑ์ กล่าวคือธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ในสมัยที่สมคิดเป็นรัฐมนตรี และวัฒนา ก็เป็นหลานเขยของธนิษฐ์

ในส่วนของรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆที่เข้าร่วมเป็นกรรมการมีหน้าที่ในการประสานผลประโยชน์ภายใน จะคอยเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่สมคิดซึ่งเป็นประธาน โดยสมคิดจะเป็นผู้ตัดสินใจ และประสานงานในลักษณะ FTA Coordinator และจะเป็นบุคคลที่คณะเจรจาฝ่ายไทยซึ่งเป็นภาค ราชการที่มีพิศาล มาถนอพัฒน์ รองปลัดกระทรวงต่างประเทศในขณะนั้นเป็นหัวหน้าคณะเจรจา คอยหารือและรับอาณัติ (Mandate) ในการเจรจา

2.2.2 ภาคราชการ

ภาคราชการของฝ่ายไทยประกอบด้วย 4 กระทรวงในการเจรจาเปิดตลาดสินค้า คือ กระทรวงการต่างประเทศที่เป็นกระทรวงหลัก กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงการคลัง โดยกระทรวงต่างประเทศซึ่งมีพิศาล มาถนอพัฒน์เป็นหัวหน้าคณะเจรจาร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการเจรจาเรื่องการเปิดตลาดสินค้า โดยทำหน้าที่ประสานประโยชน์ระหว่างการเจรจาสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักในการเจรจา โดยคณะเจรจาเปิดการค้าเสรีของไทยทุกกระทรวงทำหน้าที่เจรจาร่วมกันไม่มีการเจรจาแยกเหมือนฝ่ายญี่ปุ่น

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนร่วมในการเจรจา JTEPA ตั้งแต่สมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ²⁸ ทั้งสริก อุบลบาน, วินิจฉัย แจ่มแจ้ง, วิเชียร แทนธรรมโรจน์และดร.รังษิต ภูศิริวิทยุ ในเรื่องบทบาทของภาคการเมืองและภาคราชการว่ามีบทบาทอย่างไรบ้างนั้น กล่าวคือ เจ้าหน้าที่รัฐที่ให้สัมภาษณ์มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ภาคการเมืองมีบทบาทมากในความสำเร็จของการเจรจา JTEPA โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองซึ่งก็คือพ.ต.ท.ทักษิณ และสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ มักจะเข้ามาแสดงบทบาทเป็นผู้ใกล้ชิดในการรักษาผลประโยชน์ของไทย ในประเด็นที่สำคัญๆเช่น ประเด็นด้านการเกษตร ระดับการเมืองจะเป็นผู้เข้ามาเจรจาหากภาค

²⁸ สัมภาษณ์ สริก อุบลบาน, นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 30 มิถุนายน 2553. สัมภาษณ์ วินิจฉัย แจ่มแจ้ง, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 12 พฤศจิกายน 2553. สัมภาษณ์ วิเชียร แทนธรรมโรจน์, ผู้อำนวยการส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 25 พฤศจิกายน 2553. และ สัมภาษณ์ รังษิต ภูศิริวิทยุ, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 4 ธันวาคม 2553.

ราชการไม่สามารถตกลงกันได้ โดยภาคราชการไม่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเท่า ภาคการเมือง เพียงแค่รับนโยบายและนำมาสานต่อเท่านั้นดังที่วินิจชัย แจ่มแจ่ม ได้กล่าวว่

“ภาคการเมืองมีบทบาทมาก เพราะในการเจรจาการค้าต้องได้รับการ back up อย่างเต็มที่ จากภาคการเมือง”

กล่าวคือในเบื้องต้นจะเป็นหน้าที่ภาคราชการไทยที่เข้าไปเจรจา หากไม่สามารถตกลงกันได้ภาคการเมืองก็จะเข้ามาดำเนินการหรือท้ายที่สุดแล้วพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็จะเป็นผู้เข้ามาจัดการในเรื่องนี้ ยกตัวอย่างเรื่อง ข้าว มันสำปะหลัง ไก่และน้ำตาล ที่ภาคการเมือง โดยเฉพาะพ.ต.ท.ทักษิณ เป็นผู้เจรจากับฝ่ายญี่ปุ่นโดยตรงเพื่อให้ได้ข้อตกลงเป็นที่พอใจ โดยเรื่อง การเกษตรที่เป็นเรื่องสำคัญของการเจรจาความตกลง JTEPA ดังที่วินิจชัย กล่าวว่

“คณะเจรจาไม่กล้าตัดสินใจเพียงลำพัง เพราะกลัวมีปัญหาต้องให้ภาคการเมืองจัดการ ประเด็นที่มีปัญหา เพราะฝ่ายราชการไม่กล้ารับผิดชอบ”

สรริก อุบลบาน, วิเชียร แทนธรรมโรจน์ และดร.รังษิต ภูศิริภิญโญ ก็ให้ความความคิดเห็นที่สอดคล้องกับวินิจชัย จึงเป็นที่เข้าใจว่าในความตกลงทั่วไปภาคการการมีอำนาจในการตัดสินใจ แต่ถ้าเป็นประเด็นที่ยากหรือสำคัญโดยเฉพาะเรื่องภาคการเกษตร ที่ไทยจะมีส่วนได้ส่วนเสียจากเรื่องนี้เป็นอย่างมากภาคการเมืองก็จะเป็นผู้เข้ามาจัดการ เพราะหลักการทำงานของภาคการการจากการสัมภาษณ์วิเชียร แทนธรรมโรจน์²⁹ คือ

“คณะเจรจาจะเจรจาในข้อตกลงต่างๆโดยเริ่มยื่นข้อเสนอที่น้อยที่สุดให้กับทางญี่ปุ่นก่อน ซึ่งหมายถึงการยื่นข้อเสนอลดภาษีสินค้าให้ทีละน้อยก่อน และทางญี่ปุ่นก็จะปฏิบัติเช่นเดียวกันคือลดภาษีให้ไทย โดยเริ่มจากจำนวนน้อยๆก่อน เหมือนการยื่นหมูยื่นแมว แต่ถ้าภาคการเมืองใจร้อนก็จะเข้ามาตกลงเอง เช่น ยกเลิกภาษีสินค้าให้เหลือร้อยละ 0 ทันที”

จากการสัมภาษณ์ดร.รังษิต ภูศิริภิญโญ³⁰ ถึงบทบาทของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ซึ่งมีหน้าที่หลักในการดูแลความตกลง JTEPA ด้วย นั้น ดร.รังษิตกล่าวว่า

“คุณสมคิด มีหน้าที่หลักในการเจรจา issue ที่ยากๆ ซึ่งเป็นการเจรจาระหว่างผู้นำกับผู้นำ และในบางครั้งคุณทักษิณ ก็เป็นผู้เจรจาโดยตรง เช่น ประเด็นเรื่องข้าวที่ไทยอยากส่งออกญี่ปุ่น ซึ่งในการเจรจาระดับผู้นำกับผู้นำจะเป็นการประชุมที่ Top Secret จะมีเฉพาะภาคการเมืองคือ คุณทักษิณ คุณสมคิด

²⁹ สัมภาษณ์ วิเชียร แทนธรรมโรจน์, ผู้อำนวยการส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 25 พฤศจิกายน 2553.

³⁰ สัมภาษณ์ รังษิต ภูศิริภิญโญ, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 4 ธันวาคม 2553.

รัฐมนตรีกระทรวงเข้าร่วม ซึ่งเราก็ไม่สามารถบอกได้ว่ามี *hidden agenda* ซ่อนอยู่หรือไม่ เพราะเป็นเรื่องของระดับการเมือง”

ถึงแม้พิศาลจะมีหน้าที่ในการตัดสินใจในเรื่อง JTEPA ได้โดยตรงแต่ทุกเรื่องก็ต้องผ่านจากความเห็นชอบจากภาคการเมืองโดยเฉพาะต้องได้รับคำสั่งจากพ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งส่งมอบอำนาจให้สมคิด มาอีกทอดหนึ่งและส่งผ่านมายังพิศาล ข้อสังเกตนี้สามารถยกตัวอย่างได้จากการเข้ามาล็อบบี้ (Lobby)³¹ นอกรอบในระดับการเมือง เพื่อมาบีบคั้นเจรจาที่เป็นราชการ เมื่อเห็นว่าการเจรจาจะไม่ประสบผลสำเร็จในระดับราชการ ญี่ปุ่นจึงไม่ยอมเจรจากับฝ่ายราชการไทย ดังตัวอย่างการเจรจารอบที่ 7 ที่ประเทศไทยเมื่อเดือนมีนาคม 2548 ที่ฝ่ายไทยหวังว่าจะให้เป็นการเจรจารอบสุดท้าย และมีท่าทีจะไม่เรียกร้องให้ญี่ปุ่นเปิดตลาดสินค้าเกษตรให้ไทยเพิ่มเติม โดยมีข้อแม้ว่าญี่ปุ่นจะไม่เรียกร้องให้ไทยเปิดตลาดสินค้าอุตสาหกรรมอีกซึ่งข้อเสนอของไทยในขณะนั้นญี่ปุ่นก็ยังไม่พอใจทำให้การเจรจาหยุดชะงักและทำให้ฝ่ายญี่ปุ่นขอเข้าพบภาคการเมืองของไทยทันทีเมื่อฝ่ายไทยจะไม่ยอมเปิดตลาดซึ่งฝ่ายไทยไม่มีทรัพยากรอำนาจที่จะสามารถทำเช่นนั้นได้ (Power Resource)

และอีกหลายครั้งที่ข้าราชการญี่ปุ่นมองข้ามคณะเจรจาฝ่ายไทยเพื่อกดดันในประเด็นที่ตัวเองต้องการ โดยเข้าพบระดับสูงของไทยโดยตรง อาทิเช่น พ.ต.ท.ทักษิณ นายกรัฐมนตรี หรือระดับรัฐมนตรี ซึ่งก็คือสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการดูแล JTEPA และสามารถสั่งการให้คณะเจรจาปฏิบัติตามได้ ซึ่งโดยปกติแล้วเจ้าหน้าที่รัฐก็ยอมทำตามคำสั่งของภาคการเมือง จากข้อสังเกตนี้จึงทำให้นโยบาย JTEPA ยิ่งถูกจับตามองว่ามีภาคการเมืองอาจมีผลประโยชน์แอบแฝง

2.2.3 ภาคธุรกิจ

ในส่วนของภาคธุรกิจไทยนั้นกล่าวได้ว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนการทำความตกลง JTEPA โดยเฉพาะคณะกรรมการร่วมสามสถาบันของภาคเอกชน (กกร.) ที่ประกอบด้วยสภาหอการค้าไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและสมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย ที่เป็นกลไกสำคัญในการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนในการเข้าร่วมพิจารณาการจัดทำ JTEPA อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุนภาคการเมืองในการทำความตกลง ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการจัดทำนโยบาย JTEPA เพราะจะทำ

³¹ ธนภุต เหลืองอาสนะทิพย์, การเจรจาเปิดการเปิดตลาดสินค้าภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพาณิชย์, 2549), หน้า 38-39.

ให้การส่งออกขยายตัวเพิ่มขึ้นกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์³² แต่ถ้าชะลอการลงนามทำให้เสียส่วนแบ่ง การตลาดให้ประเทศคู่แข่งในอาเซียนอย่างเวียดนามกับอินโดนีเซีย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ ภาคธุรกิจของเอกชน ดังคำกล่าวของพรศิลป์ พัชรินทร์ตนะกุล ที่กล่าวว่า

“...เนื่องจากผมมีความมั่นใจว่าไทยจะได้ประโยชน์เป็นอย่างมากภายใต้สิทธิประโยชน์ใน กรอบ JTEPA จึงได้เสนอให้ภาคธุรกิจเป็นผู้นำในการผลักดันอย่างขมิ้มมันโดยประสานกับภาครัฐอย่างใกล้ชิด ให้มีการเปิดตลาดสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น โดยผ่านกรอบเหล่านี้ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงมาตรฐานและ คุณภาพของสินค้าไทยและโอกาสเปิดตลาดในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น”³³

ภาคธุรกิจมองว่าการลงนามครั้งนี้จะทำให้ไทยได้รับประโยชน์มาก โดยเฉพาะ อย่างยิ่งด้านการค้า การลงทุนและประโยชน์จากโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่างๆ ซึ่งจะ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจไทยที่มีแนวโน้มชะลอตัวได้อีกทางหนึ่ง³⁴ และจากการที่รัฐบาลประกาศที่จะ จัดทำนโยบาย JTEPA ขึ้นนี้ส่งผลให้บริษัทไทยหลายสาขาธุรกิจประกาศแผนธุรกิจเข้าญี่ปุ่น อันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาลญี่ปุ่นเองและมาจากนโยบายของรัฐบาล ไทยด้วย

วิศิษฐ์ ลิ้มประนะ รองประธานกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ให้ความเห็นไปในทางเดียวกันว่า

“การทำ JTEPA ระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์หลักคือเรื่องอาหารและสินค้า ทางเกษตรที่จะทำให้เรามีโอกาสส่งออกไปญี่ปุ่นได้มากขึ้น จากเดิมการส่งออกระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในกลุ่ม ดังกล่าวนี้น้อยกว่าน้อยมาก เพราะติดในเรื่องภาษีและคู่แข่งจีน แต่จากนี้ JTEPA จะช่วยกระตุ้นภาคการส่งออก อาหารและการสินค้าเกษตรของไทยให้มีการขยายตัวมากขึ้น”³⁵

เดิมที่การส่งออกสินค้ากลุ่มอาหารและเกษตรของไทยกับญี่ปุ่น มักมีปัญหาที่เป็น อุปสรรคต่อการส่งออก แต่การทำความตกลง JTEPA จะส่งผลให้ไทยมีโอกาสที่จะเข้าไปทำตลาด ในญี่ปุ่นได้ง่ายขึ้น โดยกลุ่มสินค้า ไข่ กุ้งและผลไม้ จะเป็นกลุ่มสินค้าที่มีโอกาสขยายตัวได้มาก ที่สุดของไทย ส่งผลให้ในส่วนของภาคธุรกิจหรือผู้ส่งออก ที่ผ่านมามีการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับกับ การทำ JTEPA หากความตกลงมีผลบังคับใช้เมื่อไหร่ก็จะสามารถผลิตสินค้าเพื่อส่งออกได้ทันที³⁶

³² “JTEPA โอกาสได้มากกว่าเสีย”, Thai Commerce 2.6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2550): 51.

³³ พรศิลป์ พัชรินทร์ตนะกุล, “1 ปี JTEPA ก้าวต่อไปคืออะไร?”, **ฐานเศรษฐกิจ** 28,2367 (19-22 ตุลาคม 2551): 2.

³⁴ ฐานเศรษฐกิจ, **มองต่างมุมก่อนลงนาม JTEPA บนผลประโยชน์ชาติเป็นเดิมพัน** [ออนไลน์], 12

กุมภาพันธ์ 2551. แหล่งที่มา <http://www.thannews.th.com/detailnews>.

³⁵ รัตนะ คงใหญ่, “ความตกลงหุ้นส่วน JTEPA,” **ดอกเบี๋ย** 26,318 (ธันวาคม 2550): 61.

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าภาคเอกชนเป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุนภาคการเมือง และภาคราชการในการเจรจาความตกลง JTEPA เนื่องจากนโยบายนี้ได้เอื้อประโยชน์ให้กับทางกลุ่มโดยตรง และในขณะเดียวกันภาคการเมืองก็ให้การส่งเสริมและสนับสนุนภาคธุรกิจในด้าน การค้าและการลงทุน เนื่องจากรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ก็ประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจเช่นกันทำให้สอง กลุ่มนี้มีแนวคิดที่สอดคล้องกัน

2.2.4 ภาคประชาชน

ในช่วงการศึกษาความตกลง JTEPA ภาคราชการซึ่งก็คือคณะเจรจาความตกลง JTEPA ได้เคยเชิญผู้แทนของกลุ่มที่แสดงความสนใจต่อการเจรจา คือ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขต การค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) เข้าร่วมการประชุมหารือด้วยตั้งแต่ระยะเริ่มแรก และเชิญ ให้เข้ามาทำงานในสำนักงานในช่วงใดก็ได้ที่สะดวก เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเป็นทีมอย่าง แท้จริง และพร้อมให้ข้อมูลเท่าที่มีและรับฟังข้อคิดเห็น ถึงแม้จะไม่เคยทราบภูมิหลังหรือ เจตนาจริงที่แท้จริงของกลุ่มดังกล่าว อีกทั้งยังได้เคยเสนอให้ FTA Watch ร่วมกับคณะเจรจา และผู้แทนเกษตรกรไทย เดินทางเยือนญี่ปุ่นเพื่อพบปะผู้แทนเกษตรกรญี่ปุ่นและแลกเปลี่ยน ความเห็นที่จะนำมาใช้ประกอบการเจรจาเรื่องความร่วมมือด้านการเกษตร แต่ผู้แทน FTA Watch มิได้ตอบรับ หรือเข้าร่วมปรึกษาหารือ อีกทั้งปฏิเสธการเชิญให้มาร่วมพิจารณาร่าง Legal text โดยแจ้งว่า การเข้าร่วมของกลุ่ม FTA Watch จะไม่ช่วยเปลี่ยนแปลงกระบวนการดังกล่าวให้มีความโปร่งใสมากขึ้น³⁷

แต่จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน³⁸ ท่านหนึ่งในประเด็นนี้ ได้รับคำชี้แจงว่าการเจรจา JTEPA ได้ดำเนินการแล้วเสร็จตั้งแต่ปลายปี 2548 โดยคาดว่าจะมีการลงนามในเดือนเมษายน 2549 ในสมัยของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ กลุ่ม FTA Watch ได้ทำจดหมายถึงพิศาล มาณวพัฒน์ หัวหน้าคณะเจรจา JTEPA ในเดือน กุมภาพันธ์ 2549 เพื่อขอเอกสารความตกลงฉบับดังกล่าว แต่นายพิศาลได้ตอบจดหมายฉบับ ดังกล่าวว่าไม่สามารถให้เอกสารความตกลงฉบับดังกล่าวได้จนกว่าจะถึงสิ้นเดือนมีนาคม 2549 นั้นหมายความว่าหากมีการลงนามกันในเดือนเมษายนตามที่คาดว่าจะได้ในครั้งแรก ประชาชน

³⁷ สำนักงานเจรจาเขตการค้าเสรี, การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้แทนภาคประชาชน [ออนไลน์], 2549. แหล่งที่มา www.mfa.go.th/jtepa2/archives/article_254.html

³⁸ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch), นักวิจัยประจำโครงการ ศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 ธันวาคม 2553.

จะมีเวลาเพียง 1-2 สัปดาห์เท่านั้นที่จะได้อ่านสัญญาก่อนลงนาม ซึ่งตัวเอกสารร่างความตกลง (Legal text)* มีความยาวถึง 942 หน้า

ในการเข้าร่วมของภาคประชาชนที่มีกลุ่ม FTA Watch เป็นแกนนำสำคัญนั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์วินิจัย แจ่มแจ้ง³⁹ อดีตหัวหน้ากลุ่มเจรจาเปิดเสรีสินค้าในความตกลง JTEPA ว่ามีความคิดเห็นอย่างไรก็การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

“ภาคประชาชนเราจะเชิญเข้าร่วมเป็นส่วนน้อย เพราะเขาไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสีย เราจะชวนภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียมากกว่า แต่ผมคิดว่าครั้งนี้เป็นบทเรียนว่าเราควรจะเปิดโอกาสพวก NGOs เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น”

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในช่วงที่มีการประกาศยุบสภาและเกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลคณะเจรจา JTEPA ก็ได้เปิดโอกาสให้มีการทำ “ประชาพิจารณ์” เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในวันที่ 22 ธันวาคม 2549 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่ม FTA Watch ได้รับการติดต่อจากกระทรวงการต่างประเทศให้เข้าไปดูร่างเอกสารความตกลงได้ก่อนการจัดประชาพิจารณ์ไม่กี่วัน โดยต้องแจ้งรายชื่อล่วงหน้าเข้าไปอ่านเอกสารในห้องที่จัดไว้ให้ ซึ่งสมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชนที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์นั้นใช้คำว่าตนได้ **“เสนอหน้า”** เข้าไปตรวจดูร่างความตกลงเอง โดยมีเจ้าหน้าที่คอยเฝ้าระวังไม่ให้มีการถ่ายเอกสาร สมาชิกกลุ่ม 3-4 ท่านได้เข้าไปดูร่างเอกสารความตกลงดังกล่าวและต่อมากกระทรวงการต่างประเทศได้นำเหตุการณ์ดังกล่าวไปอ้างว่าได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับร่างความตกลง JTEPA ให้กับประชาชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสได้เห็นร่างความตกลงฉบับภาษาไทยและมีโอกาสได้ศึกษาวิเคราะห์อย่างเพียงพอก่อนการลงนาม⁴⁰

การติดต่อให้กลุ่ม FTA Watch เข้าไปดูเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศนั้น อาจเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมกับประชาชนว่าได้เปิดเผยร่างความตกลงแล้ว ทั้งที่เอกสารดังกล่าวได้ถูกตีตราว่าเป็นเอกสารลับ ดังนั้นเมื่อประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้รับร่างความตกลงจากกระทรวงการต่างประเทศแล้ว ก็ยังไม่สามารถเผยแพร่ให้กับ

* อ่านตัวเอกสารความตกลง JTEPA ได้ใน กระทรวงการต่างประเทศ, *คำแปลอย่างไม่เป็นทางการร่างความตกลงระหว่างราชอาณาจักรไทยและญี่ปุ่นสำหรับความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจ* (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549)

³⁹ สัมภาษณ์ วินิจัย แจ่มแจ้ง, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 12 พฤศจิกายน 2553.

⁴⁰ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, *วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดแฟ้มที่เอไทย-ญี่ปุ่น* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550), หน้า 11.

สมาชิกสภาที่ปรึกษาที่มีโอกาสศึกษาได้เลย ประชาชนไทยที่ได้รับประโยชน์และได้รับผลกระทบจึงถูกกีดกันไม่ให้มีส่วนร่วมใดๆในการตัดสินใจทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและปากท้องของพวกเขา

เมื่อเปรียบเทียบกับฟิลิปปินส์ กระบวนการตัดสินใจทางนโยบายของไทยยังล่าช้าหลังไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างยิ่ง เพราะในกรณีของฟิลิปปินส์นั้นประชาชนสามารถดาวน์โหลดร่างความตกลงจากอินเทอร์เน็ตเพื่อไปศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจได้อย่างเสรี ในระหว่างการพิจารณาของรัฐสภา⁴¹

และก่อนการจัดประชาพิจารณ์เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2549 กลุ่ม FTA Watch ได้แถลงการณ์ไม่เข้าร่วมการจัดทำประชาพิจารณ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นเพียงแค่การจัดฉากรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเท่านั้น เนื่องจากในจำนวนผู้เข้าร่วมในเวทิดังกล่าวแทบไม่มีใครมีโอกาสได้เห็นร่างความตกลง JTEPA เลย การคัดเลือกผู้เข้าร่วม การคัดเลือกวิทยากร การจัดลำดับเนื้อหาในเวทีมิได้เป็นไปตามหลักการจัดประชาพิจารณ์อย่างที่ควรจะเป็น เป็นการขัดกับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ.2548

ในที่สุดหลังจากได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์และท้วงติงเป็นจำนวนมากกระทรวงการต่างประเทศได้เลี้ยวไปใช้คำว่า “การจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน” แทนคำว่า “ประชาพิจารณ์” เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำที่ผิดคณะรัฐมนตรี

“ถ้านั่งกันเป็น Panel แบบนี้คงไม่ใช่ประชาพิจารณ์เพราะประชาพิจารณ์คงไม่ใช่แบบนี้...ผมรู้ผมเคยเป็นประธานคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชน และเคยจัดประชาพิจารณ์มาก่อนหลายครั้ง ไม่ใช่บรรยากาศแบบนี้แน่นอน วันหลังต้องจัดใหม่วันนี้ไม่ใช่ วันนี้ถือเป็นวันแลกเปลี่ยนข้อมูล”⁴²

(ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ในฐานะผู้ดำเนินการบนเวที)

“ข้อสุดท้ายนะครับ ครั้งนี้ไม่ถือเป็นการทำประชาพิจารณ์”⁴³

(พิศาล มานวพัฒน์ หัวหน้าคณะเจรจาเอฟทีเอไทยญี่ปุ่น ผู้ร่วมอภิปรายบนเวที)

นอกจากนี้จากนั้น เมื่อมีการประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาเรื่องนี้เอกสารที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรีก็เป็นเอกสารสรุปการประชุมที่จัดทำขึ้นจากจุดยืนและมุมมองของกระทรวง

⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

⁴² กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550), หน้า 10.

⁴³ เรื่องเดียวกัน.

การต่างประเทศมากกว่าจะมาจากความเห็นของที่ประชุมจริงๆ⁴⁴ นอกจากนี้ไม่ใช่เพียงแค่ภาคประชาชนเท่านั้นที่ขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการเจรจา JTEPA หน่วยงานที่สำคัญและเกี่ยวข้องโดยตรงก็มิได้มีโอกาสเห็นร่างความตกลงฉบับดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น ข้าราชการระดับสูงของกรมควบคุมมลพิษ เพิ่งมีโอกาสเห็นร่างความตกลงก่อนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2549 เช่นกัน นี่คือการอธิบายว่าเหตุใดรายการสินค้าและขยะอันตรายจึงอยู่ในรายชื่อของสินค้าที่ฝ่ายไทยเตรียมลดภาษี เพื่อให้มีการนำเข้าประเทศได้โดยสะดวก ข้าราชการระดับสูงในกองคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตรก็ไม่เคยเห็นข้อบทว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสิทธิบัตรจุลชีพด้วยเช่นเดียวกัน⁴⁵

กล่าวคือคณะเจรจาฝ่ายไทยซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการเจรจาควรที่จะมีบทบาทในการประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ เพราะเป็นหน่วยงานที่มองภาพรวมของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในการทำความตกลง JTEPA ยกตัวอย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็ถูกกีดกันจากกระบวนการเจรจา ที่น่าประหลาดใจไปกว่านั้นคือหน่วยงานในกระทรวงการต่างประเทศ เช่น กรมสนธิสัญญา ซึ่งควรมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการเจรจาตลอดจนมีโอกาสได้ตรวจสอบร่างความตกลงหรือปรับปรุงความตกลงก็ถูกกีดกันไม่ให้มีบทบาทอย่างที่เหมาะสม⁴⁶

ในประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่าในการจัดทำนโยบาย JTEPA นั้น ภาคการเมืองถือว่ามามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก โดยภาคราชการต้องขึ้นตรงกับภาคการเมือง การตัดสินใจในกรอบความตกลงต่างๆ นั้นต้องผ่านการเห็นชอบและรับรู้จากระดับการเมือง ส่วนประเด็นความตกลงที่สำคัญๆ ซึ่งก็คือภาคการเกษตรนั้น ภาคการเมืองจะเป็นผู้เข้ามาดำเนินการเจรจาเอง และภาคธุรกิจก็เป็นภาคที่สนับสนุนภาคการเมืองโดยตรง เนื่องจากรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ประกอบไปด้วยกลุ่มทุน ความตกลง JTEPA จึงไม่ขัดต่อผลประโยชน์ของภาคธุรกิจ ส่วนภาคประชาชนที่เข้าร่วมเป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งที่รัฐบาลนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การดำเนินการความตกลง JTEPA เท่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550), หน้า 12.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

2.3 การสูญเสียผลประโยชน์ของสาธารณะในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

การจัดทำความตกลง JTEPA ในสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นจะเห็นได้ว่าการเมืองมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อการเจรจาเป็นอย่างมาก โดยความตกลง JTEPA เกิดขึ้นท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าการดำเนินการดังกล่าวได้เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มเจียร์วอนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนผูกขาดในรัฐบาล รวมทั้งประเด็นเรื่องผลประโยชน์ของสาธารณะที่จะต้องสูญเสียหรือไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่เข้าปิดเปิดนกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่ด้วยการใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาถ่วงดุลผลประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนและนำมาซึ่งการสูญเสียผลประโยชน์ของส่วนรวมดังต่อไปนี้

2.3.1 การปิดเปิดนผลประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่ของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ไหลบ่าเข้ามาผ่านอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ที่มีความเชื่อมั่นในระบบทุนนิยมตลาดเสรี (Free Market Capitalism) คือรัฐบาลควรมีบทบาทในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจน้อยที่สุด ภายใต้ความเชื่อดังกล่าวตลาดเสรีเป็นกลไกสำหรับจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพที่สุด รัฐบาลไม่ควรเข้ามาปิดเปิดนกลไกตลาด แต่ควรปล่อยให้ตลาดทำหน้าที่โดยตัวของมันเอง โดยมีข้อจำกัดและอุปสรรคกีดขวางในระบบน้อยที่สุด เพราะการแทรกแซงกลไกตลาดโดยรัฐจะทำให้การแข่งขันในตลาดเป็นไปอย่างไม่เสรี

จากการที่รัฐบาลในสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ ริบเร่งผลักดันนโยบาย JTEPA โดยเฉพาะข้อตกลงภาคการเกษตร ขึ้นมาเจรจาเป็นอันดับแรก แต่กลับยอมแลกสินค้าข้าวที่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่จะได้ประโยชน์เพื่อแลกกับการส่งออกสินค้าไก่ กุ้งและอาหารแปรรูป ที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่เป็นผู้ได้ประโยชน์ และในขณะนั้นยังมีความไม่ชัดเจนในประเด็นเรื่องขยะมีพิษกับสิทธิบัตรจุลชีพที่ยังคงเป็นข้อถกเถียงอยู่ แต่รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ก็ยังคงเดินหน้าทำความตกลงต่างๆ ที่มีเสียงคัดค้านจากภาคประชาชน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดภาคการเกษตรให้กับไทย ซึ่งการกระทำของรัฐบาลในขณะนั้นถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนภายในพรรคหรือไม่ โดยเฉพาะกลุ่มเจียร์วอนท์ของนายธนิษฐ์ เจียร์วอนท์ นักธุรกิจผู้เป็นเจ้าของ “กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP” ที่มีเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่โดยเฉพาะในธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร

ปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลเข้ามาเป็นข้ออ้างในการริบเร่งผลักดันความตกลง JTEPA นั้นผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ความเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้รัฐบาลใช้เป็นข้ออ้างในการเร่งรัดทำความตกลง JTEPA กับญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลก กล่าวคือเศรษฐกิจของ

ญี่ปุ่นมีขนาดใหญ่มากเป็นอันดับ 2 ของโลก เป็นรองสหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียว และจากกระแสเขตการค้าเสรีที่เกิดขึ้นทั่วโลก ทำให้ญี่ปุ่นหันมาจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจกับประเทศต่างๆ มากขึ้น เห็นได้จากในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ญี่ปุ่นได้การลงนามความตกลงกับสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ เม็กซิโก มาเลเซีย เป็นที่เรียบร้อย⁴⁷ และในช่วงที่เจรจากับไทย ญี่ปุ่นก็ได้เจรจาความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจกับจีน เวียดนาม อินโดนีเซีย อินเดีย บรูไน ซิลิ เกาหลีใต้ ออสเตรเลียและ สวิตเซอร์แลนด์ด้วย⁴⁸ ซึ่งประเด็นนี้กล่าวได้ว่ารัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ได้ใช้ประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่ที่ไหลบ่าเข้ามาในไทยผ่านกลไกตลาดเสรี ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก (External) และเมื่อนำเข้ามาในไทยผ่านการใช้อำนาจของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณซึ่งเป็นปัจจัยภายใน (Internal) ได้ก่อให้เกิดการบิดเบือนกลไกตลาดเสรีคือการออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนผูกขาดในรัฐบาล

ปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้ไทยต้องเร่งชิงความได้เปรียบในการเข้าทำตลาดกับญี่ปุ่น ก่อนที่ประเทศคู่แข่งโดยเฉพาะจีนจะเข้ามาเสียก่อน ซึ่งในขณะนั้นจีนมีแผนที่จะทำ EPA กับญี่ปุ่น ในปี 2552 เนื่องจากจีนนับเป็นคู่แข่งชั้นทางการค้าที่สำคัญของไทยในสินค้าเกือบทุกประเภทและกำลังมีส่วนแบ่งตลาดในญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนประเทศอื่นก็ต่างเป็นคู่แข่งที่สำคัญของไทยเช่นกัน เนื่องจากมีสินค้าที่คล้ายคลึงกับไทยโดยเฉพาะภาคการเกษตร⁴⁹ รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ จึงเกรงว่าหากไทยไม่รีบทำความตกลง JTEPA ก็จะทำให้เสียเปรียบคู่แข่งในตลาดญี่ปุ่น ดังนั้น การทำความตกลงนี้จะช่วยผลักดันให้ญี่ปุ่นและไทยมีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันแนบแน่นมากขึ้น และช่วยหนุนการส่งออกสินค้าของไทยไปยังตลาดญี่ปุ่นซึ่งเป็นตลาดหลักของไทย

จากการที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศนำเข้าอาหารสุทธิ จึงมีความกังวลสูงในเรื่องความมั่นคงอาหารของประเทศ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงมีนโยบายกระจายความเสี่ยงในการนำเข้าอาหารจากหลายๆ แหล่งไม่เน้นการนำเข้าเพียงแหล่งเดียว โดยนับนี้วิเคราะห์ได้ว่าญี่ปุ่นมีความสำคัญทางการค้าต่อไทยมากกว่าที่ไทยมีความสำคัญต่อญี่ปุ่นเนื่องจากไทยพึ่งพาการค้ากับญี่ปุ่นมากกว่า ญี่ปุ่นพึ่งพาไทย ทำให้ญี่ปุ่นมีความสำคัญทางการค้าต่อไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสินค้าเกษตรและอาหารที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่นเป็นอันดับสองรองจากสหรัฐ

⁴⁷ นกุล ว่องจิวติวงศ์, “จากญี่ปุ่น เก็บข่าวมาแล้ว,” **มติชนสุดสัปดาห์** (23-29 กันยายน 2548): 36.

⁴⁸ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, “JTEP กับก้าวใหม่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่น,” **ส่งเสริมเทคโนโลยี** 31,178 (ธันวาคม 2547-มกราคม 2548): 156.

⁴⁹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **สรุปความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้านการเกษตร** (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550), หน้า 6.

การที่รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ริบแรงที่จะทำความตกลง JTEPA เพราะเกรงว่าจะเสียเปรียบประเทศอื่นๆที่ได้ลงนามความตกลงหรือเตรียมที่จะลงนามความตกลงกับญี่ปุ่นดังที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างในข้างต้นนั้น และเนื่องจากประเทศเหล่านี้ล้วนเป็นคู่แข่งของไทยโดยเฉพาะการส่งออกภาคการเกษตรนั้น วิเคราะห์ได้ว่าว่าการที่รัฐบาลสานรับนโยบายการค้าเสรีด้วยการทำ EPA ไทยก็จะได้ประโยชน์ทางการค้าจากประเทศคู่ค้าที่เราทำด้วยมากกว่าสิ่งที่ประเทศนั้นให้แก่ประเทศอื่นๆในองค์การการค้าโลก โดยเฉพาะการลดภาษีหรือการลดระดับการกีดกันทางการค้าโดยมาตรการอื่นๆให้ต่ำลงสำหรับสินค้าที่เป็นผลประโยชน์ของไทย ซึ่งจะทำให้สินค้าของไทยได้เปรียบในการแข่งขันกับคู่ค้าอื่นมากขึ้น ส่งผลให้ขายสินค้าและได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันสินค้าที่นำเข้าจากประเทศคู่เจรจาจะมีราคาถูกลงเช่นกัน เป็นผลดีต่อผู้นำเข้าวัตถุดิบไปผลิตต่อและผู้บริโภคของไทยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ⁵⁰

และที่สำคัญไม่น้อยกว่าประโยชน์ข้างต้นก็คือ การเปิดเสรีเป็นแนวโน้มของระบบเศรษฐกิจโลก การเปิดเสรีด้วยการทำ FTA หรือ EPA จะเป็นการเร่งรัดให้ไทยปรับตัวเพื่อก้าวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจโลก เพราะต่อไปเมื่อการเจรจาเหล่านี้ก้าวหน้ามากขึ้น ทุกประเทศก็ต้องลดภาษีและมาตรการที่มีใช้ภาษีที่กีดกันการค้าที่มีอยู่กันทุกวันนี้ให้น้อยลง เมื่อถึงเวลานั้นไทยก็ไม่อาจจะปกป้องอุตสาหกรรมที่ไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกโดยการใช้งำแพงภาษีต่อไปเรื่อยๆได้ การปิดตลาดโดยไม่ปรับตัวและหวังพึ่งพิงการปกป้องจากภาครัฐ จะทำให้รัฐบาลต้องใช้งบรายได้แผ่นดินหรือเงินประชาชนทั่วไปไปอุดหนุนอุตสาหกรรมเฉพาะทางไปไม่มีที่สิ้นสุด **เศรษฐกิจของเราจะตกขบวนรถไฟโล่งตามประเทศอื่นไม่ทัน แข่งขันไม่ได้ ซึ่งย่อมไม่เป็นผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวม**⁵¹ ดังนั้นการทำ FTA หรือ EPA จึงเหมือนกับการกำหนดเวลาปรับเปลี่ยนให้ตัวเราเอง โดยมีระยะเวลาปรับตัวที่ภาคอุตสาหกรรมนั้นๆยอมรับได้ ผู้ผลิตและผู้เกี่ยวข้องจะได้กระตือรือร้นในการปรับตัว รัฐบาลเองก็ต้องมีมาตรการการสนับสนุนการปรับตัวของภาคเอกชน

ในประเด็นนี้ บัณฑูร์ เศรษฐศิโรตม์⁵² ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดลอม ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) ได้ให้ความเห็นถึงการจัดทำเขตการค้าเสรีว่า

⁵⁰ ต้องขวัญ, "JTEPA ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น," สลค.สาร 15,6 (มิถุนายน 2550): 4.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

⁵² สัมภาษณ์ บัณฑูร์ เศรษฐศิโรตม์, ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดลอม, 7 กรกฎาคม 2553.

“ผมไม่คิดว่าเราจะต้องรีบไปทำ เพราะ Agenda ที่กำหนดมันคือสิ่งที่เกิดจากประเทศที่พัฒนาแล้วต้องการผลักดันในเวทีพหุภาคี แต่เมื่อทำไม่ได้ก็เอาสิ่งเหล่านี้มาใส่ในทวิภาคี ต้นทุนของการที่บอกว่าถ้าเราไม่เข้าร่วมแล้วเราจะตกขบวนรถไฟ เป็นการมองต้นทุนที่เรียกว่า “ต้นทุนของการไม่เข้าร่วม” (Cost of non participation) แต่เวลาเข้าร่วมมันก็มี “ต้นทุนของการเข้าร่วม” (Cost of participation)” อุปมาอุปไมยที่ผมกำลังจะบอกก็คือ ขบวนรถไฟที่เราบอกว่าเราจะตกมันมันไม่ใช่รถไฟฟรี ขึ้นไปก็ต้องเสียค่าที่นั่ง จะเปิดพัดลมก็ต้องเสียค่าเปิด จะเปิดแอร์ก็เสีย ฉะนั้นมันจึงไม่ใช่รถไฟฟรี คนที่บอกว่าจะต้องรีบกระโดดขึ้นรถไฟจึงคิดแค่ต้นทุนของการไม่เข้าร่วม แล้วบอกว่าจะเสียโอกาส แต่การเข้าไปร่วมมันก็มีต้นทุนของการเข้าร่วม ต้องรับ TRIPs – Plus ต้องรับ Investment Protection ต้องรับต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้นทุนเหล่านี้คือประเด็นที่พวกเราทั้งตั้งว่าคุณไม่เคยคิดเลยว่ามันเป็นต้นทุนเท่าไร แล้วมันคุ้มไหมกับการที่ได้ภาษีลดลง ซึ่งลดไม่เท่าไรหรอก”

จากคำกล่าวข้างต้นเมื่อนำมาพิจารณาท่าทีของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลมีความริบร้อนที่จะดำเนินความตกลง JTEPA ในขณะที่ยังมีประเด็นข้อถกเถียงหรือเสียคัดค้านจากภาคประชาชนถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับสาธารณะ รวมทั้งการทำประชาพิจารณ์ที่เป็นเพียงแค่การจัดฉากรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเท่านั้น เนื่องจากในจำนวนผู้เข้าร่วมในเวทีดังกล่าวแทบไม่มีใครได้มีโอกาสได้เห็นร่างความตกลงเลย การคัดเลือกผู้เข้าร่วม การคัดเลือกวิทยากร การจัดลำดับเนื้อหาในเวทีมิได้เป็นไปตามหลักการจัดประชาพิจารณ์อย่างที่ควรจะเป็น ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวในข้างต้นแล้ว แต่คณะเจรจายังยืนยันที่จะดำเนินการต่อไปทั้งที่ยังมีเสียคัดค้านจากภาคประชาชนเนื่องจากยังมีอีกหลายประเด็นที่น่าเป็นห่วงไม่ว่าจะเป็นเรื่อง สินค้าข้าว ขยะพิษหรือสิทธิบัตรจุลชีพที่ยังไม่เป็นที่กระจ่างชัด โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์ประเด็นนี้ในหัวข้อถัดไป

การกระทำของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ นี้ถือได้ว่าเป็นการฉกฉวยผลประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ทำให้ทุกประเทศต้องเปิดเสรีทางการค้าเพื่อก้าวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจโลก โดยรัฐบาลได้นำหลักการนี้มาบิดเบือนด้วยการใช้อำนาจทางการเมืองที่มีอยู่ในการออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตน ซึ่งก็คือกลุ่มทุนภายในพรรค จากเดิมที่รัฐบาลควรมีบทบาทในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจน้อยที่สุด โดยจำกัดบทบาทของรัฐเหลือเป็นเพียงผู้ออกกฎกติกาและคุ้มครองดูแลรักษากฎกติกา ซึ่งไม่ขัดขวางการทำงานของตลาดและบั่นทอนเสรีภาพทางเศรษฐกิจของเอกชน รวมถึงอำนวยความสะดวกและส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชน แต่ในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ กลับเข้ามาแทรกแซงตลาดทำให้การเปิดเสรีการค้าของไทยนั้นเกิดขึ้นท่ามกลางกลไกตลาดที่บิดเบือน ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อส่วนรวมจากการเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจของรัฐบาล กล่าวคือรัฐบาลมุ่งเน้นเรื่องการค้าเป็นสำคัญเนื่องจากเกรงว่าจะฝายเสียเปรียบหากไม่ทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจกับญี่ปุ่นเหมือนกับประเทศอื่นๆ ทั้งนี้ในการจัดทำความตกลง JTEPA ทั้งไทยและญี่ปุ่นก็ย่อมมีส่วนที่ได้ประโยชน์และส่วนที่เสียประโยชน์ แต่เราต้องพิจารณาสิ่งที่ได้รับว่าคุ้มค่างกับสิ่งที่ต้องสูญเสียไปหรือไม่ โดยสิ่ง

สำคัญที่รัฐควรตระหนักถึงนอกเหนือจากผลประโยชน์ด้านการค้าก็คือเรื่องสุขภาพ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรชีวภาพและอาชีพของคนไทย ที่ถ้าหากสูญเสียไปแล้วไม่สามารถประเมินค่าได้ เหมือนกับการค้า

2.3.2 ผลประโยชน์สาธารณะที่ต้องเสียไป

การริบเร่งผลักดันความตกลงโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวที่กลุ่มทุนในพรรค จะได้รับ ทำให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณะที่ต้องสูญเสียหรือได้รับผลกระทบจากความตกลง หุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นนี้ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) ซึ่งเป็นกลุ่มที่คัดค้านการลงนามความตกลง JTEPA นี้เกิดจากการรวมตัวของนักวิชาการอิสระ อดีตสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกและคณะทำงานในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชนจากทั่วประเทศ ได้เปิดเผยและวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการที่ไม่ชอบมาพากล รวมทั้งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประเทศและประชาชนหากลงนามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น โดยไม่มีการแก้ไขบทต่างๆในความตกลง

แต่ทั้งนี้กลุ่ม FTA Watch นั้นไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะให้รัฐบาลยกเลิกการลงนามหรือยกเลิกการทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น เพียงแต่ต้องการให้เลื่อนการลงนามออกไปก่อนเพื่อให้มีการศึกษาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างถี่ถ้วนและรอบด้าน โดยมีประเด็นที่สำคัญคือ **หนึ่ง** สินค้าข้าว **สอง** ขยะและของเสียอันตราย และ **สาม** สิทธิบัตรจุลชีพ ที่หลายฝ่ายให้ความเป็นกังวลว่าไทยอาจจะเสียเปรียบญี่ปุ่นในเรื่องนี้ ซึ่งทั้งสามประเด็นนี้ไม่สามารถวัดความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับสาธารณะออกมาเป็นตัวเงินได้เหมือนกับการค้า เพราะเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรชีวภาพและอาชีพของคนไทยแทนที่จะริบเร่งลงนามด้วยเพราะผลประโยชน์ส่วนตัว

โดยผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ประเด็นผลประโยชน์ของสาธารณะที่ต้องเสียไปจากการทำความตกลง JTEPA ได้ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 สินค้าข้าว

รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรอ้างว่ากระบวนการทำ JTEPA มีข้อครหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนน้อยที่สุด และมีผลกระทบน้อยกว่าเอฟทีเอที่ประเทศไทยทำกับออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และจีนซึ่งได้ลงนามไปแล้ว แต่ความเป็นจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่ที่เป็นชาวนากลับไม่ได้รับประโยชน์ เพราะการทำความตกลงกับญี่ปุ่นถือว่าเป็นโอกาสเดียวที่เกษตรกรไทยโดยเฉพาะชาวนาซึ่งมีสัดส่วนถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนเกษตรกรทั้งหมดจะได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ แต่การเจรจากับญี่ปุ่นนั้นคณะผู้เจรจาไม่ประสบผลสำเร็จในการ

ต่อรองให้ญี่ปุ่นเปิดตลาดข้าวให้แก่ไทยแต่ประการใด โดยประเด็นเรื่องสินค้าข้าว ภาคการเมืองมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้เจรจาเรื่องนี้กับญี่ปุ่นโดยตรง⁵³

คำอธิบายจากรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ประเด็นข้าวเป็นปัญหามาตลอดตั้งแต่ตั้งแต่ช่วงที่ไทยและญี่ปุ่นเริ่มศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดทำความตกลง JTEPA และส่งผลให้การเจรจาด้านการค้าสินค้าโดยเฉพาะสินค้าเกษตรหยุดชะงักจน พ.ต.ท.ทักษิณ ได้หารือกับนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นเมื่อ 8 ตุลาคม 2547 และตัดสินใจทางการเมืองเพื่อนำข้าวออกจากการเจรจาเพื่อแก้ไขความชะงักงัน⁵⁴ เนื่องจากข้าวเป็นสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่น ในประเด็นนี้พรศิลป์ พัชรินทร์ตนะกุล⁵⁵ รองเลขาธิการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทยเขียนไว้ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐฉบับวันพุธที่ 27 ตุลาคม 2547 ว่าพ.ต.ท.ทักษิณ นายกรัฐมนตรีได้ยอมถอนสินค้าข้าวออกจากรายการสินค้าที่จะเจรจากัน

โดยพรศิลป์ พัชรินทร์ตนะกุล ซึ่งทำงานในฐานะผู้บริหารของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์และมีความใกล้ชิดกับคณะเจรจาและมีส่วนร่วมในการวางกรอบการเจรจาภายใต้คณะทำงาน “Japan-Thailand Economic Partnership Consultations” เห็นว่าเมื่อไทยยอมถอยโดยการถอนสินค้าข้าวออกจากการเจรจา ญี่ปุ่นควรแสดงความจริงใจด้วยการไม่ขอถอนสินค้าได้อีก และจากการสัมภาษณ์วินิจฉัย แจ่มแจ้ง⁵⁶ อดีตหัวหน้ากลุ่มเจรจาเปิดเสรีสินค้า JTEPA และ บัณชुरย์ เศรษฐศิริโรตม์⁵⁷ สมาชิกกลุ่ม FTA Watch สินค้าข้าวของไทยสามารถส่งออกญี่ปุ่นเพื่อการบริโภค ทำอาหารแปรรูป และกลั่นเป็นเอทิลแอลกอฮอล์ ซึ่งข้าวเป็นวัตถุดิบสำคัญในการบริโภคและผลิตสินค้าเหล่านี้ และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ในคณะเจรจา JTEPA ในช่วงรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ทั้งสรริก อุบลบาน, วินิจฉัย แจ่มแจ้ง, วิเชียร แท่นธรรมโรจน์ และ

⁵³ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550), หน้า 19.

⁵⁴ กระทรวงการต่างประเทศ, เรื่องนำสู่เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น Japan-Thailand

Economic Partnership Agreement (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), หน้า 104-105.

และสหกรณ์, 25 พฤศจิกายน 2553. และ สัมภาษณ์ รัชชิต ภูศิริภิญโญ, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 4 ธันวาคม 2553.

⁵⁵ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550), หน้า 20.

⁵⁶ สัมภาษณ์ วินิจฉัย แจ่มแจ้ง, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ,

12 พฤศจิกายน 2553.

⁵⁷ สัมภาษณ์ บัณชुरย์ เศรษฐศิริโรตม์, ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดล้อม, 7 กรกฎาคม 2553.

ดร.รังษิต ภูศิริภิฎญ์⁵⁸ ต่างให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่าทางคณะเจรจาพยายามที่จะผลักดันสินค้าข้าวของไทยให้สามารถส่งออกไปยังญี่ปุ่นมากขึ้นภายใต้กรอบ JTEPA เพื่อผลประโยชน์ของชาวนาไทย แต่เรื่องการเปิดตลาดส่งออกข้าวไทยไปญี่ปุ่นนั้น ภาคการเมืองเป็นผู้ที่เข้ามาจัดการเรื่องนี้โดยตรง ภาคราชการไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องนี้ จากที่เกษตรกรไทยควรจะได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้กลับกลายเป็นว่าอุตสาหกรรมการเลี้ยงกุ้ง ไข่ และอาหารแปรรูป กลับเป็นฝ่ายได้ประโยชน์จากการยอมถอนข้าวออกจากการเจรจา

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าเราไม่อาจกล่าวโทษรัฐบาลญี่ปุ่นที่ปกป้องเกษตรกรของตน โดยยืนยันและรักษาจุดยืนในการรักษาความมั่นคงทางอาหารและรักษาวิถีชีวิตการทำเกษตรกรรมเอาไว้ แต่ความเป็นจริงนี้ชี้ให้เห็นถึงจุดยืนของรัฐบาลและคณะเจรจาฝ่ายไทยที่ด้านหนึ่งยินยอมเปิดตลาดสินค้าเกษตรของตนให้ต่างประเทศ จนเกษตรกรที่เลี้ยงวัว ปลูกผักผลไม้เมืองหนาว ต้องสูญเสียอาชีพดังเช่นกรณีเอฟทีเอจีน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ โดยหาได้ปกป้องเกษตรกรในประเทศของตนแต่อย่างใดไม่ โดยอ้างว่าเกษตรกรไม่มีความสามารถในการแข่งขัน แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่งรัฐบาลต่างหากที่ไม่สามารถเจรจาความตกลงทางการค้าให้เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรได้ ในสินค้าที่เกษตรกรไทยมีความสามารถในการแข่งขันสูงกว่า ดังกรณีสินค้าข้าวของไทย ดังนั้นการยอมถอนสินค้าข้าวออกจากรายการสินค้าที่ญี่ปุ่นจะยอมเปิดตลาดให้จึงเป็นการแลกกับการที่ญี่ปุ่นยินยอมเปิดตลาดสินค้าประเภทกุ้ง ไข่ และอาหารแปรรูปซึ่งเกี่ยวข้องกับบริษัทของกลุ่มทุนในรัฐบาลซึ่งก็คือกลุ่มเจียรวนนท์นั่นเอง ผลประโยชน์ที่ได้รับในภาคเกษตรจึงกระจุกตัวอยู่แค่เฉพาะกลุ่มทุนผูกขาด ไม่ได้ตกอยู่กับเกษตรกรโดยเฉพาะชาวนาที่เป็นอาชีพหลักของคนไทย

2.3.2.2 ขยะและของเสียอันตราย

ในประเด็นเรื่องขยะและของเสียอันตรายเป็นเรื่องที่ถูกจับตามองและมีการตั้งคำถามอย่างมากในท่ามกลางหลากหลายประเด็นเกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น เนื้อหาของร่างความตกลง JTEPA บทที่ 3 เรื่องกฎแหล่งกำเนิด (Rules of Origin) ได้กำหนดรับรองให้เศษสิ่งของเหลือใช้หรือที่ใช้ไม่ได้แล้ว มีฐานะเป็นสินค้าที่ได้ถิ่นกำเนิด

⁵⁸ สัมภาษณ์ สริก อุบลบาน, นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 30 มิถุนายน 2553. สัมภาษณ์ วินิจชัย แจ่มแจ้ง, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 12 พฤศจิกายน 2553. สัมภาษณ์ วิเชียร แทนธรรมโรจน์, ผู้อำนวยการส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 25 พฤศจิกายน 2553. และ สัมภาษณ์ รังษิต ภูศิริภิฎญ์, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 4 ธันวาคม 2553.

(Originating Goods) ซึ่งรัฐบาลทั้งสองประเทศตกลงกันที่จะผูกพันลดภาษีนำเข้า ดังปรากฏในข้อ ย่อยที่ 2 ของข้อ 28 หัวข้อ (i) ถึง (l) ดังนี้⁵⁹

Article 28 Origination Goods “2. เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุวรรค 1 (เอ) ข้างต้น สินค้าต่อไปนี้จะได้รับการพิจารณาว่าเป็นสินค้าที่ได้มาทั้งหมดหรือมีการผลิตทั้งหมดใน ภาติ

(ไอ) ของที่รวบรวมได้ในภาตินั้นซึ่งไม่สามารถใช้ต่อไปในภาตินั้นได้ตามความมุ่ง ประสงค์เดิมของของนั้น หรือไม่สามารถทำให้คืนสู่สภาพเดิมหรือซ่อมแซมได้ และซึ่งเหมาะเฉพาะ สำหรับการกำจัด หรือการนำกลับมามีขึ้นซึ่งขึ้นส่วนหรือวัตถุดิบ

(เจ) ของที่ใช้ไม่ได้และเศษที่ได้จากการดำเนินการผลิตหรือผ่านกระบวนการ หรือ จากการบริโภคในภาตินั้นและเหมาะเฉพาะสำหรับการกำจัดหรือการนำกลับมามีขึ้นซึ่งวัตถุดิบ

(เค) ขึ้นส่วนหรือวัตถุดิบที่ถูกนำกลับมามีขึ้นในภาตินั้นนอกจากของที่ไม่สามารถ ใช้ต่อไปได้ตามความมุ่งประสงค์เดิมของของนั้น หรือไม่สามารถทำให้คืนสู่สภาพเดิมหรือซ่อมแซม ได้ และ

(แอล) สินค้าที่ได้มาหรือมีการผลิตในภาตินั้นจากสินค้าที่กล่าวถึงในอนุวรรค (เอ) ถึงอนุวรรค (เค)”

เมื่อพิจารณาจากเนื้อความข้างต้นนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า “สินค้า” ตามข้อไอ- แอล ก็คือขยะและของเสียนั้นเอง โดยที่นิยามตามข้อไอ-แอล นั้นกว้างมาก ดังนั้นจะครอบคลุม ของเสียที่ไม่มีอันตรายและที่มีอันตราย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่ชัดเจนว่าความตกลง JTEPA นี้ส่งเสริม การค้าขายขยะและของเสียที่มีอันตรายและไม่มีอันตรายระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ตัวอย่างรายการของเสียอันตรายในภาคผนวก 1 (Trade in goods ใน Schedule of Thailand) ของร่างความตกลง JTEPA มีรายการสินค้าผูกพันการลดภาษีศุลกากร เมื่อพิจารณา รายการเหล่านี้จะพบว่า มีสินค้าที่เข้าข่ายเป็นของเสียอันตรายและกากอันตรายจำนวนมากมาย หลายรายการ ขยะพิษที่สำคัญคือ แท่งเชื้อเพลิงที่ใช้แล้ว (แฉ่งรังสีแล้ว) ของเครื่องปฏิกรณ์ นิวเคลียร์ ของเสียจากโรงพยาบาล ของเสียจากเกษตรกรรม ขยะเทศบาล เป็นต้น ซึ่งขยะพิษเหล่านี้ อยู่ในรายชื่อสินค้าที่ไทยเตรียมลดภาษีเหลือ 0% เพื่ออำนวยความสะดวกในการนำเข้าจากญี่ปุ่น

กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, วิเคราะห์ความตกลงที่ผูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550), หน้า 33.

เช่นนี้จึงเป็นที่ชัดเจนว่า ความตกลง JTEPA ส่งเสริมการเปิดเสรีสินค้าชายะอันตรายระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น⁶⁰

ทั้งนี้ได้มีประเด็นข้อห่วงใยและประเด็นคำถามในเรื่องนี้คือ **หนึ่ง** การส่งเสริมการค้าหรือการเปิดเสรีค้าชายะและของเสียอันตรายระหว่างประเทศเป็นการขัดกับหลักการสากลเรื่องการจัดการของเสียโดยเฉพาะของเสียอันตรายที่มุ่งว่า แต่ละประเทศผู้ก่อมลพิษควรต้องรับผิดชอบมลพิษของตนเองจนถึงปลายทางภายในประเทศของตน **สอง** เนื่องจากการควบคุมของเสียอันตรายตามข้อบัญญัติกฎหมายไทยมีขอบเขตจำกัดอยู่มาก ทั้งในแง่ความไม่ครอบคลุมประเภทของเสียอันตรายต่างๆอย่างกว้างขวางเพียงพอ ขณะที่มาตรการควบคุมก็ไม่เข้มงวด และมีช่องโหว่มากมาย ดังนั้นการส่งเสริมการค้าชายะสิ่งเหล่านี้ตามความตกลง JTEPA จะเปิดโอกาสให้ขยะของเสียและอันตรายจากญี่ปุ่น หลั่งไหลเข้ามาในไทยมากยิ่งขึ้น ในลักษณะที่ถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ **สาม** เป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการลักลอบนำเข้าชายะและของเสียอันตรายที่กฎหมายห้ามมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีอยู่แล้วจากการที่กฎหมายภายในของไทยมีความอ่อนแอในการบังคับใช้และขาดระบบการติดตามตรวจสอบที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตามหากสถานการณ์ปัญหาหนักหน่วงขึ้นการแก้ไขเรื่องนี้ก็จะยิ่งยาก **สี่** การต้องรับขยะและของเสียอันตรายจากญี่ปุ่น ไม่ว่าจะโดยผิดกฎหมายหรือโดยถูกกฎหมาย ก็จะทำให้ปัญหาการจัดการโดยรวมในเรื่องการจัดการของเสีย (โดยเฉพาะของเสียอันตราย) ภายในไทยเลวร้ายยิ่งขึ้นจากที่มีปัญหาอยู่แล้ว นับตั้งแต่ปัญหาเรื่องภาระการกำจัดที่อยู่ในสภาพไล่ตามปัญหา กล่าวคือ มีขยะและของเสียอันตรายจำนวนมากตกค้างไม่ได้รับการบำบัดหรือจัดการอย่างถูกต้อง ปัญหาการควบคุมมาตรฐานการกำจัด ปัญหาการจัดการพื้นที่การรองรับการกำจัด ปัญหาการขัดแย้งกับท้องถิ่นที่ถูกใช้พื้นที่เพื่อการรองรับหรือกำจัดขยะ ปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากกิจกรรมการบำบัดหรือกำจัดขยะและของเสียอันตราย และ **ห้า** รายการพิกัดสินค้าที่มีการระบุไว้ในภาคผนวกของร่างความตกลง JTEPA มีหลายรายการเป็นของเสียอันตรายซึ่งกฎหมายไทยห้ามนำเข้า* การปรากฏในตารางรายการข้อผูกพันโดยมีเป้าหมายอัตราการลดภาษีที่จะลดลงอย่างชัดเจน

⁶⁰ “ไทย-ญี่ปุ่น ลงนามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ (เจทีพีเอ : JTEPA),” Custom Import-Export 106 (มีนาคม 2550): 106.

* ดูรายละเอียดของรายการพิกัดสินค้าที่เข้าชายะเป็นของเสียอันตราย (Hazardous Waste) ที่ควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนตาม Basel Convention และพ.ร.บ.วัตถุอันตราย 2535 และภาค ของเสียที่มีการห้ามหรือการควบคุมการนำเข้าในประเทศไทยได้ใน กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, **วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550), หน้า 77-78.

กล่าวคือประเทศญี่ปุ่นกำลังประสบปัญหาวิกฤตการณ์จากการมีขยะต้นประเทศที่เกิดจากการผลิตในภาคต่างๆ การขยายตัวของการบิน ค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะของญี่ปุ่นเริ่มเพิ่มขึ้นสูงอย่างมากนับตั้งแต่ปี 2545 ซึ่งค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการกำจัดขยะสูงถึง 2 ล้านล้านเยน เฉลี่ยแล้วคนญี่ปุ่นจะต้องเสียค่ากำจัดขยะประมาณ 15,000-20,000 เยนต่อคนต่อปี ดังนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นจึงต้องหาวิธีในการลดปริมาณขยะ ด้วยการสร้างธุรกิจการแปรรูปขยะเพื่อหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) รวมทั้งการกำจัดขยะด้วยการส่งออกไปประเทศต่างๆ เพราะญี่ปุ่นขาดแคลนพื้นที่ในการฝังกลบขยะ และเมื่อเปลี่ยนมาใช้ระบบเผาขยะเป็นหลักก็ส่งผลให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีเตาเผามากที่สุดในโลก ซึ่งทำให้เกิดมลพิษและสารพิษในอากาศก่อให้เกิดโรคมะเร็งตามมา และประเด็นนี้ทำให้หลายฝ่ายเกิดความกังวลว่าเรื่องขยะพิษนั้นจะถูกแฝงเร้นเข้ามาในข้อตกลง JTEPA อย่างแน่นอน

คำอธิบายจากรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

ในประเด็นนี้ทั้งรัฐบาลไทยและญี่ปุ่นมีความเข้าใจร่วมกันว่าฝ่ายไทยมีสิทธิทุกประการที่จะใช้กฎหมายไทยในการห้ามนำเข้าวัตถุมีพิษอันตราย ของที่เป็นวัตถุอันตรายหรือสารพิษที่อาจปนอยู่ จะถูกควบคุมโดยมาตรการตามกฎหมายและข้อบังคับภายใน โดยเฉพาะ พ.ร.บ.วัตถุอันตราย พ.ศ.2535 ซึ่งกำหนดวัตถุที่ห้ามนำเข้าหรือต้องขออนุญาตเพื่อนำเข้า และตามพันธกรณีภายใต้ “อนุสัญญาบาเซล” ว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายและการกำจัดของเสียอันตราย ซึ่ง JTEPA จะไม่กระทบต่อสิทธิของไทยที่จะบังคับใช้มาตรการเหล่านี้เพื่อรักษามาตรฐานสิ่งแวดล้อมของไทย ดังนั้นด้วยมาตรการและสิทธิที่ไทยมีที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะอัตราภาษีจะเป็นเท่าใด ถ้าสินค้า (ของเสีย วัตถุอันตรายหรือสารพิษ) ละเมิดมาตรการสิ่งแวดล้อมของไทยก็ไม่สามารถนำเข้าได้อยู่ดีหากไม่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นนี้ สริก อุบลบาน⁶¹ เจ้าหน้าที่รัฐก็ได้ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันกับรัฐบาลว่าญี่ปุ่นไม่สามารถส่งออกวัตถุมีพิษหรือวัตถุอันตรายมายังไทยได้ เพราะได้ถูกคุ้มครองภายใต้กฎหมายดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น และสริก ได้ชี้แจงถึงความกังวลที่จะมีการ “ลักลอบ” ขนขยะพิษเข้ามาในประเทศ ที่กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชนตั้งข้อสังเกตนั้นว่า

“การลักลอบขนขยะพิษไม่สามารถทำได้ภายใต้กรอบ JTEPA เนื่องจากไทยมีกฎหมายพ.ร.บ. วัตถุอันตราย 2535 ควบคุมดูแลอยู่ รวมทั้งอยู่ภายใต้การควบคุมของอนุสัญญาบาเซลที่ห้ามการขนส่งขยะ

⁶¹ สัมภาษณ์ สริก อุบลบาน, นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 30 มิถุนายน 2553.

อันตรายข้ามประเทศ แต่ในกรณีฟิลิปปินส์นั้นเกิดจากการละเมิดความตกลง โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนรู้เห็นในการยอมให้ญี่ปุ่นลักลอบนำขยะพิษเข้ามา และ NGOs ฟิลิปปินส์ก็ออกมาตีว่ามีอาการลักลอบเกิดขึ้น”

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ถึงแม้รัฐบาลจะอ้างถึงมาตรการการควบคุมโดยอนุสัญญาบาเซลและพ.ร.บ.วัตถุอันตราย พ.ศ.2535 แต่จากการศึกษาเพิ่มเติมผู้วิจัยพบว่าถึงแม้อนุสัญญาบาเซลจะพยายามเพิ่มความเข้มข้นของกฎกติกามากขึ้น โดยให้ชาติสมาชิกลงนามใน “สัตยาบันสารการห้ามขนส่งขยะอันตราย” (Basel Ban Amendment) โดยมีสาระสำคัญห้ามการขนส่งขยะอันตรายข้ามประเทศ ตั้งแต่พ.ศ.2538⁶² เป็นต้นมา แต่ญี่ปุ่นก็หลีกเลี่ยงทำผิดสัตยาบันด้วยการเปลี่ยนแปลงสถานะของขยะให้กลายเป็น “สินค้า” ประเภทหนึ่งแฝงเข้ามาในไทยได้ โดยเห็นตัวอย่างได้จากฟิลิปปินส์ที่ทำ FTA กับญี่ปุ่นก่อนหน้านี้และตอนนี้ฟิลิปปินส์ก็ได้กลายเป็น “บ่อขยะ” ของญี่ปุ่นไปแล้ว ส่วนพ.ร.บ.วัตถุอันตราย พ.ศ.2535 ที่ครอบคลุมปัญหาวัตถุอันตรายทั้งหมดของไทยแต่ก็ยังขาดกลไกจากกฎหมายลูกที่เป็นข้อปฏิบัติทำให้การควบคุมดูแลยังมีความบกพร่องและหละหลวมอยู่มาก และในภาพรวมไทยยังขาดหน่วยงานที่เข้ามาดูแลปัญหานี้โดยเฉพาะ เพราะกรมโรงงานอุตสาหกรรมมีหน้าที่จำกัดอยู่ที่การควบคุมของเสียที่มีแหล่งกำเนิดจากโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศเท่านั้น ไม่สามารถดูแลของเสียที่ “นำเข้า” จากประเทศอื่นๆได้

จากข้อมูลดังกล่าวได้สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของสมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch)⁶³ ที่ติดตามเรื่อง JTEPA มาตั้งแต่สมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ และ วิจิษฐ์ แจ่มแจ้ง⁶⁴ อดีตหัวหน้ากลุ่มเจรจาเปิดเสรีสินค้าในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ที่ได้ให้ความคิดเห็นว่าเรื่องขยะมีพิษ ประเด็นคือการบังคับใช้กฎหมายของไทยมีปัญหา เป็นเรื่องของกฎหมายภายในที่ไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่าห้ามนำเข้าสารพิษประเภทใดบ้าง อย่างไรก็ตามภาพรังสีที่นำเข้ามารีไซเคิลเพื่อเอามา x-ray ในโรงพยาบาล นั้นก็เป็นอันตรายต่อคนและสิ่งแวดล้อม

และตามปกติวิสัยแล้วย่อมไม่มีร่างความตกลงใดที่จะระบุข้อความบังคับให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องยอมรับหรืออนุญาตการนำเข้าขยะและของเสียอันตราย แต่ประเด็นคือร่างความ

⁶² กระทรวงการต่างประเทศ, เรื่องนำรู้เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น Japan-Thailand Economic Partnership Agreement (กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), หน้า 127-131

⁶³ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch), นักวิจัยประจำโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 ธันวาคม 2553.

⁶⁴ สัมภาษณ์ วิจิษฐ์ แจ่มแจ้ง, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 12 พฤศจิกายน 2553.

ตกลง JTEPA นั้นเป็นการตกลงร่วมกันของทั้งสองฝ่ายที่จะยึดถือว่า ขยะและของเสียอันตราย นับเป็น “สินค้า” ประเภทหนึ่งด้วย และมีการตกลงที่จะส่งเสริมการค้าขายสินค้าประเภทนี้หลาย รายการด้วยการลดภาษีศุลกากร ซึ่งหมายความว่าทั้งรัฐบาลไทยและรัฐบาลญี่ปุ่นต่างตกลง ร่วมกันที่จะมีนโยบายเปิดช่องทางและสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าประเภท นี้เป็นไปอย่างสะดวกและมีต้นทุนที่ถูกลง ดังนั้นนี่จึงไม่ใช่เรื่องของการบังคับ ตรงกันข้ามกลับเป็น การส่งเสริมให้กลไกตลาดทำงาน เช่น หากทางญี่ปุ่นมีความต้องการที่จะส่งสินค้าประเภทนี้มา และประเทศไทยมีนักธุรกิจที่พร้อมจะดำเนินกิจการรับบำบัดของเสียอันตราย เพียงเท่านี้ก็ง่ายต่อ การส่งออกขยะและสินค้าอันตรายของญี่ปุ่นสู่ไทย

โดยประเด็นการนำเข้าของเสียหรือขยะพิษนั้น บัณฑิตชัวร์ เศรษฐศิริโรตม์⁶⁵ สมาชิก กลุ่ม FTA Watch ได้กล่าวถึงจากการสำรวจของ TDRi ว่ามีแค่ 2-3 รายที่ขอลิขิต JTEPA ในการ ส่งของเสียอันตรายแต่จากในความเป็นจริงแล้วบัณฑิตชัวร์ ได้กล่าวว่า

“รายการสินค้าที่เป็นของเสียอันตรายมีการนำเข้าจากญี่ปุ่น ผมเคยเข้าไปดูที่หนึ่งก็มีปริมาณ มหาศาล ต่างจากที่ TDRi รายงานว่าแทบจะไม่มีการนำเข้าเข้ามาเลย”

ข้อสังเกตของการนำเข้าขยะพิษก็คือ แท้จริงแล้วไม่ได้เน้นเรื่องการขอลิขิตในการ ลดหย่อนภาษีส่งออกขยะเข้ามาในไทย แต่สิ่งที่มุ่งเน้นคือต้องการทำให้เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ **“ทำให้ ถูกต้องตามกฎหมาย”** (legalize) คือ ทำให้รายการสินค้าที่เข้าข่ายว่าเป็นของเสียอันตรายให้ถูก กฎหมาย ซึ่งจากการสัมภาษณ์สมาชิก FTA Watch⁶⁶ ก็ให้ข้อมูลในลักษณะเดียวกันว่า

“ใน JTEPA ต้องการที่จะทำให้สินค้าอันตรายเหล่านี้อยู่ในรูปของ “สินค้าปกติ” ที่สามารถ ค้าขายกันได้ระหว่างประเทศ แต่เราไม่ได้มองว่ามันเป็นสินค้าปกติ โดยก่อนหน้านั้นก็มีการลักลอบและก็ซื้อขาย บ้างแล้ว แต่ถ้าขยะพิษเหล่านี้ถูกจัดว่าเป็นสินค้าประเภทหนึ่งก็จะทำให้มีการนำเข้ามาได้สะดวกขึ้น”

สิ่งที่เราต้องตระหนักคือญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีขยะล้นเมือง ข้อตกลงนี้จะส่งผล ให้ญี่ปุ่นส่งออกขยะพิษเข้ามาในไทยได้สะดวกและไทยไม่สามารถที่จะห้ามการค้าขายรายการ สินค้าต่างๆเหล่านี้ได้ เพราะจะกลายเป็นการกระทบการคุ้มครองการลงทุนและกระทบกับสิทธิของ ผู้ประกอบการของญี่ปุ่น เนื่องจากสินค้าเหล่านี้กลายเป็นสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย ผู้วิจัยได้ สัมภาษณ์ในประเด็นขยะพิษหรือของเสียอันตรายที่นำเข้ามาในไทยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน ด้านใดบ้าง บัณฑิตชัวร์ เศรษฐศิริโรตม์⁶⁷ กล่าวว่า

⁶⁵ สัมภาษณ์ บัณฑิตชัวร์ เศรษฐศิริโรตม์, ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดล้อม, 7 กรกฎาคม 2553.

⁶⁶ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch), นักวิจัยประจำโครงการ ศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 ธันวาคม 2553.

⁶⁷ สัมภาษณ์ บัณฑิตชัวร์ เศรษฐศิริโรตม์, ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดล้อม, 7 กรกฎาคม 2553.

“ขยะพิษที่พอจะติดตามได้ว่านำเข้ามาทำอะไรนั้นก็มีเครื่องถ่ายเอกสารและเก้าอี้ที่เมื่อนำมารีไซเคิลแล้วจะก่อให้เกิด “ของเสีย” (Waste) ที่น้อยมาก โดยเก้าอี้ที่นำเข้ามาจะนำมาใช้เป็น ส่วนผสมในอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ แต่ในต่างประเทศโดยเฉพาะที่อังกฤษได้มีการห้ามใช้เก้าอี้เข้ามาเป็น ส่วนประกอบในปูนซีเมนต์ เพราะมีโอกาสที่จะหลุดร่อนและสร้างผลเสียต่อสุขภาพของผู้บริโภคได้ แต่ในไทยยังไม่มีการห้ามนำเข้าสินค้าชนิดนี้ แต่มีรายการสินค้าขยะพิษ เช่น แบตเตอรี่เก่า ยางรถยนต์เก่า กากจากปฏิกรณ์ปรมาณู เป็นต้น คือสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่รู้จะมีอยู่ในรายการเพื่ออะไรและนำเข้ามาเพื่อใช้ประโยชน์อะไร”

อย่างไรก็ดีประเด็นที่แท้จริงของเรื่องนี้อยู่ที่ว่า การนำเข้าขยะและของเสียอันตราย จากต่างแดนอย่างถูกกฎหมายก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นเพราะจะเป็นการสร้างภาวะและปัญหา ภายในแก่ไทยอยู่ดี เนื่องจากธุรกิจอุตสาหกรรมการรีไซเคิล (recycle) และบำบัดของเสียทั้งที่อันตรายและไม่อันตรายเป็นกิจการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ซึ่งเป็นผลเสียที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ อีกทั้งคำอธิบายจากรัฐบาลก็ไม่สมเหตุสมผลเพราะในความเป็นจริงแล้วกฎหมายไทยที่ควบคุมและดูแลเรื่องขยะพิษยังมีช่องโหว่ ที่ทำให้มีการลักลอบนำเข้าขยะเข้ามาในไทยหรือแอบแฝงเข้ามาในรูปแบบของสินค้าดังที่วิเคราะห์ในเบื้องต้น

2.3.2.3 สิทธิบัตรจุลชีพ

ฝ่ายไทยและญี่ปุ่นมีความเข้าใจร่วมกันว่า ไทยจะมีสิทธิไม่รับจดสิทธิบัตรจุลชีพ ส่วนสิ่งประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับจุลชีพนั้นญี่ปุ่นมีสิทธิเสนอให้ได้รับการพิจารณา ส่วนไทยจะให้หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับว่า สิ่งประดิษฐ์ที่ญี่ปุ่นขอจดสิทธิบัตรนั้นสอดคล้องกับเงื่อนไขทุกข้อในกฎหมายไทยหรือไม่ สรุปคือให้ใช้กฎหมายไทยเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตามผลสรุปทั้งสองเรื่องดังกล่าว จะนำไปแก้ไขในร่างความตกลงหรือเขียนเป็นบันทึกความเข้าใจแนบไว้ท้ายบท (end note) หรือไม่ นั้นเรื่องนี้อยู่ระหว่างการหารือกับฝ่ายญี่ปุ่น แต่ไม่ว่าจะอยู่ที่ตำแหน่งใดพิศาล มาณวพัฒน์ระบุว่า ภายหลังจากลงนามความตกลง ตามกฎหมายระหว่างประเทศถือว่ามีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ เช่นเดียวกัน กล่าวคือกฎหมายไทยไม่มีการอนุญาตให้จดสิทธิบัตรจุลชีพ เนื่องจากภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2542 ประเทศไทยไม่อนุญาตให้มีการจดสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต โดยกฎหมายได้บัญญัติไว้ว่า

“จุลชีพและส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สัตว์ พืช หรือสารสกัดจากสัตว์หรือพืช ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติ⁶⁸

⁶⁸ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, วิเคราะห์ความตกลงที่ผูกมัดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น

แต่ข้อบทในความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น กลับเขียนข้อความซึ่งเปิดโอกาสให้มีการจดสิทธิบัตรจุลชีพตามธรรมชาติ ดังปรากฏในข้อ 130(3) ว่า

“ภาคีแต่ละฝ่ายจะต้องให้ความมั่นใจว่าคำขอรับสิทธิบัตรใดๆจะไม่ถูกปฏิเสธด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวว่า สารที่ขอถือสิทธิในคำขอนั้นเกี่ยวข้องกับจุลชีพที่เกิดตามธรรมชาติ”⁶⁹

คำอธิบายจากรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ รวมทั้งคณะเจรจาฝ่ายไทยอ้างว่าข้อเรียกร้องของญี่ปุ่น ไม่ได้มากไปกว่าข้อตกลงทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs) ในองค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งเจ้าหน้าที่ของไทยตีความดังกล่าวแล้วและเห็นว่าเป็นแค่เพียงการปฏิเสธคำขอเท่านั้น การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้จดสิทธิบัตรอยู่ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งจะยึดตามกฎหมายไทยและเป็นความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะเจรจาทั้งสองฝ่ายแล้วว่าไทยจะไม่ให้การคุ้มครองแก่ฝ่ายญี่ปุ่นเกินไปกว่ากฎหมายภายใน ซึ่งในประเด็นนี้ สริก อุบลบาน ได้เปรียบเทียบให้เข้าใจว่า

“การขอจดสิทธิบัตรจุลชีพก็คล้ายกับเอารถยนต์มาเปลี่ยนสี แล้วบอกว่าเป็นรถยนต์รุ่นใหม่ และจะมาขอจดทะเบียนเป็นของตัวเองนั้นไม่สามารถทำได้ แต่เราต้องมาดูว่ารถยนต์ที่เปลี่ยนสีใหม่นั้นใช้เครื่องมืออะไร มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่ ถ้ามีการพัฒนาไปจากเดิมก็สามารถขอจดได้”

จากคำชี้แจงนี้จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าข้อตกลง JTEPA มีการเปิดโอกาสให้สามารถจดสิทธิบัตรจุลชีพที่ได้จากการประดิษฐ์หรือพัฒนาจากสารพันธุกรรมเดิมขึ้นมาได้นั้น จะเป็นการให้ประโยชน์แก่ทางญี่ปุ่นเพียงฝ่ายเดียวหรือไม่ โดยจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม FTA Watch⁷⁰ ท่านหนึ่งก็ได้ให้ความเห็นว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนาด้านจุลชีพมากที่สุด มีเทคโนโลยีความรู้และความสามารถมากกว่าไทย อาจทำให้ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบในที่สุด

ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวทำให้เกิดข้อโต้แย้ง ดังนี้ ศาสตราจารย์คาร์ลอส คอร์เรีย (Professor Carlos Correa) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญระดับโลกที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาระหว่างประเทศมายาวนานเห็นว่าข้อบทในมาตรา 130(3) นั้น เป็นการตกลงที่มากไปกว่าข้อตกลงทรัพย์สินทางปัญญาในองค์การการค้าโลกหรือที่เรียกกันว่าเป็นทริปส์พลัส (TRIPS-Plus)^{*} คาร์ลอสตีความว่าข้อความในฉบับนั้น อาจตีความให้มีการจดสิทธิบัตรที่จุลชีพตามธรรมชาติได้หากคำขอนั้นมี

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁰ สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch), นักวิจัยประจำโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 ธันวาคม 2553.

* กรุณาอ่านเพิ่มเติมในภาคผนวก ค หน้า 137

เจือปนไขควบ (มีความใหม่ มีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น และประยุกต์ใช้ทางอุตสาหกรรมได้) หรือกล่าวในอีกแง่หนึ่งว่าเป็นการวางเจือปนไขให้จุลชีพตามธรรมชาตินั้นเป็น “การประดิษฐ์” นั่นเอง

นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญกฎหมายสิทธิบัตร เกษศาสตร์ เกษตรกรรมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งสำนักงานกฎหมายชั้นนำของไทยเห็นสอดคล้องกับคาร์ลอส ว่าข้อบทยดังกล่าวเปิดช่องทำให้มีการจดสิทธิบัตรจุลชีพตามธรรมชาติได้ ข้ออ้างของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ และคณะเจรจาที่อ้างความเข้าใจระหว่างกันของคณะเจรจาทั้งฝ่ายไทยและญี่ปุ่น รวมทั้งอ้างวิธีปฏิบัติตามกฎหมายไทย ไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะโต้แย้งได้เมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้นการตีความต้องขึ้นอยู่กับตัวบทหลักเป็นสำคัญ

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม FTA Watch⁷¹ ก็ได้ข้อมูลว่าที่คณะเจรจาชี้แจงว่าความตกลงทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องการจดสิทธิบัตรจุลชีพนั้นมีข้อตกลงที่มากไปกว่าข้อตกลงในองค์การการค้าโลก ซึ่งในตอนหลังสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ที่ได้รับคำจ้างจากรัฐบาลในการตรวจสอบประเด็นนี้ก็ออกมายอมรับว่าข้อตกลงมีความผูกพันเกินกว่าองค์การการค้าโลก แต่ไม่น่าส่งผลกระทบต่ออะไร ซึ่งผลการศึกษานี้เป็นแค่เพียงการคาดเดาเท่านั้น

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติม ก็ได้ข้อสังเกตว่า ถึงแม้รัฐบาลจะอ้างว่าไทยสามารถเลือกรับหรือไม่รับจดสิทธิบัตรจุลชีพได้ โดยใช้กฎหมายไทยเป็นหลักนั้น แต่ในปัจจุบันสหภาพยุโรปได้ออกกฎหมายมาฉบับหนึ่งที่เรียกว่า “Biotech Directive”⁷² ขึ้นมา โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องยอมรับให้มีการออกสิทธิบัตรในสารพันธุกรรมแม้ว่าจะมีลักษณะทางพันธุกรรมเหมือนกับสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติก็ตาม กล่าวคือให้ถือตามหลักที่ว่า **สิ่งใดก็ตามที่มนุษย์สร้างขึ้นสามารถขอรับสิทธิบัตรได้ทั้งสิ้น** (anything under the sun that is made by man is patentable) **โดยไม่ถือว่าจุลชีพที่ได้นี้เป็นผลิตภัณฑ์ของธรรมชาติ** (product of nature) **แต่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากธรรมชาติ** (product derived from nature)⁷³ และหลักการเช่นนี้ก็ได้นำไปใช้ในกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศญี่ปุ่นด้วยและญี่ปุ่นพยายามเจรจาให้ไทยยอมรับข้อตกลงนี้โดยเอาเรื่องเกษตรมาแลกเปลี่ยนกับไทย

⁷¹ สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch), นักวิจัยประจำโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 ธันวาคม 2553.

⁷² นันท อินทนนท์, JTEPA สิทธิบัตรจุลชีพกับมาโครจีน [ออนไลน์], 4 เมษายน 2550. แหล่งที่มา <http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=353>

⁷³ นันท อินทนนท์, JTEPA สิทธิบัตรจุลชีพ กับมาโครจีน (ตอนที่ ๒). [ออนไลน์], 4 เมษายน 2550. แหล่งที่มา http://www.bangkokbiznews.com/2007/04/03/WW02_0209_news. [2553, มิถุนายน 1]

ทั้งนี้ถึงแม้รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณและคณะเจรจาฝ่ายไทยจะอ้างถึงการบังคับใช้กฎหมายไทยเป็นหลัก ในเรื่องการรับจดสิทธิบัตรจุลชีพนั้น แต่เราก็ไม่อาจละเลยข้อความตกลงของกฎหมายระหว่างประเทศได้ ถึงแม้วินิจจัย แจ่มแจ้งจะกล่าวว่

“ไทยมีอำนาจที่จะรับหรือไม่รับการจดสิทธิบัตรจุลชีพเรามีอำนาจอธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ต้องไม่ขัดต่อความตกลงกฎหมายระหว่างประเทศ”

จากคำกล่าวนี้ถ้าญี่ปุ่นสามารถผลักดันให้ไทยยอมรับกฎหมาย “Biotech Directive” ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่คู่เจรจาไม่สามารถฝ่าฝืนหรือไม่ยอมรับได้นั้นก็เท่ากับว่าไทยต้องยอมให้ญี่ปุ่นได้รับการจดสิทธิบัตรในสารพันธุกรรม แม้ว่าจะมีลักษณะทางพันธุกรรมเหมือนกับสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติในไทยก็ตาม

สรุปได้ว่าร่างความตกลง JTEPA ทำให้กลุ่ม FTA Watch ซึ่งเป็นกลุ่มคัดค้าน เกิดกระแสแห่งความไม่ไว้วางใจว่าไทยยังมีสิทธิปฏิเสธคำขอรับสิทธิบัตรจุลชีพหรือไม่ เนื่องจากเกิดปัญหาในการตีความกล่าวคือ จุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ (product of nature) นั้นยอมไม่อาจขอรับสิทธิบัตรได้อย่างแน่นอน เนื่องจากเป็นแค่เพียง “การค้นพบ” (discovery) ไม่ใช่ “การประดิษฐ์” (invention) แต่ประเด็นที่เป็นปัญหาก็คือ จุลชีพที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์แต่มีลักษณะทางพันธุกรรมเหมือนกับจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติทุกประการ (เช่นจุลชีพที่มีการตัดแต่งพันธุกรรม) ซึ่งจัดเป็นสิ่งประดิษฐ์ และในข้อตกลงของ JTEPA ก็ได้มีการเปิดโอกาสให้จดสิทธิบัตรจุลชีพที่ประดิษฐ์ขึ้นมาได้นั้น กลุ่มคัดค้านเกรงว่าจะก่อให้เกิดแก่ญี่ปุ่นเพียงฝ่ายเดียว เพราะเป็นประเทศที่มีการพัฒนาด้านจุลชีพมากที่สุด

ข้อสังเกต ในประเด็นนี้ก็คือ เมื่อเปรียบเทียบความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ฟิลิปปินส์และมาเลเซียทำกับญี่ปุ่นพบว่าไทยเป็นฝ่ายตกหลุมพรางญี่ปุ่น คือ ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจฟิลิปปินส์-ญี่ปุ่น (JPEPA) ประเทศฟิลิปปินส์ไม่ยินยอมให้มีข้อความใดๆเกี่ยวกับจุลชีพเลย ในขณะที่ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจมาเลเซีย-ญี่ปุ่น (JMEPA) มีข้อความกล่าวถึงการจดสิทธิบัตร “จุลชีพ” แต่เป็นการให้สิทธิคุ้มครองแก่ญี่ปุ่นเท่ากับพันธกรณีที่ประเทศทั้งสองมีภายใต้องค์การการค้าโลกเท่านั้น

ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในเรื่องสิทธิบัตรจุลชีพจากความตกลงนี้ สามารถจำแนกออกเป็น 4 ด้านคือ⁷⁴ **หนึ่ง** การลงนามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นมิได้ให้ประโยชน์แก่

⁷⁴ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเพียงประเทศเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดให้สหรัฐอเมริกา ยุโรป และประเทศอุตสาหกรรมอื่นทั้งหมดที่เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกได้สิทธิคุ้มครองไปพร้อมๆกันด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามหลักปฏิบัติต่อ “คนชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง” (Most-Favored-Nation Treatment) ที่ระบุไว้ในมาตรา 4 และ 5 ของข้อตกลงทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้องค์การการค้าโลก **สอง** ปัจจุบันมีสมาชิกในเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายกิจกรรมไร้สารพิษและเกษตรกรกลุ่มอื่นๆที่ใช้จุลินทรีย์ในการปรับปรุงบำรุงดินรวมกันมากกว่า 2 ล้านครอบครัว การใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ดังกล่าวเป็นการใช้ประโยชน์ข้างต้น โดยรวบรวมจุลินทรีย์จากธรรมชาติมาทดลอง คัดเลือกและเผยแพร่ไปสู่สมาชิกในเครือข่ายและเพื่อนบ้าน หากรัฐบาลไม่ตัดข้อความในข้อ 130(3) ต่างชาติจะฉวยโอกาสเข้ามาจดสิทธิบัตรในจุลินทรีย์ตามธรรมชาติ รวมทั้งนำจุลินทรีย์ที่เกษตรกรใช้ประโยชน์ไปต่อยอด เพื่อพัฒนาเอาไปใช้ประโยชน์ในทางพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม เป็นการขัดขวางโอกาสในการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ซึ่งเป็นมรดกของแผ่นดิน อีกทั้งเป็นการทำลายรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ **สาม** ตัวอย่างผลกระทบอื่นๆเช่น กรณีนายเดนิส กอนซาลเวส (Danis Gonslves) และมหาวิทยาลัยคอร์เนลได้จดจดสิทธิบัตรไวรัสไบโอดีทต่างวงแหวนสายพันธุ์ไทยเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2549 ส่งผลให้มะละกอดัดแปลงพันธุกรรมที่กระทรวงเกษตรฯกำลังทำวิจัยในประเทศไทยกลายเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยคอร์เนล กรรมสิทธิ์นี้ยังครอบคลุมไปถึงมะละกอสายพันธุ์ท้องถิ่นอื่นๆที่ผสมข้ามกับมะละกอดัดแปลงพันธุกรรม รวมไปถึงกรรมสิทธิ์ในพันธุ์พืชตระกูลแตง มะเขือเทศ และพืชอื่น ๆ ทั้งหมด ที่นำเอาเอ็นจากไวรัสไบโอดีทต่างวงแหวนสายพันธุ์ไทยไปใช้ประโยชน์ด้วย เกษตรกรและแม้กระทั่งธุรกิจที่เกี่ยวข้องก็ได้รับผลกระทบด้วยเพราะจะถูกเรียกเก็บค่าสิทธิบัตรสูงถึงร้อยละ 35 ของยอดขายจากผลิตภัณฑ์หากพบว่าเกี่ยวกับสิทธิบัตรที่อีกฝ่ายจดไว้ และ **สี่** การจดสิทธิบัตรในจุลชีพจะส่งผลกระทบต่อการวิจัยและการผลิตยาและอาหารด้วย เนื่องจากจุลินทรีย์มีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น ยาที่ผลิตจากจุลินทรีย์เป็นแหล่งตั้งต้นมีมูลค่าประมาณ 50,000 ล้านดอลลาร์ในประเทศอุตสาหกรรม โดยขณะนี้มียาปฏิชีวนะที่ได้จากจุลินทรีย์มากกว่า 3,000 ชนิด

ข้อเสนอก็คือ รัฐบาลต้องแก้ไขและปิดช่องโหว่นี้ด้วยการตัดข้อความในข้อ 130(3) ออกทั้งหมดเช่นเดียวกับที่ปรากฏในข้อตกลงความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ฟิลิปปินส์-ญี่ปุ่น (JPEPA) หรือตัดข้อความ “related to naturally occurring” ออกไปเพื่อให้ข้อบทในความตกลงฉบับนี้เหมือนกับกรณีข้อตกลงที่ญี่ปุ่นทำกับมาเลเซีย (JMEPA) ก็ได้

จากการศึกษาผลประโยชน์ส่วนรวมที่สาธารณะต้องเสียไปจากการทำความตกลง JTEPA ซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประเด็นเรื่องสินค้าข้าว ชยะพิษและสิทธิบัตรจุลชีพที่เป็นข้อ

ถกเถียงสำคัญของกลุ่มที่คัดค้านการทำงานนโยบาย JTEPA โดยต้องการที่จะให้รัฐบาลทบทวนความตกลงต่างๆที่ไทยอาจเป็นฝ่ายเสียเปรียบให้ถี่ถ้วนก่อนที่จะมีการลงนามความตกลง เพราะเมื่อความตกลงมีผลบังคับใช้แล้ว ถึงแม้จะมีการประเมินผลที่เกิดขึ้น โดยกระทรวงพาณิชย์มีหน้าที่หลักในการรายงานผลให้กับคณะรัฐมนตรี แต่โดยรวมแล้วจะรายงานเฉพาะเรื่องดุลการค้าและข้อมูลการนำเข้า-ส่งออก เท่านั้น และถึงแม้จะมีคณะกรรมการ JTEPA ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อติดตามผลหลังจากนโยบายมีผลบังคับใช้แล้วก็ทำหน้าที่ไม่แตกต่างกัน และการวัดผลจากสองเรื่องนี้ก็ไม่สามารถให้คำตอบในเรื่องอื่น ๆ ว่าไทยได้หรือเสียประโยชน์อย่างไรบ้าง⁷⁵

ข้อดังกล่าวนี้เป็นจุดบกพร่องที่ทำให้บุคคลทั่วไปมองเห็นแต่ด้านดีว่าการทำ JTEPA จะช่วยหนุนเสริมการค้าและการลงทุนของไทย โดยไม่ได้คำนึงถึงกลุ่มคนที่จะได้รับประโยชน์ก็คือกลุ่มใด เพราะจุดมุ่งหมายหลักของ JTEPA คือต้องการที่จะให้เกษตรกร ซึ่งถือเป็นกลุ่มทุนรายย่อยได้รับประโยชน์เป็นหลัก แต่เมื่อพิจารณาแล้วผลประโยชน์ที่ได้รับกลับกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ซึ่งกลุ่มทุนในรัฐบาลก็ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ด้วยกล่าวคือนอกจากสาธารณะจะไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้แล้ว ยังจะได้รับผลเสียจากความตกลงนี้ด้วย

2.4 สรุปท้ายบทที่ 2

กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจภายใต้อุดมการณ์ลัทธิเสรีนิยมใหม่ ในปัจจุบันทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รัฐจึงต้องตอบรับการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนในกรอบเขตการค้าเสรี (FTA หรือ EPA) ซึ่งเป็นนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่มีความเชื่อมั่นในระบบทุนนิยมตลาดเสรี (Free Market Capitalism) เขตการค้าเสรีจึงเกิดขึ้นมาจากความล้มเหลว ความล่าช้าในการดำเนินการเพื่อวางกติกาการค้าและการส่งออกขององค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งประเทศต่างๆโดยเฉพาะประเทศเล็กๆเคยมุ่งหวังว่าจะเป็นเวทีที่ช่วยให้บรรยากาศการค้าของโลกเป็นธรรมมากขึ้น แต่การทำเขตการค้าเสรีก็ไม่ได้ง่ายอย่างที่หวังนัก เนื่องจากแต่ละประเทศก็ล้วนแต่ต้องการจะปกป้องผลประโยชน์ของชาติตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการได้รับผลประโยชน์หรือช่วงชิงความได้เปรียบในเชิงการค้าจากประเทศที่เจรจาด้วย

⁷⁵ สัมภาษณ์ บัณฑิตพร เศรษฐศิริโรตม์, ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดล้อม, 7 กรกฎาคม 2553. และ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch), นักวิจัยประจำโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 ธันวาคม 2553.

การจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ภายใต้รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นจะเห็นได้ว่ารัฐบาลซึ่งเป็นภาคการเมืองมีบทบาทสำคัญ ทั้งนี้ข้อสังเกตจากปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนของไทยในขณะนั้นคือ รัฐบาลซึ่งมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ปรากฏการณ์ทางการเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะพอสมควร เมื่อพบว่าพรรคไทยรักไทยมีองค์ประกอบแกนหลักเป็นกลุ่มทุนผูกขาดของประเทศ ภาคการเมืองมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความตกลง JTEPA ภาคราชการที่มีบทบาทในการเจรจาความตกลง JTEPA ก็ขึ้นตรงกับภาคการเมืองทำให้ความตกลงต่างๆเป็นไปตามความต้องการของภาคการเมืองเป็นหลัก ส่วนภาคธุรกิจก็เป็นภาคที่ให้การสนับสนุนทั้งภาคราชการและภาคการเมือง เนื่องจาก JTEPA เป็นนโยบายที่ส่งเสริมการค้าและการลงทุนของภาคธุรกิจ ในขณะที่ภาคประชาชนเป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งที่รัฐบาลนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการค้าเสรีและการความตกลง JTEPA เท่านั้น และจากการริบเร่งผลักดันนโยบาย JTEPA โดยเฉพาะข้อตกลงภาคการเกษตรขึ้นมาเจรจาเป็นอันดับแรก แต่กลับยอมแลกสินค้าข้าวที่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่จะได้ประโยชน์เพื่อแลกกับสินค้าไก่ กุ้งและอาหารแปรรูป ที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่เป็นผู้ได้ประโยชน์ และในขณะนั้นยังมีความไม่ชัดเจนในประเด็นเรื่องขยะและของเสีย อันตรายนกับสิทธิบัตรจุลชีพที่ยังคงเป็นข้อถกเถียงอยู่โดยฝ่ายที่คัดค้านมีความกังวลว่าประเด็นเหล่านี้จะสร้างความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อสาธารณะ แต่รัฐบาลในสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ ก็ยังคงเดินหน้าจัดทำความตกลงต่างๆที่มีเสียงคัดค้านจากภาคประชาชน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดภาคการเกษตรให้กับไทย ซึ่งการกระทำของรัฐบาลในขณะนั้นถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนภายในพรรคหรือไม่ โดยเฉพาะกลุ่มของธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ นักธุรกิจยักษ์ใหญ่ผู้เป็นเจ้าของ “กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP” ที่มีเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่ โดยเฉพาะในธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร กล่าวคือรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ได้ฉกฉวยผลประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ไหลบ่าเข้ามาผ่านอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ด้วยการใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาบิดเบือนกลไกการค้าเสรีเพื่อออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มตนหรือพวกพ้องที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาด

บทที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มเจียรวนนท์ภายใต้นโยบาย ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

ความนำ

การผนวกรวมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนทางเศรษฐกิจกับอำนาจรัฐทางการเมืองในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เกิดขึ้นมาจากการพัฒนาของกลุ่มทุนที่ฟื้นตัวหลังวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มทุนใหม่ได้อาศัยจังหวะที่โครงสร้างการเมืองเปิดเข้ามาดำเนินการแข่งขันเพื่อให้ได้สิทธิในการปกครองประเทศ โดยลักษณะของกลุ่มทุนมีขนาดใหญ่และมีลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาด (Monopoly Capitalism) ในระบบเศรษฐกิจซึ่งลักษณะเด่นดังกล่าวมีความแตกต่างชัดเจนจากระบบการเมืองไทยที่ผ่านมาคือ เป็นการเมืองระบบเลือกตั้งที่มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่และมีรัฐบาลพรรคเด่นพรรคเดียวขึ้นมาใช้อำนาจในการปกครองประเทศ กล่าวคือวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 เป็นปัจจัยเร่งให้นายทุนกลุ่มหนึ่งที่น่าโดย พ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนผูกขาดทางด้านสื่อสารและโทรคมนาคม ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในระบบทุนนิยมที่สั่นคลอนด้วยการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นมาเพื่อใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง การเข้ามาใช้อำนาจและกลไกรัฐของนายทุนกลุ่มนี้ได้ผ่านการเชื่อมโยงตัวบุคคลคือกลุ่มนายทุนผูกขาดเข้ากับตำแหน่งในโครงสร้างอำนาจรัฐที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับรัฐที่มีลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) ทำให้กลุ่มทุนต่างๆนี้พยายามที่จะผลักดันนโยบายสาธารณะหรือนโยบายทางเศรษฐกิจต่างๆเพื่อเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มตนเอง โดยกลุ่มทุนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism) ซึ่งรวมถึงนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้วย

โดยบทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน **ส่วนแรก** คือ วิกฤติเศรษฐกิจ 2540 ที่เป็นเงื่อนไขเร่งการปรับตัวของนายทุนผูกขาดเข้าสู่อำนาจรัฐ **ส่วนที่สอง** เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณกับกลุ่มทุนผูกขาดในพรรคไทยรักไทย **ส่วนที่สาม** เป็นการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณกับกลุ่มเจียรวนนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทยที่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากนโยบาย JTEPA เพื่อตอบคำถามในการวิจัยที่ว่านโยบาย JTEPA ที่จัดทำขึ้นในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นได้สะท้อนผลประโยชน์ของกลุ่มใด โดยทั้งสามส่วนนี้ผู้วิจัยจะศึกษาภายใต้ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) และทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism)

3.1 วิถีพิเศษธุรกิจ 2540 : เงื่อนไขเร่งการปรับตัวของนายทุนผูกขาดเข้าสู่อำนาจรัฐ

ระบบเศรษฐกิจในไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขเวลาและบริบททางประวัติศาสตร์ จากระบบเศรษฐกิจแบบศักดินาเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จนพัฒนาไปสู่ทุนผูกขาด เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขเวลาและบริบททางประวัติศาสตร์ จากการที่นายทุนผูกขาดเป็นเพียงผู้รับใช้รัฐผู้พึ่งพาอาศัยรัฐ จนเปลี่ยนไปเป็นผู้เข้ามามีอำนาจรัฐ ทั้งนี้การก่อเกิด “ทุนผูกขาด” ในประเทศไทยนั้นแตกต่างจากการก่อเกิดทุนผูกขาดในประเทศตะวันตกกล่าวคือ กลุ่มทุนผูกขาดในประเทศไทยไม่ได้พัฒนามาจากการแข่งขันเสรี ไม่ได้พัฒนามาจากการแข่งขันกันด้วยความสามารถทางการตลาดและเทคโนโลยี แต่สร้างอำนาจผูกขาดขึ้นมาด้วยการใช้อิทธิพลและการได้รับการคุ้มครองและปกป้องจากอำนาจทางการเมือง และการผูกขาดได้เคลื่อนตัวจากพื้นที่รัฐมายังพื้นที่สังคมที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจจากพระมหากษัตริย์ คณะผู้ปกครอง นายทุนที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับผู้ปกครองมาสู่นายทุนในภาคอุตสาหกรรม การค้า และการเงินการธนาคาร¹

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐ ได้เคลื่อนตัวจากการที่นายทุนพ่อค้าเป็นเพียง “ผู้รับใช้” พระมหากษัตริย์ เจ้านายและขุนนางในฐานะเจ้าภาชีนายอากรในยุคศักดินามาสู่ “ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์” (patron-client relationship)² นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475-2516 มาสู่ “ความสัมพันธ์แบบภาคีรัฐ-สังคม” (corporatism) ในสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มาสู่ความสัมพันธ์ในฐานะผู้บริจาคเงินสนับสนุนพรรคการเมืองและดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเด่นชัด ทั้งนี้นับตั้งแต่สมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายทุนได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงตัวเองจากการเป็นเพียง “ผู้พึ่งพิงอำนาจทางการเมือง” มาเป็น “ผู้เล่นการเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย³ ดังนั้นการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยในอดีตที่ผ่านมาตั้งแต่สมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมามีแนวคิดในการเปิดเสรีการแข่งขัน โดยเฉพาะรัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน ได้มีแนวนโยบายหลักในการทำลายการผูกขาดและลดอุปสรรคการเข้ามาลงทุนของนายทุนภาคเอกชนไทยเป็นอย่างมาก จากที่ได้กล่าวมาในบทที่แล้วว่าการจัดทำการค้าเสรีในแง่หนึ่งก็จะทำให้นายทุนภายในประเทศมีความเข้มแข็งเติบโตขึ้นเพราะ

¹ กำชัย ลายสมิตและคนอื่นๆ, *เศรษฐกิจไทยในระบบทุนนิยมโลก* (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), หน้า 32.

² วิเชียร ตันศิริมงคล, “ความสัมพันธ์ของนโยบายการเงินไทยและวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546)

³ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม, “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองไทย 2519-2539,” ใน *ประชาชาติธุรกิจ* 20 ปีเศรษฐกิจไทย (กรุงเทพมหานคร: ประชาชาติธุรกิจ, 2539), หน้า 37.

นายทุนต่างๆไม่ว่าจะเป็นรายเล็กหรือรายใหญ่มักจะมีโอกาสที่จะเข้ามาแข่งขันในกลไกตลาดได้เหมือนกัน แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการสร้างเงื่อนไขทำนบกีดขวางการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบางประเภทซึ่งก็คือกลุ่มทุนผูกขาด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐโดยการเปิดเสรีย่อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มทุนดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผูกขาดและรัฐได้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพอย่างมีนัยยะสำคัญในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของรัฐ โดยมีวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 เป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญ คือวิกฤตการณ์ในครั้งนี้ได้ล้มล้างและทำลายกระบวนการสะสมทุนของกลุ่มทุนผูกขาด โดยเฉพาะกลุ่มทุนผูกขาดธนาคารพาณิชย์ที่มีอิทธิพลอย่างโดดเด่นทั้งในพื้นที่เศรษฐกิจและพื้นที่การเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา⁴ รวมทั้งกลุ่มทุนผูกขาดอื่นๆทั้งในภาคอุตสาหกรรม การค้าและการบริการ ในบริบทวิกฤติเศรษฐกิจเช่นนี้การทำงานของกลไกตลาดไม่สามารถสร้างความปลอดภัยให้กับระบบทุนนิยมได้ นายทุนผูกขาดจึงได้ปรับตัวเองเพื่อความอยู่รอดในระบบทุนนิยมที่กำลังล่มสลายด้วยการเข้ามามีอำนาจทางการเมือง ยุทธวิธีที่สำคัญของการปรับตัวของกลุ่มทุนเหล่านี้ก็คือ การเข้าไปกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆโดยตรงด้วยการควบคุมอำนาจรัฐ

การปรับตัวของทุนผูกขาดหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540

บริบทวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ได้ล้มล้างและทำลายเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนผูกขาดและนายทุนอื่นๆ เป็นผลให้กลุ่มทุนผูกขาดเริ่มปรับตัวต่อเงื่อนไข

ในทัศนะของผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์⁵ ใน *Thailand's Thaksin : New populism or old cronyism?* และผาสุก พงษ์ไพจิตร ใน *Thailand under Thaksin : Another Malaysia?* กล่าวว่าไว้ว่าวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ได้ทำให้นายทุนภายในประเทศรู้สึกว่าคุณรัฐทอดทิ้ง เพราะที่ผ่านมานายทุนภายในประเทศเชื่อว่ารัฐมาโดยตลอด ดำเนินการตามสัญญาทางการตลาดที่ให้โดยรัฐ แต่ผลที่เกิดขึ้นคือธุรกิจขนาดใหญ่ต้องปิดกิจการไปกว่า 7,000 บริษัท ประมาณ 55,000 บริษัท ที่เป็นหนี้และล้มละลาย 8 ธนาคารและประมาณ 80 บริษัทเงินทุนและหลักทรัพย์ที่ต้องปิดกิจการไป สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไม่สามารถจัดการกับเศรษฐกิจมหภาคได้ นายทุนเหล่านี้จึงพุ่งความสนใจมาที่การยึด (capture) การมีอิทธิพล (influence) และการ

⁴ เศรษฐสยาม, *การผูกขาดเศรษฐกิจไทย* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ป๊อปฟ้า, 2524), หน้า 42-43.

⁵ วรลัญช์ ไรจนพล, "การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 231.

ควบคุม (control) เหนือรัฐ⁶ เพราะเชื่อว่าพวกตนสามารถดำเนินการทางเศรษฐกิจได้ดีกว่ารัฐ และสามารถให้รัฐในการปกป้องพวกตนจากการรุกรานของโลกาภิวัตน์ที่เปิดเผยให้เห็นช่วงวิกฤติเศรษฐกิจปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นคือ การปรับตัวของกลุ่มทุนในการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นมาในปี 2541 เพื่อตอบสนองต่อวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ ซึ่งนำโดยพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายทุนผูกขาดด้านสื่อสารและโทรคมนาคมได้เป็นแกนนำหลักในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดจากวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ โดยการจัดตั้งพรรคการเมืองของตัวเองขึ้นมา เพื่อให้เป็น “ช่องทาง” ในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเข้ากับอำนาจทางการเมือง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ทุนนิยมแบบพวกพ้องในประเทศไทยช่วงก่อนปี 2540 จะมีบทบาทเพียงเกาะเกี่ยวอำนาจรัฐไว้เท่านั้น แต่หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจทำให้กลุ่มทุนนิยมแบบพวกพ้องเหล่านี้ได้ยกสถานะขึ้นมาเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐเสียเอง กล่าวคือระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันอย่างเสรีจะนำไปสู่การกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุน สิ่ง que เข้ามาแทนที่การแข่งขันก็คือการผูกขาด (Monopoly) ซึ่งเป็นแหล่งของกำไรเกินปกติ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างพลังการผลิต (forces of production) และความสัมพันธ์ทางการผลิต (relation of production) รวมทั้งการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมผูกขาด จึงทำให้นายทุนผูกขาดต้องอาศัยอำนาจและกลไกของรัฐในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะลำพังนายทุนผูกขาดเอกชนเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาดังกล่าวนี้ได้

วิธีการแก้ปัญหาของกลุ่มทุนนี้ก็คือ การเข้าไปครอบครองอำนาจรัฐด้วยตนเองอย่างเปิดเผย โดยจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาและลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบรัฐสภาเพื่อครอบครองอำนาจรัฐ จึงกล่าวได้ว่าการกระจุกตัวและรวมศูนย์อำนาจผูกขาดทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองนี้มีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) ก่อให้เกิดการใช้อำนาจและกลไกรัฐซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลไกของกลุ่มทุนผูกขาดที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนและการสะสมทุน ทำให้การดำเนินนโยบายต่างๆของรัฐเป็นทั้งเหตุและผลของการขยายตัวของ การสะสมทุนของนายทุนเหล่านี้ และการเข้ามาครอบครองอำนาจรัฐของทุนผูกขาด ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้สามารถดำเนินการจัดการนโยบายให้เข้ากับผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆที่เป็นพวกพ้อง (Crony) ได้โดยตรง

⁶ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, Thailand's Thaksin : New populism or old cronyism? Paper presented at John Hopkins University-SAIS, Washington DC, United States, 27 November 2001. p.5 ใน **การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย**, (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 232.

เมื่อนำมาวิเคราะห์ในกรณีของประเทศไทยนั้น สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ไทยได้ประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 อันเนื่องมาจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของรัฐบาลชุดก่อนๆ รวมทั้งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาที่รัฐบาลต่างให้ความสำคัญกับการเปิดเสรีการแข่งขัน โดยเฉพาะการจัดทำเขตการค้าเสรีนั้นทำให้กลุ่มทุนขนาดใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มทุนผูกขาดสูญเสียผลประโยชน์จากการที่กลุ่มทุนรายย่อยต่างๆสามารถเข้ามาแข่งขันในกลไกตลาดได้อย่างเท่าเทียมกับกลุ่มของตน ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นการกีดขวางการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบางประเภทที่มีนายทุนผูกขาดเป็นเจ้าของกิจการ ลักษณะดังกล่าวจึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้นายทุนผูกขาดเหล่านี้ต้องการเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจโดยตรงเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นก็คือจะพบว่าหลังการเลือกตั้งในปี 2544 พรรคที่ได้เข้ามาเป็นรัฐบาลคือพรรคไทยรักไทยซึ่งมีลักษณะเป็นพรรคของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ โดยจะเห็นได้จากทั้งตัวนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีที่มีเบื้องหลังหลังเป็นกลุ่มทุนใหญ่ของประเทศหลายกลุ่ม การเข้ามาของกลุ่มทุนผูกขาดดังกล่าวทำให้เกิดการผนวกรวมทุนทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน การดำเนินนโยบายต่างๆของรัฐบาลจึงมีแนวโน้มที่จะสะท้อนถึงผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจซึ่งเป็นกิจการของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เครือญาติหรือพรรคพวกของผู้มีตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรจะได้รับเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุปวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ 2540 ได้สั่นคลอนและทำลายกลุ่มทุนต่างๆในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทุนที่ประกอบธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) กลุ่มทุนที่ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกลุ่มทุนผูกขาดในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ ในด้านหนึ่งวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคและขัดขวางต่อกระบวนการสะสมทุนของนายทุนทำให้นายทุนไม่สามารถสะสมทุนได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในอีกด้านหนึ่งวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ “เร่ง” ให้นายทุนผูกขาดพยายามปรับตัวต่อเงื่อนไขสมัยใหม่เพื่อให้กระบวนการสะสมทุนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเพื่อความอยู่รอดในระบบทุนนิยม โดยมีพ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนผูกขาดทางด้านสื่อสารและโทรคมนาคมที่ถึงแม้จะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากวิกฤติเศรษฐกิจในครั้งนี้แต่ก็ได้เป็นแกนนำในการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนผูกขาดกับพรรคไทยรักไทย

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความเป็นมาของการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นที่มาของการรวมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจ

3.2.1 การก่อตั้งพรรคไทยรักไทย : ช่องทางในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง

พรรคไทยรักไทยจดทะเบียนก่อตั้งเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ถือเป็นพรรคการเมืองแรกที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผู้ร่วมก่อตั้ง 23 คน โดยมีพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายทุนผูกขาดด้านสื่อสารและโทรคมนาคมเป็นแกนนำหลัก* ในการก่อตั้งซึ่งผู้ก่อตั้งที่เป็นแกนนำส่วนใหญ่ล้วนเป็นแกนนำผูกขาดที่ประกอบธุรกิจที่มีส่วนแบ่งตลาดระดับชาติ วิฤติเศรษฐกิจปี 2540 เป็นเงื่อนไขสำคัญที่เร่งให้ พ.ต.ท.ทักษิณ จัดตั้งพรรคไทยรักไทยขึ้นมา

หลังจากที่รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2540 เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะไม่สามารถฟื้นความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นทั้งจากในหมู่ประชาชนคนไทยและนักลงทุนต่างประเทศ จนมีการประท้วงครั้งใหญ่ของคนชั้นกลางและนักธุรกิจชั้นนำที่ถนนสีลม กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2540 และย้ายมาชุมนุมต่อที่ทำเนียบรัฐบาลจนถึงวันที่ 25 ตุลาคม 2540⁷ ในช่วงวิกฤติแห่งความเสื่อมศรัทธาต่อรัฐบาลพลเอกชวลิต ที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้ นายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัฐมนตรีในช่วงปี 2535 ถึง 2538 ได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นมารับบริหารประเทศอีกครั้งและเข้ารับหน้าที่แก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2540 การขึ้นมารับบริหารประเทศของรัฐบาลชวน ได้รับความคาดหวังจากประชาชนอย่างมากว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจให้ผ่านพ้นไปได้อย่างรวดเร็ว

ผลจากความคาดหวังของประชาชนที่สูงยิ่ง แต่รัฐบาลชวน กลับต้องแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจภายใต้ข้อกำหนดของ IMF เพื่อแลกกับเงินช่วยเหลือทำให้ความหวังและแรงบันดาลใจที่มีต่อรัฐบาลชวน หลีกภัย ในช่วงแรกค่อยๆ จางหายไป ขณะที่เสียงวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดกลายเป็นเสียงขับไล่รัฐบาลและต้องการให้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ถูกเรียกว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง และ/หรือ รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ด้วยโครงสร้าง

* สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพ.ต.ท.ทักษิณ เป็นแกนนำหลักในการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยคือ คำพูดที่พ.ต.ท.ทักษิณ พูดกับนายเสนาะ เทียนทองว่า *"พี่เหนาะ ผมพร้อมแล้ว เงินทองส่วนหนึ่งผมยกไว้ให้ลูก ผมตัดสินใจตั้งพรรค ผมจะใช้หนี้แผ่นดิน"* โปรดดู เสนาะ เทียนทอง, "จะเอา "ทักษิณ" หรือเอา "ประเทศไทย", ใน *รู้ทันทักษิณ 4 คนวงใน insiders*, เจมส์คัตต์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2544), หน้า 20-21.

⁷ วรลัญช์ โจนพล, "การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 267.

เศรษฐกิจการเมืองที่ปัญหาเศรษฐกิจไม่บรรเทาเบาบางอีกทั้งยังมีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลที่ต้องเดินตาม IMF แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ ประกอบกับ ประชาชนที่ผิดหวังจากการทำงานของรัฐบาลได้เป็นปัจจัยที่เปิดโอกาสให้พรรคไทยรักไทยซึ่งเป็น พรรคของนายทุนผูกขาดได้เข้ามามีอำนาจทางการเมืองและครอบครองอำนาจรัฐไว้ในมือของกลุ่ม ตน

พ.ต.ท.ทักษิณ มองว่าการทำงานของรัฐบาลที่ผ่านมาผิดพลาดเป็นอย่างมาก อีก หนึ่งไม่เท่าทันกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจนเป็นเหตุให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ และนี่เป็น จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย จากคำกล่าวของพ.ต.ท.ทักษิณ ว่า

“ช่วงที่เราตั้งพรรคในปี 2541 นั้น ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่าสิ่งที่เราเคยทำ มาในอดีตผิดมากนั้น เพราะกระบวนการทัศน์ต่างๆได้เปลี่ยนไปจากเดิมแล้ว...แต่ความคิดของรัฐบาลใน ขณะนั้นปรับเปลี่ยนได้ช้ามาก จนไม่เท่าทันกับกระแสโลกที่เปลี่ยนไป...ผมจึงคิดว่าเราต้อง คิดใหม่ ทำใหม่ และ กระตุ้นให้ประชาชน คิดใหม่ ทำใหม่ นี่คือการเริ่มต้นพรรคไทยรักไทย”⁸

พรรคไทยรักไทยจึงได้เสนอเจตนารมณ์ในการก่อตั้งพรรคว่า “พรรคไทยรักไทย สถาปนาขึ้นเพื่อเป็นทางเลือกให้พี่น้องประชาชนชาวไทยผ่านพ้นวิกฤติเศรษฐกิจในครั้งนี้”⁹ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การก่อตั้งพรรคไทยรักไทยของ พ.ต.ท.ทักษิณ ภายใต้บริบทเชิงโครงสร้างเช่นนี้นับได้ ว่าเป็นการฉกฉวยสถานการณ์วิกฤติแปรเปลี่ยนให้เป็นโอกาสทางการเมือง

3.2.2 กลุ่มทุนผูกขาดในพรรคไทยรักไทย

ชัยชนะที่พรรคไทยรักไทยได้รับอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 ทำให้พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จในการจัดตั้งรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ หัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่งผลให้ทุนผูกขาดที่เป็นนายทุนหลักของ พรรคและบุคคลใกล้ชิดได้ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ ระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐ และคุณลักษณะของรัฐที่เป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ โดยกลุ่มทุนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism) หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคที่เกิดจากการจัดตั้งของนายทุนผูกขาดทางด้าน สื่อสารและโทรคมนาคมโดยมีพ.ต.ท.ทักษิณ เป็นแกนนำหลักและได้มีการผูกพันกำลังกับนายทุน

⁸ ภูมิธรรม เวชยชัย และนพรัตน์ มณีรัตน์, “พัฒนาการเมืองไทยเพื่อการพัฒนาประเทศ,” ใน จากจังหวัดคิด ทักษิณ ชินวัตร สู่วันหัวใจพรรคไทยรักไทย : รวมคำปราศรัยและบทสัมภาษณ์พิเศษ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรค ไทยรักไทย พ.ศ.2541-2547 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2547), หน้า 21.

⁹ วรุฒิ จำลองนาค, “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 81.

ผูกขาดกลุ่มอื่นๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้ามาบริหารประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่ตนเองต้องการด้วยความเชื่อมั่นว่าจะบริหารประเทศได้ดีกว่ารัฐบาลชุดที่ผ่านมา

กล่าวคือ พ.ต.ท.ทักษิณ ถือได้ว่าเป็นผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย แม้ว่าในช่วงแรกจะมีผู้ร่วมก่อตั้งพรรคที่ประกอบด้วยนักธุรกิจ ข้าราชการ และนักวิชาการเป็นส่วนใหญ่ แต่ในเวลาต่อมากลับพบว่า มีกลุ่มทุนขนาดใหญ่เข้ามาร่วมให้การสนับสนุนพรรคอย่างโดดเด่นมากกว่ากลุ่มอื่นๆ พรรคไทยรักไทยได้กลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักธุรกิจขนาดใหญ่บางกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจและต้องการอยู่รอดโดยเห็นถึงความจำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงจากการล้มละลายภายใต้ระบบทุนนิยมที่สั่นคลอน¹⁰

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของพรรคส่วนใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยจะพบว่า พรรคไทยรักไทยประกอบด้วยกลุ่มทุนใหญ่ของประเทศหลายกลุ่มนอกจากกลุ่มทุนทักษิณซึ่งเป็นแกนหลักของพรรคและกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์แล้ว¹¹ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทยหรือ TDRI ได้ทำการวิจัยเรื่องการผูกขาดทางธุรกิจกับการเมืองพบว่าผู้ที่มีผลประโยชน์ทางการเมือง เช่น ครอบครัวของคณะรัฐมนตรีในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ที่ปรึกษาและเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจผูกขาด ตั้งแต่การเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทแม่และบริษัทลูก หรือเป็นกรรมการในบริษัทแม่และบริษัทลูก ทั้งกลุ่มทุนที่เข้าข่ายการเป็นกลุ่มทุนผูกขาดที่อาจมีผลประโยชน์ร่วมกับการเมืองทั้งทางตรงโดยการเป็นรัฐมนตรีและทางอ้อมโดยการเป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้บริจาคหรือทำธุรกิจด้วยโดยกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจผูกขาดมีดังนี้ กลุ่มชินวัตรของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กลุ่มไพธารามิกของอดิศักดิ์ ไพธารามิก กลุ่มมาลินนท์ของประชา มาลินนท์ กลุ่มเจียรนวนนท์ของธนิรินทร์ เจียรนวนนท์ กลุ่มสิริวัฒนภักดีของเจริญ สิริวัฒนภักดี กลุ่มมหากิจศิริของประยูทธ มหากิจศิริ และกลุ่มจิ้งจอกเรื่องกิจของสุริยะะ จิ้งจอกเรื่องกิจเป็นต้น¹²

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนใหญ่ที่มีลักษณะผูกขาดกับการตั้งพรรคการเมืองแล้วชิงชัยในการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลในลักษณะอำนาจผูกขาดดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองเฉพาะของรัฐทุนนิยม (Capitalist State) ในปัจจุบันซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

¹⁰ Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thaksin the business of politics in Thailand* (Thailand: O.S. Printing House, 2004), p.66.

¹¹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ ประจักษ์ น้ำประสานไทย และประจักษ์ น้ำประสานไทย, *Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งฐานอำนาจใหม่* (กรุงเทพมหานคร: ยู เอ็ม ซี เพรส, 2546), หน้า 91-92.

¹² สุริยะใส กตะศิลา, "บทวิเคราะห์กรม.ใหม่ ภาพสะท้อนธุรกิจการเมือง," *ไทยโพสต์* (7 ตุลาคม 2545): 2.

(State Monopoly Capitalism) เกิดจากการรวมตัวของทุนผูกขาดทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองเป็นกลไกอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำหน้าที่ในการขูดรีด (exploitation) และการครอบงำทางการเมือง (Political Domination) เพื่อให้ทุนผูกขาดสามารถดำรงอยู่ต่อไป ดังนั้นความสัมพันธ์ของอำนาจทางการเมืองกับอำนาจเศรษฐกิจจึงมีความใกล้ชิดยิ่งกว่าเดิม เป็นการหลอมรวม (fusion) อำนาจทั้งสองให้เป็นศูนย์อำนาจเดียวกัน ทำให้กลุ่มทุนต่าง ๆ นั้นพยายามที่จะผลักดันนโยบายสาธารณะหรือนโยบายทางเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้องตนเอง ซึ่งรวมถึงนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้วย

กล่าวคือวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านและเป็นปัจจัยเร่งให้นายทุนใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง จึงกล่าวได้ว่าการเข้ามาของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ เป็นการเข้าสู่ตำแหน่งใน **จังหวะและโอกาส**ที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อบทบาทของกลุ่มทุนธุรกิจในเมือง **จังหวะ**ดังกล่าวก็คือช่วงวิกฤติเศรษฐกิจที่เป็นตัวผลักดันให้กลุ่มทุนเข้ามามีอำนาจทางการเมือง ส่วน **โอกาส**ก็คือ โอกาสในการใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ที่เอื้อประโยชน์ให้แก่รัฐบาลอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจให้แก่นายกรัฐมนตรีโดยยากที่ฝ่ายค้านจะสามารถอภิปรายได้ เพราะต้องมีเสียงในสภามากกว่า 200 เสียงถึงจะมีอำนาจในการถอดถอนแต่งตั้งรัฐมนตรีเป็นต้น

ก่อนการจัดตั้งรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ได้แถลงว่าตนเองจะไม่เป็นนายกรัฐมนตรีถ้ารัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นยังมีที่นั่งไม่น้อยกว่า 300 ที่นั่ง* แต่รัฐบาลในขณะนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสภาถึง 339 คน เกินกว่ากึ่งหนึ่งของส.ส.ถึง 89 เสียง ครอบครองเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร จึงมีอำนาจต่อรองในเรื่องต่างๆ¹³ ชัยชนะจากการเลือกตั้งครั้งนี้ทำให้กลุ่มทุนผูกขาดที่นำโดยพ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนสื่อสารโทรคมนาคมสามารถหลอมรวมอำนาจทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการรวมศูนย์และการกระจุกตัวของทุนเข้ากับอำนาจทางการเมืองได้เป็นผลสำเร็จ นั่นคือกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่ได้เข้ามาครอบครองอำนาจรัฐ ยึดอำนาจรัฐ เพื่อใช้อำนาจและกลไกรัฐสร้างเงื่อนไขและ/หรือหลักประกันที่สนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่มทุนเหล่านี้และเพื่อรักษาระบบทุน

* การประกาศเช่นนี้ทำให้พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน นักวิชาการและภาคสังคมอย่างมากว่าต้องการปกป้องตนเองจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 185 ที่บัญญัติว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติ ไม้ไว้ร่างใจนายกรัฐมนตรี นั่นก็คือ ส.ส. จำนวนไม่น้อยกว่า 200 คน สามารถยื่นอภิปรายไม่ไว้ร่างใจนายกรัฐมนตรีได้ เพื่อต้องการความคุ้มกันจากการถูกอภิปราย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงประกาศเช่นนี้ซึ่งจะทำให้ฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรมีไม่ถึง 200 เสียง

¹³ เกษม ศิริสัมพันธ์, "ทักษิณกับประชาธิปไตยในระบบพรรคการเมือง," ใน **รู้ทันทักษิณ : รู้ทันการเมือง**, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2547), หน้า 27.

นิยมทั้งระบบให้ดำรงอยู่ เห็นได้จากการรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ บริหารประเทศจนครบวาระและได้รับการเลือกตั้งเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลอีกเป็นสมัยที่ 2¹⁴

ปรากฏการณ์ที่กลุ่มทุนรุกเข้าไปยึดพื้นที่ในคณะรัฐมนตรีไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ หากแต่เริ่มปรากฏอย่างชัดเจนตั้งแต่รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมา ในเมื่อกลุ่มทุนต้องการเข้าไปมีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเพื่อให้เกื้อกูลผลประโยชน์ของตน แต่กลุ่มนายทุนที่มาร่วมรัฐบาลของพ.ต.ท.ทักษิณ มีลักษณะต่างไปจากเดิมคือ เป็นกลุ่มทุนใหม่ที่มีนายทุนโทรคมนาคมสื่อสารเป็นแกนนำหลัก ซึ่งเป็นการพลิกโฉมหน้าการเมืองไทยใหม่ โดยในอดีตกลุ่มทุนส่วนใหญ่จะอยู่เบื้องหลังการบริหารงานของรัฐบาลและคอยสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ ถึงแม้จะมีการส่งตัวแทนของกลุ่มทุนเข้ามานั่งในตำแหน่งรัฐมนตรีบ้าง แต่ไม่ได้มีลักษณะเป็นด้านหลักซึ่งสามารถควบคุมกลไกการทำงานของรัฐบาลได้ทั้งหมด รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ มีลักษณะเด่นซึ่งหัวหน้าพรรคมีกำลังทุนสนับสนุนของตัวเองที่เป็นกลุ่มทุนโทรคมนาคมซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่และภายหลังจึงได้ร่วมมือเป็นพันธมิตรกับทุนโทรคมนาคมอื่นๆ คือกลุ่มมาลีนนท์ ซึ่งมีประชา มาลีนนท์เป็นตัวแทน กลุ่ม ซีพี ของธนินทร์ เจียรนนท์และกลุ่มทีทีแอนด์ที ของอดิศักดิ์ โพธารามิก โดยกลุ่มทุนเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทในรัฐบาล

องค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ จึงเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายของกลุ่มทุนผูกขาดซึ่งต่างจากสมัยพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณหรือสมัยรัฐบาลอื่นๆ ของไทยก่อนหน้านี้ที่ส่วนใหญ่เป็นนายทุนกลุ่มย่อยๆ มารวมตัวกันหรือเป็นกลุ่มทุนที่ถูกฤษฏี ปัทมานันท์ เรียกว่า เป็นกลุ่มทุนท้องถิ่นต่างจังหวัด¹⁵ ซึ่งประกอบธุรกิจรับเหมาและก่อสร้างเป็นหลัก หรือไม่ก็เป็นเพียงการรวมตัวของเจ้าพ่อหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นที่เป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังและบางที่อาจกระทำเพียงสนับสนุนทางการเงินอยู่เบื้องหลัง อีกทั้งผู้นำรัฐบาลก็ไม่ได้ครอบครองทุนหลักอีกด้วย

การที่กลุ่มทุนยึดพื้นที่ในคณะรัฐมนตรีไม่ได้เกิดจากการแทรกตัวของกลุ่มทุนผูกขาดเข้าสู่บริบททางการเมืองเท่านั้น หากยังเป็นการสร้างนักลงทุนการเมืองหรือนักธุรกิจการเมืองซึ่งใช้อำนาจรัฐหรือกลไกรัฐผ่านนโยบายของรัฐเพื่อแสวงหาประโยชน์แก่กลุ่มทุนของตนเองอีกด้วย และเป็นเส้นทางที่นำไปสู่ระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐอย่างเป็นทางการ และเป็นเส้นทางที่นำไปสู่ระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐอย่างเป็นทางการ และเป็นรูปธรรมขึ้น ความแตกต่างระหว่างหัวหน้าพรรค อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนรัฐบาลพรรคไทยรัก

¹⁴ ไฉฟาร สุขเกษม, **ทักษิณ ปราชัย** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ก, 2549), หน้า 41.

¹⁵ Ukrist Pahtmanand. *The Relationship between state and Private Sector in Industrial Policy (1960-present) : From Alliance System to Oligopoly*. Background Paper on Role of State Toward Industrialization Policy in Thailand, Paper present at the International Symposium on Practice of Economic Growth in Thailand, faculty of Economics

ไทยให้เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจการเมืองไทยให้เป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐได้อย่างรวดเร็ว การจัดการระบบอำนาจของพ.ต.ท.ทักษิณ แสดงให้เห็นชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นจัดวางตำแหน่งต่างๆในคณะรัฐบาลตั้งแต่แรก การจัดวางตัวบุคคลเอาไว้ในตำแหน่งต่างๆทางการเมืองของรัฐมนตรีแต่ละราย ไม่ว่าจะเป็นเลขาธิการรัฐมนตรี ผู้ช่วยเลขาฯ ไปจนกระทั่งถึงการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการ และการวางตัวบุคคลเอาไว้ในบอร์ดวิสาหกิจต่างๆ ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าจะต้องผ่านการยินยอมพร้อมใจ จากนายกรัฐมนตรีเสมอ

จากที่กล่าวมาเป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องการความสำเร็จทางการเมืองอย่างรวดเร็วเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้คือนายกรัฐมนตรี และการควบคุมอำนาจรัฐเพื่อผูกขาดการกำหนดนโยบายในการบริหารประเทศ ความพยายามในการผนวกรวมและรวมศูนย์อำนาจของกลุ่มทุนและกลุ่มการเมืองที่เรียกว่ากลุ่มทักษิณ นั้นเริ่มมีเป็นลำดับโดยการพยายามย่อยสลายกลุ่มภายในพรรคไทยรักไทยให้ขึ้นตรงต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ เพียงผู้เดียว พิจารณาจากการปรับคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลทักษิณทุกครั้ง (10 ครั้ง) อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นหลัก โดยที่กลุ่มการเมืองต่างๆมีอำนาจในการต่อรองน้อยมากและการปรับคณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคไทยรักไทยนั่นเอง โดยที่ฝ่ายค้านและสังคมการเมืองไทยโดยส่วนรวมมิได้กดดันให้นายกรัฐมนตรีต้องปรับคณะรัฐมนตรี¹⁶

พรรคไทยรักไทยจึงมีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากบริษัท (Coporate) ขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลในการกำหนดความเป็นไปทางการเมืองของประเทศ อาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์การเมืองของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและกลุ่มทุนได้พัฒนาไปจนถึงจุดสูงสุด ในแง่ของการรวมตัวของอำนาจทางเศรษฐกิจของทุนผูกขาดขนาดใหญ่กับอำนาจผูกขาดทางการเมืองเป็นกลไกเพียงหนึ่งเดียวในการบริหารจัดการประเทศเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มหรือพวกพ้องของตนโดยพรรคไทยรักไทยมีความได้เปรียบเหนือกว่าพรรคอื่นในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นทุนรอนในการเลือกตั้ง ความได้เปรียบในการคุมอำนาจและกลไกรัฐในฐานะเป็นรัฐบาลรักษาการก่อนการเลือกตั้ง ความได้เปรียบในการคุมสื่อทั้งของรัฐและเอกชนเป็นต้น เมื่อการเลือกตั้งปรากฏผลดังกล่าว จึงเป็นความชอบธรรมที่พรรคไทยรักไทยสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้พรรคเดียวในการปกครองประเทศ โดยภาพรวมของการจัดคณะรัฐมนตรีชุดนี้ ยังคงไว้ซึ่งกลุ่มทุนหลักที่ยังอยู่กันครบ

Chulalongkorn University, 2005 อ้างใน วรุฒิ จาลองนาค, “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 100.

¹⁶ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, จาก Thaksinomics ผู้ทักษิณอภิไธย ภาค 1-2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, 2548), หน้า 116.

วัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้คือ ต้องการที่จะศึกษาผลประโยชน์ที่ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ของกลุ่มทุนภายในพรรคไทยรักไทยซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษากลุ่มเจียรนวนนท์ของธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ เจ้าของธุรกิจกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียรนวนนท์กับพรรคไทยรักไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้คือ ต้องการที่จะศึกษาผลประโยชน์ที่ทับซ้อนในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น ของกลุ่มทุนภายในพรรคไทยรักไทยซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษากลุ่มเจียรนวนนท์ ที่มีผลประโยชน์ที่ทับซ้อนในภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหาร

ธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ นักธุรกิจผู้เป็นเจ้าของ “กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP”^{*} โดยกลุ่มทุนนี้เป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่เริ่มมาจากร้านผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ผักเล็กๆนามว่า “เจียไต๋จิ้ง”¹⁷ หรือที่เรียกกันสั้นๆว่าร้าน “เจียไต๋” ย่านเยาวราช กรุงเทพมหานคร และต่อมาได้พัฒนาเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่ขึ้นโดยเฉพาะในธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตรและเป็นเจ้าของอาหารสัตว์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก ในนาม บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) ซึ่งสร้างตัวและขยายกิจการจนสามารถเป็นบริษัทข้ามชาติของประเทศกำลังพัฒนาที่มีอิทธิพลมาก นอกจากนี้ยังเป็นเจ้าของกลุ่มธุรกิจสื่อสาร ได้แก่ บริษัท เทเลคอมเอเชีย จำกัด (มหาชน) (TA) ซึ่งได้รับ “สัมปทาน” จากองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) ในปี 2534 ให้เป็นผู้ลงทุน จัดหา ติดตั้ง ควบคุม ตลอดจนบำรุงรักษาอุปกรณ์ในระบบการขยายบริการโทรศัพท์จำนวน 2.6 ล้านเลขหมายภายในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นระยะเวลา 25 ปี รวมทั้งเป็นเจ้าของ บริษัทยูไนเต็ด บรอดคาสต์ติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (UBC) ดำเนินธุรกิจโทรศัพท์ระบบบอกรับเป็นสมาชิกรายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยได้รับ “สัมปทาน” จากองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ระยะเวลาสัญญาสัมปทาน 25 ปี พร้อมทั้งบริษัทในเครือกว่า 300 บริษัททั่วโลกที่ครอบคลุมหลายภูมิภาคทั้งในเอเชีย ยุโรป และอเมริกา¹⁸

นอกจากนี้ยังได้ทำการขยายธุรกิจต่างๆไปอย่างหลากหลายในอุตสาหกรรมอาหาร เช่น ธุรกิจค้าปลีกร้านเซเว่นอีเลฟเว่น, ธุรกิจโทรคมนาคมในบริษัททรู คอร์ปอเรชั่น เป็นต้น

* กลุ่มเจียรนวนนท์เป็นผู้มีบทบาทหลักในการถือหุ้นของ กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ หรือ CP โดยมีบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน หรือ CPF เป็นหนึ่งในบริษัทหลักของ CP ในงานวิจัยนี้จะเน้นศึกษากลุ่มเจียรนวนนท์ที่เป็นเจ้าของกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์เป็นสำคัญ

¹⁷ ธนิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูลย์, *สุดยอดเจ้าสัวไทย* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดับเบิลเดย์, 2544), หน้า 40.

¹⁸ ธนิวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูลย์, *4 อภิมหาอาณาจักรธุรกิจการค้าไทย* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟุ้งฝัน,

เครือเจริญโภคภัณฑ์ประกอบธุรกิจทางด้านเกษตรและอาหารหลายชนิดมีตั้งแต่ ไข่ขาวพืชไร่, ฟาร์มไก่พันธุ์, เป็ดพันธุ์, หมู, กุ้ง, ปลาที่บิคม, โรงฆ่าสัตว์, โรงงานแปรรูปอาหาร, โรงงานอาหารสัตว์ ผ่านทางบริษัทลูกๆซึ่งมีอยู่กระจายทั่วประเทศไทย และในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจร (Crop Integration Business) ได้แก่ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ เมล็ดพันธุ์ จำกัด (CPS) และวิจัยกล้าพันธุ์ยางพาราด้วย

ในงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาผลประโยชน์ของเครือเจริญโภคภัณฑ์ โดยเฉพาะบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) ที่มีเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่ในภาคการเกษตรโดยเฉพาะ อุตสาหกรรมอาหารที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยรวมทั้งทวีปเอเชีย ที่จะได้รับประโยชน์ทางการค้า จากความตกลง JTEPA นี้

3.3.1 ข้อมูลของบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน)

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) แต่เดิมมีชื่อว่าบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2521 เพื่อดำเนินธุรกิจในการผลิตและจัดจำหน่าย อาหารสัตว์ในเขตภาคใต้ของไทย หลังจากนั้นในปี 2530 บริษัทได้รับอนุญาตให้นำหุ้นสามัญเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พร้อมกับขยายธุรกิจไปสู่การเลี้ยงสัตว์และดำเนิน ธุรกิจนี้อย่างครบวงจร ในปี 2537 บริษัทได้แปรสภาพเป็นบริษัทมหาชน และธุรกิจได้ขยายตัว อย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นผู้นำธุรกิจเกษตรอุตสาหกรรมของประเทศ และในปี 2542 ได้เปลี่ยนชื่อ เป็น บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างการดำเนินธุรกิจ ที่มีเป้าหมายผลิตอาหารที่มีคุณภาพสู่ตลาดโลก มีกลุ่มผู้ถือหุ้นใหญ่ 2 อันดับแรก คือ บริษัท เครือ เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ถือหุ้นร้อยละ 45.6 และ บจ. ซี.พี อินเทอร์เน็ต ถือหุ้นร้อยละ 6.0¹⁹

เครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) เป็นกลุ่มธุรกิจเอกชนในอุตสาหกรรมเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีธุรกิจหลักคืออาหารและการเกษตร ผ่านทางบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน หรือ CPF หนึ่งในบริษัทหลักของเครือเจริญโภคภัณฑ์ ซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารในสาย อุตสาหกรรมการเกษตรรายใหญ่ของประเทศไทย โดยดำเนินธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตรด้านการ เลี้ยงสัตว์และผลิตอาหารจากเนื้อสัตว์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งการดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่ จะอยู่ในประเทศและเป็นอุตสาหกรรมครบวงจร ที่เริ่มต้นตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิต อาหารสัตว์ การเพาะพันธุ์สัตว์ การเลี้ยงสัตว์ในเชิงพาณิชย์ การแปรรูปเนื้อสัตว์ จนกระทั่งถึงการ ผลิตอาหารสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังมีธุรกิจเกี่ยวกับการส่งออกผลไม้ไปต่างประเทศด้วย

¹⁹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ ประจักษ์ น้าประสานไทย และชวพล ศิริพจนานนท์, Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งสู่ฐานอำนาจใหม่ (กรุงเทพมหานคร: ยู เอ็กซ์ เพรส, 2546), หน้า 115-116.

สายธุรกิจหลักของบริษัท* แบ่งออกเป็น 2 สายหลักคือ **หนึ่ง** ธุรกิจสัตว์บกจะมี สัตว์เนื้อได้แก่ ไก่, เป็ด, สุกร, ไข่ไก่, ไข่เป็ด และ**สอง** ธุรกิจสัตว์น้ำอันได้แก่ ปลาและกุ้ง การ ประกอบธุรกิจของบริษัทเป็นกระบวนการที่ครบวงจร โดยเริ่มตั้งแต่การพิถีพิถันจัดหาวัตถุดิบที่ใหม่ สดและได้คุณภาพเพื่อป้อนเข้าธุรกิจการผลิตอาหารสัตว์ การคัดสรรและพัฒนาสายพันธุ์สัตว์ที่มี คุณภาพ ระบบการจัดการปศุสัตว์และทำฟาร์มที่มีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนทั้งการอนุบาลสัตว์ การเตรียมพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ และการจัดการเพื่อการค้าต่อเนื่องไปจนถึงการแปรรูปเนื้อสัตว์เพื่อ จำหน่ายและการผลิตอาหารสำเร็จรูป

โดยบริษัทมีเป้าหมายที่จะเป็น **ห้องครัวของโลก** ด้วยการผลิตอาหารคุณภาพดี ที่ผู้บริโภคทั่วโลกพอใจ และผลิตภัณฑ์อาหารของบริษัทจะไม่เพียงเป็นที่ถูกใจในรสชาติ แต่มั่นใจ ได้ด้วยว่าถูกหลักอนามัยอย่างมีมาตรฐานสูง ซึ่งสอดคล้องกับ โครงการส่งเสริมการค้าและการ ลงทุนเพื่อครัวไทยสู่โลก²⁰ (Trade and Investment Promotion for “Kitchen of the World” Project) ในนโยบาย JTEPA โดยโครงการนี้จะช่วยส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารของไทย ซึ่งรวมถึงวัตถุดิบ อาหารเตรียมสำเร็จ อาหารพร้อมปรุงและอาหารพร้อมรับประทาน กล่าวคือ CP มียุทธศาสตร์หลักที่จะเป็นครัวของโลก นโยบาย JTEPA จึงมีส่วนช่วยในการเปิดโอกาสและลด อุปสรรคด้านการค้าและการลงทุนให้กับกลุ่ม CP

3.3.2 คุณลักษณะของนายทุนผูกขาดในกลุ่มเจียร์วอนท์

ธนิษฐ์ เจียร์วอนท์ จัดเป็นนักธุรกิจที่เป็นแกนนำหลักในพรรคไทยรักไทย ที่มี ลักษณะร่วมกันกับกลุ่มทุนภายในพรรคคือเป็นนายทุนผูกขาด ที่มีการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของ ทุน (concentration and centralization of capital) อยู่ในระดับที่สูง กล่าวคือกลุ่มเจียร์วอนท์มี คุณลักษณะหลักดังนี้

3.3.2.1 นายทุนสัมปทาน

นายทุนสัมปทานคือกลุ่มนายทุนผูกขาดที่ได้รับสัมปทานจากรัฐ การได้รับ สัมปทานจากรัฐทำให้การดำเนินกิจการนั้นๆไม่มีคู่แข่ง เพราะเป็นกิจการที่ไม่เปิดให้มีการแข่งขัน เสรี ได้แก่กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียร์วอนท์ กลุ่มโพธารามิก กลุ่มมาลีนนท์ และกลุ่มสิริวัฒนภักดี โดย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผูกขาดทางด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม เป็นหลัก

* โปรดดูเครือข่ายธุรกิจบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน ในภาคผนวก ง หน้า 138-139

²⁰ กระทรวงการต่างประเทศ, **เรื่องนํารู้อีกเกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น Japan-Thailand Economic Partnership Agreement, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), หน้า 35.**

โดยสัมปทานที่กลุ่มเจียร์วอนท์ได้รับสัมปทานจากรัฐคือ กิจการของบริษัท เทเลคอมเอเชีย คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้รับ “สัมปทาน” จากองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) ในปี 2534 ให้เป็นผู้ลงทุน จัดหา ติดตั้ง ควบคุม ตลอดจนบำรุงรักษาอุปกรณ์ในระบบการขยายบริการโทรศัพท์จำนวน 2.6 ล้านเลขหมายภายในกรุงเทพฯ และบริเวณทลเป็นระยะเวลา 25 ปี

3.3.2.2 ครอบครองส่วนแบ่งตลาดอย่างผูกขาด

นายทุนที่ครอบครองส่วนแบ่งเหนือตลาดในสายการผลิตหนึ่งๆอย่างผูกขาดหรือมีอำนาจเหนือตลาด แม้ว่าพ.ร.บ.การแข่งขันทางการค้า พ.ศ.2542 มาตรา 25 ว่าด้วยการมีอำนาจเหนือตลาด และมาตรา 26 ว่าด้วยการควบคุมรวมธุรกิจที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมผูกขาดหรืออาจผูกขาดของเอกชนยังไม่มีเกณฑ์มาบังคับใช้* แต่หากพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ก่อนที่จะมีการแก้ไขในเดือนสิงหาคม 2544 มติที่ประชุมระหว่างอธิบดีกรมการค้าภายในกับสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ได้กำหนดการมี “อำนาจเหนือตลาด” ไว้คือ มีส่วนแบ่งตลาดเกินร้อยละ 33 และมียอดขาย 1 พันล้านบาทจากผลการสำรวจของกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ พบว่ามีบริษัทที่เข้าข่ายทั้งสิ้น 41 บริษัท²¹ โดยมี 5 บริษัท เป็นบริษัทของ 3 กลุ่มทุนหลักในพรรคไทยรักไทยคือ กลุ่มเจียร์วอนท์ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มจิ้งจูงเรื่องกิจและจุฬารัฐ ที่เข้าข่ายเป็น “ผู้มีอำนาจเหนือตลาด” ตามเกณฑ์นี้

จากการศึกษาของวิจัยของสถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI) ดร.เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุณีพร ทวรรณกุล ใน “การผูกขาดทางธุรกิจการเมือง” พบว่ายังมีธุรกิจที่เข้าข่ายการมีอำนาจเหนือตลาดที่มี พฤติกรรมที่อาจเป็นการจำกัดหรือกีดกันการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการบังคับมิให้ผู้ขายปลีกขายสินค้าคู่แข่ง (exclusive dealing) การบังคับขายสินค้าฟ่วง การกำหนดราคาพร้อม หรือการทุ่มตลาดเพื่อทำลายคู่แข่ง มีทั้งหมด 16 บริษัท²² โดย 7 บริษัท เป็นของกลุ่มทุนผูกขาดในพรรคไทยรักไทย ได้แก่ กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียร์วอนท์ กลุ่มมหากิจศิริ และกลุ่มสิริวัฒนภักดี โดยกลุ่มเจียร์วอนท์เข้าข่ายลักษณะ ดังนี้

* ดร.เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ แห่งสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ในงานวิจัยเรื่อง “การผูกขาดทางธุรกิจการเมือง” ได้เสนอว่า การที่มาตรา 25 และมาตรา 26 ในพ.ร.บ.การแข่งขันการค้า 2542 ไม่มีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2549) นั้นแสดงให้เห็นถึง การถ่วงเวลาและเจตนาของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่มีได้มีเป้าประสงค์ในการป้องกันการผูกขาดแต่อย่างใด เพราะที่ผ่านมานั้นกฎหมายฉบับนี้ถูกกลุ่มทุนที่กุมอำนาจในช่วงที่ผ่านมาสกัดกั้นมิให้บังคับใช้ได้

²¹ กองบรรณาธิการ, พาณิชยเปิดโผ 17 ธุรกิจผูกขาด 24 บริษัทเฮลุดับญูชีต้า [ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา <http://www.thaipost.net>.

²² เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุณีพร ทวรรณกุล, การผูกขาดทางธุรกิจการเมือง (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย,ม.ป.ป.), หน้า 57.

ตารางที่ 3 พฤติกรรมของกลุ่มเจียร์วอนท์ที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาดหลักในพรรคไทยรักไทยที่เข้าข่ายมีอำนาจเหนือตลาด

กลุ่มเจียร์วอนท์	สินค้า	ส่วนแบ่งตลาด (%)	พฤติกรรมที่อาจแสดงถึงการค้ำที่ไม่เป็นธรรมอดีต/ปัจจุบัน
บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด (มหาชน)	พันธุ์ไก่และอาหารสัตว์	ร้อยละ 40.59 (ข้อมูลปี 2548)	บริษัทเป็นผู้ผลิตและนำเข้าพันธุ์ไก่ไขวรายใหญ่ในตลาดที่สามารถกำหนดเงื่อนไขการขายพันธุ์ไก่ไขวร่วมกับอาหารสัตว์ให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไขวแบบอิสระได้
บริษัทยูไนเต็ดบอร์ดคาสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	เคเบิลทีวี	ร้อยละ 100.00 (ข้อมูลปี 2543)	ลดทางเลือกของผู้บริโภค (สมาชิก) โดยมีจำนวนแพคเกจน้อยลงและคิดค่าบริการในราคาที่สูง

3.3.2.3 กลุ่มทุนผูกขาดที่มีการสะสมทุนในตลาดหลักทรัพย์

กลุ่มทุนผูกขาดที่มีการสะสมทุนในตลาดหลักทรัพย์คือ กลุ่มนายทุนที่มีการถือหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กล่าวคือมูลค่าราคาหลักทรัพย์ของกลุ่มทุนผูกขาดเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุนที่อยู่ในระดับสูง และหากพิจารณาจากการจัดอันดับ 100 ตระกูลเศรษฐีหุ้นไทย ณ วันที่ 30 กันยายน 2544 และ 200 ตระกูลเศรษฐีหุ้นไทย ณ วันที่ 30 กันยายน ประจำปี 2545, 2546, 2547* จะพบว่ากลุ่มเจียร์วอนท์ติดอันดับตระกูลเศรษฐีหุ้นไทยทุกครั้ง

3.3.2.4 กลุ่มที่มีการกระจุกตัวของทุนในระดับสูงจนติดอันดับโลก

กลุ่มที่มีการกระจุกตัวของทุนในระดับที่สูงจนติดอันดับโลกคือ กลุ่มนายทุนที่มีระดับการสะสมทุนสูงมากจนเป็นมหาเศรษฐีระดับโลก จากการจัดอันดับเศรษฐีโลกโดย Forbessmith เจียร์วอนท์ ติดอันดับเศรษฐีโลก อันดับที่ 351 ในปี 2545 อันดับที่ 329 ในปี 2546 อันดับที่ 342 ในปี 2547 และอันดับที่ 387 ในปี 2548²³

* โปรดดู วารสารการเงินการธนาคาร, 20 (ธันวาคม 2544) วารสารการเงินการธนาคาร, 21 (ธันวาคม 2545) วารสารการเงินการธนาคาร, 22 (ธันวาคม 2546) และวารสารการเงินการธนาคาร, 23 (ธันวาคม 2547) อังโน วรดิษฐ์ ไรจนพล, "การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทระดับบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 262.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 263.

ปัจจุบันกลุ่มเครือข่ายเจริญโภคภัณฑ์นอกจากจะกลายเป็นกลุ่มธุรกิจการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยแล้ว ยังเป็นกลุ่มธุรกิจการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในทวีปเอเชีย และเป็นกลุ่มทุนไทยที่เข้าไปบุกเบิกการลงทุนในญี่ปุ่นอีกด้วย โดยบริษัทในเครือทั้งหมดสามารถสร้างรายได้ในแต่ละปีทั่วโลกมากกว่า 7 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ตั้งแต่กลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ซึ่งคุณลักษณะของทุนผูกขาดในกลุ่มเจียรวนนท์ที่ได้กล่าวมานั้น เป็นการชี้ให้เห็นถึงการกระจุกตัวและการรวมศูนย์ของทุนของกลุ่มนี้ว่าอยู่ในระดับสูง ซึ่งธุรกิจด้านอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารก็จัดเป็นหนึ่งในธุรกิจผูกขาดของกลุ่มเจียรวนนท์

3.3.3 ความสัมพันธ์ของกลุ่มเจียรวนนท์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

การเข้ามาจัดตั้งรัฐบาลและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นได้มี “การรวมตัวของบุคคล” ระหว่างกลุ่มทุนผูกขาดและรัฐบาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเชื่อมโยงกลุ่มทุนเข้ากับตำแหน่งในโครงสร้างอำนาจรัฐ²⁴ การที่ พ.ต.ท.ทักษิณ นายทุนผูกขาดด้านสื่อสารโทรคมนาคมเข้ามาครอบครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ได้เป็นการกฤษฎาให้นายทุนผูกขาดที่เป็นนายทุนหลักของพรรคไทยรักไทย คนใกล้ชิดและนายทุนที่ใกล้ชิด พ.ต.ท.ทักษิณ เข้ามาครอบครองตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญทั้งหมดในรัฐบาล โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยฯ ที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่กลุ่มนายทุนผูกขาดที่นำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ได้เข้ามาควบคุมอำนาจรัฐโดยตรง

ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มธุรกิจซึ่งเข้าข่ายผูกขาดและมีอำนาจเหนือตลาดสามารถเข้าสู่อำนาจและตำแหน่งทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับธุรกิจผูกขาดในรัฐบาลนั้น ได้มีกลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ของเจียรวนนท์เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย การจัดวางบุคคลในตำแหน่งรัฐมนตรีของพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นเป็นการแต่งตั้งให้นายทุนผูกขาดที่เป็นกลุ่มทุนหลักของพรรคไทยรักไทยเข้ามาครอบครองตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ เช่น พัทธกิจ อินทวิทย์นันท์ อดีตผู้บริหารระดับสูงของกลุ่มในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (CP) ตัวแทนจากกลุ่ม “เจียรวนนท์” ซึ่งประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการเกษตรครบวงจรรายใหญ่ที่สุดของประเทศและธุรกิจโทรคมนาคมรายใหญ่ของไทย ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจ และในการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง วัฒนา เมืองสุข หลานเขยของธนิษฐ์ สามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ส่วนวีระชัย วีระเมธากุล ลูกเขยของธนิษฐ์ ก็ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 271.

และเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งเกี่ยวกับความตกลง JTEPA ที่มีบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์กับเครือเจริญโภคภัณฑ์ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งในรัฐบาลขณะนั้นคือ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและพาณิชย์ในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นประธาน “คณะกรรมการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางเจรจาจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี” โดยวินิจชัย แจ่มแจ่ม²⁵ กล่าวว่าสมคิดเปรียบเสมือน think tank ของความตกลงนี้เพราะว่ามีบทบาทสำคัญในการผลักดันข้อตกลงต่างๆ ในนโยบาย JTEPA โดยเฉพาะความตกลงภาคการเกษตรที่เป็นสินค้าหลักของไทย ที่รัฐบาลมุ่งเน้นจัดทำเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อภาคธุรกิจนี้มากที่สุด

นอกจากนี้วัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์หลานเขยของธนิษฐ์ก็เป็นหนึ่งในคณะกรรมการด้วย เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสมคิดกับกลุ่ม “เจียรวนนท์” พบว่า ธนิษฐ์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลังในสมัยที่สมคิดเป็นรัฐมนตรี ส่วนสม จาตุศรีพิทักษ์ พี่ชายของสมคิด ก็ดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ ดังนั้นข้อสงสัยเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนภายในความตกลง JTEPA จึงเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้

พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มทุนต่างๆได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสลับปรับเปลี่ยนตำแหน่งทางการเมืองต่างๆ ให้กับตัวแทนของกลุ่มทุนภายในพรรค นอกจากนี้การเสนอนโยบายต่างๆอย่างโครงการจัดทำเขตการค้าเสรีนี้ก็ยังสามารถทำได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม สามารถสร้างประโยชน์แก่ประชาชนและในขณะเดียวกันก็สามารถเอื้อประโยชน์อย่างมหาศาลให้กับกลุ่มธุรกิจของตนเองหรือพวกพ้องได้เช่นกัน

กลุ่มเจียรวนนท์เป็นกลุ่มทุนผูกขาดในธุรกิจเกษตรครบวงจรรายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่มีแนวโน้มมีผลประโยชน์ทับซ้อนในภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหาร ซึ่งกลุ่ม เจียรวนนท์นั้นมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ โดยเป็นทั้งกลุ่มทุนผูกขาดที่จัดตั้งรัฐบาล และเป็นกลุ่มทุนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนอยู่ภายใต้บริบทของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐที่กลุ่มทุนเหล่านี้เข้ามามีบทบาททางการเมืองและเข้ามาเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนเอง

²⁵ สัมภาษณ์ วินิจชัย แจ่มแจ่ม, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ,

กล่าวคือนโยบายของรัฐกับทุนนิยมแบบพวกพ้อง รัฐมักจะทำให้การปกป้องและคุ้มครองค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Protect Economic Rent) แก่พวกพ้องของตน ซึ่งการปกป้องดังกล่าวนี้เป็นการบิดเบือนระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เพราะมีผลทำให้การจัดสรรทรัพยากรของประเทศขาดประสิทธิภาพไป แม้จะเป็นที่ยอมรับกันในบางระดับว่า การที่รัฐเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจจะเกิดทั้งผลดีและผลเสียกล่าวคือ **ผลดี**นั้นจะทำให้เกิดความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ระบบเศรษฐกิจเกิดความมั่นคงและมีเสถียรภาพ ส่วน**ผลเสีย** เช่น ทำให้เกิดการกระจุกตัวของทุน ทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบทางธุรกิจ รวมทั้งเกิดการผูกขาดด้วย โดยอำนาจรัฐจะทำให้ทุนนิยมแบบพวกพ้อง สามารถเข้าถึงทรัพยากรหรือสิทธิในการประกอบธุรกิจประเภทที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงได้ก่อนทุนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่พวกพ้อง และธุรกิจสาขาดังกล่าวนั้น จะได้รับการปกป้องจากภาครัฐ ทำให้ธุรกิจสาขานี้มีกำไรเกินปกติเพราะมีคู่แข่งชั้นน้อยราย ดังนั้นทุนนิยมแบบพวกพ้องจึงต้องสร้างสภาพแวดล้อมทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเพื่อรักษาความได้เปรียบในทางธุรกิจให้กับกลุ่มตนยาวนานที่สุด

จากการที่กลุ่มเจียร์วอนท์มีสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐ ทำให้สามารถเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจได้ดีกว่าการทำหน้าที่ของกลไกตลาดในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังเช่นกรณีความตกลง JTEPA ที่เป็นการเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเจียร์วอนท์เป็นผู้ได้ประโยชน์หลักจากความตกลงนี้ที่มุ่งทำความตกลงเรื่องภาคเกษตรเป็นหลัก แต่ในทางกลับกันเกษตรกรไทยซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศกลับไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ รวมทั้งยังก่อให้เกิดผลเสียขึ้นกับสาธารณะดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์มาแล้ว

3.4 สรุปท้ายบทที่ 3

วิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของนายทุนผูกขาดกลุ่มหนึ่งผ่านการใช้ระบบพรรคการเมืองเป็นตัวเชื่อมโยงนายทุนผูกขาดที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับโครงสร้างอำนาจรัฐ การเข้ามาของกลุ่มทุนผูกขาดดังกล่าวทำให้เกิดการผนวกรวมทุนทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน การดำเนินนโยบายต่างๆของรัฐบาลจึงสะท้อนผลประโยชน์ของพวกพ้องที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาด การก้าวเข้ามาของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บทบาทของกลุ่มทุนธุรกิจบนเวทีการเมืองได้โดดเด่นแตกต่างกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากคณะรัฐมนตรีหลายคนในรัฐบาลมีพื้นฐานมาจากการเป็นนักธุรกิจและมีกลุ่มทุนสนับสนุนจากธุรกิจขนาดใหญ่หลายกลุ่ม กลุ่มทุนเหล่านี้เข้าข่ายธุรกิจผูกขาดระดับประเทศ อีกทั้งยังมีบทบาทเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจทางการเมืองโดยตรงกับรัฐบาลชุดปัจจุบัน ส่งผลให้อำนาจในรัฐบาลชุดปัจจุบันถูกยึดกุมโดยกลุ่มทุนขนาดใหญ่ระดับชาติ ดังนั้นทิศทางของนโยบาย

เศรษฐกิจต่างๆรวมถึงนโยบายการจัดตั้งเขตการค้าเสรี จึงยอมมาจากการผลักดันของกลุ่มธุรกิจหรือกลุ่มทุนภายในพรรค

จากสายสัมพันธ์ของกลุ่มเจียรวนนท์ที่มีในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ โดยเป็นทั้งกลุ่มทุนผูกขาดที่จัดตั้งรัฐบาล และเป็นกลุ่มทุนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล ทำให้ข้อสงสัยเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนภายในความตกลง JTEPA จึงเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้กับกลุ่มธุรกิจนี้ที่จะได้รับประโยชน์ในความตกลงภาคการเกษตร ซึ่งเป็นความตกลงหลักที่รัฐบาลให้ความสำคัญมากที่สุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

ความนำ

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น เป็นผลผลิตจากนโยบายการค้าเสรีที่อยู่ภายใต้โครงสร้างรัฐที่มีคุณลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่นายทุนผูกขาดเข้ามามีอำนาจทางการเมืองได้เข้ามามีบทบาท ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้มีอิทธิพลเหนือนโยบายที่รัฐจัดตั้งขึ้น สะท้อนถึงผลประโยชน์ของกลุ่มทุนต่างๆที่เป็นพวกพ้องได้โดยตรง ซึ่งความตกลง JTEPA ก็เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างรัฐที่มีคุณลักษณะเช่นนี้ ที่ได้ปกป้องผลประโยชน์ของฝ่ายการเมืองที่เข้ามามีบทบาทนำ มีอิทธิพลเหนือ ซึ่งมีนัยยะของการครอบงำเป็นผลให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนของกลุ่มทุนในรัฐบาล

บทนี้จึงมีประเด็นในการนำเสนอสองส่วน **ส่วนแรกคือ** วิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ส่วนบุคคลที่กลุ่มเจียร์วอนท์ได้รับจากความตกลง JTEPA โดยงานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาภาคการเกษตรในส่วนของผู้ประกอบการอาหารเป็นสำคัญ **ส่วนที่สองคือ** วิเคราะห์การทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มเจียร์วอนท์ ซึ่งจะช่วยให้การหาส่วนที่เสียไปของจุดสมดุลระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ส่วนตัว

4.1 ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นกับการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุน

จากการวิเคราะห์ผลได้-ผลเสียของความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นพบว่า JTEPA เป็นนโยบายสาธารณะประเภทหนึ่งที่ไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรทั้งหลายอย่างเต็มที่ ซึ่งเกษตรกรเหล่านี้ล้วนเป็นกระดูกสันหลังของประเทศชาติ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นศักยภาพและความพร้อมในการส่งออกของคนกลุ่มนี้จึงมีไม่มากนักหรือไม่เพียงพอที่จะแข่งขันกับกลุ่มธุรกิจเอกชนได้

ในทางกลับกันนโยบายนี้กลับ “เพิ่มโอกาส” ให้กลุ่มทุนกลุ่มหนึ่งที่ได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นจากข้อตกลงดังกล่าวก็คือ กลุ่มเจียร์วอนท์ของธนิษฐ์ เจียร์วอนท์ นักธุรกิจผู้เป็นเจ้าของ “กลุ่มเครือข่ายเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP” ซึ่งทำธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรและมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทั้งนี้โดยตรงของระบบทุนนิยมที่จะนำมาสู่การผูกขาดนายทุนรายใหญ่ ซึ่งทำให้นายทุนรายใหญ่ได้เปรียบนายทุนรายย่อยอยู่แล้ว และการที่กลุ่มทุนในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ เข้ามามีอำนาจในรัฐบาลก็เป็นช่องทางที่ทำให้กลุ่มทุนรายใหญ่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์ได้มากขึ้น จากการที่รัฐออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับ

พวกพ้องของตนในรูปแบบของการทุจริตเชิงนโยบาย (policy-based corruption) ซึ่งจะเห็นได้จากการทำความตกลง JTEPA ที่ทำให้ส่วนรวมเสียประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ข้าว ชะยะพิษหรือสิทธิบัตรจุลชีพ เพื่อแลกกับการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มทุนในรัฐบาล ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน (distribution) จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ในคณะเจรจา JTEPA ในช่วงรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อกรณีที่ว่า การทำความตกลงนี้เป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มเจียร์วอนท์ซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ในรัฐบาลมากกว่าผู้ประกอบการรายย่อยโดยเฉพาะเกษตรกร ซึ่งในประเด็นนี้ วินิจชัย แจ่มแจ้ง¹ ได้ชี้แจงว่า

“การทำ JTEPA ถือได้ว่าเป็น “การสร้างโอกาส” ให้กับธุรกิจ แต่ธุรกิจขนาดเล็กก็คงลำบาก เพราะแค่ตลาดในประเทศก็ลำบากแล้ว ทั้งนี้การเปิดเสรีการค้าแท้จริงแล้วไม่ใช่เรื่องของการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ กลุ่มทุนขนาดใหญ่จึงได้รับโอกาสมากกว่า เนื่องจากมีศักยภาพและความพร้อมมากกว่า”

สรริก อุบลบาน² ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า

“เราคงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าไม่มี มันต้องมีบ้าง เพราะซีพีในตลาดได้เก่งกว่ากลุ่มธุรกิจอื่น อีกทั้งได้รับการหนุนเสริมจากภาคการเมือง ย่อมทำให้ซีพีได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย”

ส่วนวิเชียร แทนธรรมโรจน์³ ได้กล่าวถึงกลุ่มทุนผูกขาดเหล่านี้ว่า การทำเขตการค้าเสรีรวมทั้ง JTEPA นั้นเป็นการเปิดเสรีทางการค้าขนาดใหญ่ตั้งนั้นกลุ่มที่ได้ประโยชน์จึงเป็นกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มากกว่าขนาดกลางหรือขนาดเล็ก และในประเด็นนี้ ดร.รังษิต ภูศิริภิญโญ⁴ ได้อธิบายให้ชัดเจนขึ้นว่า ในการส่งออกสินค้าไปยังญี่ปุ่นนั้นผู้ประกอบการจะต้องมียื่นเอกสารที่เรียกว่า “ใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า” หรือ “Form JTEPA” เพื่อใช้สิทธิลดภาษีภายใต้กรอบ JTEPA ซึ่งการขอแบบฟอร์ม JTEPA นี้ค่อนข้างมีค่าใช้จ่ายที่สูงจึงเหมาะกับภาคธุรกิจที่มีการส่งออกไปในปริมาณมากเป็น Mass Product จึงจะคุ้มทุน อีกทั้งขั้นตอนการดำเนินการและตรวจสอบคุณภาพสินค้าทั้งจากไทยและโดยเฉพาะจากญี่ปุ่นค่อนข้างเข้มงวดและยุ่งยาก ภาค

¹ สัมภาษณ์ วินิจชัย แจ่มแจ้ง, ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 12 พฤศจิกายน 2553.

² สัมภาษณ์ สรริก อุบลบาน, นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 30 มิถุนายน 2553.

³ สัมภาษณ์ วิเชียร แทนธรรมโรจน์, ผู้อำนวยการส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 25 พฤศจิกายน 2553.

⁴ สัมภาษณ์ รังษิต ภูศิริภิญโญ, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 4 ธันวาคม 2553.

ธุรกิจที่ส่งออกสินค้าต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากญี่ปุ่นก่อนจึงจะส่งออกไปได้ ซึ่งภาคธุรกิจที่ผ่านการรับรองจากญี่ปุ่นส่วนมากจะเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ เช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ เป็นต้น

และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ FTA Watch ถึงประเด็นผลประโยชน์ทับซ้อนของกลุ่มเจียรวนนท์ในนโยบาย JTEPA ก็ได้ข้อมูลว่า เป็นเรื่องที่ไม่ได้เห็นความคืบหน้าอะไร เพราะมีความชัดเจนตั้งแต่การชูเรื่องการส่งออกสินค้าเกษตรแต่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่กลับไม่ได้รับประโยชน์ ในขณะที่รัฐบาลมุ่งแต่ผลักดันในสินค้าที่กลุ่มทุนในพรรคที่เป็นพวกพ้องของตนให้ได้ประโยชน์จากนโยบายนี้⁵

กล่าวคือการเอื้อผลประโยชน์ของรัฐบาลต่อกลุ่มบริษัทของเครือเจริญโภคภัณฑ์ นั้นเป็นการคอร์รัปชันประเภทหนึ่งที่อาจารย์ผาสุก พงษ์ไพจิตร⁶ ได้กล่าวไว้ว่าเป็นลักษณะการคอร์รัปชันที่เกิดจากการทับซ้อนของผลประโยชน์หรือการขัดกันระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ส่วนบุคคล (conflict of interest) ผ่านการออกกฎหมายหรือการดำเนินนโยบายที่จะเป็นประโยชน์กับกลุ่มของตนเรียกได้ว่าเป็นการทุจริตเชิงนโยบาย (policy-based corruption) โดยเครือเจริญโภคภัณฑ์ซึ่งเป็นของกลุ่มเจียรวนนท์นั้นนับได้ว่าเป็นบริษัทหนึ่งที่มีความพร้อมและศักยภาพมากที่สุดในประเทศไทย ยิ่งเมื่อรวมกับความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณแล้ว ยิ่งทำให้กลุ่มเจียรวนนท์เหนือกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยที่มีความพร้อมหรือศักยภาพของกลุ่มมีไม่เพียงพอที่จะแข่งขันกับกลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ได้ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความเข้มงวดในเรื่องคุณภาพและความปลอดภัยด้านอาหารมาก รวมทั้งมีเกณฑ์มาตรฐานสินค้าที่สูงกว่าระดับสากลจนเป็นอุปสรรคทางการค้าต่อเกษตรกรหรือผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งสิ่งนี้เป็นข้อได้เปรียบประการหนึ่งหรือเป็นข้อแตกต่างที่ทำให้กลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่นี้ประโยชน์จากการทำความตกลง JTEPA มากกว่ากลุ่มอื่นนั่นเองซึ่งเป็นไปตามตรรกะของทุนนิยม

นอกจากนี้กลุ่มเจียรวนนท์ยังเป็นมหาเศรษฐีที่เริ่มกิจการการค้าและได้เริ่มมีการผูกขาดตลาดทางอุตสาหกรรมเกษตร และใช้ความสามารถทางเทคโนโลยีในการสร้างเนื้อสร้างตัว เมื่อร่ำรวยแล้วก็อาศัยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับนักการเมืองและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งรัฐบาลพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลที่เริ่มจากเป็นกลุ่มทุนนักธุรกิจที่สร้างสายสัมพันธ์กับ

⁵ สัมภาษณ์ บัณฑิตพรชัย เศรษฐศิริโรตม์, ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดล้อม, 7 กรกฎาคม 2553. และ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch), นักวิจัยประจำโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 ธันวาคม 2553.

⁶ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, "การทับซ้อนของผลประโยชน์กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ," ใน ไอ.ซี.ยู. ทักษิณอมิกส์ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถิตรรศน์, 2549), หน้า 67.

กลุ่มทุนนักธุรกิจด้วยกัน และกลุ่มทุนเหล่านั้นก็ได้รับการเอื้อประโยชน์จากการที่รัฐเปลี่ยนแปลง หรือออกนโยบาย หรือการแต่งตั้งบุคคลทางการเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มทุนผู้ให้การสนับสนุนให้เข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ ซึ่งสามารถเข้ามากำหนดนโยบายให้เอื้อต่อกลุ่มประโยชน์ของตนเองได้

จากที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มเจียรนวนนท์ จากการที่กลุ่มทุนนี้ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญโดยเฉพาะสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคลังและพาณิชย์ในขณะนั้น ได้ดำรงตำแหน่งเป็น ประธานคณะกรรมการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางเจรจาจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี ที่มีบทบาทสำคัญในการเจรจาระดับการเมืองหรือการบรรลุความตกลงในหลักการขององค์ประกอบสำคัญของ JTEPA นอกจากนี้ยังมีนอกจากนี้วัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ หลานเขยของธนิชก็เป็นหนึ่งในคณะกรรมการด้วย หากบุคคลธรรมดาหรือผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจเอกชนเป็นผู้บริหารประเทศก็คงไม่มีข้อสงสัยประการใดเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อน แต่เผชิญได้มีบุคคลในภาคการเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับการเจรจาความตกลง JTEPA ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มธุรกิจเอกชนอย่างเครือเจริญโภคภัณฑ์เข้าร่วมด้วย ทำให้ข้อสงสัยเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนในความตกลงนี้จึงเกิดขึ้นได้

4.1.1 ผลประโยชน์ที่กลุ่มเจียรนวนนท์ได้รับจากความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น

พิทยา ว่องกุล ได้วิเคราะห์นโยบายเศรษฐกิจการเมืองของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในกรอบของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism)⁷ กล่าวคือการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนับเป็นแนวคิดเสรีนิยมใหม่ เป็นแนวคิดที่ผูกโยงกับโลกไร้พรมแดนหรือโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ ภายใต้แนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดการแข่งขันเสรีขึ้น โดยปราศจากกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่เคยปฏิบัติต่อกัน เช่น เคยตั้งกำแพงภาษีไว้สูงเกินไปก็ลดลงมาเพื่อให้สินค้าเข้าไปค้าขายกันได้โดยเสรี หรือการกีดกันค่าเอาไว้เป็นระยะเวลาอันยาวนานก็ต้องปล่อยสินค้าตามระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่มีการกีดกันแก่งัดกันไป เป็นต้น แนวคิดดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการโฆษณาชวนเชื่อแก่ผู้ที่มีแนวคิดแสวงหาประโยชน์จากการค้าเสรี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสิ่งเหล่านี้คือการสร้างความพอใจแก่ชนชั้นนายทุนหรือผู้ประกอบการ โดยเฉพาะผู้มีธุรกิจข้ามชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถมีการแข่งขันทางการค้าได้อย่างเสรี แต่อย่างไรก็ตามการเจรจาการค้าการลงทุนเพื่อเปิดเสรีนั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว หากเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมือง อำนาจ

⁷ พิทยา ว่องกุล, ทักษิณ โลกาภิวัตน์ (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2547), หน้า 107.

การต่อรองของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ และยังเกี่ยวข้องกับดุลอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ระหว่างภูมิภาคและระหว่างกลุ่มประเทศ ซึ่งการเปิดเสรีทางการค้านั้นย่อมมีกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์และกลุ่มคนที่เสียประโยชน์หรือไม่ได้รับประโยชน์ โดยกลุ่มคนที่มักได้ประโยชน์คือกลุ่มคนที่มีการจัดตั้งองค์กรที่ดี มีอำนาจการต่อรองหรือมีอิทธิพลต่อผู้กำหนดนโยบายมากที่สุด ขณะที่คนที่เสียประโยชน์คือกลุ่มคนที่ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการจัดตั้งองค์กรที่ดีที่เทียบเท่าองค์กรขนาดใหญ่ได้ รวมทั้งไม่มีอำนาจต่อรองและไม่มีเส้นสายทางการเมือง ดังนั้นทำให้กลุ่มคนที่ไม่มีอิทธิพลจึงสามารถผลักดันการกำหนดขอบเขตทิศทางและสาระสำคัญของนโยบายเขตการค้าเสรี เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนของตนได้มากที่สุด

กล่าวคือพ.ต.ท.ทักษิณ ได้เกาะกระแสเสรีนิยมใหม่ด้วยการเชื่อมอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเข้ากับอำนาจทางการเมือง และใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาบิดเบือนกลไกการค้าเสรีเพื่อออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มตนหรือพวกพ้องที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาด โดยงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาว่ากลุ่มเจียร์วอนที่ได้รับประโยชน์อะไรจากการดำเนินนโยบายความตกลง JTEPA ในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ในครั้งนี้บ้าง โดยผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารเป็นสำคัญ เนื่องจากกลุ่มเจียร์วอนที่จัดเป็นกลุ่มธุรกิจเอกชนด้านอุตสาหกรรมเกษตรที่มีขนาดใหญ่ทั้งในประเทศและเอเชียอาคเนย์ และเป็นกลุ่มธุรกิจผูกขาดภาคการเกษตรในประเทศ

4.1.2 กลุ่มเจียร์วอนกับผลประโยชน์ภาคอุตสาหกรรมอาหาร

ฉินินท์ เจียร์วอนท์ นักธุรกิจผู้เป็นเจ้าของ “กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP” กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในภาคการเกษตร ได้กำหนดยุทธศาสตร์หลักคือต้องการที่จะก้าวขึ้นเป็น “ครัวของโลก” ด้วยการผลิตอาหารคุณภาพดี และผลิตภัณฑ์อาหารที่ถูกหลักอนามัยอย่างมีมาตรฐานสูง ซึ่งยุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับ “โครงการส่งเสริมการค้าและการลงทุนเพื่อครัวไทยสู่โลก”⁸ (Trade and Investment Promotion for “Kitchen of the World” Project) ในนโยบาย JTEPA โดยโครงการนี้จะช่วยส่งเสริมการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารของไทย ซึ่งรวมถึงวัตถุดิบอาหารเตรียมสำเร็จ อาหารพร้อมปรุงและอาหารพร้อมรับประทาน โดยกลุ่มเจียร์วอนท์ได้ขานรับนโยบายนี้เพื่อที่จะมุ่งเป็นครัวโลก กล่าวได้ว่าโครงการครัวไทยสู่ครัวโลกของความตกลง JTEPA นี้

⁸ กระทรวงการต่างประเทศ, *เรื่องนำรู้เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น Japan-Thailand Economic Partnership Agreement, พิมพ์ครั้งที่ 3* (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ, 2549), หน้า 35.

เป็นนโยบายที่เปิดโอกาสให้กับกลุ่มกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภาครัฐในการส่งออกสินค้าในภาคอุตสาหกรรมของตนหรือการเข้าไปลงทุนในญี่ปุ่น

จากความตกลง JTEPA นี้ก็เป็นช่องทางทางการตลาดที่สำคัญที่กลุ่มเกษตรกรสามารถขยายการส่งออกสินค้าอาหารไปยังญี่ปุ่น และจากการที่บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน (CPF) มีสาขาอยู่ในญี่ปุ่นการทำความตกลงนี้ก็ช่วยเอื้อประโยชน์ในการลดภาษีส่งออกของบริษัท เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่พึ่งพาการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารสูงที่สุดในกลุ่มประเทศพัฒนา อีกทั้งญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีประชากรมากถึง 127 ล้านคนและเป็นประเทศร่ำรวยที่มีอำนาจในการซื้อสูง⁹ จึงทำให้ญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกสินค้าเกษตรที่ทั่วโลกให้ความสนใจ ขณะที่ไทยเป็นประเทศที่ส่งออกสินค้าอาหารลำดับต้นๆของโลก ส่งผลให้ไทยติดอันดับ 5 ของประเทศที่นำเข้าอาหารไปยังญี่ปุ่นสูงสุดของโลก

และเมื่อช่วงปลายปี 2548 ที่ผ่านมา CPF บริษัทในเครือของเกษตรกรที่ได้ร่วมกับบริษัทโยนิควิ คอร์ปอเรชั่น ผู้นำด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ในญี่ปุ่น ได้ร่วมกันจัดตั้งบริษัทร่วมทุน CP-Yonekyu “ซีพี-โยนิควิ”¹⁰ โดยมี CPF ถือหุ้นใหญ่ 80.5% และใส่เงินลงทุนเบื้องต้น 161 ล้านบาท Yonekyu มีสายการผลิตซึ่งครอบคลุมเนื้อสัตว์ทุกประเภททั้งเนื้อวัว หมู และไก่ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ CPF สามารถอาศัยใช้ความชำนาญของ Yonekyu มาหนุนเสริมการแปรรูปวัตถุดิบหลากหลายที่ CPF ผลิตได้อย่างกว้างขวางไปในคราวเดียวกัน โดย CPF จะได้ประโยชน์จากการที่ Yonekyu เป็นฐานตลาดในญี่ปุ่นรวมทั้งอาศัยเทคโนโลยีของญี่ปุ่นมาเสริมการพัฒนาการผลิตอาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ที่มีอยู่¹¹

สิ่งนี้ถือเป็นบทพิสูจน์ศักยภาพและความสามารถของ CPF ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เอื้อต่อการกอบโกยผลประโยชน์จากความตกลง JTEPA กล่าวคือภาคเกษตรกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศ ในฐานะที่เป็นภาคที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดของประเทศ เป็นภาคที่รองรับระบบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, **สรุปความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้านการเกษตร**

(กรุงเทพมหานคร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550) หน้า 6.

¹⁰ ผู้จัดการรายวัน, Long Walk to World Kitchen [ออนไลน์], มีนาคม 2548. แหล่งที่มา www.gotomanager.com/resources/default.aspx?id=21367

www.gotomanager.com/resources/default.aspx?id=21367

¹¹ ผู้จัดการรายวัน, CPFตั้งญี่ปุ่นตั้ง “ซีพี-โยนิควิ” ผุดโรงอาหารแปรรูปเนื้อสัตว์ [ออนไลน์], 26 พฤศจิกายน

2547. แหล่งที่มา www.gotomanager.com/resources/default.aspx?id=21367

ความมั่นคงของอาหารและเป็นรากฐานของระบบเศรษฐกิจไทยมาช้านาน ส่งผลให้ปัจจุบันไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรที่สำคัญอันดับที่สิบห้าของโลก¹²

การศึกษาโดยใช้ข้อมูลการใช้สิทธิประโยชน์ในช่วง 5 เดือนแรกหลัง JTEPA มีผลบังคับใช้ (พ.ย. 2550 – มี.ค. 2551) พบว่าในภาพรวม ภาคการส่งออกของไทยสามารถประหยัดภาษีศุลกากรได้ถึง 75 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ โดยมีอุตสาหกรรมอาหารได้รับประโยชน์จากการประหยัดภาษีศุลกากรมากที่สุด ทั้งนี้ในส่วนของอัตราการใช้สิทธิประโยชน์ของ JTEPA โดยเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 55.9 โดยอุตสาหกรรมที่มีการใช้สิทธิประโยชน์สูงสุดสามอันดับแรกคือ อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ (ใช้สิทธิประโยชน์ร้อยละ 96) อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม (ร้อยละ 71) และอุตสาหกรรมอาหาร (ร้อยละ 66)¹³

สินค้าส่งออกไปญี่ปุ่นที่สำคัญของไทยในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารได้แก่ ไข่ปรุงแต่ง (HS 160232) สัดส่วนร้อยละ 14.8 ของสินค้าส่งออกไปญี่ปุ่นในกลุ่มอาหาร รองลงมาได้แก่ กุ้งปรุงแต่ง (HS 160520) สัดส่วนร้อยละ 8.8 กุ้งอื่นๆและจำพวกกุ้งกุลาดำ (HS 030613) มีสัดส่วนร้อยละ 7.1 และอาหารส่งออกที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่ ปลาหมึก (HS 030749) น้ำตาลที่ได้จากอ้อย (HS 170111) เนื้อสัตว์ปีกอื่นๆ (HS 160239) เดกซ์ทรีนและโมดิไฟด์สตาร์ช (HS 350510) โดยสินค้าส่งออก 10 อันดับแรกในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารไปตลาดญี่ปุ่นมีสัดส่วนร้อยละ 67.9 ของการส่งออกสินค้าพิักัด 6 หลักในกลุ่มนี้

ทั้งนี้ตลาดญี่ปุ่นเป็นตลาดที่ใหญ่มากแห่งหนึ่งของโลก เนื่องจากภาคเกษตรและประมงภายในประเทศไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอกับความต้องการบริโภคของชาวญี่ปุ่น นอกจากนี้ต้นทุนการผลิตภายในญี่ปุ่นก็อยู่ในระดับที่สูงมาก ดังนั้นญี่ปุ่นจึงต้องนำเข้าอาหารจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และบริษัทอาหารญี่ปุ่นจำนวนมากได้ย้ายฐานการผลิตไปตั้งยังต่างประเทศที่มีแหล่งวัตถุดิบและค่าจ้างแรงงานต่ำแล้วส่งอาหารแปรูปกลับมาจำหน่ายในญี่ปุ่นอีกด้วย ทั้งนี้ญี่ปุ่นจึงมีนโยบายกระจายความเสี่ยงในการนำเข้าอาหารจากหลายแหล่งไม่เน้นการนำเข้าเพียงแหล่งเดียว โดยมีสหรัฐอเมริกา จีน ออสเตรเลีย แคนาดา และไทย เป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่เข้าสู่ตลาดญี่ปุ่นตามลำดับ ส่วนไทยส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารไปตลาดญี่ปุ่น

¹² กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, "ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ผลกระทบที่มีต่อเกษตรกรและภาคเกษตรกรรม," ใน เอกสารสรุปข้อเท็จจริง ผลกระทบของข้อตกลงเขตการค้าเสรีและข้อเสนอแนะนโยบาย ข้อเสนอแนะ..ก่อนหายนะ (กรุงเทพมหานคร: FTA WATCH, 2549), หน้า 1.

¹³ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ, "การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของธุรกิจไทยจากความตกลง JTEPA," ใน รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการแสวงหาผลประโยชน์จากข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement : FTAs) ระยะที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551), หน้า i.

เป็นอันดับหนึ่ง ดังนั้นญี่ปุ่นจึงเป็นตลาดส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารหลักของไทย โดยขณะนี้ ญี่ปุ่นจึงมีความสำคัญทางการค้าต่อไทยมากกว่าที่ไทยมีความสำคัญต่อญี่ปุ่น¹⁴

ลักษณะตลาดอาหารของญี่ปุ่นที่สำคัญคือ การเน้นอาหารที่ประหยัดเวลาในการปรุงอาหาร การให้ความสำคัญต่อสุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยอาหารที่มีแนวโน้มทางการตลาดได้แก่ อาหารแบบพร้อมรับประทาน (Ready-to-Eat) อาหารเพื่อสุขภาพ อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาสูง อาหารที่ใช้กับเครื่องอบไมโครเวฟและอาหารสำหรับผู้สูงอายุ¹⁵ การวิเคราะห์ข้อมูลการใช้สิทธิประโยชน์จากความตกลง JTEPA ใน 5 เดือนแรก (พ.ย.2550-มี.ค.2551) อัตราการใช้สิทธิประโยชน์ตามความตกลง JTEPA ในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารเทียบเท่ากับร้อยละ 66 โดยสินค้าหลายรายการที่มีอัตราการใช้สิทธิเต็มร้อยละร้อยหรือใกล้ร้อย โดยเฉพาะสินค้าอาหารที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่นอันดับต้นๆ เช่น ไข่ปรุงแต่ง กุ้งปรุงแต่ง กุ้งอื่นๆ (กุลาดำ ก้ามกราม) เดกซ์ทรีน และโมดิไฟด์สตาร์ช ซอสและอื่นๆ เป็นต้น¹⁶

จากข้อมูลในช่วงต้นทำให้วิเคราะห์ได้ว่า ในกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์นั้นจะได้ผลประโยชน์จากการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารและสินค้าเกษตรเป็นอย่างมาก เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่พึ่งพาการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารสูงที่สุดในกลุ่มประเทศพัฒนา ผลประโยชน์ส่วนบุคคลที่กลุ่มเจียรวนนท์จะได้รับจากการทำความตกลง JTEPA นี้คือ **หนึ่ง** การส่งออกไก่สดแช่เย็น แช่แข็ง/ไก่ปรุงสุก **สอง** การส่งออกกุ้งแช่เย็น แช่แข็ง/กุ้งแปรรูป **สาม** การส่งออกผลไม้ และ **สี่** การสร้างแบรนด์ของ CP ในตลาดญี่ปุ่น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.2.1 สินค้าไก่สดแช่เย็น แช่แข็ง/ไก่ปรุงสุก

ไก่ปรุงแต่งเป็นสินค้าอาหารสำคัญที่ส่งไปตลาดญี่ปุ่นอันดับ 1 โดยคู่แข่งของไทยคือจีน สหรัฐ ออสเตรเลีย ในขณะที่นั้นยังไม่มีประเทศใดมีความตกลงการค้าเสรีกับญี่ปุ่น โดยสถานการณ์ไก่เนื้อในญี่ปุ่นจะเห็นได้ว่าจำนวนการบริโภคนั้นมีมากกว่าการผลิตในประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้ญี่ปุ่นต้องนำเข้าสินค้าไก่เข้ามาในประเทศเพื่อให้เพียงพอต่อผู้บริโภค

¹⁴ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย “ข้อเสนอต่อร่างความตกลง JTEPA” (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549), หน้า 1.

¹⁵ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ, “การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของธุรกิจไทยจากความตกลง JTEPA,” ใน รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการแสวงหาผลประโยชน์จากข้อตกลงการเปิดเสรี (Free Trade Agreement : FTAs) ระยะที่ 3, หน้า 165.

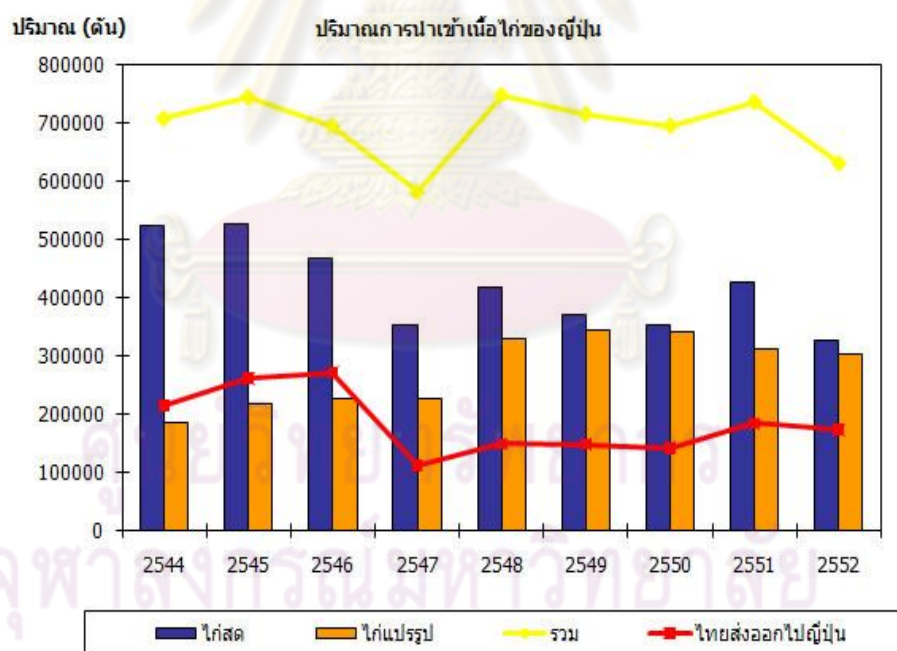
¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

ตารางที่ 4 สถานการณ์ไก่เนื้อในญี่ปุ่น

สถานการณ์ไก่เนื้อญี่ปุ่น	2548	2549	2550	2551	2552	2553
ผลิต (พันตัน)	1,166	1,258	1,250	1,255	1,260	1,255
ส่งออก (พันตัน)	-	-	-	-	-	-
นำเข้า (พันตัน)	748	716	696	737	650	680
บริโภค (พันตัน)	1,880	1,970	1,945	1,992	1,910	1,960
การบริโภค / คน / ปี (กิโลกรัม)	14.7	15.4	15.3	15.1	15.4	15.5

ที่มา : USDA, World poultry meat¹⁷

กราฟที่ 1 การนำเข้าของไก่สด/ไก่แปรรูป ของญี่ปุ่น

ที่มา : สำนักที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน¹⁸

¹⁷ สำนักที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน, สถานการณ์ไก่เนื้อในญี่ปุ่น

[ออนไลน์], 2554. แหล่งที่มา <http://aphrodite.cportal.net/Default.aspx?tabid=91>

¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

การระบาดของโรคไข้หวัดนกในช่วงไตรมาสแรกของปี 2547¹⁹ ส่งผลให้การบริโภคเนื้อไก่ลดลงอย่างมากทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการประกาศห้ามนำเข้าไก่สดแช่เย็นแช่แข็งจากประเทศไทยด้วย อย่างไรก็ตามสินค้าประเภทไก่ปรุงสุกยังสามารถส่งออกไปยังประเทศผู้นำเข้าที่สำคัญอย่างญี่ปุ่น แต่ต้องผ่านมาตรการที่เข้มงวดในด้านความปลอดภัยของอาหารของญี่ปุ่น จากกราฟที่ 1 จะเห็นได้ว่าปริมาณนำเข้าไก่สดลดลงเพราะปัญหาไข้หวัดนก แต่ญี่ปุ่นก็ได้เพิ่มปริมาณการนำเข้าไก่ปรุงสุกจากไทยเพิ่มมากขึ้นดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ปริมาณการนำเข้าไก่เนื้อของญี่ปุ่น

การนำเข้าเนื้อไก่สดและแปรรูปของญี่ปุ่น ปี 2552									
แหล่งนำเข้า	เนื้อไก่สด			เนื้อไก่แปรรูป			รวม		
	2551 (ตัน)	2552 (ตัน)	% เพิ่ม/ลด 51/52	2551 (ตัน)	2552 (ตัน)	% เพิ่ม/ลด 51/52	2551 (ตัน)	2552 (ตัน)	% เพิ่ม/ลด 51/52
บราซิล	396,530	307,944	-22.34	821	673	-18.03	397,351	308,617	-22.33
ไทย	-	-	0	179,708	175,502	-2.34	179,708	175,502	-2.34
จีน	135	92	-31.85	128,335	135,828	5.84	128,470	135,920	5.8
สหรัฐอเมริกา	23,866	18,316	-23.25	291	150	-48.45	24,157	18,466	-23.56
อื่นๆ	5,566	4,744	-14.77	1,591	1,869	17.47	7,157	6,613	-7.6
รวม	426,097	331,096	-22.3	310,746	314,022	1.05	736,843	645,118	-12.45
ที่มา : วารสาร World Poultrymeat ²⁰									

¹⁹ ชาวเครดิท, บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน [ออนไลน์], 2547. แหล่งที่มา www.trisrating.com/th/pdf/.../CPF262-t-SHIR07HIK99.pdf

²⁰ สมาคมผู้ผลิตไก่เพื่อส่งออกไทย, "การนำเข้าเนื้อไก่สดและแปรรูปของญี่ปุ่น ปี 2552," World Poultrymeat 167 (24 กุมภาพันธ์ 2553): 9.

ตารางที่ 6 เครื่อง CP ในการส่งออกไก่ไปญี่ปุ่น

เครื่อง CP กับส่วนแบ่งทางการตลาดในการส่งออกไก่ไทยไปญี่ปุ่น ปี 2547-2552						
หน่วย: พันตัน						
	2547	2548	2549	2550	2551	2552
การส่งออกไก่ทั้งหมดของ ไทยไปญี่ปุ่น	112,316	149,079	148,786	144,025	184,325	173,383
ปริมาณการส่งออกไก่ของ เครื่อง CP ไปญี่ปุ่น	15,426	22,033	19,662	24,034	27,479	27,137
สัดส่วนการส่งออกไก่ของ CP ไปญี่ปุ่น (%)	13.73	14.78	13.21	16.69	14.91	15.65

ที่มา : สำนักที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน²¹

จากตารางจะเห็นได้ว่า CP มีแนวโน้มการส่งออกสินค้าไก่ไปญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ บริษัทซี.พี. เมอร์แซนด์ซิง จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ของกลุ่มเจียรอนนท์ เป็นบริษัทหลักที่ได้ส่งออกไก่สดแช่เย็น/แช่แข็งและไก่ปรุงสุกไปญี่ปุ่น สูงเป็นอันดับ 1 ในประเทศไทย²²

อดิเรก ศรีประทักษ์ กรรมการผู้จัดการใหญ่และประธานคณะผู้บริหารบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร (CPF) เปิดเผยว่าจากปัญหาความปลอดภัยด้านอาหารของจีนส่งผลให้ ลูกค้าของญี่ปุ่นหันมานำเข้าสินค้าจากประเทศไทยมากขึ้น ส่วนของ CPF มียอดคำสั่งซื้อไก่ปรุงสุก เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ธีรศักดิ์ อรุณานนท์ รองกรรมการผู้จัดการธุรกิจอาหารแปรรูปไก่เนื้อ CPF กล่าวว่า CPF มียอดสั่งซื้อไก่ปรุงสุกจากญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น 30-40% จากปกติเดือนละ 2,000 ตัน และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง²³ ปัจจุบันซีพีเอฟส่งออกไก่ปรุงสุกปีละ 1 แสนตัน มูลค่า 1.5 หมื่นล้านบาท ตลาดส่งออกหลักคือ สหภาพยุโรป (อียู) 60% ญี่ปุ่น 30% ส่วนที่เหลือเป็นตลาด เอเชีย

²¹ สำนักที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน, สถานการณ์ไก่เนื้อในญี่ปุ่น

[ออนไลน์], 2554. แหล่งที่มา <http://aphrodite.cportal.net/Default.aspx?tabid=91>

²² ศูนย์ศึกษาเอเปคและศึกษาความร่วมมือในภูมิภาคแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยที่ปรึกษาการวิเคราะห์เศรษฐกิจภายใต้ความร่วมมือหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดระหว่างไทย-ญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 461.

²³ "ไก่สุกซีพีเอฟขายดี 'ญี่ปุ่น' ซื้อเพิ่ม 40%," โฟกัสเดย์ (8 ตุลาคม 2551): 8.

กล่าวคือ JTEPA ทำให้กลุ่มเจียวรนนท์มีความสามารถในการแข่งขันในตลาดญี่ปุ่น นักวิเคราะห์จากบริษัทหลักทรัพย์ไชรัส²⁴ วิเคราะห์ว่าบริษัทซึ่งอยู่ในกลุ่มอาหารและเกษตรแปรรูปที่น่าจะได้ประโยชน์จากความตกลงดังกล่าวได้แก่ บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัดมหาชน (CPF) บริษัทไทยยูเนี่ยน โฟรเซน โปรดักส์ จำกัด (มหาชน) หรือ TUF และบริษัทจีเอฟพีที จำกัด (มหาชน) หรือ GFPT เนื่องจากทั้ง 3 บริษัทเป็นผู้ส่งออกสินค้าอาหารและเกษตรรายใหญ่ โดยเชื่อว่าเมื่อ JTEPA เริ่มมีผลบังคับใช้จะช่วยให้ความสามารถในการแข่งขันของผู้ส่งออกทั้ง 3 รายดีขึ้น เนื่องจากจะสามารถขายได้ในราคาที่ถูกลงจากการปรับลดภาษีลงมา ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่แนวโน้มยอดขายจะปรับเพิ่มขึ้นในอนาคต ความตกลง JTEPA จึงส่งผลกระทบต่อผู้ส่งออกสินค้าเกษตร

ในกระบวนการผลิตของขั้นตอนการผลิตไก่ครบวงจรของ CPF นั้นประกอบด้วย โรงงานผลิตอาหารสัตว์ โรงงานฟักไข่ ฟาร์มเลี้ยงไก่ และโรงงานชำแหละและแปรรูปเนื้อไก่ นอกจากนี้ CPF ได้ใช้ระบบฟาร์มปิดมาใช้ในการเลี้ยงไก่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เนื่องจากสามารถควบคุมอัตราการเลี้ยงรอดและการโตได้อย่างสม่ำเสมอ ในทุกขั้นตอนได้มีการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ควบคุมการผลิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดต้นทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้นทุนแรงงานซึ่งมีแต่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ผลที่เกิดขึ้นทำให้คนงานเพียง 1 คน ดูแลไก่ได้ถึง 150,000 ตัว และยังสามารถควบคุมปัจจัยในการเลี้ยงได้อย่างแม่นยำ ทั้งอุณหภูมิ ความชื้น อาหารและอัตราการโต ด้วยเทคโนโลยีที่ CPF นำเข้ามาช่วยในการเลี้ยงไก่ จนสามารถตรวจสอบและติดตามข้อมูลการเลี้ยงของฟาร์มต่างๆ ได้โดยละเอียดผ่านทาง การสื่อสารผ่านดาวเทียม โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางมาที่ฟาร์ม และยังช่วยให้รู้ถึงต้นทุนการเลี้ยงได้ชนิดวันต่อวัน เพื่อให้คำนวณผลกำไร/ขาดทุนของการเลี้ยงแต่ละครั้งได้ทันที เมื่อเลี้ยงจนได้อายุและน้ำหนักตามที่กำหนดแล้ว ก็จะถูกจับส่งเข้าสู่โรงฆ่า ชำแหละและโรงงานแปรรูป ซึ่งมีการควบคุมขั้นตอนการผลิตตามมาตรฐานสากล จนออกมาเป็นสินค้าที่พร้อมส่งให้ลูกค้าหรือออกวางจำหน่ายในที่สุด²⁵

หลังจากการระบอบของไข้หวัดนก ระบบการเลี้ยงเช่นนี้ได้สร้างจุดแข็งที่สำคัญให้กับ CPF นอกเหนือไปจากการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนตามที่ตั้งใจไว้ นั่นคือความปลอดภัยของเนื้อไก่ที่เป็นสินค้าชั้นปลาย มีมาตรฐานตรงตามข้อกำหนดอาหารปลอดภัย การเตรียมการของ CPF อีกประการหนึ่งที่กลายมาเป็น “จุดแข็ง” ในเวลานี้โดยบังเอิญก็คือ การลงทุนสร้างโรงงานแปรรูปเพื่อผลิตไก่ปรุงสุก ซึ่งเริ่มต้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการปรับระบบการ

²⁴ บริษัทหลักทรัพย์ไชรัส, “JTEPA ส่งผลกระทบต่อผู้ส่งออกสินค้าเกษตร.” *โพสทูเดย์* (6 พฤศจิกายน 2550): 7.

²⁵ ณัฐวุฒิ หอมจิตต์, *The Way to be kitchen of the World* [ออนไลน์], 2548. แหล่งที่มา www.gotomana.com/news/details.aspx?id=29977

เลี้ยงมาเป็นระบบปิดทั้งหมดของ CPF นั่นเอง ทำให้ CPF เป็น 1 ใน 16 โรงงานที่ได้รับรองมาตรฐานทางสุขอนามัยสัตว์ของ MAFF²⁶ ทำให้ผ่านการตรวจสอบจากญี่ปุ่น เพราะมีกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานตามที่ญี่ปุ่นกำหนดทุกขั้นตอน

ความคิดผู้บริหารของกลุ่มเจียรวนนท์ในช่วงแรกก็นำกระบวนการแปรรูปและปรุงสุกอาหารเข้ามาใช้ นอกเหนือจากการขายเป็นผลิตภัณฑ์ไก่สด คือการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และหาตลาดที่ให้ผลกำไรมากกว่าตลาดไก่สดที่มีการแข่งขันสูงจากผู้ผลิตรายอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ CPF เริ่มลดสัดส่วนการส่งออกไก่สดแช่แข็งที่เดิมเคยเป็นผู้ส่งออกหมายเลข 1 ของไทยลง แต่ไปเพิ่มการส่งออกไก่ปรุงสุกมากขึ้นแทน และเมื่อใช้วัตถุดิบกระป๋อง ไก่สดของไทยไม่สามารถส่งออกได้เลย ผู้ผลิตที่มีความพร้อมในการผลิตไก่ปรุงสุกมากที่สุดจึงเป็นผู้ที่มีความได้เปรียบมากที่สุด ซึ่งก็คือ CPF นั่นเอง ซึ่งในเรื่องนี้อดิเรก ศรีประทักษ์ กรรมการผู้จัดการใหญ่ CPF ได้กล่าวไว้ว่า

"เราเคยเป็นผู้นำการส่งออกไก่สดมาตลอด 25 ปี แต่เรามองไปข้างหน้าแล้วเห็นว่าเราต้องการสร้างตลาดที่มีกำไรมากกว่า แต่มันทำยากกว่าและลงทุนมากกว่า ส่วนตลาดที่มีกำไรน้อยและมีความเสี่ยงสูงเราจะค่อยๆ ทิ้งไป จะเห็นว่ายอดส่งออกไก่สดของเราตกมาเป็นที่ 3 หรือ 4 ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา มันเป็นเรื่องความตั้งใจ แล้วก็ไม่ได้คิดล่วงหน้าด้วยว่าอยู่ดีๆ จะเกิดปัญหาใช้วัตถุดิบขึ้นมาไม่ได้คิด"

"ใช้วัตถุดิบทำให้คนกลัวที่จะบริโภคไก่ อันนี้เป็นวิกฤติที่เกิดขึ้น เราก็คิดว่าจะทำวิกฤติให้เป็นโอกาสได้อย่างไร วิธีการก็คือ ทำให้คนไม่กลัวไก่ ซี.พี. ไม่กลัวไก่ที่เราปรุงสุกลักษณะ ปรุงสุกให้ผู้บริโภค ถ้าเราสร้างโอกาสให้เร็วกว่าคู่แข่งของเรา เราก็น่าจะได้ตลาดส่วนนี้ไปก่อน"²⁷

ปัจจุบันผลผลิตเนื้อไก่แปรรูปแบบปรุงสุก มีกำลังการผลิตรวม 10,000 ตันต่อเดือน ผลิตเพื่อส่งออกไปยังประเทศคู่ค้าสำคัญ ทั้งญี่ปุ่นและสหภาพยุโรป และเตรียมจะส่งเข้าไปจำหน่ายในอเมริกาอีกไม่นานนี้ ปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนตลาดสินค้าไก่ปรุงสุกส่งออกนั้น นอกจากจะมีความปลอดภัยของอาหารแล้ว พฤติกรรมของผู้บริโภคในต่างประเทศที่นิยมอาหารปรุงสุกสำเร็จก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง

โดยสรุปแล้วสำหรับธุรกิจการส่งออกไก่ไปญี่ปุ่น เมื่อทำความเข้าใจส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นแล้วก็จะเห็นประโยชน์ต่อกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นมีมาตรการที่

²⁶ กรุงเทพธุรกิจ, ญี่ปุ่นไฟเขียว 16 โรงงานไก่ปรุงสุกไทย [ออนไลน์], 7 กันยายน 2548. แหล่งที่มา http://www.mfa.go.th/jtepa2/archives/news_458.html

²⁷ ณัฐวุฒิ หอมจิตต์, The Way to be kitchen of the World [ออนไลน์], 2548. แหล่งที่มา www.gotomana.com/news/details.aspx?id=29977

เข้มงวดในด้านความปลอดภัยของอาหาร โดยเฉพาะสถานการณ์ใช้วัตถุดิบที่ทำให้ญี่ปุ่นเปลี่ยน การนำเข้าไก่สดเป็นไก่ปรุงสุกที่ได้มาตรฐานแทนโดยเน้นเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็น สำคัญ และเป็นที่ยอมรับกันว่าสินค้าในเครือเจริญโภคภัณฑ์ได้รับการยอมรับทั้งจากในประเทศ และต่างประเทศว่ามีคุณภาพและความปลอดภัยสูง

4.1.2.2 สินค้ากุ้งแช่เย็น แช่แข็ง/กุ้งแปรรูป

กุ้งปรุงแต่งเป็นสินค้าอาหารสำคัญอันดับ 2 ที่ไทยส่งไปยังตลาดญี่ปุ่น ซึ่งบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร ได้มีการเลี้ยงกุ้งเพื่อป้อนให้กับโรงงานแปรรูปของบริษัทคือ บริษัทซีฟู้ด เอ็น เตอร์ไพรส์ จำกัด, บริษัทแกลง จำกัด, บริษัทตราดเพาะเลี้ยงกุ้ง จำกัด, บริษัทกรุงเทพเพาะเลี้ยงกุ้ง จำกัด (มหาชน), บริษัทสวีฟาร์มมิ่ง จำกัด และบริษัทจันทบุรีฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยใช้ลูกกุ้ง จากฟาร์มเพาะพันธุ์ลูกกุ้งและอาหารกุ้งของบริษัทเองในการเลี้ยง ซึ่งการจัดการฟาร์มเลี้ยงกุ้งนั้น บริษัทใช้วิชาการและเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อหาวิธีป้องกันโรคระบาดของกุ้ง รวมทั้งเป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม และเน้นการเลี้ยงแบบเทคโนโลยีชีวภาพ (Probiotic Farming) ที่หลีกเลี่ยงการใช้ยา และสารเคมี²⁸

อีกทั้งได้มีการส่งออกกุ้งสดแช่แข็งอันเป็นผลผลิตจากโรงงานแปรรูปไปยัง ต่างประเทศ ผ่านทางผู้นำเข้าในประเทศต่างๆ ซึ่งผลิตภัณฑ์หลักในธุรกิจอาหารคือ กุ้งปรุงสุกหรือ กุ้งปรุงสุก และผลิตภัณฑ์อาหารพร้อมรับประทานในรูปแบบสินค้าแช่เย็นและแช่แข็ง โดยจำหน่าย ภายใต้อตราสินค้าของลูกค้าหรือตราสินค้าของบริษัทในประเทศผ่านทางโมเดิร์นเทรด* เช่น ร้านค้า สะดวกซื้อ ฟู้ดส์เซอร์วิส หรือซีพี เฟรชมาร์ท เป็นต้น ซึ่งเป็นช่องทางจำหน่ายของบริษัทเองและ ส่งออกไปยังประเทศต่างๆผ่านทางผู้นำเข้าในต่างประเทศ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของบริษัทใน กระบวนการนี้ จะเน้นการแปรรูปกุ้งให้เป็นผลิตภัณฑ์อาหารทั้งในรูปแบบของอาหารกึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁸ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน, **ธุรกิจสัตว์น้ำ** [ออนไลน์], 2554. แหล่งที่มา http://www.cpfworldwide.com/cpd/th/page/about/aquaculture_business.aspx

* โมเดิร์นเทรด (Modern Trade) คือ ธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ที่มีรูปแบบการบริหารที่ทันสมัยแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ 1.ห้างสรรพสินค้า (Department Store) เช่น เซ็นทรัล เดอะมอลล์ 2. ซูเปอร์เซ็นเตอร์ (Supercenter) หรือไฮเปอร์ มาร์เก็ตหรือดิสคานต์สโตร์ เช่น บิ๊กซี เทสโก้โลตัส คาร์ฟูร์ 3.ซูเปอร์มาร์เก็ต (Supermarket) เช่น ท็อปส์ 4.ร้านค้าเงินสดและบริการ ตนเอง หรือแคชแอนด์แคร์รี่ (Cash & Carry) เช่น ห้างแม็คโคร 5.ร้านค้าเฉพาะอย่าง (Specialty Store)เช่น บูทส์ วัตสัน 6.ร้านค้า สะดวกซื้อหรือมินิมาร์ท (Convenience Store) เช่น เซเว่นอีเลฟเว่นหรือซีพี เฟรชมาร์ท 7.ร้านค้าประชันชนิดหรือแคตคิลเลอร์ (Category killer) เช่น พาวเวอร์บาย ออฟฟิศดีโป

สำเร็จรูปและอาหารสำเร็จรูปตามคำสั่งซื้อของลูกค้า โดยนำไปผสมเครื่องปรุงรส และทำให้สุก โดยผ่านขบวนการต้ม นึ่ง ทอด อบ ย่าง และอื่นๆ เช่น เกี้ยวกุ้ง กุ้งต้มสุก เป็นต้น²⁹

ประเทศที่นำเข้าหลัก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป ซึ่งนอกจากการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐานแล้ว บริษัทยังให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องความสะอาดและคุณภาพของสินค้า

ตารางที่ 7 เครื่อง CP ในการส่งออกกุ้งแช่เย็น แช่แข็ง/กุ้งแปรรูปญี่ปุ่น

เครื่อง CP กับส่วนแบ่งทางการตลาดในการส่งออกกุ้งไทยไปญี่ปุ่น ปี 2547-2552						
หน่วย: พันตัน						
	2547	2548	2549	2550	2551	2552
การส่งออกกุ้งทั้งหมดของ ไทยไปญี่ปุ่น	119,436	110,747	132,395	140,325	159,170	220,453
ปริมาณการส่งออกกุ้งของ เครื่อง CP ไปญี่ปุ่น	28,080	25,307	30,506	31,893	34,000	52,000
สัดส่วนการส่งออกกุ้งของ CP ไปญี่ปุ่น (%)	23.51	22.85	23.04	22.72	21.36	23.58

ที่มา : ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของสำนักลงทุนสัมพันธ์บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน และกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์

อดีตรอง ศิริประทีป กรรณการผู้จัดการใหญ่และประธานคณะผู้บริหารบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นผู้ส่งออกกุ้งรายใหญ่ที่สุดของไทย เปิดเผยว่า ภาวะการส่งออกกุ้งของบริษัทปีนี้เติบโตต่อเนื่องจากปี 2552 ที่ผ่านมา โดยการส่งออกกุ้งของบริษัทปี 2553 คาดว่าจะเป็นไปตามเป้าหมาย 52,000 ตัน จากปีก่อนที่ส่งออกได้ 34,000 ตัน หรือสูงขึ้นกว่า 53 % คิดเป็นมูลค่าส่งออกรวม 15,000 ล้านบาท จากปีก่อนที่มีมูลค่า 9,500 ล้านบาทหรือเพิ่มขึ้นกว่า 57% และมีแนวโน้มที่คำสั่งซื้อต่อเนื่อง โดยตลาดส่งออกกุ้งส่วนใหญ่ของ CPF ยังคงเป็นตลาดสหภาพยุโรป ซึ่งมีสัดส่วน 35% ญี่ปุ่น 30% และสหรัฐ 15-20% ที่เหลือเป็นตลาดในเอเชีย เช่น เกาหลี ออสเตรเลีย³⁰

²⁹ เรื่องเดียวกัน.

³⁰ กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, ซีพีเอฟชี้ส่งออกกุ้งออสเตรเลียทะลักถึงปีหน้า [ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/business/business>

ในส่วนของธุรกิจกุ้งของ CPF ใช้โมเดลเดียวกับธุรกิจครบวงจรจากไก่เนื้อเป็นต้นแบบ กลุ่มเจียร์วอนที่ได้เริ่มการลงทุนในธุรกิจกุ้งตั้งแต่ปี 2530 วัตถุประสงค์ในขณะนั้นก็เพื่อพัฒนาวิธีการเลี้ยงกุ้งออกจำหน่ายแพร่ต่อเกษตรกร โดยหวังผลจากการขายอาหารกุ้งเป็นหลัก หลังจากนั้นก็เริ่มขยายธุรกิจจนครบวงจร มีทั้งฟาร์มแม่พันธุ์ ฟาร์มเพาะ ฟักลูกกุ้ง ฟาร์มกุ้ง จนถึงโรงงานแปรรูป ในส่วนของกระบวนการผลิต CPF ได้นำระบบ integrate มาใช้ในธุรกิจกุ้งอย่างจริงจัง เนื่องจากสามารถแก้ปัญหาในเรื่องพันธุ์กุ้งได้แล้ว เมื่อรวมกับความพร้อมในการผลิตลูกกุ้ง อาหาร การส่งเสริมการเพาะเลี้ยงและกระบวนการแปรรูปที่เป็นไปตามมาตรฐานอาหารปลอดภัย ลูกค้าสามารถตรวจสอบผลิตภัณฑ์ย้อนหลังไปจนถึงต้นทางที่แม่พันธุ์กุ้งได้

“ต้นทุนของระบบ integrate มีประสิทธิภาพที่สุด แล้วก็ให้ความปลอดภัยที่ดีที่สุด สามารถตรวจย้อนหลังได้ แต่ทำยากเพราะจะต้องมีเทคโนโลยีหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง วันนี้ถ้าเรื่องกีดกันการค้าจบไป ประเทศไทยน่าจะเป็นศูนย์กลางผลิตกุ้งที่ดีที่สุดในโลก”³¹

อดิเรก ศรีประทักษ์ กรรมการผู้จัดการใหญ่และประธานคณะผู้บริหารบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร (CPF) กล่าว

การใช้ระบบ integrate ในธุรกิจกุ้งยังมีส่วนช่วยให้ต้นทุนการผลิตกุ้งลดต่ำลง ช่วยสร้างโอกาสในการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขึ้น ปัจจุบันอัตราการบริโภคกุ้งยังต่ำมากเมื่อเทียบกับอัตราการบริโภคเนื้อไก่ ดังนั้น หากสามารถผลิตกุ้งได้ในต้นทุนที่ต่ำลง CPF ก็หวังไว้ว่าจะช่วยให้อัตราการบริโภคกุ้งในตลาดต่างประเทศที่สำคัญเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัวได้ในระยะเวลาไม่กี่ปีนับจากนี้ ด้วยเหตุนี้ CPF จึงคาดว่าธุรกิจกุ้งจะเป็นสินค้าหลักอีกสินค้านอกจากไก่ที่จะสร้างอัตราการเติบโตให้กับบริษัทได้มากกว่าธุรกิจอื่น

การจะก้าวขึ้นเป็น “ครัวของโลก” ตามเป้าหมายที่กลุ่มเจียร์วอนท่างไว้นั้น การดำเนินงานในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่า แค่เพียงผลิตอาหารได้อย่างเดียวยังไม่พอ เพราะถ้าจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องสามารถผลิตสินค้าได้ตามที่ตลาดโลกต้องการอีกด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องปริมาณหรือคุณภาพในการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

พรศิลป์ แสงคำ ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ บริษัท แกล่ง จำกัด ซึ่งเป็นโรงงานแปรรูปกุ้ง 1 ใน 3 แห่งของ CPF ได้กล่าวว่า สินค้ากุ้งแปรรูปที่ตลาดแต่ละประเทศต้องการนั้นจะมีลักษณะและมาตรฐานที่แตกต่างกันออกไป โดยตลาดญี่ปุ่นจะเน้นในเรื่องหน้าตา สีสัมผัสและรสชาติของสินค้า รวมทั้งบรรจุภัณฑ์ต้องสวยงาม ขณะที่ตลาดยุโรปไม่เน้นในตัวสินค้ามากนัก แต่กลับให้

³¹ ญัฐวุฒิ หอมจิตต์, The Way to be kitchen of the World [ออนไลน์], 2548. แหล่งที่มา www.gotomana.com/news/details.aspx?id=29977

ความสำคัญที่กระบวนการผลิตที่จะต้องได้มาตรฐานตามที่กำหนดมากกว่า ส่วนตลาดอเมริกาจะเน้นที่ราคาสินค้าเป็นหลัก เป็นการผลิตที่เน้นปริมาณ³²

โดยสรุปแล้วธุรกิจกุ้งแช่เย็น แช่แข็ง/กุ้งแปรรูป เป็นธุรกิจหนึ่งที่เครือข่ายเกษตรกรที่มีศักยภาพในการผลิตและการส่งออกสูง รวมทั้งเป็นที่ต้องการของตลาดในต่างประเทศ โดยเฉพาะญี่ปุ่นที่มีการนำเข้ากุ้งจากไทยเป็นอันดับสองรองจากไต้หวันจึงสามารถกล่าวได้ว่าความตกลง JTEPA เป็นใบเบิกทางที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มธุรกิจนี้สามารถส่งออกสินค้าไปขายยังญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นโดยไม่มีอุปสรรคด้านภาษีนำเข้า ส่วนมาตรการสุขอนามัยที่เข้มงวดของญี่ปุ่นไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการส่งออกสินค้าของกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร เนื่องจากบริษัทมีความพร้อมในเทคโนโลยี และมีศักยภาพในการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสากล

4.1.2.3 สินค้าผลไม้

ญี่ปุ่นนำเข้าผลไม้ปีละเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีความต้องการผลไม้สดและผลไม้แปรรูปประมาณ 8-9 ล้านตันต่อปี โดย ร้อยละ 60 เป็นความต้องการของผลไม้สดและที่เหลือ ร้อยละ 40 เป็นความต้องการผลไม้แปรรูป การผลิตในประเทศสามารถป้อนสู่ตลาดได้ประมาณ ร้อยละ 70 ของความต้องการผลไม้สด สำหรับผลไม้แปรรูปมีการนำเข้าในปริมาณ ร้อยละ 80 ของความต้องการใช้ ผลไม้แปรรูปที่นำเข้าส่วนใหญ่เป็นน้ำผลไม้และผลไม้กระป๋อง³³

ญี่ปุ่นยังคงนำเข้าผลไม้ในราคาสูงต่อไป เนื่องจากการผลิตในประเทศมีต้นทุนสูงและ self sufficiency ratio ของผลไม้มีอัตราลดต่ำลงเหลือเพียง ร้อยละ 44 ไทยจึงเป็นประเทศสำคัญที่ส่งออกผลไม้มาญี่ปุ่น โดยเฉพาะไทยส่งออกผลไม้สดมายังญี่ปุ่นปริมาณ 3,800 ตัน มูลค่า 334.85 ล้านบาท หากรวมผลไม้แปรรูปการส่งออกของประเทศไทยมีปริมาณ 7,013 ตัน มูลค่า 642.69 ล้านบาท³⁴

ซี.พี.โดมอนด์ สตาร์ ซึ่งเป็นบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ เป็นผู้ได้สิทธิประโยชน์ในการส่งออกมังคุดไปยังตลาดญี่ปุ่น จนปัจจุบันกลายเป็นอันดับ 1 ในการส่งออกด้วยส่วนแบ่งทางการตลาด ร้อยละ 31 ของภาพรวมการส่งออกมังคุดไทยไปญี่ปุ่นกว่า 100 ตันต่อปี ขณะที่การส่งออกมะม่วงน้ำดอกไม้ไปญี่ปุ่นก็สามารถเพิ่มปริมาณการส่งออกจาก 140-150 ตัน ในปีในช่วงก่อนที่จะมีการลงนามความตกลง JTEPA หลังจากความตกลง JTEPA มีผลบังคับใช้ ยอดการ

³² เรื่องเดียวกัน.

³³ กองนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร, การส่งออก-ผลไม้ไปญี่ปุ่น (Exportation of Vegetables and Fruits to Japan) (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2549), หน้า 15.

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

ส่งออกเพิ่มขึ้นเป็น 240 ตัน ด้วยส่วนแบ่งทางการตลาดที่ ร้อยละ 13-14 ของภาพรวมการส่งออก มะม่วงไปญี่ปุ่นกว่า 1,200 ตันต่อปี³⁵

กลยุทธ์หนึ่งที่ ซี.พี.โดมอนด์ สตาร์ ใช้คือการร่วมทุนกับผู้ค้าผลไม้รายใหญ่ใน ญี่ปุ่นอย่างบริษัทโดมอนด์ สตาร์ คอร์ปอเรชั่น บริษัทสัญชาติญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้ค้าผลไม้รายใหญ่ ที่สุดในญี่ปุ่น มีส่วนแบ่งการตลาดมากกว่า ร้อยละ 50 โดมอนด์ สตาร์ คอร์ปอเรชั่น ยังเป็นตลาด ทำมะละกอฮาวาย มะม่วงพันธุ์คาราบาวจากฟิลิปปินส์ และมะม่วงจากออสเตรเลีย เพื่อบุกตลาด ญี่ปุ่นโดยเฉพาะ ในการก่อตั้งบริษัท ซี.พี. โดมอนด์ สตาร์ของเครือเจริญโภคภัณฑ์มีสัดส่วนถือหุ้น ร้อยละ 51 ส่วนโดมอนด์ สตาร์ คอร์ปอเรชั่น มีสัดส่วนถือหุ้นร้อยละ 49 ปัจจุบันมีทุนจดทะเบียน 40 ล้านบาท

นอกจากบริษัทโดมอนด์ สตาร์ คอร์ปอเรชั่น จะช่วยกระจายตลาดผลไม้ โดยเฉพาะมะม่วงและมังคุดให้กับ CP แล้ว บริษัทแห่งนี้ยังได้ถ่ายทอดเทคโนโลยีเครื่องสแกนเนื้อ ในมังคุดว่ามีปัญหาเนื้อแก้ว ยางไหลหรือไม่ ซึ่งถือเป็นเครื่องแรกและเครื่องเดียวที่ CP นำมาใช้ใน ไทยโดยนำมาใช้ในโรงงานที่ อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี ทั้งนี้โดมอนด์ สตาร์ คอร์ปอเรชั่น ยังได้พร้อม ถ่ายทอดพฤติกรรมกรรมการบริโภคของชาวญี่ปุ่นให้กับทางกลุ่ม CP อีกด้วยซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่าง มากในผลผลิตสินค้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคในญี่ปุ่น

เกรียงไกร วัฒนาสว่าง ผู้จัดการทั่วไปบริษัทเจริญโภคภัณฑ์เมล็ดพันธุ์ บริษัทแม่ ของซี.พี. โดมอนด์ สตาร์ ยังเชื่อมั่นว่าในปี 2552 จะเป็นปีแรกที่ ซี.พี. โดมอนด์ สตาร์ จะสามารถ เปิดตลาดส้มโอพันธุ์ทองดีในญี่ปุ่น นอกเหนือจากมะม่วงและมังคุด หลังจากที่ผ่านมาได้มีการส่งออก ส้มโอไปยังจีนตลาดเดียวผ่านบริษัทสหเจริญเอ็นเตอร์ไพรซ์ ซึ่งเป็นบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์

จะเห็นได้ว่าสำหรับธุรกิจผลไม้ของ CP แล้ว ส้มโอคือผลไม้ที่ทำรายได้หลักจาก การส่งออกได้มากกว่า ร้อยละ 50 โดยมีเป้าหมายในปี 2552 ที่ผลผลิตส้มโอของ CP จะมีปริมาณ สูงถึง 1 ล้านลูก การส่งออกส้มโอไปญี่ปุ่นผ่านบริษัทโดมอนด์ สตาร์ คอร์ปอเรชั่น จึงเป็นหนทาง หนึ่งในการระบายผลผลิตของบริษัทออกไปยังตลาดในต่างประเทศ ซึ่งในที่สุดแล้ว CP ก็สามารถ ส่งออกส้มโอไปยังญี่ปุ่นได้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้³⁶

นอกจากนี้ภายในปี 2556 ธนินท์ เจียรวนนท์ ได้วางแผนที่จะเพิ่มผลผลิตส้มโอ เป็น 6 ล้านลูก โดยให้นโยบายว่าจะต้องระบายส้มโอด้วยการส่งออกและขายในประเทศให้หมด โดยได้ชูนโยบาย “Fresh From Farm” ในการส่งออกผลไม้ของ CP ภายใต้แบรนด์ “DS” ในตลาด

³⁵ “ซี.พี.โดมอนด์ สตาร์ กลยุทธ์บุกตลาดผลไม้ ‘ญี่ปุ่น’,” News Clipping (13-19 มิถุนายน 2551): 2.

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

ญี่ปุ่น และแบรนด์ “CP Fruit” ในตลาดจีนและตลาดอื่นๆ นอกจากนี้ธนิษฐ์ยังให้ความสำคัญในการแก้ไขจุดอ่อนของผลไม้ ที่เน่าเสียง่าย และการพยายามรักษาคุณภาพในผลผลิตไว้ให้นานที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม เห็นได้จากคำกล่าวของธนิษฐ์ ที่กล่าวว่า

“ผลภายนอกต้องดูสวย เนื้อในต้องมีคุณภาพ” นั่นคือสิ่งที่ผู้บริโภคต่างชาติคำนึงถึงเป็นอันดับแรกมากกว่าเรื่องของ “ราคา” ผู้บริโภคต่างชาติยังนิยมซื้อผลไม้เป็น “ผล” มากกว่าซื้อเป็นจำนวนมาก³⁷

ด้านบรรหาร วิสมิตะนันท์ ผู้จัดการทั่วไปซี.พี.โดมอนต์ สตาร์ ได้กล่าวถึงขั้นตอนการส่งออกผลไม้ว่า มังคุดที่จะส่งออกนั้นต้องผ่านกระบวนการคัดเกรดอีกครั้ง ก่อนนำไปผ่านกระบวนการจุ่มน้ำร้อน อบไอน้ำ แล้วถึงจะนำไปบรรจุลงกล่องและเก็บไว้ในห้องเย็นเพื่อเตรียมการส่งออก ในขณะที่กระบวนการจัดซื้อมังคุดเพื่อส่งออกไปตลาดญี่ปุ่นนั้น จะต้องเป็นมังคุดผิวมันมีลายไม่เกินร้อยละ 5 มีขนาดน้ำหนัก 76 กรัมขึ้นไป ไม่เป็นเนื้อแก้วยางไหลในผล ในขณะที่ช่วงผลกليبเลี้ยงต้องสมบูรณ์ สีสรรวมชาติ และเก็บเกี่ยวในระยะ 3-4 (เรียกว่าระยะสายเลือด) นอกจากนี้ในขั้นตอนของการรับซื้อ จะต้องนำมังคุดมาลายน้ำ โดยจะรับซื้อเฉพาะมังคุดที่ลายน้ำ เพื่อให้แน่ใจว่าโครงสร้างของเนื้อในมังคุดแน่น ไม่มีช่องว่างของอากาศ เพราะหากเปอร์เซ็นต์ของน้ำที่ผิวมังคุดมีมาก เมื่อไปอบไอน้ำจะทำให้เนื้อในแตก เมื่อได้มังคุดมาแล้วจะต้องนำมาผ่านกระบวนการคัดเกรด นำไปเป่าด้วยความร้อน อบไอน้ำ (เพื่อไล่แมลง) บรรจุลงกล่อง เก็บเข้าห้องเย็น เพื่อเตรียมการส่งออก

โดยสรุปแล้วการทำความเข้าใจ JTEPA ได้ส่งผลให้ธุรกิจผักและผลไม้ของกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ ได้รับโอกาสและสิทธิประโยชน์ในการเปิดตลาดสินค้าผลไม้ในญี่ปุ่น หลังจาก CP ได้บุกตลาดจีนมาแล้ว ซึ่งสินค้าผลไม้ของ CP ก็เป็นสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐานสูง เช่นเดียวกับสินค้าไก่และสินค้ากุ้ง ทำให้ไม่มีอุปสรรคในมาตรการสุขอนามัยที่เข้มงวดของญี่ปุ่น

4.1.2.4 การสร้างแบรนด์ CP ในตลาดญี่ปุ่น

การรวมกิจการอาหารของเครือเจริญโภคภัณฑ์เข้ามาเป็นบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) หรือ CPF นอกจากจะเป็นการสร้างความสำเร็จของ CP ในธุรกิจของกลุ่มเจียรอนท์แล้ว ยังเป็นการประกาศเป้าหมายที่จะก้าวขึ้นเป็น “ครัวของโลก” หรือ Kitchen of the world อีกด้วย ซึ่งเป้าหมายนี้ได้สอดคล้องกับโครงการส่งเสริมการค้าและการลงทุนเพื่อ “ครัวไทยสู่โลก” (Trade and Investment Promotion for “Kitchen of the World” Project) ที่รัฐบาลสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ได้ชูเรื่องนี้เป็นประเด็นสำคัญ จึงนับเป็นโอกาสอันดีที่กลุ่มธุรกิจนี้จะได้รับประโยชน์

³⁷ เรื่องเดียวกัน.

เพิ่มขึ้นจากความตกลง JTEPA จากความมุ่งมั่นที่จะก้าวขึ้นเป็นครัวของโลก จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างแบรนด์ให้กับผลิตภัณฑ์ของ CPF อย่างจริงจังด้วยการทุ่มงบประมาณถึง 200 ล้านบาท โดยได้กำหนดเป็นนโยบาย “Singular Brand” นั้นหมายถึงต่อไปนี่สินค้าของ CPF จะทำการตลาดภายใต้แบรนด์ “CP” ความมั่นใจของ CPF ที่สะท้อนออกมาเป็นเป้าหมายนี้มีที่มาจากความสำเร็จในโมเดลธุรกิจอาหารครบวงจร (Vertical Integration) ที่เริ่มตั้งแต่การเป็นผู้ผลิตอาหารสัตว์ ฟอ์ฟันท์แม่พันธุ์ ฟาร์มเลี้ยง ไปจนถึงโรงฆ่าชำแหละและโรงงานแปรรูป ซึ่งเห็นได้เป็นรูปธรรมและมีความชัดเจนอย่างมากในธุรกิจไก่เนื้อและกุ้ง รวมทั้งธุรกิจพืชครบวงจรที่ครอบคลุมทุกขั้นตอนในการผลิต จากโมเดลนี้ทำให้ CPF สร้างรายได้จากทุกขั้นตอนในกระบวนการผลิต

และจากความเคลื่อนไหวของ CPF ในการร่วมลงทุนกับ โยนิควิ คอรัปอเรชั่น บริษัทผู้ประกอบการผลิตและแปรรูปเนื้อสัตว์รายใหญ่ในญี่ปุ่น ด้วยการจัดตั้งบริษัท CP-Yonekyu นั้นก็เป็นการตอกย้ำเป้าหมายที่จะก้าวขึ้นเป็น “ครัวของโลก” ซึ่งตลาดในต่างประเทศที่ CPF เข้าไปลงทุนนั้นไม่ได้มีแค่เฉพาะในญี่ปุ่น เพราะในปัจจุบัน CPF มีสาขาอยู่ใน 12 ประเทศ³⁸ ได้แก่ ญี่ปุ่น, เกาหลี, สิงคโปร์, สาธารณรัฐอาหรับเอมิเรตส์ (ดูไบ), แอฟริกาใต้, อังกฤษ, เบลเยียม, เยอรมนี, ฝรั่งเศส, อิตาลี, สวิตเซอร์แลนด์และสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นจุดกระจายสินค้าของบริษัท โดยจะมีการขยายในกลุ่มประเทศยุโรปเพิ่มขึ้น

โครงการส่งเสริมการค้าและการลงทุนเพื่อ “ครัวไทยสู่ครัวโลก” ของความตกลง JTEPA นี้จะช่วยในการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้กับกลุ่มธุรกิจของเจียรวนนท์ ที่ต้องการส่งออกสินค้าไปยังตลาดโลก ซึ่งช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาช่องทางกระจายสินค้าให้กับผลิตภัณฑ์อาหารไทย กล่าวคือเป้าหมายที่จะก้าวขึ้นเป็น “ครัวของโลก” ของกลุ่มเจียรวนนท์นั้นได้รับการสนับสนุนเต็มที่จากภาครัฐ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ในขณะนั้น โดยสรุปแล้วการทำ ความตกลง JTEPA นี้เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนนี้สามารถส่งออกสินค้าอาหารรวมทั้งการเข้าไปจัดตั้งธุรกิจของกลุ่มเจียรวนนท์ในญี่ปุ่นได้อย่างสะดวก เป็นการลดอุปสรรคทางการค้า เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมการตลาดของภาคการเกษตรโดยเฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมอาหาร ด้วยการส่งเสริมให้มีการตั้งศูนย์กระจายสินค้าอาหารไทยและแฟรนไชส์อาหารไทย และร้านอาหารไทยในญี่ปุ่นตามยุทธศาสตร์ภายใต้กรอบของความตกลง JTEPA

38

ณัฐวุฒิ หอมจิตต์, The Way to be kitchen of the World [ออนไลน์], 2548. แหล่งที่มา www.gotomana

จากข้อมูลที่ถูกวิจัยได้วิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ที่กลุ่มเกษตรกรจะได้รับจากความตกลง JTEPA ที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า จากผลประโยชน์ทั้งหมดที่กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับจากความตกลงนี้ ชี้ให้เห็นว่าจากการที่กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อม เทคโนโลยีและศักยภาพในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐานสูงจนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรได้รับประโยชน์อย่างมากในด้านการเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารจากความตกลง JTEPA เนื่องจากเป็นไปตามตรรกะของระบบทุนนิยมที่จะนำมาสู่การผูกขาดนายทุนรายใหญ่ และจากความสัมพันธ์ส่วนตัวที่กลุ่มเกษตรกรที่มีต่อรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ โดยมีบุคคลใกล้ชิดดำรงตำแหน่งในรัฐบาลด้วยแล้วนั้น กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กลุ่มเกษตรกรได้รับประโยชน์จากความตกลง JTEPA ได้อย่างเต็มที่ให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ด้านการค้าที่สร้างรายได้อย่างมหาศาลให้กับกลุ่มธุรกิจนี้

4.2 การทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกร

กรีกโบราณมีแนวคิดทางด้านจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานทางสังคมที่ว่า “อะไรที่ดีสำหรับตัวเองย่อมจะต้องดีสำหรับสังคมด้วย”³⁹ ดังนั้นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลกับสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมจึงควรมีความสอดคล้องต่อกัน พฤติกรรมหรือการกระทำใดๆที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองควรจะมีการประสานกลมกลืนไปกับประโยชน์ต่อสังคมในขณะเดียวกัน

การทับซ้อนของผลประโยชน์ของบุคคลที่มี 2 สถานะหรือมากกว่าในเวลาเดียวกันในตำแหน่งสาธารณะ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดี และตำแหน่งในบริษัทเอกชน ซึ่งบุคคลดังกล่าวอาจมีความโน้มเอียงในการใช้อำนาจและตำแหน่งสาธารณะหาประโยชน์ส่วนตัวหรือแสวงหาประโยชน์ให้กลุ่มพวกพ้องของตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมได้โดยง่าย ซึ่งมักพบเห็นกันเสมอคือ รายได้ซึ่งมาจากการที่นักการเมืองและพวกพ้องได้ที่รับโอกาสในการตั้งราคาสินค้าหรือบริการซึ่งพวกเขาทำการผลิตอยู่ในราคาสูงเนื่องจากเป็นธุรกิจผูกขาดหรือกึ่งผูกขาดที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ”⁴⁰ หรือผลกำไรอัตราสูงที่โยงกับภาวะการผูกขาดทางตลาด โดยเฉพาะบทบาทของกลุ่มธุรกิจต่อการเมืองร่วมสมัย แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนจึงเป็นการแยกผลประโยชน์ส่วนตัวออกจากผลประโยชน์ของสาธารณชน อีกทั้งยังเป็นหลักที่สร้าง

³⁹ อีริกทอร์ เสรีรังสรรค์, นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2549) หน้า 107.

⁴⁰ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “คอร์รัปชันสองรูปแบบ,” ใน ธรรมภิบาลกับคอร์รัปชันในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวชิรธรรม, 2546), หน้า 161-163.

ขึ้นมาเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะปฏิบัติหน้าที่ของตนในทางการเมืองได้อย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริง การแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างบุคคลกับบุคคลและสำหรับกลุ่มผลประโยชน์อันหลากหลายกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกสังคม สังคมใดที่ไม่สามารถสร้างดุลยภาพภายในสังคมระหว่างกลุ่มต่างๆ สังคมนั้นย่อมมีโอกาสล่มสลายได้ เพราะต่างฝ่ายต่างเห็นแต่ผลประโยชน์ส่วนตนมากเกินไป ดังนั้นเมื่อโลกแห่งความเป็นจริงเป็นโลกแห่งความขัดแย้งระหว่างบุคคลและกลุ่มผลประโยชน์ ผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองคือ ผู้ที่เข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อแบ่งปันจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม จึงจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ประสานผลประโยชน์ของความขัดแย้งเหล่านั้น และเป็นการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมมากกว่าที่จะทำหน้าที่เพื่อตัวเองหรือกลุ่มของตน

แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) สามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจการกำหนดนโยบาย JTEPA ของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณในประเด็นการทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจระหว่างผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ของกลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทยว่าเป็นการทุจริตเชิงนโยบาย (policy-based corruption) โดยการศึกษาในครั้งนี้นี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาภาคการเกษตรในส่วนของอุตสาหกรรมอาหารที่มีกลุ่มเจียร์วอนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนหลักของพรรคไทยรักไทย และมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากความตกลงนี้ กล่าวคือถึงแม้รัฐบาลจะพยายามนำเสนอว่านโยบาย JTEPA ที่จัดทำขึ้นนี้ได้มุ่งเน้นผลประโยชน์ของสาธารณะที่จะได้รับจากการจัดทำความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้ประกอบไปด้วยกลุ่มทุนผูกขาดที่เข้ามามีอำนาจในการบริหารประเทศ ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญ จึงมีความเป็นไปได้ว่าในกระบวนการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย (Policy) ต่างๆย่อมสะท้อนผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเป็นสำคัญ ดังนั้นในข้อความตกลงต่างๆของนโยบาย JTEPA นั้น รัฐบาลซึ่งเป็นกลุ่มทุนผูกขาดมีแนวโน้มที่จะได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินนโยบายนี้ด้วยการออกกฎหมายหรือการดำเนินนโยบายที่เอื้อประโยชน์กับกลุ่มตนหรือพวกพ้องโดยละเลยผลกระทบที่จะตกอยู่กับประเทศชาติในระยะยาว ซึ่งเป็นการคอร์รัปชันทางอ้อมที่กฎหมายยังครอบคลุมไปไม่ถึง ทำให้ผลที่ออกมาคือนโยบายหรือมาตรการที่ให้ผลประโยชน์กับบริษัทธุรกิจเอกชนบางรายบางกลุ่มแต่สังคมโดยรวมเสียประโยชน์

จากการที่รัฐบาลชุดนี้มีทั้งอำนาจ เงินทุน และความรู้ความสามารถด้านการจัดการ พวกเขาได้เปลี่ยนแปลงวิธีการทุจริตคอร์รัปชันรูปแบบเก่าซึ่งประชาชนอาจเห็นหรือตรวจสอบได้ง่ายไปเป็นการดำเนินนโยบายและโครงการเศรษฐกิจขนาดใหญ่และการออกกฎหมายต่างๆที่เอื้อประโยชน์กับธุรกิจของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งเป็นวิธีการหาผลประโยชน์ในรูปแบบที่มีความ

ซับซ้อนและซ่อนเร้นมากขึ้น ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยากที่จะตามทันและก่อให้เกิดปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนขึ้นมา

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการสูญเสียผลประโยชน์ของสาธารณะในการจัดทำความตกลง JTEPA ในบทที่ 2 นั้นก็ช่วยชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่ากลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ซึ่งก็คือกลุ่มเจียรวนนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนในรัฐบาลจะเป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์อย่างมากในความตกลง JTEPA ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์แล้วประโยชน์ที่ได้รับนี้ต้องแลกมาด้วยผลประโยชน์ของสาธารณะที่สูญเสียไปจากความตกลงนี้ ไม่ว่าจะเป็น **เรื่องสินค้าข้าว** ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ของไทยที่เป็นชาวนาไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ เพราะการทำความตกลงกับญี่ปุ่นถือว่าเป็นโอกาสเดียวที่เกษตรกรไทยโดยเฉพาะชาวนาซึ่งมีส่วนถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนเกษตรกรทั้งหมดจะได้รับประโยชน์ แต่การเจรจากับญี่ปุ่นนั้นกลับไม่ประสบผลสำเร็จในการต่อรองให้ญี่ปุ่นเปิดตลาดข้าวให้แก่ไทยแต่ประการใด เนื่องมาจากภาคการเมืองซึ่งก็คือพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยอมที่จะถอนสินค้าข้าวออกจากการเจรจาเพื่อให้ญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดสินค้าประเภทกุ้ง ไข่ และอาหารแปรรูปให้กับไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับที่ได้รับผลประโยชน์ของกลุ่มเจียรวนนท์ ซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในภาคการเกษตรนั่นเอง ส่วน**เรื่องขยะพิษ** ที่มีการเปิดโอกาสให้มีการนำเข้าขยะอันตรายจากญี่ปุ่นเข้ามาในไทยในรูปของสินค้า และทำให้เป็นเรื่องที่ถูกต้องตามกฎหมายในกรอบความตกลง JTEPA ซึ่งไทยไม่สามารถที่จะห้ามการค้าขายรายการสินค้าต่างๆเหล่านี้ได้ เพราะจะกลายเป็นการกระทบการคุ้มครองการลงทุนและกระทบกับสิทธิของผู้ประกอบการของญี่ปุ่น ในขณะเดียวกันข้อตกลงเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการ**จดสิทธิบัตรจุลชีพ**ตามธรรมชาติในมาตรา 130(3) นั้นเป็นข้อตกลงที่มากเกินไปกว่าข้อตกลงในองค์การการค้าโลก (WTO)⁴¹ ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลชี้แจงว่ามีเนื้อหาสอดคล้องกับความตกลงที่มีอยู่แล้วในองค์การการค้าโลกหรือขยายความตกลงที่มีอยู่แล้วในองค์การการค้าโลกเล็กน้อย ซึ่งจากการศึกษาเพิ่มเติมของผู้วิจัยในทั้ง 3 ประเด็นข้างต้นรวมทั้งภายหลังจากที่กลุ่ม FTA Watch ซึ่งเป็นภาคประชาชนได้เข้ามาวิเคราะห์ตรวจสอบแล้วก็พบว่าสิ่งที่รัฐบาลนำเสนอไม่น่าจะเป็นความจริงตามที่ได้วิเคราะห์ไปแล้ว

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นข้อแลกเปลี่ยนที่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งสภาพแวดล้อม สุขภาพ และอาชีพของประชาชนคนไทย และก่อให้เกิดผลกระทบต่อเกษตรกรและทรัพยากรชีวภาพในประเทศ โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีรายได้น้อยอาจถูกเรียกเก็บค่าสิทธิบัตรใน

⁴¹ กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, **วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น**

ราคาแพง หากพบว่าสัตว์ พืช หรือสารสกัดจากสัตว์หรือพืช ที่เกษตรกรครอบครองอยู่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรที่ญี่ปุ่นจดไว้

ส่วนในเรื่องมาตรการสุขอนามัยที่เป็นอุปสรรคด้านการค้าของเกษตรกรหรือผู้ประกอบการรายย่อยนั้น ในประเด็นนี้นายอานนท์ นนทรี⁴² นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการด้านการเกษตรญี่ปุ่น เจ้าหน้าที่สำนักงานการเกษตรและสำนักเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ผู้ประกอบการรายย่อยมักประสบปัญหาการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารเนื่องจากญี่ปุ่นมีมาตรการความปลอดภัยอาหารที่เข้มงวดมากจนเป็นอุปสรรคด้านการค้า โดยเฉพาะปัญหาสารตกค้างในสินค้าปศุสัตว์ สินค้าประมง และสินค้าพืชผัก โดยทางญี่ปุ่นจะมีเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบคุณภาพของสินค้าและออกใบรับรอง (certificate) ให้จึงจะสามารถส่งสินค้าออกไปยังญี่ปุ่นได้ ซึ่งที่ผ่านมาจะภาคธุรกิจขนาดใหญ่ที่ได้รับการยอมรับจากญี่ปุ่น ส่วนภาคธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ยังมีอีกจำนวนมากที่ยังไม่เข้าระบบมาตรฐานของญี่ปุ่น ทำให้ภาคธุรกิจเหล่านี้ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ในการส่งออกในรอบของ JTEPA เท่าที่ควร

ในปัจจุบันความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Safety) เช่น คุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง กระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงที่ถูกสุขอนามัย กระบวนการดูแลรักษาผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว เป็นต้น ซึ่งประเด็นนี้ได้มีการกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาแล้วอย่างญี่ปุ่น แต่ในประเทศไทยด้านการผลิตยังมีการใช้ปัจจัยการผลิตและสารเคมีต้องห้าม (Wrong use) ทั้งจากการขาดความรู้ หรือรู้แต่ขาดความตระหนักเนื่องจากต้องการใช้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต รวมทั้งขาดแรงจูงใจในการเข้าสู่ระบบฟาร์มมาตรฐานสากล (GAP, CoC เป็นต้น) เนื่องจากไม่มีความแตกต่างในราคา ผลผลิตในขณะฟาร์มมาตรฐานปฏิบัติยากกว่า⁴³ ส่วนด้านโรงงานก็ยังมีโรงงานจำนวนมากที่ยังไม่เข้าระบบมาตรฐานสากลโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงงานขนาดกลางและขนาดเล็ก (SMEs) กล่าวคือกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์ก็จะกระจุกตัวเฉพาะกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีที่ที่มีความพร้อมและศักยภาพในการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก เกษตรกรส่วนใหญ่และผู้ประกอบการรายย่อยกลับไม่ได้รับประโยชน์จากความ

⁴² สัมภาษณ์ อานนท์ นนทรี, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ เจ้าหน้าที่สำนักงานการเกษตรและสำนักเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 23 มิถุนายน 2553.

⁴³ แผนกอารักขาพืชแห่งประเทศไทย, แผนยุทธศาสตร์ความปลอดภัย ด้านอาหารของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2547-2551 (Food Safety) [ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา www.bayercropscience.co.th/foodsafety/fst_plan.php [2554, มกราคม 9]

ตกลงนี้ เนื่องจากไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเข้าไปแข่งขันในตลาดต่างประเทศได้ โดยเฉพาะญี่ปุ่น ซึ่งมีมาตรการทางการค้าและมาตรการความปลอดภัยสุขอนามัยอาหารที่เข้มงวดมาก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถวิเคราะห์ได้ว่ากลุ่มเจียร์วอนท์ เป็นกลุ่มธุรกิจ เอกชนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อม และมีศักยภาพของตัวเองในการส่งออกสินค้าในอุตสาหกรรม เกษตรไปยังญี่ปุ่น แต่ทั้งนี้จากอำนาจในภาครัฐที่กลุ่มเจียร์วอนท์มีอยู่ในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ นั้น ได้กลายเป็นโอกาสสำคัญในการเอื้อประโยชน์ทางการค้าในความตกลง JTEPA ให้กับกลุ่มนี้ จากการขอแลกเปลี่ยนที่ภาคการเมืองเข้ามาดำเนินการเพื่อสะท้อนผลประโยชน์ของกลุ่มทุนใน รัฐบาลเป็นสำคัญนั้น เป็นการแลกเปลี่ยนที่ “ได้ไม่คุ้มเสีย” เนื่องจากผลเสียที่เกิดขึ้นต่อสาธารณะ เพื่อแลกกับผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจเพียงบางกลุ่มนั้น เป็นความสูญเสียที่ไม่สามารถวัดค่า ออกมาเป็นตัวเลขได้เหมือนกับการเสียประโยชน์ทางการค้า การจัดทำความตกลงของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ในครั้งนี้จึงสะท้อนผลประโยชน์ของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ด้านเกษตรมากกว่าที่จะ ปกป้องผลประโยชน์หรือปกป้องความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ

4.3 สรุปท้ายบทที่ 4

จากการศึกษาพบว่าผลประโยชน์ส่วนตัวที่กลุ่มเจียร์วอนท์ จะได้รับจากการทำ ความตกลง JTEPA นี้คือ การส่งออกสินค้าที่เป็นธุรกิจหลักของบริษัทรวมทั้งโอกาสในการสร้าง แปรนด์ของธุรกิจให้เป็นที่รู้จักและยอมรับในญี่ปุ่น โดยสามารถจำแนกผลประโยชน์ที่กลุ่ม เจียร์วอนท์ได้รับดังนี้ **หนึ่ง** การส่งออกไก่สดแช่เย็น แช่แข็ง/ไก่ปรุงสุก **สอง** การส่งออกสินค้ากุ้งแช่ เย็น แช่แข็ง/กุ้งแปรรูป **สาม** การส่งออกผลไม้ และ **สี่** การสร้างแบรนด์ CP ในตลาดญี่ปุ่น ซึ่ง ทั้งหมดนี้จะทำรายได้มหาศาลให้กับกลุ่มเจียร์วอนท์ ผลประโยชน์ที่กลุ่มนี้ได้รับนั้นมาจากการ อาศัยช่องว่างทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนเข้ามาบริหารประเทศ และเข้าไปมีส่วนร่วมใน การดำเนินการกำหนดนโยบายต่างๆให้เอื้อต่อผลประโยชน์ของตนเองหรือพวกพ้องเป็นสำคัญ โดยไม่ได้คำนึงถึงความเสียหายและการสูญเสียผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับสาธารณะ

ความตกลง JTEPA นั้นมียุทธศาสตร์มุ่งเน้นการส่งออกของภาคเกษตรเป็นหลัก แต่เกษตรกรไทยโดยเฉพาะชาวนากลับไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ เนื่องมาจากการที่ภาค การเมืองยอมยกเลิกลิทธิในการส่งออกสินค้าข้าวเพื่อแลกกับการส่งออกสินค้าไก่ กุ้งและอาหาร แปรรูป ที่มีเพียงเฉพาะบางกลุ่มธุรกิจที่ได้ประโยชน์ รวมทั้งเรื่องการเปิดโอกาสในข้อความตกลง JTEPA ที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถเคลื่อนย้ายขยะพิษหรือของเสียอันตรายเข้ามาในไทยได้นั้น หรือใน ประเด็นเรื่องการจัดสิทธิบัตรจุลชีพ ที่เป็นการเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่นสามารถเข้ามาเป็นเจ้าของ

สารพันธุกรรมที่มีถิ่นกำเนิดในไทย ประเด็นต่างๆเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อและสร้างความเสียหายให้แก่สาธารณะซึ่งเป็นความสูญเสียที่ไม่สามารถประเมินค่าได้เลย

กลุ่มเจียร์วอนท์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมทั้งเทคโนโลยี ศักยภาพ และโดยเฉพาะอำนาจในภาครัฐนั้น จากทั้งหมดที่กล่าวมาถือเป็นความได้เปรียบในการสร้างโอกาสสำคัญเพื่อการส่งออกสินค้าในธุรกิจของตนเองไปยังญี่ปุ่น ในขณะที่เกษตรกรหรือผู้ประกอบการรายย่อยกลับไม่ได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้ ด้วยการดำเนินการของภาคการเมืองที่มุ่งเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นหลัก โดยละเลยถึงผลประโยชน์หรือความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับส่วนรวมเป็นสำคัญ กล่าวคือถึงแม้ตรรกะของทุนนิยมจะนำมาสู่การผูกขาดนายทุนรายใหญ่ ซึ่งทำให้นายทุนรายใหญ่ได้เปรียบนายทุนรายย่อยอยู่แล้วนั้น แต่การที่รัฐบาลพ.ต.ท. ทักษิณเข้ามาบิดเบือนกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ไหลบ่าเข้ามาผ่านอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ด้วยการฉกฉวยผลประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนนั้นทำให้การแข่งขันในตลาดเสรีไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความนำ

การศึกษาผลประโยชน์ทับซ้อนภายในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นในบทที่ผ่านมา สามารถนำมาสรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และให้ข้อเสนอแนะ ได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากคำถามในการวิจัยที่ว่า นโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) ที่จัดทำขึ้นในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียรวนนท์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ อย่างไร และความสัมพันธ์ดังกล่าวนำมาซึ่งผลประโยชน์ทับซ้อนในความ ตกลง JTEPA อย่างไรบ้างของกลุ่มนี้ โดยจะพิจารณาภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารที่กลุ่มเจียรวนนท์ได้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากความตกลงนี้ จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

นโยบายการจัดทำความตกลง JTEPA นับเป็นนโยบายเชิงรุกอย่างหนึ่งของนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งการเจรจาเขตการค้าเสรีกับนานาประเทศนั้น มีสาเหตุมาจากความล่าช้าในการเจรจาในองค์การการค้าโลก (WTO) ทำให้การเจรจาระดับทวิภาคีได้รับความสนใจมากขึ้น และประกอบกับความล้มเหลวในการเจรจาขององค์การการค้าโลกในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะความล้มเหลวในการเจรจาการค้าที่ซีแอตเทิล ค.ศ.1999 จวบจนการประชุมที่แคนคูนในในปี ค.ศ.2003 และเมื่อรวมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่นอกจากจะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในเอเชียแล้ว ยังก้าวเข้ามาเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก จึงส่งผลให้ประเทศต่างๆ ได้เริ่มหันมาเจรจาในระดับทวิภาคีกับญี่ปุ่นมากขึ้น รวมถึงประเทศไทยภายใต้การนำของพ.ต.ท.ทักษิณ เช่นกัน ที่เป็นผู้บุกเบิกการเจรจา JTEPA นี้

ในการกำหนดนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระหว่างไทย-ญี่ปุ่น การก่อตัวของนโยบาย (Policy Formation) เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 18-21 พฤศจิกายน 2544 ในระหว่างการเยือนญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการของพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้เสนอต่อนายจุนอิ จิโร โอคิซึมิ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นให้จัดทำความร่วมมือหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งรวมเรื่องการจัดทำเขตการค้าเสรีด้วย โดยเป็นจุดเริ่มของการชี้ประเด็นนโยบายขึ้นมา (Identification of policy issues) และต่อมา การเจรจา JTEPA จึงได้เริ่มอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์

2547 ซึ่งทั้งหมดนี้จึงก่อให้เกิดการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระหว่างไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) โดยฝ่ายไทยมีพิศาล มาถนอพัฒน์ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นเป็นหัวหน้าคณะเจรจา และมีสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ซึ่งเป็นรองนายกรัฐมนตรีที่ดูแลด้านเศรษฐกิจเป็นประธานที่ปรึกษาหลักของ JTEPA โดยทั้งสองฝ่ายกำหนดที่จะลงนามในวันที่ 3 เมษายน 2549 แต่ในขณะนั้นได้เกิดวิกฤตการณ์ความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารประเทศอย่างไม่โปร่งใสของรัฐบาล จนในที่สุด พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2549 จึงทำให้การลงนามต้องเลื่อนออกไปไม่มีกำหนด ปัจจุบันความตกลง JTEPA ได้มีการลงนามไปแล้วในรัฐบาลของพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2550

จากความตื่นในการริเริ่มจัดทำความตกลง JTEPA ในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นจะเห็นได้ว่าสินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเกี่ยวเนื่องกับผลประโยชน์ของเกษตรกร แต่เนื่องจากรัฐบาลชุดนี้ถูกมองว่าเป็นพรรคของนายทุนหรือรัฐบาลของนายทุนที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มทุนขนาดใหญ่หลายกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศ ทำให้การกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆของรัฐบาลชุดนี้ มักถูกตั้งข้อสงสัยกันว่ากลุ่มทุนในรัฐบาลมีผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) หรือไม่ โดยเฉพาะกลุ่มเจียร์วอนท์ของนายธนิษฐ์ เจียร์วอนท์ เจ้าของธุรกิจ “กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP” ที่มีเครือข่ายธุรกิจกว้างใหญ่โดยเฉพาะในธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร ที่มีโอกาสได้รับประโยชน์จากข้อตกลงนี้ ดังนั้น JTEPA จึงเป็นการตัดสินใจทางนโยบายที่ให้ความสำคัญของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางการค้าของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ในรัฐบาล มากกว่าจะคำนึงถึงการพัฒนายั่งยืน การได้รับประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ของชาติหรือการตระหนักผลเสียที่อาจเกิดขึ้นกับสาธารณะจากความตกลงนี้

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า กลุ่มเจียร์วอนท์กับรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีความสัมพันธ์กันภายใต้โครงสร้างรัฐที่มีคุณลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐและทุนนิยมแบบพวกพ้อง ที่นำมาซึ่งผลประโยชน์ทับซ้อนในความตกลง JTEPA ที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มเจียร์วอนท์มากกว่าผลประโยชน์ของสาธารณะ

โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้มีอยู่ 3 ข้อ คือ **หนึ่ง** เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในการจัดทำนโยบาย JTEPA **สอง** เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับกลุ่มเจียร์วอนท์ และ**สาม** เพื่อศึกษาการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มเจียร์วอนท์ ในนโยบาย JTEPA การศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีเพื่อมาอธิบาย

การจัดทำนโยบาย JTEPA ของรัฐบาลดังต่อไปนี้ **หนึ่ง** แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและ
 ลัทธิเสรีนิยมใหม่ **สอง** ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism)
 และทุนนิยมแบบพวกพ้อง (Crony Capitalism) และ **สาม** แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน
 (Conflict of Interest) มาอธิบายได้ดังนี้

กระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจภายใต้อุดมการณ์ลัทธิเสรีนิยมใหม่ ในปัจจุบัน
 ทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลง
 อย่างรวดเร็ว รัฐจึงต้องตอบรับการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนในกรอบเขตการค้าเสรี (FTA
 หรือ EPA) ซึ่งเป็นนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่มีความเชื่อมั่นในระบบทุนนิยมตลาดเสรี (Free
 Market Capitalism) ทั้งนี้เนื่องจากจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการเปิดเสรีการแข่งขันก็คือ ต้องการที่
 จะทำลายการผูกขาดและลดอุปสรรคของการเข้ามาลงทุนของนายทุนรายย่อย กล่าวคือการจัดทำ
 การค้าเสรีในแง่หนึ่งก็จะทำให้นายทุนภายในประเทศมีความเข้มแข็งเติบโตขึ้นเพราะนายทุนต่างๆ
 ไม่ว่าจะเป็นรายเล็กหรือรายใหญ่ล้วนมีโอกาสที่จะเข้ามาแข่งขันในกลไกตลาดได้เหมือนกัน
 แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการสร้างเงื่อนไขทำนบกีดขวางการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบาง
 ประเภทซึ่งก็คือกลุ่มทุนผูกขาด ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐโดยการเปิดเสรีย่อมส่งผล
 กระทบต่อกลุ่มทุนดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยุทธวิธีที่สำคัญของการปรับตัวของกลุ่มทุนเหล่านี้
 ก็คือ การเข้าไปกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยตรงด้วยการควบคุมอำนาจรัฐเพื่อแสวงหา
 ผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนเอง บริบทของการเปิดเสรีทางการค้าของประเทศไทยจึงเป็นไป
 ท่ามกลางกลไกตลาดที่ไม่เสรี โดยมีบริบทของวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ที่เป็นตัวสั่นคลอนและ
 ทำลายเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนผูกขาดและนายทุนอื่นๆ เป็นผลให้กลุ่มทุนผูกขาดเริ่ม
 ปรับตัวต่อเงื่อนไขสมัยนี้

การเข้าไปครอบครองอำนาจรัฐด้วยตนเองอย่างเปิดเผยของรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ
 ชินวัตร โดยจัดตั้งพรรคการเมืองซึ่งก็คือพรรคไทยรักไทยขึ้นมา และลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบ
 รัฐสภาเพื่อครอบครองอำนาจรัฐ จึงกล่าวได้ว่าการกระจุกตัวและรวมศูนย์อำนาจผูกขาดทั้งทาง
 เศรษฐกิจและการเมืองนี้มีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State
 Monopoly Capitalism) ก่อให้เกิดการใช้อำนาจและกลไกรัฐซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลไกของ
 กลุ่มทุนผูกขาดที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนและการสะสมทุน ทำให้การดำเนินนโยบายต่างๆของรัฐ
 เป็นทั้งเหตุและผลของการขยายตัวของ การสะสมทุนของนายทุนผูกขาด และการเข้ามาครอบครอง
 อำนาจรัฐของทุนผูกขาด ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้สามารถดำเนินการจัดการนโยบายให้เข้ากับ
 ผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆที่เป็นพวกพ้อง (Crony) ได้โดยตรง กล่าวคือรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ได้
 ผนวกผลประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่ไหลบ่าเข้ามาผ่านอุดมการณ์เสรีนิยม

ใหม่ ด้วยการใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาบิดเบือนกลไกการค้าเสรีเพื่อออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มตนหรือพวกพ้องที่เป็นกลุ่มทุนผูกขาดนั่นเอง

ในการจัดทำนโยบาย JTEPA นั้น ภาคการเมืองถือว่ามึบบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก โดยภาคราชการต้องขึ้นตรงกับภาคการเมือง การตัดสินใจในกรอบความตกลงต่างๆนั้นต้องผ่านการเห็นชอบและรับรู้จากระดับการเมือง ส่วนประเด็นความตกลงที่สำคัญๆ ซึ่งก็คือภาคการเกษตรนั้น ภาคการเมืองซึ่งก็คือพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และสมคิด จาตุศรีพิทักษ์จะเป็นผู้เข้ามาดำเนินการเจรจาด้วยตัวเอง ส่วนภาคธุรกิจก็เป็นภาคที่ให้การสนับสนุนทั้งภาคราชการและภาคการเมือง เนื่องจาก JTEPA เป็นนโยบายที่ส่งเสริมการค้าและการลงทุนของภาคธุรกิจ อีกทั้งรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ก็ประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจเช่นกันทำให้สองกลุ่มนี้มีแนวคิดที่สอดคล้องกัน ในขณะที่ภาคประชาชนเป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งที่รัฐบาลนำมาอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการดำเนินการความตกลง JTEPA เท่านั้น

ผลประโยชน์ของพวกพ้องในกลุ่มทุนของรัฐบาลทักษิณ ที่ได้รับจากความตกลง JTEPA ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดก็คือ กลุ่มเจียร์วอนท์ที่จะได้จากความตกลงในภาคเกษตรซึ่งเป็นภาคธุรกิจหลักที่รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในการเจรจาความตกลง JTEPA โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารที่เป็นธุรกิจหลักของกลุ่มนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเจียร์วอนท์กับรัฐบาลทักษิณแล้วจะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายการเมืองกับกลุ่มธุรกิจในรัฐบาลนั้น ได้มีกลุ่มธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ของเจียร์วอนท์เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย การจัดวางบุคคลในตำแหน่งรัฐมนตรีของพ.ต.ท.ทักษิณ นั้นเป็นการแต่งตั้งให้นายทุนที่เป็นกลุ่มทุนหลักของพรรคไทยรักไทยเข้ามาครอบครองตำแหน่งรัฐมนตรีที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจซึ่งก็คือ พัทธกิจ อินทวิทย์นันท์ อดีตผู้บริหารระดับสูงของกลุ่มในเครือเจริญโภคภัณฑ์ ตัวแทนจากกลุ่ม “เจียร์วอนท์” ซึ่งประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรครบวงจรรายใหญ่ที่สุดของประเทศไทยและธุรกิจโทรคมนาคมรายใหญ่ของประเทศไทย ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจ ในการปรับเปลี่ยนคณะรัฐมนตรีหลายครั้ง วัฒนา เมืองสุข หลานเขยของธนิษฐ์ สามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ส่วนวีระชัย วีระเมธีกุล ลูกเขยของธนิษฐ์ก็ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

และเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งเกี่ยวกับความตกลง JTEPA ที่บุคคลผู้มีความสัมพันธ์กับเครือเจริญโภคภัณฑ์เข้ามาดำรงตำแหน่งในรัฐบาลขณะนั้นคือ สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและพาณิชย์ในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นประธาน “คณะกรรมการกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางเจรจาจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรี” ที่มีบทบาทสำคัญในการเจรจาระดับการเมืองหรือการบรรลุ

ความตกลงในหลักการขององค์ประกอบสำคัญของ JTEPA และมีวัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นหนึ่งในคณะกรรมการด้วย เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสมคิดกับกลุ่ม “เจียรวนนท์” พบว่า ธนินท์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการคลัง ในสมัยที่สมคิดเป็น รัฐมนตรี ส่วนสม จาตุศรีพิทักษ์ พี่ชายของสมคิด ก็ดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาของบริษัทเครือ เจริญโภคภัณฑ์ จากการที่กลุ่มเจียรวนนท์มีสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐ ทำให้สามารถเอื้อ ประโยชน์ทางธุรกิจได้ดีกว่าการทำหน้าที่ของกลไกตลาดในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและ กัน ดังนั้นข้อสงสัยเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนของกลุ่มเจียรวนนท์ภายในความตกลง JTEPA จึง เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้

การทับซ้อนกับผลประโยชน์ที่สาธารณะจะต้องสูญเสียไปเพื่อแลกกับ ผลประโยชน์ส่วนตัวที่กลุ่มทุนผูกขาดในรัฐบาลทักษิณจะได้มา (Conflict of Interest) จากการที่ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่าเหตุใดแล้วกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์จึงได้รับผลประโยชน์มากที่สุดจากความตก ลง JTEPA นี้กล่าวคือ ญีปุ่นเป็นประเทศที่พึ่งพาการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารสูงที่สุดในกลุ่ม ประเทศพัฒนา โดยมีอัตราการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร(Self-sufficiency) หรือผลิตอาหารสำหรับ บริโภคภายในประเทศได้เพียงร้อยละ 40 ของความต้องการบริโภคทั้งหมด แต่ในขณะเดียวกัน ญีปุ่นก็เป็นประเทศที่มีมาตรการสุขอนามัยที่เข้มงวดมาก ทำให้ภาคธุรกิจที่ได้รับรองมาตรฐาน ความปลอดภัยและสามารถส่งออกสินค้าไปยังญีปุ่นได้ จะจำกัดอยู่เฉพาะภาคธุรกิจขนาดใหญ่ โดยกลุ่มเจียรวนนท์ถือเป็นกลุ่มทุนทางการเกษตรที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในไทยรวมถึงภูมิภาคเอเชีย ทำให้มีความพร้อม เทคโนโลยีและศักยภาพในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐานสูงจนที่ เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้กลุ่มทุนนี้ได้รับประโยชน์อย่างมากในด้ว นการเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารจากความตกลง JTEPA เนื่องจากเป็นไปตามตรรกะของระบบ ทุนนิยมที่จะนำมาสู่การผูกขาดนายทุนรายใหญ่ และจากความสัมพันธ์ส่วนตัวที่กลุ่มเจียรวนนท์มี ต่อรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ โดยมีบุคคลใกล้ชิดดำรงตำแหน่งในรัฐบาลด้วยแล้วนั้น กล่าวได้ว่าเป็น ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้กลุ่มทุนนี้ได้รับประโยชน์จากความตกลง JTEPA ได้อย่างเต็มที่ที่ได้มาซึ่ง ผลประโยชน์ด้านการค้าที่สร้างรายได้อย่างมหาศาลให้กับกลุ่มธุรกิจนี้ ผลประโยชน์ที่ทางกลุ่ม ได้รับจากความตกลง JTEPA นั้นสามารถวิเคราะห์ออกมาได้ 4 ข้อ คือ **หนึ่ง** การส่งออกไก่สดแช่ เย็น แช่แข็ง/ไก่ปรุงสุก **สอง** การส่งออกกุ้งแช่เย็น แช่แข็ง/กุ้งแปรรูป **สาม** การส่งออกผลไม้ และ **สี่** ช่องทางในการสร้างแบรนด์ CP ในตลาดญีปุ่น ที่จะสร้างรายได้มหาศาลให้กับทางกลุ่มนี้ ทั้งนี้โดย ตรรกะของทุนนิยมจะนำมาสู่การผูกขาดนายทุนรายใหญ่ ซึ่งทำให้นายทุนรายใหญ่ได้เปรียบ นายทุนรายย่อยอยู่แล้ว และการที่กลุ่มทุนในรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ เข้ามามีอำนาจในรัฐบาลก็เป็น ช่องทางที่ทำให้กลุ่มทุนรายใหญ่เข้ามากอบโกยผลประโยชน์ได้มากขึ้น จากการที่รัฐออกนโยบายที่ เอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนในรูปแบบของ “การทุจริตเชิงนโยบาย” (policy-based

corruption) ซึ่งจะเห็นได้จากการทำความเข้าใจ JTEPA ที่ทำให้ส่วนรวมเสียประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ข้าว ชะพะพีหรือสิทธิบัตรจุลชีพ เพื่อแลกกับการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มทุนในรัฐบาล ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน (distribution)

แต่เมื่อพิจารณาผลประโยชน์ของสาธารณะที่ต้องเสียไปเพื่อแลกกับการได้มาของผลประโยชน์ของกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ซึ่งเป็นกลุ่มทุนในพรรคสามารถจำแนกได้ 3 ประการคือ **หนึ่ง** สินค้าข้าว ที่ภาคการเมืองเป็นผู้เข้ามาดำเนินการในเรื่องนี้โดยตรง โดยยอมถอนสินค้าข้าวออกจากการเจรจาเพื่อให้ญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดสินค้าประเภทกุ้ง ไข่ และอาหารแปรรูปให้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับบริษัทของกลุ่มทุนในรัฐบาลซึ่งก็คือกลุ่มเจียรวนนท์นั่นเอง ผลประโยชน์ที่ได้รับในภาคเกษตรจึงกระจุกตัวอยู่แค่เฉพาะกลุ่มทุนผูกขาด ไม่ได้ตกอยู่กับเกษตรกรโดยเฉพาะชาวนาที่เป็นอาชีพหลักของคนไทย **สอง** การเปิดโอกาสให้มีการนำเข้าขยะและของเสียอันตรายหรือชะพะพีเข้าประเทศ เป็นที่ทราบกันดีว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่กำลังประสบปัญหาวิกฤตการณ์จากการมีขยะล้นประเทศที่เกิดจากการผลิตในภาคต่างๆ การขยายตัวของการบินโคค ดังนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นจึงต้องหาวิธีในการลดปริมาณขยะ ด้วยการสร้างธุรกิจการแปรรูปขยะเพื่อหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) รวมทั้งการกำจัดขยะด้วยการส่งออกไปประเทศต่างๆ ภายใต้ความตกลง JTEPA การนำเข้าขยะและของเสียอันตรายจากญี่ปุ่นเป็นเรื่องที่ถูกกฎหมาย ไทยไม่สามารถปฏิเสธสินค้าชนิดนี้ได้เพราะจะกลายเป็นการกระทบการคุ้มครองการลงทุนและกระทบกับสิทธิของผู้ประกอบการของญี่ปุ่น ซึ่งผลกระทบที่ตามมาคือสภาพแวดล้อมและสุขภาพของคนไทยที่ต้องเสียไป และ **สาม** สิทธิบัตรจุลชีพ คือ การเปิดให้ญี่ปุ่นในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการจดสิทธิบัตรจุลชีพตามธรรมชาติ ที่ญี่ปุ่นสามารถจดสิทธิบัตรในสารพันธุกรรมที่แม้ว่าจะมีลักษณะทางพันธุกรรมเหมือนกับสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติในไทยอันเกิดจาก “การประดิษฐ์หรือพัฒนา” ขึ้นมา ไม่ใช่เกิดจากการ “ค้นพบ” ในธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่กังวลว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนาด้านจุลชีพมากที่สุด มีเทคโนโลยี ความรู้และความสามารถมากกว่าไทย อาจทำให้ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบในที่สุด และก่อให้เกิดผลกระทบต่อกระทบต่อการประกอบอาชีพของคนไทยโดยเฉพาะเกษตรกรและทรัพยากรชีวภาพในประเทศ เกษตรกรจะต้องถูกเรียกเก็บค่าสิทธิบัตรในราคาแพง หากพบว่าพันธุ์พืชหรือผลิตภัณฑ์ที่เกษตรกรครอบครองอยู่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรที่ญี่ปุ่นจดไว้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นที่ชัดเจนว่าผลประโยชน์ของสาธารณะที่สูญเสียไป นอกจากผลประโยชน์จากรายได้ของเกษตรกรที่ควรจะได้จากความตกลง JTEPA นี้แล้วนั้น สิ่งสูญเสียที่สำคัญที่ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้ก็คือ การสูญเสียซึ่งสุขภาพ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรชีวภาพและอาชีพของคนไทย เพื่อแลกกับการได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัวของ

กลุ่มทุนในรัฐบาลซึ่งก็คือกลุ่มเจียรวนนท์ที่จะได้ประโยชน์จากความตกลงหลักของ JTEPA ในภาคการเกษตรโดยเฉพาะอุตสาหกรรมอาหารนั่นเอง

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่าในกระบวนการจัดทำความตกลง JTEPA รวมถึงการเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศต่างๆในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นล้วนมีผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างสาธาณณะกับกลุ่มทุนในรัฐบาล เพื่อไม่ให้ปัญหาเช่นนี้ดำเนินต่อไปไม่ว่าจะอยู่รัฐบาลไหน กระบวนการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจและการจัดทำความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ ต้องยืนอยู่บนหลักการ 3 ประการคือ **หนึ่ง** เป้าหมายและสาระความสำคัญต้องอยู่ภายใต้หลักการเสมอภาคและการพัฒนาที่ยั่งยืน **สอง** ควรมีหลักประกันในการสร้างความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางในทุกกระดับ และ**สาม** ควรมีกระบวนการตรวจสอบระหว่างอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและภาคประชาสังคม

บทเรียนที่ภาคประชาชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ และการทำความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือความจริงที่ว่าเกษตรกร แรงงาน ผู้บริโภคและผู้ประกอบการขนาดเล็กในประเทศต้องลุกขึ้นมาเรียกร้อง ต่อรองและต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายที่คุ้มครองผลประโยชน์และลดผลกระทบด้วยตัวเอง โดยไม่หวังพึ่งกลุ่มนักเจรจาการค้า หน่วยงานราชการ สมาคมทางการค้าและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หรือพรรคการเมืองในระบบรัฐสภาแค่เพียงอย่างเดียว ความเข้มแข็งของภาคประชาชนยังรวมไปถึงบทบาทของสื่อมวลชนทั้งหลายที่ต้องเป็นกระบอกเสียงให้กับภาคประชาชนและสังคมไทย ทั้งหมดอย่างแท้จริง ต้องรู้เท่าทันและมีข้อมูลเพียงพอที่จะตรวจสอบการกระทำของรัฐบาล การรวมกลุ่มกันที่เริ่มจากกลุ่มเล็กๆและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขององค์กรภาคประชาชนรวมทั้งการสร้างพันธมิตรกับองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการอิสระเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองคือทางออกที่แท้จริงของการปฏิรูปกระบวนการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจสำหรับสังคมไทย

ในการปฏิรูปรัฐธรรมนูญปี 2550 ได้บัญญัติขึ้นเพื่ออำนาจให้ทั้งภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายสามารถมีกระบวนการที่ชัดเจน มีความโปร่งใสที่จะร่วมกันคิดหาจุดยืนร่วมกันจะนำไปสู่ท่าทีของประเทศไทยในการเจรจาและการได้มาซึ่งความตกลงหรือสัญญาระหว่างประเทศ ที่เสริมสร้างความเสมอภาคทางสังคมและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทย โดยมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังนี้

“ความตกลงหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศใดที่เปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทยหรืออำนาจแห่งรัฐ มีบทแก้ไขหรือต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามสัญญา มีผล

ผู้พันทางการค้าหรือการลงทุน มีผลผูกพันรายจ่ายและการคลังของประเทศ มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือชุมชน ต้องดำเนินกระบวนการเจรจาหรือจัดทำความตกลงหรือสนธิสัญญานั้นๆ บนหลักการความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของประชาชน และต้องเสนอขอความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนเริ่มเจรจาและก่อนการลงนามทำความตกลง”

แต่ทั้งนี้การปฏิรูปรัฐธรรมนูญและกฎหมายจะดำเนินไปได้และสามารถแปรไปสู่การปฏิบัติได้ก็ด้วยความเข้มแข็งของเครือข่ายภาคประชาชนคือการมีส่วนร่วมของประชาชนคนไทยให้เกิดขึ้นก่อนเป็นพื้นฐานเสียก่อน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและประเทศอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ภาครัฐก็ควรเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเจรจาความตกลงหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศอย่างเหมาะสมด้วยการจัดประชาพิจารณ์ (public hearing) ซึ่งเป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนทุกคน ซึ่งควรจัดให้ได้รับความเห็นจากประชาชนทุกหมู่เหล่า และทำในวงกว้างเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สะท้อนความคิดเห็นจากประชาชนอย่างแท้จริง ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์. **ไทยกับเขตการค้าเสรี**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2545.
กระทรวงการต่างประเทศ. **คำแปลอย่างไม่เป็นทางการร่างความตกลงระหว่างราชอาณาจักรไทยและญี่ปุ่นสำหรับความเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549.
- กระทรวงการต่างประเทศ. **เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น Japan-Thailand Economic Partnership Agreement**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ, 2549
- กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. **ซีพีเอฟชี้ส่งออกกุ้งออเดอร์ทะลักถึงปีหน้า** [ออนไลน์]. 2553.
แหล่งที่มา: [http:// www.bangkokbiznews.com/home/detail/business/business](http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/business/business)
[2553, มิถุนายน 17]
- กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน. **ข้อตกลงเขตการค้าเสรี ผลกระทบที่มีต่อเกษตรกรและภาคเกษตรกรรม**. ใน เอกสารสรุปข้อเท็จจริง ผลกระทบของข้อตกลงเขตการค้าเสรีและข้อเสนอแนะนโยบาย ข้อเสนอแนะ..ก่อนหน้านะ, หน้า 1-4.
กรุงเทพมหานคร: FTA WATCH, 2549.
- กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน. **วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปิดเอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ FTA Watch, 2550.
- กวี ปานไท. **นโยบายต่างประเทศใหม่มุ่งการค้าอย่างเดี่ยว**. **เนชั่นสุดสัปดาห์** (19-25 กุมภาพันธ์ 2544): 93.
- กองนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร. **การส่งผัก-ผลไม้ไปญี่ปุ่น (Exportation of Vegetables and Fruits to Japan)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2549.
- กองบรรณาธิการ. **พาณิชย์เปิดไผ่ 17 ธุรกิจผูกขาด 24 บริษัทเฮลุดบัญชีดำ**. [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา: <http://www.thaipost.net>. [2553, มิถุนายน 17]
- กำชัย ลายสมิตและคนอื่นๆ. **เศรษฐกิจไทยในระบบทุนนิยมโลก**. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **วิกฤตเศรษฐกิจวิพากษ์ บทเรียนจากเศรษฐกิจฟองสบู่**. กรุงเทพมหานคร: ชัคเซสมิเดีย, 2541.

- เกษม ศิริสัมพันธ์. ทักษะกับประชาธิปไตยในระบบพรรคการเมือง. ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บรรณาธิการ), **รู้ทันทักษิณ : รู้ทันการเมือง**, หน้า 7-29. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2547.
- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองไทย 2519-2539. ใน **ประชาชาติธุรกิจบันทึก 20 ปีเศรษฐกิจไทย**, หน้า 37. กรุงเทพมหานคร: ประชาชาติธุรกิจ, 2539.
- ไก่อสุกชีพีเอฟขายดี 'ญี่ปุ่น' ซื้อมเพิ่ม 40%. **โพสทูเดย์** (8 ตุลาคม 2551): 8.
- ข่าวเครดิต. **บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน** [ออนไลน์]. 2547. แหล่งที่มา: www.trisrating.com/th/pdf/.../CPF262-t-SHIR07HIK99.pdf [2554, มกราคม 1] คมชัดลึก. **ทักษิณ ติดหนึ่งใน 25 มหาเศรษฐีโลกคมชัดลึก**. [ออนไลน์]. 9 ตุลาคม 2548. แหล่งที่มา: www.komchadluek.net/news/2005/10-09/p1--62359.html [2553, มิถุนายน 17]
- จิตติศักดิ์ นันทพานิช และ สมลักษณ์ ศรีมาลี. **จุดตายเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2542.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ชนะ คณารัตนดิถ. **เขตการค้าเสรีกับประเทศไทย : วิฤตหรือโอกาส**. กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2547.
- ซี.พี.โดมอนต์ สตาร์ กลยุทธ์บุกตลาดผลไม้ 'ญี่ปุ่น'. **News Clipping** (13-19 มิถุนายน 2551): 2. **ฐานเศรษฐกิจ**. มองต่างมุมก่อนลงนาม JTEPA บนผลประโยชน์ชาติเป็นเดิมพัน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thannews.th.com/detialnews>. [2553, กุมภาพันธ์ 24]
- ฐิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และราชนัน แซ่ลี้. **การค้าและการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศ : พลวัตและข้อคิดสำหรับนโยบายการค้าไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท กรีน พรินทร์ จำกัด, 2551
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. **จากทุนผูกขาดสู่วินาศกรรม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ณัฐวุฒิ หอมจิตต์. **The Way to be kitchen of the** [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=29977 [2553, กันยายน 8]
- เดียนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุณีพร ทวรรณกุล. **การผูกขาดทางธุรกิจกับการเมือง** กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.
- ต้องขวัญ. **JTEPA ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น**. **สค.สาร** 15,6 (มิถุนายน 2550): 3-5.

ไทย-ญี่ปุ่น ลงนามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ (เจทีเอปา : JTEPA). Custom Import-Export 106 (มีนาคม 2550): 105-106.

ธนภุต เหลืองอาสนะทิพย์. **การเจรจาเปิดการเปิดตลาดสินค้าภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพาณิชย์, 2549.

ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูย์. **สุดยอดเจ้าสัวไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดับเบิลได้นายน์, 2544.

ธมกร ธาราศรีสุทธิ. เขตการค้าเสรีของประเทศไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ Thailand's Free Trade Area in Globalization. *Bu Academic Review* 6,2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2550): 81-95.

ธีรภัทร เสรีรังสรรค์. **นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, 2549.

นกุล ว่องฉิววงศ์. จากญี่ปุ่น เก็บข้าวมาเล่า. **มติชนสุดสัปดาห์** (23-29 กันยายน 2548): 36.

นพนันท์ วรรณเทพสกุล. ทูจจริตเชิงโครงสร้าง. **ประชาชาติธุรกิจ** (28 มกราคม 2548) : 5.

นันทน อินทนนท์. **JTEPA สิทธิบัตรจุลชีพกับม้าโทรจัน**. [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา:

<http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=353> [2553, พฤศจิกายน 22]

นันทน อินทนนท์. **JTEPA สิทธิบัตรจุลชีพ กับม้าโทรจัน (ตอนที่ ๒)**. [ออนไลน์]. 2550.

แหล่งที่มา: www.bangkokbiznews.com/2007/04/03/WW02_0209_news. [2553, มิถุนายน 1]

นิลวรรณ สีสาร์ศรี. ไทยได้รับประโยชน์อย่างไรจาก FTA. ใน **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 4/2546**, หน้า 1-20.

กรุงเทพมหานคร: สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2546.

บริษัทหลักทรัพย์ไสรส์. **JTEPA ส่งผลบวกต่อผู้ส่งออกสินค้าเกษตร**. โฟสทูเดย์ (6 พฤศจิกายน 2550): 7.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน. **ธุรกิจสัตว์น้ำ** [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา:

http://www.cpfworldwide.com/cpd/th/page/about/aquaculture_business.aspx [2553, ธันวาคม 28]

บัณฑิต ศรีสุทธิโรตม์. ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อสิ่งแวดล้อม. **สัมภาษณ์**, 7 กรกฎาคม 2553.

บุญศักดิ์ แสงระวี. **เศรษฐศาสตร์การเมืองพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2546.

ปกป้อง จันวิทย์. นโยบายเศรษฐกิจทางเลือกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่

:กรณีศึกษาว่าด้วยมาตรการกำกับและจัดการทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ. เอกสาร
 ประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง “นโยบายเศรษฐกิจทางเลือกภายใต้กระแส
 โลกาภิวัตน์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ : บทสำรวจองค์ความรู้และประสบการณ์”
 เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 29 พฤษภาคม 2551. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ประภัสสร เทพชาตรี. ประเมิน 2 ปีนโยบายต่างประเทศ รัฐบาลทักษิณ การทูตเชิงเศรษฐกิจ
 (Economic diplomacy). [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา:

<http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q1/article2003march10p4.htm>. [2553,
 กุมภาพันธ์ 12]

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. การทับซ้อนของผลประโยชน์กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ. ใน ไอ.ซี.ยู.
ทักษิณมิถุนายน, หน้า 60-70. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถึทรรศน์, 2549.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. บทพรัองโดยสุจิต ทุจจิตเชิงนโยบาย. ใน OCTOBER No.2 Political
 Economy & International Relation, หน้า 188-201. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 openbooks, 2546.

ผู้จัดการรายวัน. CPFตั้งญี่ปุ่นตั้ง "ซีพี-โยนิคิว" ผุดโรงอาหารแปรรูปเนื้อสัตว์. [ออนไลน์].
 2547. แหล่งที่มา: www.gotomanager.com/resources/default.aspx?id=21367
 [2553, ธันวาคม 9]

ผู้จัดการรายวัน. FTA ญี่ปุ่นดับความหวังปฏิรูปฯ. [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา:
[http://www.ttistextiledigest.com/index.php?option=com_content&task=view&id=](http://www.ttistextiledigest.com/index.php?option=com_content&task=view&id=414&Itemid=72)
 414&Itemid=72 [2554, มีนาคม 24]

ผู้จัดการรายวัน. Long Walk to World Kitchen. [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา:
[www.gotomanager.com/resources/default.a spx?id=21367](http://www.gotomanager.com/resources/default.aspx?id=21367) [2553, ธันวาคม 9]

แผนกอารักขาพืชแห่งประเทศไทย. แผนยุทธศาสตร์ความปลอดภัย ด้านอาหารของ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2547-2551 (Food Safety). [ออนไลน์]. 2551.
 แหล่งที่มา: http://www.bayercropscience.co.th/foodsafety/fst_plan.php [2554,
 มกราคม 9]

พรศิลป์ พัชรินทร์ตนะกุล. 1 ปี JTEPA ก้าวต่อไปคืออะไร?. **ฐานเศรษฐกิจ** 28,2367 (19-22
 ตุลาคม 2551): 1-2.

พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. **ทูนนิยมฟองสบู่ : ปรัชญาและทางออก**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
 อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2544.

พิทยา ว่องกุล. **ทักษิณโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2547.

ภักดี วีระภาสพงษ์. โหมโรง: บทพิสูจน์ลัทธิเสรีนิยมใหม่ (เศรษฐศาสตร์อันตราย).

- [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: www.midnightuniv.org/forum/index. [2552, เมษายน 5] ภูมิธรรม เวชยชัย และนพรัตน์ มุณีรัตน์. พัฒนาการเมืองไทยเพื่อการพัฒนาประเทศ. **จากจังหวัดคิด ทักษิณ ชินวัตร สู่อัจฉริยะก้าวพรรคไทยรักไทย : รวมคำปราศรัยและบทสัมภาษณ์พิเศษ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย พ.ศ.2541-2547**, หน้า 8-35. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2547.
- รังษิต ภูศิริวิทยุ. นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. **สัมภาษณ์**, 4 ธันวาคม 2553.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. **จาก Thaksinomics สู่อัจฉริยะไทย ภาค 1-2**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbooks, 2548.
- รัตนะ คงใหญ่. ความตกลงหุ้นส่วน JTEPA. **ดอกเบี๋ย** 26,318 (ธันวาคม 2550): 59-62.
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ. **ทฤษฎีพวงล้อมกับการพัฒนาในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้** [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2008q2/2008june02p6.htm> [2553, มีนาคม 14]
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ. **ระบบพวงล้อมกับเศรษฐกิจทุนนิยมในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้** [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: www.nidambe11.net/ekonomiz/2008q2/2008june [2553, พฤศจิกายน 22]
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ประจักษ์ น้าประสานไทย และชวพล ศิริพจนานนท์. **Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งฐานอำนาจใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ฌู เอ็กซ์ เพรส, 2546
- วรวิทย์ ไรจนพล. การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- วรวิทย์ จำลองนาค. **ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาดในบริบทเศรษฐกิจการเมืองไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- วัฒนา สุกัณศีล. **โลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, 2548.
- วิทยากร เชียงกุล. การทำข้อตกลงเปิดการค้าเสรี (FTA) กับปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน. ใน **นโยบายของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ : การทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจ**, หน้า 123-152. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, 2549.
- วิทยากร เชียงกุล. **นโยบายของรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ : การทับซ้อนของผลประโยชน์ทางธุรกิจ (Conflict of Interest)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, 2549.
- วินิจฉัย แจ่มแจ้ง. ผู้อำนวยการสถาบันนานาชาติเพื่อเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2553.

วิรัตน์ แก้วสาร. ล้วงลึก ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับไทย. *Industry Technology Review* 11,150 (พฤษภาคม 2549) : 96-101.

วิเชียร ตันศิริมวงค. ความล้มเหลวของนโยบายการเงินไทยและวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

วิเชียร แทนธรรมโรจน์. ผู้อำนวยการส่งเสริมสหกรณ์พื้นที่ 1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2553.

ศรีรัตน์ รัชสุพาน. **ยุทธศาสตร์เขตการค้าเสรี : โอกาสและความท้าทาย.** กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพาณิชย์, 2545.

ศูนย์ศึกษาเอเปคและศึกษาความร่วมมือในภูมิภาคแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยที่ปรึกษาการวิเคราะห์เจรจาภายใต้ความร่วมมือหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดระหว่างไทย-ญี่ปุ่น.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

เศรษฐสุสยาม. **การผูกขาดเศรษฐกิจไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปุยฝ้าย, 2524.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย “ข้อเสนอต่อร่างความตกลง JTEPA”.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. JTEP กับก้าวใหม่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่น.

ส่งเสริมเทคโนโลยี 31,178 (ธันวาคม 2547-มกราคม 2548): 154-157.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ. **การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของธุรกิจไทยจากความตกลง JTEPA.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551.

สมาคมผู้ผลิตไก่เพื่อส่งออกไทย. **การนำเข้าเนื้อไก่สดและแปรรูปของญี่ปุ่น ปี 2552.** *World Poultrymeat* 167 (24 กุมภาพันธ์ 2553): 9-15.

สมาชิกกลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch). **นักวิจัยประจำโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**

สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2553.

สรัก อุบลบาน. **นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กองเอเชีย กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. สัมภาษณ์,** 30 มิถุนายน 2553.

สำนักงานเจรจาเขตการค้าเสรี. **การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้แทนภาคประชาชน.**

[ออนไลน์]. 2549. แหล่งที่มา: www.mfa.go.th/jtepa2/archives/article_254.html

[2553, กันยายน 4]

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. **สรุปความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นด้านการเกษตร.**

กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2550.

สำนักที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจบริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด มหาชน **สถานการณ์ไก่เนื้อในญี่ปุ่น** [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://aphrodite.cpportal.net> [2554, มกราคม 11]

สิงหา บุตรสงขลา. หลากมิติกับ FTA ไทย-ญี่ปุ่น. **ส.อ.ท.** 14,82 (กันยายน-ตุลาคม 2548) : 107.

สุรศักดิ์ นานานุกูล. **ฟองสบู่แตก ยืดทรัพย์สิน ขยายชาติ ขยายแผ่นดิน ปัญหาเศรษฐกิจไทยตลอดช่วง 6 รัฐบาล.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทฟองทองเอนเตอร์ไพรส์ จำกัด.

เสนาะ เทียนทอง. จะเอา “ทักษิณ” หรือเอา “ประเทศไทย. ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (บรรณาธิการ), **รู้ทันทักษิณ 4 คนวงใน insiders,** หน้า 8-57. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ขอคิดด้วยคน, 2544.

แสน กิรินวันนท์. **นโยบายเขตการค้าเสรีไทย-จีนพิกัด 07-08 เรื่องผักและผลไม้ ศึกษาผู้ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. **ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน : Theories in Modern Political Economy.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. **รัฐ สังคมและการเปลี่ยนแปลงการพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่ายความสัมพันธ์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาจำกัด, 2542

อริวัฒน์ ทรัพย์ไพฑูย์. , **4 อภิมหาอาณาจักรธุรกิจการค้าไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าฝัน, 2545.

อานนท์ นนทรีย์. นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ เจ้าหน้าที่สำนักงานการเกษตรและสำนักเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. **สัมภาษณ์,** 23 มิถุนายน 2553.

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. **โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ บรรษัทภิบาลและความรับผิดชอบต่อสังคมของบรรษัท.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

เอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น ผลพวงที่ต้องสานต่อในปีหน้า. **ผู้ส่งออก** 19,438 (พฤศจิกายน 2548): 22-28.

ไอฟาร์ สุขเกษม. **ทักษิณ ปราชัย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ก, 2549.

JTEPA โอกาสได้มากกว่าเสีย. **Thai Commerce** 2,6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2550): 51-53.

ภาษาอังกฤษ

Cochrane, A. and Pain, K. in David Held (ed.), *A Globalizing World? : Culture, Economics, Politics.* London: Routledge, 2000.

Harvey, D. Chapter 6 Neoliberalism on Trial. In *A Brief of History of Neoliberalism.*

London: Oxford University Press, 2007.

Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D. and Perraton, J. **Global Transformations : Politics, Economics and Culture**. Cambridge: Polity, 1999.

Jessop, B. Recent Theories of the Capitalist State. **Cambridge Journal of Economics** 1 (1977): 47-58.

Jessop, B. **The Capitalist State : Marxist Theories and Methods**. Martin Robertson: Oxford, 1982.

Korten, D. C. **When Corporations Rules The World**. Sanfrancisco: Berrett-Koehler publishers, Inc, 1995

Pasuk Phongpaichit and Chris Baker. **Thaksin the business of politics in Thailand**. Thailand: O.S. Printing House, 2004.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

คำถามส่วนที่ 1 แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและลัทธิเสรีนิยมใหม่

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเปิดเสรีทางการค้าในประเทศไทยและได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในด้านใดบ้าง
2. การเปิดเสรีทางการค้าที่ผ่านมาได้ส่งผลอย่างไรต่อกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ท่านคิดว่าการเปิดเสรีทางการค้าจะช่วยทำลายการผูกขาดและลดอุปสรรคของการเข้ามาลงทุนของนายทุนรายย่อยได้จริงหรือไม่

คำถามส่วนที่ 2 ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ ทุนนิยมแบบพวกพ้องและผลประโยชน์ทับซ้อน

1. ความตกลง JTEPA จัดเป็นการค้าเสรีที่จัดทำขึ้นภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่คือ รัฐบาลมีบทบาทในการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจน้อยที่สุด โดยรัฐบาลไม่ควรเข้ามาบิดเบือนกลไกตลาดแต่ควรปล่อยให้ตลาดทำหน้าที่ด้วยตัวของมันเอง ในความเป็นจริงแล้วท่านคิดว่าความตกลง JTEPA ที่ริเริ่มขึ้นในสมัยรัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นระดับการเมืองได้เข้ามามีบทบาทมากน้อยเพียงใดและอย่างไร
2. ในฐานะที่ท่านได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำความตกลง JTEPA การรับนโยบายจากระดับการเมืองเพื่อทำให้นโยบายมีผลบังคับใช้ตามกฎหมายนั้นมีลักษณะการทำงานอย่างไร หน้าที่การตัดสินใจหลักอยู่ที่ระดับการเมืองหรือคณะเจรจา ทั้งสองส่วนมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร และภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำความตกลงนี้อย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่าเพราะเหตุใดรัฐบาลจึงผลักดันข้อตกลงภาคการเกษตรโดยเฉพาะสินค้าอาหารขึ้นมาเจรจาเป็นอันดับแรก รวมทั้งการริบเร่งลงนามความตกลงทั้งที่ในขณะนั้นยังมีความไม่ชัดเจนในประเด็นเรื่องการยกเลิกการส่งออกสินค้าข้าว การนำเข้าขยะพิษและเรื่องสิทธิบัตรจุลชีพที่ยังเป็นข้อถกเถียงกันอยู่ แต่รัฐบาลพ.ต.ท.ทักษิณ ก็ยังคงเดินหน้าจัดทำความตกลงทั้งที่มีเสียงคัดค้านจากภาคประชาชน โดยรวมแล้วท่านคิดว่าการยอมเสียผลประโยชน์ในบางเรื่องเพื่อแลกกับการส่งออกสินค้าเกษตรโดยเฉพาะในรายสินค้าที่กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ได้ประโยชน์นั้นเป็นการแลกเปลี่ยนที่สมเหตุสมผลหรือไม่ และกลุ่ม เจียรวนนท์ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในภาคอุตสาหกรรมเกษตรจะได้รับประโยชน์จากความตกลงนี้หรือไม่ อย่างไร

ภาคผนวก ข

มาตรการสุขอนามัย

ญี่ปุ่นได้ปรับปรุงมาตรการความปลอดภัยอาหาร โดยการปรับกฎหมายและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง สืบเนื่องจากปัญหา E coli 0157 และ โรคอหิวาต์ ในขณะที่มาตรฐานสินค้าของญี่ปุ่นไม่ทันสมัย และเข้มงวดมากจนเป็นอุปสรรคการค้า

มาตรฐานสุขอนามัยอาหาร

มาตรฐานสารตกค้างของญี่ปุ่นเข้มงวด และมีหลายเรื่องที่ยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล จึงได้มีข้อเรียกร้องจากประเทศต่างๆ โดยเฉพาะสหรัฐฯ ประเทศสมาชิกประชาคมยุโรป แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ให้มีการปรับปรุงมาตรฐานฯ ขณะนี้อยู่ระหว่างกำลังดำเนินการ ปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขญี่ปุ่นได้กำหนดมาตรฐานสารเคมีตกค้างทางการเกษตร ตามกฎหมาย Food Sanitation Law แล้ว 279 รายการ และกำหนดมาตรฐานสารเคมีตกค้างทางการเกษตรเพิ่มเติมตามระบบ Positive list system อีกกว่า 700 รายการ

นอกจากนี้ Food Sanitation Law กำหนดมาตรฐานสุขอนามัยการผลิต โดยเฉพาะการปนเปื้อนของเชื้อจุลินทรีย์และเชื้อโรค หากเป็นผลิตภัณฑ์อาหารจะต้องมีมาตรฐานสารเจือปนอาหาร (Food additives) ตามที่กฎหมายกำหนด การนำเข้าจะต้องมีการตรวจสอบโดยการวิเคราะห์สินค้า และการรับรองมาตรฐานสินค้า ซึ่งทำให้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายสูง และยังมีมาตรฐานอื่นๆ เช่น Specifications of Composition, Limitation of Use, Labeling Standard อีกด้วย

มาตรการสุขอนามัยอาหารของญี่ปุ่นส่งผลกระทบต่อการนำเข้าพืชอาหาร ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ผลิตภัณฑ์ประมงและอาหารของไทย ในระหว่างเดือน กันยายน 2547 – มิถุนายน 2548 สินค้าพืชอาหาร ผลไม้ ผลิตภัณฑ์ประมง และอาหารสำเร็จรูปจากไทย ประสบปัญหาเกี่ยวข้องกับสุขอนามัยอาหาร จำนวน 179 ครั้ง ปัญหาหลักได้แก่สารพิษตกค้างในพืชผัก อฟลาทอกซิน ไนโตร ลูกลีอย ปัญหาเชื้อโรคปนเปื้อน เป็นต้น ตามมาตรการสุขอนามัยอาหาร ในปัจจุบันมีการกักพืชและผักสดเพื่อตรวจสอบสารพิษตกค้าง เมื่อนำเข้า จากหลายประเทศโดยเฉพาะจากสาธารณรัฐประชาชนจีน เกาหลี ฟิลิปปินส์ สำหรับไทย มีพืชผัก ที่ได้รับการกักกันไทยอยู่ 21 ชนิด

มาตรฐานทางสุขอนามัยพืช

สินค้าทางด้านพืช ญี่ปุ่นมีการควบคุมเข้มงวดด้าน SPS เพราะญี่ปุ่นกลัวจะมีศัตรูพืชเข้าสู่ประเทศ การอนุญาตนำเข้าจะต้องมีการศึกษาการกำจัดศัตรูพืชตามชนิดและสายพันธุ์ ทำให้เสียค่าใช้จ่าย และเวลาในการศึกษาวิจัยมาก นอกจากนี้ยังมี On-site inspection กับสินค้าบางชนิด เช่น ส่วนใต้ดินของขมิ้น ขิง ถั่วลิสง ไม่รวมเมล็ดที่ฝัก เป็นต้น ญี่ปุ่นได้เข้มงวดการกักกันพืชกับทั่วทุกประเทศในโลก รวมถึงประเทศไทย โดยให้มีการตรวจสอบสินค้าที่ปลูกในประเทศไทยอยู่หลายชนิด

ความไม่โปร่งใสในด้านกฎระเบียบการกักกันพืชในการส่งมควนสินค้าที่นำเข้า แม้ว่าจะพบแมลงมีชีวิตรุนั้นไม่ว่าจะมีในญี่ปุ่นแล้วหรือไม่ ทำให้เสียค่าใช้จ่ายมาก ทำให้สินค้าเสื่อมคุณภาพระหว่างรอการตรวจสอบ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นก็ได้ปรับปรุงกฎ ระเบียบโดยกำหนด Non-quarantine Pest List ยกเว้นศัตรูพืช 27 ชนิด ที่ไม่ต้องทำการมควน

มาตรการ Pre-shipment Quarantine at the Origin สำหรับ 18 ประเทศ/เขต สินค้าผลไม้สด ผักสด 2 ชนิด สินค้าของประเทศไทยที่ได้รับอนุญาตให้นำเข้าโดยผ่านกระบวนการผลิต อบไอน้ำ ที่ทำลายแมลงวันผลไม้ ได้แก่ มะม่วงและมังคุด ยอดอ้อย ถูกห้ามนำเข้าเนื่องจากพืชตระกูลหญ้าอาจจะเป็นพาหะนำโรค FMD ทำให้ห้ามนำพืชตระกูลหญ้าจากต่างประเทศ ยกเว้นจะต้องทำการอบความร้อนตามมาตรฐานของ MAFF

ผลผลิตอื่นของไทยได้แก่ มะนาว แดง ลิ้นจี่ มะละกอ ส้มโอ พริก ผักบุ้ง มันเทศ และแตงกวา ยังไม่ได้รับอนุญาตนำเข้า เนื่องจากเป็น Host ของแมลงวันผลไม้ (Bactrocera dorilis, Melon Fly, Sweet Potato Weevil, Rice stem nematode) จะต้องมีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ สนับสนุนการอนุญาตการนำเข้า

มาตรฐานทางสุขอนามัยสัตว์

ญี่ปุ่นมีกฎหมาย The Domestic Animal Infectious Disease Control Law ห้ามนำสัตว์ทำกีบและผลิตภัณฑ์วัวและหมูเข้าประเทศ หากประเทศนั้นๆ ยังไม่ปลอดโรค Foot and Mouth Disease (FMD) ยกเว้นผลิตภัณฑ์จะผ่านความร้อนตามมาตรฐานของ MAFF การนำเข้าสัตว์กีบและผลิตภัณฑ์ต้องผ่านความร้อนตามมาตรฐานของ MAFF ผู้ผลิตต้องได้รับการตรวจโรงงานและสุขอนามัยการผลิตโดยเจ้าหน้าที่ MAFF ปัจจุบันประเทศไทยได้รับการรับรองแล้ว 24 โรงงาน นอกจากนี้ ได้มีการห้ามนำเข้าสัตว์ปีก และผลิตภัณฑ์ จากประเทศไทย เนื่องจากการ

ระบาคของใช้หัวदनก ประเทศไทย ไทยได้รับอนุญาตให้ส่งเข้าเฉพาะไก่แปรรูปผ่านความร้อนตามมาตรฐานที่ MAFF กำหนด ผู้ผลิตต้องได้รับการตรวจโรงงานและสุขอนามัยการผลิตโดยเจ้าหน้าที่ MAFF ปัจจุบันประเทศไทยได้รับการรับรองแล้ว 48 โรงงาน

มาตรฐานทางสุขอนามัยพืชอินทรีย์

ญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายเกษตรอินทรีย์กำหนดมาตรฐานการผลิต และการกำกับดูแล และการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ ปี 2001 สินค้าที่จะติดฉลากเกษตรอินทรีย์ จะต้องได้รับการรับรองจาก RCO (Registered Certification Organization) ที่ขึ้นทะเบียนกับ MAFF เท่านั้น ขณะนี้องค์กรทั้งรัฐและเอกชนจดทะเบียนไปแล้ว องค์กร มี องค์กรเท่านั้นที่สามารถ Certify สินค้าพืชอินทรีย์จากต่างประเทศได้ ปัจจุบันนี้ญี่ปุ่นยอมรับว่าระบบการตรวจรับรองเกษตรอินทรีย์ของประเทศออสเตรเลีย แคนาดา สหรัฐอเมริกา และ EU 15 ประเทศ ว่ามีระดับมาตรฐานเท่าเทียมกับ (Equivalent) กับมาตรฐานของญี่ปุ่น ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานพืชอินทรีย์จากประเทศเหล่านั้นสามารถติดฉลากพืชอินทรีย์ของญี่ปุ่นได้

มาตรฐานทางสุขอนามัยพืช GM

ญี่ปุ่นผลิตพืช GM ได้ 10 พันธุ์ แต่ยังไม่ปลูกเป็นทางการค้า ยกเว้นดอกคาเนชั่นที่ปลูกเป็นการค้าในปี 1999 ญี่ปุ่นจัดทำแนวทางการประเมินความเสี่ยง ขณะนี้ (1999) ทำการทดลองความเสี่ยงพบว่ามีพืช GM 45 พันธุ์จากพืช 12 ชนิดไม่มีภัยต่อสิ่งแวดล้อม พืช GM 22 พันธุ์จาก 6 ชนิดปลอดภัยต่อการบริโภค พืช GM 21 พันธุ์จากพืช 4 ชนิด ปลอดภัยต่อการเลี้ยงสัตว์ การติดฉลาก กำหนดตามกฎหมาย JAS Law (The Japanese Agricultural Standard Law) ให้ติดฉลากในผลิตภัณฑ์ 28 ชนิด จากพืช 3 ชนิด คือถั่วเหลือง ข้าวโพด และมันเทศ และพืช 5 ชนิดคือ ถั่วเหลือง) รวมทั้งถั่วสดและถั่วงอก (ข้าวโพด มันเทศ Rapeseed เมล็ดฝ้าย ตั้งแต่เดือนเมษายน 2001 นอกจากนี้ยังพบพืช GM มากกว่า 1% ในผลิตภัณฑ์จะต้องระบุในฉลาก

ภาคผนวก ค

จดหมายศาสตราจารย์คาร์ลอส คอร์เรีย
วิเคราะห์ประเด็นสิทธิบัตรในจุลชีพ

From : carlos m. correa

Date : Monday, February 05, 2007 8:49 PM

Subject : Re : Your analysis on Japan-Thailand FTA text related to microorganism

Sorry for the delay, but I have had a heavy schedule in Beijing

Article 130(3) may be interpreted as requiring the grant of a patent on a naturally occurring micro-organism, provided that the patentability requirements (novelty, inventive step, industrial applicability) are met. In other words, it stipulates that such a micro-organism may be an 'invention'.

It's a TRIPS-plus provision since TRIPS does not define what an 'invention' is, and while it obliges Members to patent micro-organism, it leaves them the possibility of limiting patents to modified-not natural occurring-micro-organism.

Regards,

Carlos Correa

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

เครือข่ายธุรกิจบริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัดมหาชน

ชื่อบริษัท	ประเภทธุรกิจ	จำนวนหุ้นสามัญที่ ออกจำหน่ายแล้ว	% การถือหุ้น (ทางตรง และทางอ้อม)
CPF Investment Limited	บริษัทลงทุน	36,510,000	100.00
บจ.บี.พี.อาหารสัตว์	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	3,000,000	99.99
บจ.ฟาร์มกรุงเทพ	ฟาร์มเลี้ยงสัตว์และโรงงานชำแหละ	1,666,500	99.99
บจ.กรุงเทพฯอาหารสัตว์	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	6,666,000	99.99
บจ.กรุงเทพฯค้ำสัตว์	โรงงานอาหารสัตว์ฟาร์มเลี้ยงสัตว์และโรงงาน ชำแหละ	4,444,000	99.99
บจ.ซีที.เกษตรอุตสาหกรรม	ฟาร์มเลี้ยงสัตว์	330,000	99.99
บจ.ซีที.ผลิตภัณฑ์อาหาร	โรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์	2,282,000	99.99
บจ.ซีที.เมอร์แซนไดซิ่ง	การค้าระหว่างประเทศและบริษัทลงทุน	185,000,000	99.99
บจ.เจริญโภคภัณฑ์อุตสาหกรรม	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	1,666,500	99.99
บจ.อินเตอร์-คอนซูเมอร์ฟู้ด	โรงงานอาหารสำเร็จรูปจากเนื้อสัตว์	2,000,000	99.99
บจ.โภคภัณฑ์อะควาเท็ค	โรงงานอาหารสัตว์	40,000,000	99.99
บจ.ซีฟู้ด เอ็นเตอร์ไพรส์	โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ	10,000,000	99.99
บจ.ราชบุรีอาหารสัตว์	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	47,000,000	99.99
Aqua Beauty, Inc.	ผู้นำเข้าและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารทะเล	100,000	99.99
บจ.ซีที.อุตสาหกรรมอาหารส่งออก	โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูปจากเนื้อสัตว์	4,000,000	99.98
บจ.แกล้ง	โรงงานแปรรูปกุ้ง	15,000,000	99.98
บจ.ตราดเพาะกุ้ง	ฟาร์มกุ้ง	6,000,000	99.91
บมจ.กรุงเทพเพาะเลี้ยงกุ้ง	ฟาร์มกุ้งและโรงงานแปรรูปกุ้ง	1,800,000	99.89
บมจ.กรุงเทพผลิตผลอุตสาหกรรมเกษตร	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	30,000,000	99.89
บจ.สวีฟาร์มมีง	ฟาร์มกุ้ง	700,000	99.84
บมจ.เจริญโภคภัณฑ์ชีसान	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	30,000,000	99.60
บมจ.กรุงเทพโปรวิวิส	ไก่อครบวงจรและจัดซื้อวัตถุดิบอาหารสัตว์	60,000,000	99.43

ชื่อบริษัท	ประเภทธุรกิจ	จำนวนหุ้นสามัญที่ ออกจำหน่ายแล้ว	% การถือหุ้น (ทางตรง และทางอ้อม)
BKP Holdings Limited	บริษัทลงทุน	5,050,000	99.43
Charoen Pokphand (USA), Inc.	ธุรกิจไก่ครบวงจร	243,087,543	96.17
บจ.อาร์เบอร์ เอเคอร์ส ประเทศไทย	ฟาร์มไก่	40,000	49.99
Charoen Pokphanp Holdings (Malaysia)	ธุรกิจเลี้ยงสัตว์	36,550,000	49.64
C.P.Vietnam Livestock Co.,Ltd	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	27,992,588	40.00
SHV-CPF (Prc) Invesment Co.,Ltd	ธุรกิจค้าส่ง	97,400,000	40.00
บจ.นว 84	พัฒนาที่ดิน	150,000,000	25.00
บมจ.ซีพี.เซเวนอีเลฟเว่น	ธุรกิจค้าปลีก	200,000,000	24.97
บจ.อลิอันซ์ ซี.พี.ประกันภัย	ประกันภัย	30,000,000	24.46
บจ.อลิอันซ์ ซี.พี.ประกันชีวิต	ประกันชีวิต	50,000,000	23.47
Kinghill Limited	พัฒนาที่ดิน	107,000,000	20.37
C.P. Aquaculture (India) Private Ltd.	โรงงานอาหารกุ้งและโรงงานแปรรูปกุ้ง	25,000,000	19.20
Charoen Pokphanp (India) Private Ltd.	โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์	22,068,734	19.00
บจ.จันทบุรีฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	ฟาร์มกุ้ง	4,000,000	18.00
บจ.ซี.พี. ไดมอนต์ สตาร์	ผลไม้	39,500,000	51
ACMI ECI Invesment Co.,Ltd	ผลิตเฟอร์นิเจอร์	4,388,000	17.95
Trilion Brewery Co.,Ltd	ผลิตเบียร์	52,000,000	17.95
บมจ.สยามแม็คโคร	ธุรกิจค้าส่ง	240,000,000	13.71
บจ.เจริญโภคภัณฑ์ปิโตรเคมี	ปิโตรเคมี	312,000,000	12.48

ที่มา : Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งฐานอำนาจใหม่¹

¹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ ประจักษ์ น้าประสานไทย และประจักษ์ น้าประสานไทย, Thaksino's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งฐานอำนาจใหม่ (กรุงเทพมหานคร: ยู เอ็กซ์ เพรส, 2546), หน้า 117-119.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวอรพรรณ กุลพรพันธ์ เกิดเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2528 ที่จังหวัดสุพรรณบุรี จบชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสงวนหญิง จังหวัดสุพรรณบุรี สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จากคณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปี พ.ศ.2549 และศึกษาต่อในหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ.2550 โดยได้รับ ทุนอุดหนุนการศึกษาของมูลนิธินิธิสิตถ์เกล้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2550

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย